

CSALÁDBARÁT ORSZÁG
EG-00140-003/2021

AZ ÖRÖKBEFOGADÁS MÓDSZERTANA

**CSALÁDBARÁT
MAGYARORSZÁG
KÖZPONT**

AZ ÖRÖKBEFOGADÁS MÓDSZERTANA

CSALÁDBARÁT
MAGYARORSZÁG
KÖZPONT

A kiadvány a Családbarát Magyarország Központ Nonprofit Közhasznú Kft.
EG-00140-003/2021 – Családbarát ország megnevezésű projekt keretében készült.

mb. szakmai vezető: *Annus Gábor*

Jóváhagyta:

Annus Gábor
mb. szakmai vezető

2022. május

Szerzők:
Dr. Deli Judit
Jonkl Marianna
Nagy-Hargitai Boglárka
Nagyné Viszmege Éva
Tamás-Láng Andrea

Közreműködők:

Az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat
Bács-Kiskun Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Baranya Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Békés Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Csongrád-Csanád Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Fejér Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Győr-Moson-Sopron Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Hajdú-Bihar Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Heves Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Komárom-Esztergom Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Nógrád Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Pest Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Somogy Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Tolna Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Vas Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Veszprém Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata
Zala Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálata

Miniszterelnökség Örökbefogadási és Nőpolitikai Főosztálya
Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató
Kelet- Magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ
Nyugat-Magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ

Budapest, 2022

Sokat foglalkoztunk a Családbarát Magyarország Központban az örökbefogadás lehetőségének, folyamatának bemutatásával, támpontokat adva mindenkinek, aki így szeretné, vagy éppen ennek segítségével tudja a család teljességét megteremteni. Igyekeztük közérthető, tárgyilagos tartalommal, egyúttal biztató, bátorító attitűddel szemléltetni, hogy milyen utat kell bejárniuk az első közös „hazaérkezésig”.

E módszertan hiánypótló, egyedülállóan összegzett tartalmával, inspiráló, alkotóerőt mozgósító hatásával egészen más szintre emelte a Családbarát Magyarország Központ örökbefogadáshoz kapcsolódó eddigi munkáját. Átfogó tartalma a gyermekvédelmi szakszolgálatok örökbefogadással foglalkozó szakembereinek munkájába épülve egyszerre segíti az örökbefogadó szülők, a reménytelennek tűnő helyzetekből kiutat kereső várandós anyák, de legelső sorban a családra, otthonra, jövőre vágó gyermekek, vagy akár még meg sem született társaik sorsának rendezését.

Édesanyaként megérint a szakterületen dolgozók feladatainak súlya, felelőssége, emberi mélysége. Ugyanakkor egy családok segítségére létrehozott szervezet vezetőjeként azt az óriási értéket is látom, amit ez az átgondolt, szakemberek kollektív tudására és a szakszolgálatok működéséből leszármazó tapasztalatokra építő kiadvány képvisel.

Az örökbefogadó szülők és az örökbefogadható gyermekek számára ez az út lehet hosszú, előfordulhatnak benne magaslatok és völgyek is, de hiszem, hogy az egységes módszertan, valamint a szakemberek elhivatottsága és jóakarata segítséget nyújt.

Dr. Szuromi-Kovács Ágnes
ügyvezető
Családbarát Magyarország Központ

Tartalom

ELŐSZÓ	3
AJÁNLÓ	11
SZAKMAI IRÁNYMUTATÁS	13
BEVEZETÉS	14
I. KRÍZISTANÁCSADÁS, A NYÍLT ÖRÖKBEFOGADÁSOK ELŐKÉSZÍTÉSE, A KÖZVETÍTÉS MÓDSZERTANA	15
1. ALAPELVEK	15
2. A KRÍZISTANÁCSADÁS JELENTŐSÉGE	16
3. A KRÍZISTANÁCSADÁS CÉLJA	16
4. A KRÍZISTANÁCSADÁS CÉLCSOPORTJA	16
5. A KRÍZISTANÁCSADÁST VÉGZŐK	16
6. A KRÍZISTANÁCSADÁS FOLYAMATA	17
6.1. Információ fogadása a gyermek örökbe adásának szándékáról	17
6.1.1. Teendők, ha a szülő/k a gyermek megszületése előtt kérnek segítséget	17
6.1.2. Teendők, ha a szülő/k közvetlenül a gyermek megszületése után kérnek segítséget	18
6.1.3. Teendők, ha a szülő/k 6 hetesnél idősebb gyermek esetében kérnek segítséget	18
6.1.4. Teendők, ha a vér szerinti szülő/k és örökbe fogadni szándékozók együtt kérik a nyílt örökbe fogadást elősegítő szolgáltatást	18
6.2. Krízistanácsadás	18
6.3. Krízistanácsadás a szülést követő 6 hétben	20
7. NYÍLT ÖRÖKBEFOGADÁS – A KÖZVETÍTÉS MÓDSZERTANA	21
7.1. A nyílt örökbe fogadás sajátosságai	21
7.2. A nyílt örökbe fogadás előnyei	21
7.3. A nyílt örökbe fogadás célcsoportjai	21
7.4. A tevékenységet végzők	22
7.5. Megállapodás a szolgáltatás nyújtásáról	22
8. A LEHETSÉGES ÖRÖKBEFOGADÓ SZÜLŐK KERESÉSE	22
8.1. Teendők a megfelelő örökbe fogadni szándékozók kiválasztása során	22
8.2. Teendők, ha nincs a gyermek számára megfelelő örökbe fogadni szándékozó	23
9. A FELEK KÖLCSONÖS TÁJÉKOZTATÁSA EGYMÁSRÓL	23
10. A SZEMÉLYES TALÁLKOZÁS MEGSZERVEZÉSE	24
11. TEENDŐK A GYERMEK MEGSZÜLETÉSE UTÁN	25
12. A GYERMEK BEMUTATÁSA NYÍLT ÖRÖKBEFOGADÁS ESETÉN	25
13. BARÁTKOZÁS	25
14. FELADATOK A KÖTELEZŐ GONDOZÁSBA KIHELYEZÉS ELŐTT	26
15. A KÖTELEZŐ GONDOZÁSBA HELYEZÉS	26
15.1. A kötelező gondozás figyelemmel kísérése	26
15.2. A látogatások ütemezése	27
15.3. A szakember/ek feladata a látogatások során	27

15.4.	Teendők probléma észlelése esetén	27
15.5.	Teendők, ha szükséges a gondozásba helyezés megszüntetése	27
15.6.	Teendők, amennyiben a vér szerinti szülő visszavonja hozzájáruló nyilatkozatát az örökbefogadáshoz	27
16.	JAVASLAT AZ ÖRÖKBEOFOGADÁS ENGEDÉLYEZÉSÉRE	28
17.	AZ ÖRÖKBEOFOGADÁS ENGEDÉLYEZÉSE UTÁNI FELADATOK	29
18.	A TEVÉKENYSÉG IDŐTARTAMA	29
	JOGSZABÁLYI HÁTTÉR	29
II.	AZ ÖRÖKBEOFOGADHATÓNAK NYILVÁNÍTÁS, A SZÜLŐI FELÜGYELET MEGSZÜNTETÉSE IRÁNTI PER KEZDEMÉNYEZÉSÉNEK SZEMPONTRENDSZERE, AZ ÖRÖKBEOFOGADHATÓSÁG TÉNYÉNEK MEGÁLLAPÍTÁSA	30
	AZ ÖRÖKBEOFOGADHATÓNAK NYILVÁNÍTÁS	30
1.	AZ ÖRÖKBEOFOGADHATÓNAK NYILVÁNÍTÁS CÉLJA	30
2.	AZ ÖRÖKBEOFOGADHATÓNAK NYILVÁNÍTÁS ÉS AZ ÖRÖKBEOFOGADHATÓSÁG TÉNYÉNEK MEGÁLLAPÍTÁSA KÖZÖTTI KÜLÖNBSÉG	30
3.	AZ ÖRÖKBEOFOGADHATÓNAK NYILVÁNÍTÁS CÉLCSOPORTJA	30
4.	AZ ÖRÖKBEOFOGADHATÓNAK NYILVÁNÍTÁS ELŐKÉSZÍTÉSÉT VÉGGZŐK	31
5.	TEVÉKENYSÉGLEÍRÁS	31
5.1.	Az örökbefogadhatónak nyilvánítás feltételeinek vizsgálata	32
5.1.1.	A szülői kapcsolattartás és a szülő életvitelének, körülményeinek vizsgálata	32
5.1.2.	A szülői magatartás felróhatóságának vizsgálata	33
5.1.3.	A gyermek örökbefogadási esélyének vizsgálata	33
5.2.	A folyamat lezárása, ha nincs esély a gyermek örökbefogadására	34
5.3.	Az örökbefogadhatónak nyilvánítás kezdeményezése	35
5.4.	Teendők az örökbefogadhatónak nyilvánító határozat szakszolgálathoz érkezését követően ...	35
5.5.	Az örökbefogadhatónak nyilvánítás meghosszabbítása	36
	JOGSZABÁLYI HÁTTÉR	36
	A SZÜLŐI FELÜGYELET MEGSZÜNTETÉSE IRÁNTI PER KEZDEMÉNYEZÉSÉNEK SZEMPONTRENDSZERE	36
	Szülei felügyelet megszüntetése iránti per kezdeményezése	36
	JOGSZABÁLYI HÁTTÉR	39
III.	AZ ÖRÖKBEOFOGADNI SZÁNDÉKOZÓK ALKALMASSÁGÁNAK VIZSGÁLATA, FELKÉSZÍTÉSÜK AZ ÖRÖKBEOFOGADÁSRA	40
1.	ALAPELVEK	40
2.	A TEVÉKENYSÉG CÉLJA	40
3.	A TEVÉKENYSÉG CÉLCSOPORTJA	40
4.	A TEVÉKENYSÉGET VÉGGZŐK	41
5.	TEVÉKENYSÉGLEÍRÁS	41
5.1.	Az örökbefogadás iránt érdeklődő előzetes tájékoztatása a jelentkezés feltételeiről	42
5.1.1.	A személyesen vagy telefonon érdeklődők tájékoztatása	42
5.1.2.	Levélben, e-mailben érdeklődők tájékoztatása	42
5.2.	Az örökbe fogadni szándékozók részletes tájékoztatása a kérelem benyújtása előtt	43
5.3.	A kérelem benyújtása, felvétele és a kérelmezők nyilatkoztatása	44

5.3.1. A kérelmezők adatainak felvétele	44
5.3.2. A kérelmezők nyilatkoztatása egészségi állapotuk vizsgálatához	45
5.3.3. A kérelmezők értesítése a további vizsgálatokról.....	45
5.4. Az alkalmassági vizsgálat folyamata	45
5.4.1. A háziorvos/szakorvos megkeresése.....	45
5.4.2. A környezettanulmány elkészítése.....	46
5.4.3. Pszichológiai vizsgálat és tanácsadás lefolytatása.....	49
5.5. A vizsgálati anyag összeállítása, javaslat kialakítása	56
5.5.1. Az örökbefogadandó gyermekkel kapcsolatos elképzelések módosítása.....	56
5.5.2. Teendők, ha a szakszolgálat javaslata az örökbe fogadni szándékozók kérelmével egyező ...	56
5.5.3. Teendők, ha a szakszolgálat javaslata és az örökbe fogadni szándékozók kérelme eltérő.	57
5.6. A kérelmezők tájékoztatása a vizsgálati eredményekről.....	57
5.6.1. Az örökbe fogadni szándékozók nyilatkoztatása	58
5.6.2. Teendők a szakszolgálat pozitív javaslata esetén	58
5.6.3. Teendők a szakszolgálat negatív javaslata esetén	58
5.7. A szakszolgálat javaslatának továbbítása a gyámhivatal számára, erről az ügyfél értesítése	59
5.8. Teendők, miután az alkalmassági határozat megérkezett a szakszolgálatához	59
5.8.1. Jogorvoslat benyújtása, ha a gyámhivatal a szakszolgálat javaslatával ellentétes döntést hoz	59
5.8.2. Teendők, ha az örökbe fogadni szándékozók alkalmatlanságáról végleges/jogerős döntés születik.	60
5.8.3. A véglegessé vált alkalmassági határozat rögzítése a nyilvántartásban, tájékoztatás	60
5.9. A szakszolgálat teendői a várakozási idő alatt	60
5.10. Az alkalmasság felülvizsgálatának kezdeményezése lényeges változások esetén	60
5.10.1. Teendők, miután az alkalmasság fenntartására vonatkozó döntés a szakszolgálatához megérkezett	61
5.10.2. Teendők, ha a gyámhivatal nem tartja fenn az alkalmasságot.....	61
5.11. Az alkalmassági határozat hatályának meghosszabbítása.....	61
5.11.1. Teendők, ha az örökbe fogadni szándékozók alkalmassági határozata hatályát veszti.....	61
5.12. Ismételt eljárás iránti kérelem benyújtásával kapcsolatos teendők	62
5.13. Házastársi és rokoni örökbefogadás esetén az örökbe fogadni szándékozók alkalmassági vizsgálatának sajátosságai.....	62
5.13.1. Házastársi, rokoni örökbefogadó alkalmassági vizsgálata (az örökbefogadó és a gyermek vizsgálata).....	62
5.13.2. A szakszolgálat javaslatának kialakítása.....	63
5.13.3. Az örökbe fogadni szándékozó tájékoztatása a vizsgálati eredményekről	63
5.13.4. A vélemények és a szakszolgálat javaslatának továbbítása a kijelölt gyámhivatalnak	63

JOGSZABÁLYI HÁTTÉR	63
---------------------------------	-----------

IV. MÓDSZERTAN A GYERMEKEK ÖRÖKBEFOGADÁSÁNAK ELŐKÉSZÍTÉSÉHEZ	64
---	-----------

ALAPELVEK	64
------------------------	-----------

IV/1. GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁSBAN RÉSZESÜLŐ GYERMEKEK ÖRÖKBEFOGADÁSÁNAK ELŐKÉSZÍTÉSE	65
---	-----------

1. A TEVÉKENYSÉG CÉLJA	65
2. A TEVÉKENYSÉG CÉLCSOPORTJA	65
3. A TEVÉKENYSÉGET VÉGZŐK	65
4. TEVÉKENYSÉGLEÍRÁS	66
4.1. Az örökbefogadható gyermekre vonatkozó dokumentáció összeállítása	67

4.1.1.	A gyermek otthont nyújtó ellátását biztosító intézmény feladatai	67
4.1.2.	A megyei/fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság feladatai a dokumentáció összeállításában	68
4.1.3.	A gyermekvédelmi gyám feladatai a dokumentáció összeállításában	68
4.2.	A gyermek számára megfelelőnek tűnő örökbe fogadni szándékozó(k) kiválasztása	68
4.2.1.	Az illesztést végző team összehívása, teendők	69
4.2.2.	Teendők, ha a gyermeket a nevelőszülője kívánja örökbe fogadni	71
4.2.3.	Teendők, ha a vér szerinti szülők a gyermek nyílt örökbefogadásához szeretnének hozzájárulni	75
4.2.4.	Testvérek örökbefogadása	76
4.2.5.	Teendők, ha nincs a szakszolgálat illetékességi területén megfelelő örökbe fogadni szándékozó	78
4.3.	A gyermek és a gondozási hely felkészítése a bemutatásra, barátkozásra	78
4.3.1.	Teendők nevelőszülőnél elhelyezett gyermek esetén	78
4.3.2.	Teendők gyermekotthonban/lakásotthonban elhelyezett gyermek esetén	81
4.4.	A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók tájékoztatása	81
4.4.1.	Teendők az örökbe fogadni szándékozók pozitív válasza esetén	82
4.4.2.	Teendők az örökbe fogadni szándékozók negatív válasza esetén	82
4.5.	A gyermek megtekintése	82
4.5.1.	Teendők az örökbe fogadni szándékozók pozitív válasza esetén	83
4.5.2.	Teendők az örökbe fogadni szándékozók negatív válasza esetén	83
4.6.	A gyermekkel való ismerkedés – a barátkozás	84
4.6.1.	A barátkozási folyamat lépései	84
4.6.2.	A barátkozás segítése	85
4.6.3.	A barátkozási folyamat esetleges megszakítása	88
4.6.4.	A szakszolgálat álláspontjának kialakítása a kötelező gondozásba helyezésről	89
4.7.	A kötelező gondozásba helyezés	89
4.7.1.	Elköszönés az addigi gondozóktól, családtagoktól, társaktól	90
4.7.2.	A gyermek kihelyezése az örökbe fogadni szándékozókhoz	90
4.7.3.	A gyermek beilleszkedésének figyelemmel kísérése a kötelező gondozási idő alatt	91
4.7.4.	A gyermek beilleszkedésének, a szülő-gyermek kapcsolat alakulásának segítése a gondozási idő alatt	92
4.7.5.	A látogatások ütemezése	95
4.7.6.	Az örökbefogadási tanácsadó, a pszichológus és a gyermekvédelmi gyám feladatai a látogatások során	95
4.7.7.	Teendők probléma észlelése esetén	95
4.7.8.	Teendők, ha szükséges a gondozásba helyezés megszüntetése	95
4.7.9.	Búcsúzás	96
4.7.10.	Javaslat az örökbefogadás engedélyezésére	97
4.8.	Az örökbefogadás engedélyezése utáni feladatok	97
5.	A TEVÉKENYSÉG IDŐTARTAMA	98

IV/2. AZ ORSZÁGOS ÖRÖKBEOFOGADÁST ELŐSEGÍTŐ SZERV KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL TÖRTÉNŐ ÖRÖKBEOFOGADÁS SAJÁTOSSÁGAI 99

1.	A TEVÉKENYSÉG CÉLJA	99
2.	A TEVÉKENYSÉG CÉLCSOPORTJA	99
3.	A TEVÉKENYSÉGET VÉGZŐK	99
4.	A TEVÉKENYSÉG ELTÉRÉSEI A „IV/1. GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁSBAN RÉSZESÜLŐ GYERMEKEK ÖRÖKBEOFOGADÁSÁNAK ELŐKÉSZÍTÉSE” FEJEZETBEN FOGLALTAKTÓL	100
4.1.	Az országos örökbefogadást elősegítő szerv értesítése	100

4.2.	A gyermek számára megfelelőnek tűnő örökbe fogadni szándékozó(k) kiválasztása	100
4.3.	Teendők, ha nincs a gyermek számára megfelelő örökbe fogadni szándékozó.	100
4.4.	Teendők, ha van megfelelő örökbe fogadni szándékozó.	101
4.5.	Az illesztést végző team összehívása	101
4.6.	A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók tájékoztatása a gyermekről	101
4.7.	További tájékoztatás és a gyermek megtekintésének megszervezése	101
4.7.1.	A gyermek és a gondozási hely felkészítése a bemutatásra, barátkozásra.	102
4.7.2.	Időpont-egyeztetés a gyermek megtekintésére	102
4.7.3.	A gyermek megtekintése	102
4.7.4.	Teendők a gyermek eredményes megtekintését követően	102
4.7.5.	Teendők a gyermek eredménytelen megtekintését követően	102
4.8.	A gyermekkel való ismerkedés – a barátkozás	102
4.9.	A kötelező gondozásba történő helyezés	103
4.10.	A kötelező gondozási idő figyelemmel kísérése	103
4.11.	Javaslat az örökbefogadás engedélyezésére	103
4.12.	Az örökbefogadás engedélyezése utáni feladatok.	103

5. A TEVÉKENYSÉG IDŐTARTAMA.....104

IV/3. A NEMZETKÖZI ÖRÖKBEOFOGADÁSOK ELŐKÉSZÍTÉSÉNEK SAJÁTOSÁGAI105

1.	A NEMZETKÖZI ÖRÖKBEOFOGADÁS FOGALMA	105
2.	A TEVÉKENYSÉG CÉLJA	105
3.	A TEVÉKENYSÉG CÉLCSOPORTJA	105
4.	A TEVÉKENYSÉGET VÉGZŐK.....	105
5.	A TEVÉKENYSÉG ELTÉRÉSEI A „IV/1. GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁSBAN RÉSZESÜLŐ GYERMEKEK ÖRÖKBEOFOGADÁSÁNAK ELŐKÉSZÍTÉSE” FEJEZETBEN FOGLALTAKTÓL.....	106
5.1.	Teendők, amennyiben a gyermek belföldi örökbefogadására nincs lehetőség	106
5.2.	A szakszolgálat feladatai az információ fogadásakor.....	106
5.3.	A gyermek számára megfelelőnek tűnő örökbe fogadni szándékozók kiválasztása	106
5.3.1.	Teendők, ha van megfelelő örökbe fogadni szándékozó	106
5.3.2.	Teendők, ha nincs a gyermek számára megfelelő örökbe fogadni szándékozó	106
5.3.3.	Az illesztést végző team összehívása	107
5.4.	Kijánlás a kiválasztott örökbe fogadni szándékozók számára	107
5.4.1.	Teendők, amennyiben a kiválasztott örökbe fogadni szándékozók nem kívánnak megismerkedni a gyermekkel	107
5.4.2.	Teendők, amennyiben a kiválasztott örökbe fogadni szándékozók szeretnének megismerkedni a gyermekkel	108
5.5.	A gyermek és a gondozási hely felkészítése a bemutatásra, barátkozásra	108
5.6.	Teendők közvetlenül az örökbe fogadni szándékozók megérkezése előtt	108
5.7.	Az örökbe fogadni szándékozók személyes tájékoztatása megérkezésüket követően a szakszolgálatnál.....	108
5.7.1.	Teendők, ha az örökbe fogadni szándékozók szeretnének találkozni a gyermekkel	108
5.7.2.	Teendők, ha az örökbe fogadni szándékozók nem kívánnak megismerkedni a gyermekkel.....	109
5.8.	A gyermek bemutatása, személyes kapcsolatfelvétel	109
5.8.1.	Teendők az örökbe fogadni szándékozók pozitív nyilatkozata esetén	109
5.8.2.	Teendők az örökbe fogadni szándékozók negatív nyilatkozata esetén	109
5.9.	A gyermek elfogadása esetén a barátkozás megszervezése, segítése.....	109
5.9.1.	A barátkozás ütemezése	109
5.9.2.	A barátkozás segítése.....	110
5.9.3.	Teendők sikertelen barátkozás esetén	110

5.10.	A szakszolgálat álláspontjának kialakítása a gondozásba helyezésről.....	110
5.11.	A kötelező gondozásba helyezés	110
5.11.1.	Elköszönés az addigi gondozóktól, családtagoktól, társaktól és a gyermek kihelyezése az örökbe fogadni szándékozókhoz	111
5.12.	A gyermek beilleszkedésének figyelemmel kísérése a kötelező gondozási idő alatt, a látogatások ütemezése	111
5.12.1.	Teendők az örökbefogadás előkészítésének sikertelensége esetén	111
5.12.2.	Búcsúzás	111
5.13.	Javaslat az örökbefogadás engedélyezéséhez.....	111
5.14.	Az örökbefogadás engedélyezése utáni feladatok.....	111

6. A TEVÉKENYSÉG IDŐTARTAMA	112
--	------------

IV/4. A GYERMEKVÉDELMI GONDOSKODÁSBAN NEM RÉSZESÜLŐ, 6 HETESNÉL FIATALABB GYERMEKEK TITKOS ÖRÖKBEFOGADÁSA ELŐKÉSZÍTÉSÉNEK SAJÁTOSSÁGAI – SZÜLŐI HOZZÁJÁRULÁS, ILLETVE ISMERETLEN SZÜLŐTŐL SZÁRMAZÓ GYERMEK ESETÉN113

1. A TEVÉKENYSÉG CÉLJA	113
2. A TEVÉKENYSÉG CÉLCSOPORTJAI	113
3. A TEVÉKENYSÉGET VÉGGZŐK	113
4. TEVÉKENYSÉGLEÍRÁS	114
4.1. A gyermek örökbefogadásának előkészítése	114
4.1.1. A gyermekre vonatkozó dokumentáció összeállítása	114
4.1.2. A gyermek számára megfelelőnek tűnő örökbe fogadni szándékozó(k) kiválasztása	114
4.1.3. Az illesztési team összehívása	115
4.1.4. Teendők, ha nincs a szakszolgálat illetékességi területén megfelelő örökbe fogadni szándékozó	115
4.2. A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók tájékoztatása	115
4.3. A gyermek bemutatása	116
4.4. Barátkozás	116
4.4.1. A szakszolgálat álláspontjának kialakítása és javaslata a gondozásba helyezésről	116
4.5. A kötelező gondozásba helyezés	117
4.5.1. A kötelező gondozás figyelemmel kísérése	117
4.5.2. A látogatások ütemezése	117
4.5.3. A szakember(ek) feladata a látogatások során	117
4.5.4. Teendők probléma észlelése esetén	118
4.5.5. Teendők, ha szükséges a gondozásba helyezés megszüntetése	118
4.5.6. Teendők, amennyiben a vér szerinti szülő visszavonja hozzájáruló nyilatkozatát az örökbefogadáshoz	118
4.5.7. Javaslat az örökbefogadás engedélyezésére	119
4.6. Az örökbefogadás engedélyezése utáni feladatok	119

5. A TEVÉKENYSÉG IDŐTARTAMA.....	119
---	------------

JOGSZABÁLYI HÁTTÉR	119
---------------------------------	------------

V. AZ ÖRÖKBEFOGADÁS UTÁNKÖVETÉSÉNEK MÓDSZERTANA.....121

BEVEZETÉS	121
1. ALAPELVEK	122
2. A TEVÉKENYSÉG CÉLJA	122
2.1. Elsődleges prevenció.	122

2.2.	Másodlagos prevenció	122
2.3.	Jelzés a hatóságoknak	122
2.4.	Innováció.....	122
3.	A TEVÉKENYSÉG CÉLCSOPORTJA.....	123
4.	AZ UTÁNKÖVETÉST VÉGZŐ SZERVEZET KIVÁLASZTÁSA.....	123
5.	A TEVÉKENYSÉG IDŐTARTAMA.....	123
5.1.	Az utánkövetés időtartama.....	123
5.2.	Találkozások időtartama.....	124
6.	A TANÁCSADÁS HELYSZÍNE	124
7.	AZ ÖRÖKBEOFOGADÁS UTÁNKÖVETÉSÉNEK TEVÉKENYSÉGEI	124
7.1.	Az utánkövetést végző tanácsadók feladatai	125
7.1.1.	Adminisztratív feladatok	125
7.1.2.	Felkészülés a tanácsadásra	125
7.1.3.	A tanácsadók általános feladatai a tanácsadáskor	125
7.1.4.	A tanácsadási folyamat ajánlott részei	125
7.1.5.	Teendők, ha a tanácsadók problémát észlelnek	127
7.2.	Korosztályok szerinti tipikus problémák (normatív krízisek) az örökbefogadó családok életében	127
	CSECSEMŐKOR (0–1 év).....	127
	KISGYERMEKKOR (1–3 év)	128
	KÖZÖSSÉGBE KERÜLÉS (3–6 éves kor).....	130
	ISKOLÁSKOR (6–12 év)	131
	KAMASZKOR (13–18 év)	133
8.	AZ UTÁNKÖVETÉS DOKUMENTÁCIÓJA.....	135
	JOGSZABÁLYI HÁTTÉR	135
	TÁRGYI ÉS SZEMÉLYI FELTÉTELEK.....	136
	MELLÉKLETEK	137
1.	SZÁMÚ MELLÉKLET	138
2.	SZÁMÚ MELLÉKLET	140
3.	SZÁMÚ MELLÉKLET	142
4.	SZÁMÚ MELLÉKLET	143
	FELHASZNÁLT, AJÁNLOTT SZAKIRODALOM	144

Örökbefogadó szülőként nagyon örültem a kiadványnak. A segítségével sikerült végre átlátnom az egész folyamatot, és megértenem, hogy a sokszor labirintusnak tűnő eljárások azt célozzák: minden résztvevő felelősen, megfontoltan és tudatosan végezze a munkáját. A szövegnek köszönhetően most már tudom, hogy a családjukat már elvesztett gyermekek hogyan találhatnak majd el hozzánk. Ez a módszertan egyik legfontosabb erőssége. Mindenki számára megismerhetővé válik, hogy az örökbefogadást segítő szakemberek mit, miért és hogyan csinálnak.

Hiszem azt, hogy a felnőtteknek, akik örökre családjukba szeretnének fogadni gyerekeket, olyan segítőkre van szükségük, akik a módszertan iránymutatásait követik. Sok-sok ilyen elkötelezett és felkészült szakembert kívánok a gyerekeknek és szülőiknek, mindannyiunknak.

Héra Gábor
várakozó örökbefogadó szülő
kutató

Örökbefogadott gyermekként külön öröm számomra ezen módszertani kötet megjelenése.

A születés utáni kapcsolódási deficitünket ugyan egész életünkben magunkban hordozzuk, viszont egy szerető család nagy mértékben hozzájárulhat egy biztonságosabb kötődési forma és a pozitív énkép kialakulásához. Nem egyszerű az örökbefogadó szülő dolga, de a könyv áttanulmányozása nagyban hozzájárulhat a sikeres örökbefogadó család kialakulásához és menedzseléséhez.

dr. habil. Zombola Péter
Erkel-díjas zeneszerző
egyetemi docens, DLA

Ajánlom az örökbefogadói módszertan áttanulmányozását és alkalmazását a gyermekvédelmi szakszolgálatok örökbefogadással foglalkozó szakemberein túl a gyermekvédelmi gyámok és a nevelőszülői hálózatok tanácsadói, valamint gyermekotthoni szakemberek figyelmébe is. Hasznosnak tartom továbbá, ha az örökbefogadással foglalkozó gyámhatósági szakemberek is megismerik e módszertani anyagot, amely a hatályos jogszabályi környezet bemutatásán túl – a gyakorlatban felmerült számos eset tapasztalatára alapozva – megerősíti a jó gyakorlatokat, és reményeink szerint választ ad a nehéz kérdésekre is. Mindez azért fontos, hogy a ránk bízott, örökbefogadható státuszú, tehát a saját családjukat már elvesztett gyermekek számára megtaláljuk közösen a számukra legjobb örökbefogadó szülőket, és ezáltal egy boldog és nyugodt gyermekkor után sikeres, saját családot alapítani tudó felnőttekké váljanak. A gyermekeknek joguk van a fejlődésüket biztosító ellátásokhoz, támogatásokhoz és védelemhez, beleértve az örökbefogadást is, ha sorsuk ezáltal rendeződhet. Köszönöm a módszertan előkészítését végző szakértők odaadó és színvonalas munkáját, valamint az egyeztetésben részt vevő módszertani nevelőszülői hálózatok empátikus és szakszerű javaslatait.

dr. Lantai Csilla
a Miniszterelnökség
Örökbefogadási és Nőpolitikai
Főosztályának vezetője

AZ ORSZÁGOS GYERMEKVÉDELMI SZAKSZOLGÁLAT ÖRÖKBEOFODÁSSAL KAPCSOLATOS FELADATAINAK EGYSÉGESEN MAGAS SZAKMAI SZÍNVONALÚ MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

Az örökbefogadás módszertana nem egyszerűen ajánlott olvasmány az örökbefogadással foglalkozó gyermekvédők számára.

Az örökbefogadás módszertana magában foglalja az örökbefogadással kapcsolatos jelenlegi szakmai tudásunk legjavát, a folyamatok eljárásrendjét, az örökbefogadások elősegítésében, utánkövetésében részt vevő szakemberek feladatait, együttműködésük módját, kereteit. Segíti a gyermekek sorsrendezéséért felelősséget vállaló szakembereket az örökbefogadási folyamatok áttekintésében, megértésében, szakmai alapvetéseket, érveket nyújtva az egyedi ügyek optimális megoldásához.

A módszertan alkalmazása támogatja az egységes szakmai szemlélet kialakítását, mely hozzájárul valamennyi szakszolgálati örökbefogadási tevékenység országos szinten magas színvonalú megvalósulásához.

Nem tűzhetünk magunk elé ennél kevesebbet, és éppen ezért az örökbefogadás módszertanát szakmai irányítúként kötelezően használnia kell minden munkatársamnak a napi gyakorlata során. Kérem kollégáimat arra, hogy a módszertanban megformált és kiforrott szakszolgáltatási folyamatokat, a kiérlelt szakmai érveléseket állítsák az örökbefogadó családra várakozó gyerekek szolgálatába, segítsék elő a gyerekek sikeres családra találását. Kérem, hogy a módszertan használatával támogassák az örökbefogadásra jelentkező szülők tudatos és felelős vállalását. Őrizzék és adják át a gyermekek felnövekedéséhez szükséges tapasztalatokat, tudásokat és legfőképpen az örökbefogadáshoz nélkülözhetetlen elfogadást és szeretetet.

Erdei Sándor

az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat
országos igazgatója

Az örökbefogadás módszertana hosszú folyamat eredményeként jött létre. Az örökbefogadható gyermek érdekeit fókuszba helyező örökbefogadási folyamatok egységes szakmai elvek mentén történő megvalósításának igénye a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok örökbefogadási tanácsadóinak és pszichológusainak szakmai műhelyén jelent meg országosan először, mely 2006-ban kezdte meg működését.

A szakmai szemlélet formálása, az örökbefogadási folyamatok egységesítése több projekt célkitűzésében szerepelt, azonban az összes örökbefogadási szakszolgáltatási folyamatot felölelő módszertani útmutató váratott magára. Az örökbefogadási szakemberek számára Budapest Főváros Önkormányzatának Módszertani Gyermekvédelmi Szakszolgálatával 2012-ben készített Módszertani kiadvány II. nyújtott kifejezetten módszertani segítséget.

Jelen módszertan alapjául a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet TÁMOP-5.4.1-12/1-2012-0001 „Szociális szolgáltatások modernizációja, központi és területi stratégiai tervezési kapacitások megerősítése, szociálpolitikai döntések megalapozása” kiemelt projektben 2013-ban kidolgozott hét szakmai szabályozó és Az örökbefogadás utánkövetésének módszertani útmutatója szolgált. 2021-ben végül a Családbarát Magyarország Központban lehetőség nyílt az egységes örökbefogadási módszertan kidolgozására.

Az örökbefogadási módszertan célja, hogy az örökbefogadásban érintett felek – vér szerinti szülők, örökbefogadható gyermekek, örökbefogadó szülők – egységesen jó színvonalú szolgáltatásokat, segítséget kapjanak az egyes folyamatok során. Ehhez a módszertan nemcsak az egyes folyamatlépéseket és az azokat megalapozó okokat mutatja be, hanem pontosan megfogalmazza azt is, hogy az egyes folyamatok segítése milyen együttműködési formákban, mely szakemberek feladata.

A módszertan tematikája kronologikus: a gyermek örökbefogadhatóvá válásához vezető különböző eljárások bemutatásával kezdődik, majd az örökbe fogadni szándékozók alkalmassági vizsgálatát taglaló részt követően az örökbefogadás előkészítése valamennyi folyamatának megértéséhez, megfelelő elősegítéséhez kapnak segítséget a szakemberek. Végül az örökbefogadás szakszerű utánkövetésének végzéséhez nyújt támogatást a módszertan, a folyamatok megértését folyamatábrákkal, összehasonlító táblázatokkal is segíti.

Bízunk abban, hogy a módszertan társaként mindig a szakemberek mellett áll majd – segíti a hétköznapi feladatok ellátását, és támogatja a nehéz döntések meghozatalát az örökbefogadás teljes folyamatában.

dr. Deli Judit

az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat
szakmai-koordinációs referense

I. KRÍZISTANÁCSADÁS, A NYÍLT ÖRÖKBEFOGADÁSOK ELŐKÉSZÍTÉSE, A KÖZVETÍTÉS MÓDSZERTANA

Az örökbefogadás módszertanának első része bemutatja a krízistanácsadás, krízisgondozás alapvetéseit, valamint a nyílt örökbefogadás előkészítésének folyamatát, tekintettel arra, hogy a krízistanácsadás mindig meg kell hogy előzze a nyílt örökbefogadást, de attól el is különül, mivel a krízisgondozásnak nem egyenes következménye sem a nyílt, sem a titkos örökbefogadás.

1. Alapelvek

Humánus és emberi méltóság tisztelete: A szolgáltatást igénybevevők emberi értékének tisztelete és elismerése, ítélkezés nélküli elfogadásuk, emberséges bánásmód.

Az önkéntesség elve: A szolgáltatás igénybevétele önkéntes. Senki sem kötelezhető arra, hogy saját akarata ellenére működjön együtt a szociális igazgatás szerveivel.

A szolgáltatást igénybevevők jogainak védelme: Minden személyt a szolgáltatást nyújtóktól elvárható gondossággal, valamint a szakmai és etikai szabályok, illetve irányelvek betartásával kell ellátni.

Az érintettek személyes kapcsolatainak a támogatása és erősítése: Törekedni kell a válsághelyzetben lévő várandós anya személyes, családi kapcsolataiban elérhető segítők bevonására, kiemelten a gyermek apja személyére vonatkozóan, a várandós anya/szülő meggyőzése mellett.

Titoktartás, az információk felelős kezelése: A szolgáltatást igénybe vevő személyes véleményét, adatait, a gondozáshoz kapcsolódó információkat a szolgáltatást nyújtó bizalmasan kezelje, mások számára ne adja ki, azokkal vissza ne éljen.

A részvétel elve: A szolgáltatást igénybe vevőt a kapott szolgáltatáshoz kapcsolódó döntésekbe bevonják, a döntéshez szükséges információkat megkapja, döntését nyomásgyakorlással, valótlan információkkal és egyéb módon ne befolyásolják, döntését szabadon nyilváníthassa, és döntését tiszteletben tartásák.

A gyermek mindenekfelett álló érdekének szolgálata: A gyermekek védelmét ellátó szervezetek és személyek a gyermek mindenekfelett álló érdekét figyelembe véve, törvényben elismert jogait biztosítva járnak el. E szervezeteknek a gyermek érdekében szorosan együtt kell működniük.

A család önállóságának elve, illetve a családban maradás elve: A gyermek nevelésére elsősorban a családja jogosult és köteles, melyhez az állam és az önkormányzat segítséget nyújt. Az eljáró szervezetek és személyek tevékenységük során együttműködnek a családdal, és elősegítik a gyermek családban történő nevelkedését.

A gyermek védelemhez, gondoskodáshoz való jogának érvényesítése: A gyermek számára biztosítani szükséges a bántalmazástól, az elhanyagolástól való védelmet, továbbá ha nincs a szülői felügyeleti jog gyakorlására jogosult és képes szülője, akkor a gyermek számára járó ellátások igénybevételével és gyámság alá kerülés biztosításával kell gondoskodni a fejlődéséhez szükséges feltételek biztosításáról.

2. A krízistanácsadás jelentősége

A hatályos magyar szabályozás szerint¹ nyílt örökbefogadás esetén kötelező a közvetítés, vagyis csak akkor jöhet létre a nyílt örökbefogadás, ha arra feljogosított szervezetek – a területi gyermekvédelmi szakszolgálat (a továbbiakban: szakszolgálat) vagy nyílt örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezet) – közreműködnek benne.

A nyílt örökbefogadásban közreműködés első lépése a krízistanácsadás nyújtása a válsághelyzetben lévő várandós anya/vér szerinti szülő számára. A krízistanácsadás eredményeként tud megalapozott döntést hozni a szülő arról, hogy ő maga neveli fel gyermekét, vagy ideiglenesen helyettes szülői, nevelőszülői elhelyezést kér gyermeke számára, addig, amíg ő maga nem tud gondoskodni róla, végső esetben pedig dönthet a gyermek örökbeadása mellett. Örökbefogadáshoz hozzájárulás esetén a szülő joga eldönteni, hogy számára ismert vagy ismeretlen személyek javára teszi meg hozzájárulását. Ezért fontos, hogy a segítő szakemberek a hozzájuk forduló, gyermekük örökbeadását fontoló valamennyi válsághelyzetben lévő várandós anyának/szülőnek ugyanazon elvek mentén, magas szakmai színvonalú segítséget nyújtsanak.

Alapvető szakmai cél, hogy minél több válsághelyzetben lévő várandós anya érje el a segítő szervezeteket, hogy megkaphassák a számukra releváns információkat, támogatást döntésük megalapozásához.

3. A krízistanácsadás célja

A vér szerinti szülők kapjanak meg minden lehetséges pszichoszociális segítséget újszülött gyermekük neveléséhez vagy, ha ez nem lehetséges, a gyermek és az ő számukra is legmegfelelőbb döntésük meghozatalához, a krízisből való felépülésükhöz, örökbeadás esetén a gyermeküktől való elválás gyászának feldolgozásához. A krízistanácsadás elsődleges célja, hogy a válsághelyzetben lévő várandós anyának/szülőnek abban segítsen, hogy a gyermek lehetőleg a vér szerinti családjában tudjon felnőni.

4. A krízistanácsadás célcsoportja

Azok a válsághelyzetben lévő várandós anyák, illetve vér szerinti szülők, akik születendő gyermekükkel vagy újszülött gyermekükkel kapcsolatban örökbeadási szándékukkal örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezettől vagy a területi gyermekvédelmi szakszolgálattól kérnek segítséget.

5. A krízistanácsadást végzők

Nyílt örökbefogadást elősegítő szervezet lehet az erre **engedéllyel rendelkező közhasznú szervezet**, valamint a **területi gyermekvédelmi szakszolgálat**. E szervezetek örökbefogadással foglalkozó munkatársait tanácsadónak nevezzük.

A közhasznú szervezet részéről az végezheti a krízistanácsadást, krízisgondozást, aki a nyílt örökbefogadás elősegítéséhez szükséges képzés elvégzéséről tanúsítvánnyal rendelkezik. A szakszolgálat részéről elsősorban az örökbefogadási pszichológus az örökbefogadási tanácsadó bevonásával végzi ezt a tevékenységet. Optimálisan a válságterhesek krízistanácsadását minden esetben pszichológus végzi, mivel a válságterhesség szinte mindig pszichés krízist is okoz, ezért gyakran igényel krízisintervenció beavatkozást is az információs tanácsadás mellett.

¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) 4:125. § (4) bekezdés.

6. A krízistanácsadás folyamata

6.1. Információ fogadása a gyermek örökbe adásának szándékáról

A vér szerinti szülők hozzájárulási szándéka az örökbefogadáshoz felmerülhet a gyermek megszületése előtt és azt követően is.

A válságterheseket általában valamilyen intézmény (család- és gyermekjóléti szolgálat, védőnői hálózat, szakorvos stb.) irányítja a közvetítő szervezetekhez. Amennyiben nem a vér szerinti szülő kér segítséget, hanem a kórházban dolgozó szakember, hozzátartozó vagy a születendő gyermeket örökbe fogadni szándékozik stb. jelzik a problémát, akkor a tanácsadó tájékoztatja őket a segítségnyújtás elérhetőségeiről. **Kizárólag a válsághelyzetben lévő várandós anya/szülők segítségkérésére kezdődhet meg a tanácsadási folyamat.**

Cselekvőképtelen vagy cselekvőképességében korlátozott válsághelyzetben lévő várandós anya/szülő esetében a törvényes képviselő (szülő, gyám, gondnok) bevonása is szükséges a folyamatba. Ezt meg kell értetni, el kell fogadtatni a segítséget kérővel.

Fontos megadni a tájékoztatást a cselekvőképtelen és a cselekvőképességében korlátozott szülőnek arról is, hogy gyermeke örökbefogadásához – a gyámhatóság előtt személyesen megtett jognyilatkozatával – az alábbiak szerint adhat hozzájárulást, illetve mondhatja el véleményét:²

- a korlátozottan cselekvőképes (14–18 év közötti) kiskorú önállóan, törvényes képviselője hozzájárulása nélkül teheti meg nyilatkozatát,
- a cselekvőképtelen (14 év alatti) kiskorú helyett az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatokat törvényes képviselője teheti meg, de az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket meg kell hallgatnia a gyámhatóságnak,
- a cselekvőképességében a családjogi jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú (18 év feletti) személynek az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatához a törvényes képviselőjének hozzájárulása szükséges,
- a cselekvőképtelen nagykorú személy helyett az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatokat a törvényes képviselője teheti meg.

A gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő válsághelyzetben lévő anya számára a krízisgondozás, gyermeke örökbefogadásának előkészítése csak a gyermekvédelmi gyám bevonásával és a TEGYESZ örökbefogadási szolgálatának a közvetítésével javasolt a kiskorúak befolyásolás- és nyomásgyakorlás-mentes döntése biztosításáért.

6.1.1. Teendők, ha a szülő/k a gyermek megszületése előtt kérnek segítséget

A válsághelyzetben lévő várandós anya vagy szülőpár telefonon, levélben vagy személyesen jelentkezik azzal a problémájával, hogy nem tudja, mi legyen a gyermekének a sorsa. Személyes megkeresés esetén a tanácsadó azonnal megkezdheti a tanácsadást, levélben, telefonon történő megkeresés esetén mielőbbi személyes találkozást beszél meg vele. Amennyiben erre nincs lehetőség, felajánlja az egyéb kapcsolattartási formákat, elsősorban telefonos segítségnyújtást, és így próbálja az anyát minél szélesebb körben tájékoztatni a lehetőségeiről (család- és gyermekjóléti szolgálat elérhetősége, terhesgondozás, anyaotthon, tanácsadási lehetőségek, kórházi szülési lehetőségek stb.).

A tanácsadó megkérdezi az anyát a terhességének előrehaladottságáról, az esetleges terhesgondozásról, és arról, hogy a környezetében van-e olyan személy, aki tud neki segíteni addig is, ameddig személyes kapcsolatba tudnak lépni egymással.

A tanácsadó az anya/szülők segítségkéréséről feljegyzést készít.

² Ptk. 4:145. §.

6.1.2. Teendők, ha a szülő/k közvetlenül a gyermek megszületése után kérnek segítséget

Amennyiben a vér szerinti szülő közvetlenül a gyermek megszületése után jelzi örökbefogadáshoz hozzájárulási szándékát, akkor a krízistanácsadás azonnal kezdődjön meg, lehetőleg a kórházban vagy más, a szülővel egyeztetett, diszkréciót biztosító helyszínen.

A tanácsadó tájékoztatja a vér szerinti szülőt, hogy amennyiben hozzájárul gyermeke örökbefogadásához, a gyermek 6 hetes koráig visszavonhatja hozzájáruló nyilatkozatát annak érdekében, hogy a gyermeket ő maga vagy a gyermek más hozzátartozója³ nevelje.

6.1.3. Teendők, ha a szülő/k 6 hetesnél idősebb gyermek esetében kérnek segítséget

Amennyiben a gyermek 6 hetes kora után merül fel a nyílt vagy titkos örökbefogadáshoz hozzájárulási szándék, fel kell hívni a vér szerinti szülő figyelmét arra, hogy ha az örökbefogadáshoz hozzájárul, nyilatkozata nem vonható vissza. Ebben az esetben is törekedni kell a mielőbbi – a nyilatkozat megtétele előtti – krízistanácsadás megkezdésére.

6.1.4. Teendők, ha a vér szerinti szülő/k és örökbe fogadni szándékozók együtt kérik a nyílt örökbefogadást elősegítő szolgáltatást

A nyílt örökbefogadási eljárás speciális esete, ha a vér szerinti szülők és az örökbe fogadni szándékozó szülők már a krízisgondozás előtt megismerik egymást. Fontos tudatosítani az örökbe fogadni szándékozókban (az alkalmassági folyamatban, a felkészítő tanfolyamon), hogy a krízisgondozás ilyen esetekben is kötelező, és az a cél, hogy a vér szerinti szülők az örökbe fogadni szándékozók befolyásától függetlenül tudják kialakítani saját döntésüket a gyermek sorsával kapcsolatban egy közvetítő szervezet szakzerű tanácsai és segítségnyújtása mellett. Ha az anyagi haszonszerzés gyanúja felmerül, a közvetítő szervezet öt napon belül írásban értesíti az örökbefogadásra való alkalmasságot megállapító, valamint az örökbefogadás engedélyezésére illetékes gyámhivatalt (gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró megyei/fővárosi kormányhivatal). Ha az örökbe fogadni szándékozók, és nem a válsághelyzetben lévő várandós anya kér segítséget a közvetítő szervezettől, tájékoztatni kell őket arról, hogy a kötelező közvetítés kizárólag a válsághelyzetben lévő várandós anya/szülő megkeresésére indul. Amennyiben a vér szerinti szülő felveszi a kapcsolatot a közvetítő szervezettel, megkezdődhet a krízistanácsadás.

A krízistanácsadást ilyenkor is a vér szerinti szülőknek tartja a tanácsadó az örökbe fogadni szándékozók jelenléte nélkül, de külön az örökbefogadókkal is elbeszélget, tájékoztatja őket a folyamatról.

6.2. Krízistanácsadás

A krízistanácsadást lehetőleg pszichológus végezze. A krízistanácsadás elsődleges célja, hogy a gyermek a vér szerinti családjában tudjon felnőni. A tanácsadó a válsághelyzetben lévő várandós anyának/vér szerinti szülőnek/szülőknek (amennyiben az apa is bevonható) nyújt tanácsadást. A tanácsadás minimum egyszeri, de akár többszöri alkalom is lehet, ameddig a krízis tart.

A tanácsadás tartalmában kitér:

- A vér szerinti szülő/k elképzeléseire (leendő) gyermekének sorsáról: központi kérdés a tanácsadó részéről, hogy mi kellene ahhoz, hogy az anya megtartsa a gyermekét. Ha a feltétel megteremthető, segítse, erősítse ezen az úton.
- A szülő/k motivációinak feltérképezésére: a tanácsadó feltárja a vér szerinti anya elképzeléseit születendő gyermekének sorsával kapcsolatban. Feltérképezi az anya motivációit, én-erejét, belső erőforrásait, múltbeli tapasztalatainak (korábbi krízishelyzetből való kilábalásának) a tanulságait, melyekből erőt, önbizalmat és ötleteket gyűjthet.

³ Ptk 8:1. § (1) 2. pont

- A szülő/k körülményeire, egészségi állapotára, szociális támogatottságára vagy elszigeteltségére.
- A terhesség kihordásának körülményeire, lehetőségeire.
- A társas támogatás lehetőségeire (ki tudna segíteni a vér szerinti szülőknek).
- A titok kezelésére (terhessége, örökbeadási szándéka, családjában nevelkedő vér szerinti testvér irányában).
- A vér szerinti szülő családtagjainak körülményeire, lehetőség szerint bevonására.
- Az örökbefogadáshoz hozzájárulás helyett szóba jöhető megoldásokra, segítségnyújtási lehetőségekre (többek között: családok átmeneti otthona, helyettes szülő, családba fogadás, szakellátási elhelyezés kiskorú anya esetén együtt vagy csak a gyermek a szakellátásban, nevelőszülőnél).
- Az örökbefogadáshoz való hozzájárulás jogi és érzelmi folyamatára és következményeire. A tanácsadó tájékoztatja a válsághelyzetben lévő vér szerinti szülőt, hogy amennyiben hozzájárul gyermeke örökbefogadásához, a gyermek 6 hetes koráig – annak érdekében, hogy gyermekét saját maga vagy a gyermek más hozzátartozója nevelhesse – visszavonhatja hozzájáruló nyilatkozatát, azt követően erre nincs lehetősége.

A tanácsadó felméri a válságterhes jelenlegi pszichés krízisének, tudatszűkült állapotának, érzelmi zaklatottságának mértékét, és amennyiben a tanácsadás eszközeivel ez nem enyhíthető, orvosolható, vagy szuicid gondolatok felmerülését, öngyilkosság veszélyét, illetve a magzat esetleges veszélyeztetettségét érzékeli, eleget tesz jelzési kötelezettségének, illetve ha szükséges, azonnali pszichiátriai segítség iránt intézkedik.

A tanácsadó felhívja a válsághelyzetben lévő várandós anya figyelmét arra is, hogy mi a jelentősége a gyermek életében **az apa megnevezésének**. Ezért, hacsak nem merül fel súlyos veszélyeztető körülmény az apa megnevezésével kapcsolatban, igyekszik érvekkel meggyőzni az anyát a vér szerinti apa megnevezésének a fontosságáról. Az anya a gyermek fogantatásának és örökbefogadásához hozzájárulásának minden felelősségét nem vállalhatja magára, és nem döntheti el az apa helyett, hogy az vállal vagy sem szülői felelősséget a gyermekért. Az egyszerűbb, gyorsabb ügyintézés nem indokolja a képzelt apa bejegyzését, és nem szolgálja a gyermek érdekeit semmilyen körülmények között, bármilyen terhelő információink vannak is az apáról, vagy esetleg másik családban élő személyről van is szó. Sőt a gyermek származási jogának az akadályozását jelenti az apa személyének eltitkolása, a képzelt apa bejegyzése.

Tudatos döntés akkor születhet, ha minden tény, információ ismert, a beszűkült tudatállapot oldódott, és a segítséget kérő kívülről, objektíven képes látni a helyzetet.

A krízistanácsadásban elsődleges feladat a válságterhes megnyugtatása, megértése, elfogadásának kimutatása, moralizálás, állásfoglalás és ítékezés nélküli kommunikációval, emberséges bánásmóddal, emberi méltósága tiszteletben tartásával.

Titkolt terhesség esetén a tanácsadás során **cél a titok oldása, csak így van lehetőség a válsághelyzetben lévő várandós anya hozzájárulásával a személyes, családi kapcsolataiban elérhető segítők bevonására**, kiemelten a gyermek apja személyére vonatkozóan. Szükséges beszélni az anyával a titok veszélyéről, terhéről, következményeiről, a titok tarthatatlanságáról, a kitudódás lehetőségéről és következményeiről.

Tájékoztatás a születendő gyermek lakóhelyének az anya lakóhelyétől eltérő megállapítására vonatkozó gyámhatósági eljárásról

Amennyiben a válsághelyzetben lévő várandós anya a tágabb vagy szűkebb környezete előtt titkolja terhességét, és nem szeretné, hogy a születendő gyermeke részére kiállított iratokat az ő lakóhelyére kézbesítsék, tájékoztatni kell arról, hogy kérelmezheti a gyámhivatalnál születendő gyermeke lakóhelyének az övétől eltérő megállapítását annak érdekében, hogy gyermeke részére kiállított iratokat ne az ő lakóhelyére kézbesítsék. Ezt a kérelmet bármelyik járási gyámhivatalhoz benyújthatja a gyermek születése előtt. A gyermek születése után már nincs lehetősége a kérelem benyújtására.

A kiskorú válsághelyzetben lévő várandós anyát tájékoztatni kell arról, hogy törvényes képviselőjével együtt jogosult a kérelem előterjesztésére. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú anya a kérelmét törvényes képviselője nélkül akkor terjesztheti elő, ha a törvényes képviselő eljárásban történő részvétele az ő vagy a születendő gyermek érdekét veszélyeztetné. Erről a gyámhivatalnál kell nyilatkoznia, és a gyámhivatal mérlegeli a körülményeket.

A gyámhivatal soron kívül hozza meg határozatát, amely a születendő gyermek lakóhelyeként a Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat székhelyét állapítja meg.

Fontos tájékoztatni az anyát arról, hogy a határozattól függetlenül dönthet születendő gyermeke sorsáról. Csak abban az esetben postázzák a gyermek iratait a Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat székhelyére, ha a

szülést követően a határozatot átadja az egészségügyi intézmény dolgozójának. Ha ez nem történik meg, a gyermek lakóhelyét az övével egyezően állapítják meg.

Abban az esetben, ha átadta a határozatot az egészségügyi intézmény dolgozójának, de végül úgy dönt, hogy ő maga kívánja felnevelni gyermekét, a gyámhivaltól kell kérnie, hogy rendelkezzen a gyermek iratainak számára történő kiadásáról.

A krízistanácsadás helyszíne mind a két fél számára (segítő és kliens) biztonságot, intimitást biztosító helyen legyen, a válsághelyzetben lévő várandós anya/szülő számára időben és anyagiilag is könnyen elérhető távolságban. A közvetítő szervezet irodája is, illetve az ügyfél otthona is lehet, ha az ügyfél elfogadja ezeket. Hivatali helyiség (gyámhivatal, bíróság, rendőrség, várakozó, illetve közlekedő helyiség sem) és kórházi kórterem, ahol többen tartózkodnak, nem megfelelő a krízistanácsadásra.

Lehetővé kell tenni, hogy a válsághelyzetben lévő várandós anyán/vér szerinti szülőn és a tanácsadókön kívül más ne legyen jelen a tanácsadási helyzetben. Kiemelten fontos ez a vér szerinti szülő független döntésének a meghozatalában.

A krízistanácsadás nem lehet egy napon sem a szüléssel, sem a gyámhivatali örökbefogadási hozzájáruló nyilatkozat napjával, mivel ez kizárja, hogy a válsághelyzetben lévő szülő megfelelően át tudja gondolni döntését.

6.3. Krízistanácsadás a szülést követő 6 hétben

Szinte minden esetben felmerül a pszichológiai támogatás szüksége egy újszülött gyermek örökbefogadásához hozzájáruló nyilatkozat megtétele után. A szülő ilyenkor pszichés krízisben van (ami lehet 6–8 hét is), ebben az állapotban nem lehet megalapozott, felelősségteljes döntést hozni. A krízisintervenció azonnali pszichológiai beavatkozást igényel: segíteni kell a krízisből való felépülést, és utána, az összes fontos információ birtokában a gyermek és szülő számára is a legmegfelelőbb, saját döntés kialakítását.

Az örökbefogadáshoz hozzájáruló szülők az örökbefogadás engedélyezése előtt és az örökbefogadás lezárulása után is segítséget igényelhetnek a gyermeküktől való elszakadásuk miatti gyászuk feldolgozásához, ezért fontos, hogy a velük foglalkozó tanácsadó (pszichológus) felajánlja a később is igénybe vehető segítségnyújtását számukra.

Amennyiben a vér szerinti szülő a szülés után és a krízistanácsadás mellett is fenntartja hozzájárulási szándékát, a tanácsadó ismét tájékoztatja a nyílt és a titkos örökbefogadás lehetőségeiről. Megnyugtatta a vér szerinti szülőt arról, hogy mindkét esetben a gyermek közvetlenül örökbefogadó családba kerülhet.

Felhívja a vér szerinti szülő figyelmét, hogy milyen érzelmi előnyei lesznek a jövőben, a maga és a gyermek számára is, ha nevet ad gyermekének (amelyet az örökbefogadókkal is igyekszünk elfogadtatni), elbúcsúzik tőle, fényképet készít magáról a gyermeknek és a gyermekről magának is emlékébe.

A tanácsadó lehetőség szerint összegyűjti az örökbefogadók tájékoztatásához a gyermek vér szerinti családi hátterére vonatkozó információkat (a szülők egészségi állapotáról, iskolázottságáról, foglalkozásukról, életkörülményeiről, a gyermek testvéreiről, egészségi és mentális állapotukról, a szülők örökbefogadáshoz hozzájárulásának okáról).

Tájékoztatja a vér szerinti szülőket, hogy csak a gyámhivatalban tett hozzájáruló nyilatkozatuk után a gyámhivatal kihelyező határozatával vihetik haza a gyermeket az örökbefogadók (a kórházban tett nyilatkozatok nem elegendők).

A krízisgondozás időtartama

A krízisgondozás optimális esetben a segítségkéréstől a krízis lezajlásáig tart: időtartama akár a teherbeesés észlelésétől a gyermek örökbefogadásáig, a szülést követő 6–8 hétig tart, de a szülő kérésére később is folytatódhat. Kiemelten fontos kapcsolatban maradni a tanácsadónak a vér szerinti szülővel a gyász feldolgozás segítése érdekében a szülés utáni 6 hétben.

A következőkben azt a folyamatot mutatjuk be, ha a vér szerinti szülő úgy dönt, hogy gyermeke nyílt örökbefogadáshoz járul hozzá.

7. Nyílt örökbefogadás – a közvetítés módszertana

A nyílt örökbefogadás

A nyílt örökbefogadási eljárásban az örökbefogadók és a vér szerinti szülők személyesen ismerik egymást. A vér szerinti szülők az örökbe fogadni szándékozók jelenlétében, egymás személyes adatainak ismeretében teszik meg hozzájáruló nyilatkozatukat az örökbe fogadni szándékozók javára a gyámhivatalban.

7.1. A nyílt örökbefogadás sajátosságai

- Nyílt örökbefogadáshoz csak a gyermek megszületése után tehet hozzájáruló nyilatkozatot a vér szerinti szülő.
- A vér szerinti szülők akkor tehetnek hozzájáruló nyilatkozatot gyermekük örökbefogadásához, ha a bíróság nem szüntette meg szülői felügyeleti jogukat, illetve a gyermeket nem nyilvánították örökbefogadhatóvá.
- A szülő hozzájáruló nyilatkozatát a lakóhelye szerinti, titkolt terhesség esetén pedig a szülés helye szerinti kijelölt gyámhivatalnál teheti meg. A gyámhivatal a vér szerinti és az örökbefogadó szülőket tárgyalás keretében hallgatja meg annak érdekében, hogy megbizonyosodjon arról, hogy a felek valóban ismerik egymást.
- Az örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozatot újszülött esetében nyílt örökbefogadásnál is a szülők a gyermek 6 hetes koráig – a gyermeknek a szülő vagy a gyermek más hozzátartozója által történő nevelése érdekében – visszavonhatják. A gyermeket örökbe fogadni szándékozó házaspár, vagy egyedül örökbefogadó személyét tekintve tehát nem „gondolhatják meg magukat” a vér szerinti szülők, vagyis nem lehet abból az okból visszavonni a gyermek nyílt örökbefogadásához tett szülői hozzájárulást, hogy inkább másik házaspár vagy egyedül örökbe fogadni szándékozó fogadja őt örökbe.
- Nyílt örökbefogadás kizárólag a területi gyermekvédelmi szakszolgálat vagy a nyílt örökbefogadás elősegítésére engedéllyel rendelkező közhasznú szervezet (a továbbiakban: nyílt örökbefogadást elősegítő szervezet) közreműködésével jöhet létre.

7.2. A nyílt örökbefogadás előnye

Nyílt örökbefogadás esetén a vér szerinti szülő/k általuk ismert olyan személyre bízhatják gyermekük nevelését, akiben megbíznak, és a jövőben a közvetítő szervezeteken keresztül vagy közvetlenül az örökbefogadóktól – az örökbefogadók szándéka szerint – tájékoztatást is kaphatnak gyermekük fejlődéséről, jólétéről, amennyiben erről korábban megállapodtak. Mindez segítheti a gyermeküktől való elválás gyászának feldolgozását, lelki egészségük megőrzését.

Az örökbefogadók a személyes találkozásokkor jobban megismerhetik a vér szerinti szülőket és döntésük okait. A gyermek családi hátteréről több, közvetlen információhoz juthatnak, ami segít a vér szerinti szülő helyzetének, döntésének a megértésében, a vér szerinti szülő személyének az elfogadásában, és csökkenti a romboló fantáziák megjelenésének és a gyermekre való kivetítésének a veszélyét.

A nyílt örökbefogadásban a gyermekek is megbízhatóbb, valós válaszokat kaphatnak majd a későbbiekben örökbefogadó szüleiktől vér szerinti hátterükről, örökbefogadásuk történetéről, és a későbbi gyökerkeresés személyesebb, támogatott útjának a bejárására is lehetőségük nyílik.

7.3. A nyílt örökbefogadás célcsoportjai

- Azok a válsághelyzetben lévő várandós anyák, illetve vér szerinti szülők, akik a krízistanácsadást követően születendő gyermekük vagy újszülött gyermekük nyílt örökbefogadásának elősegítését kérik a nyílt örökbefogadást elősegítő szervezettől.
- A gyermek, akinek szülei nyílt örökbefogadásához hozzájárulásukat tervezik, illetve megteszik. A nyílt örökbefogadás általában újszülött gyermekeket érint, de esetenként idősebb gyermekek nyílt örökbefogadása is megtörténik, akik lehetnek gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek is.
- Azok a hatályos örökbefogadási alkalmassági határozattal rendelkező örökbe fogadni szándékozók, akik vál-

laják a nyílt örökbefogadást és újszülött gyermek esetén azt a kockázatot, hogy a vér szerinti szülők gyermekük hathetes koráig visszavonhatják hozzájáruló nyilatkozatukat.

7.4. A tevékenységet végzők

A nyílt örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezet részéről a **szakmai vezető és a szolgáltatást végző szakemberek, akik megfelelő képesítéssel rendelkeznek és elvégezték az előírt nyílt örökbefogadás elősegítés tevékenység végzésére felkészítő tanfolyamot.**⁴

A területi gyermekvédelmi szakszolgálat részéről az **örökbefogadási tanácsadó és a pszichológus a szakmai vezető bevonásával** végzi a nyílt örökbefogadás előkészítését. A kötelező gondozás figyelemmel kísérése **az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadójának** feladata.

7.5. Megállapodás a szolgáltatás nyújtásáról

A nyílt örökbefogadást elősegítő szervezet megállapodást köt a válsághelyzetben lévő várandós anyával, vér szerinti szülővel a gyermek nyílt örökbefogadásának elősegítése érdekében történő kapcsolatfelvétel előkészítése körében végzett tevékenységre. Kiskorú vagy cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt álló szülő esetén a törvényes képviselőjével és az örökbefogadandó gyermek gyámjával is megállapodást kell kötnie a szervezetnek. A megállapodást a nyílt örökbefogadást elősegítő szervezet részéről annak vezetője írja alá.

Gyermekevédelmi gondoskodásban részesülő nevelésbe vett gyermek nyílt örökbefogadását kizárólag a területi gyermekvédelmi szakszolgálat készítheti elő. Ebben az esetben nem szükséges megállapodás kötése a felekkel.

A nyílt örökbefogadás előkészítése

8. A lehetséges örökbefogadó szülők keresése

A megfelelő örökbe fogadni szándékozókat minden esetben több szakember (az adott szervezettől függően tanácsadó, szakmai vezető vagy örökbefogadásokért felelős vezető, pszichológus) választja ki.

8.1. Teendők a megfelelő örökbe fogadni szándékozók kiválasztása során

A lehetséges örökbe fogadni szándékozókat a Gyermkeink védelmében elnevezésű informatikai rendszer örökbefogadási alrendszeréből (a továbbiakban: GYVR), az örökbefogadást elősegítő szervezetnél nyilvántartásba vett alkalmas örökbe fogadni szándékozók közül kell kiválasztani a jelentkezési sorrend és a vér szerinti szülők által megfogalmazott szempontok, valamint a gyermek szükségleteinek figyelembevételével. A jelentkezés (közhasznú szervezetnél: megállapodás-kötés) időpontját is figyelembe véve lehetőség szerint legalább 3, maximum 5 potenciális örökbe fogadni szándékozó kiválasztását követően a vér szerinti szülő számára a bemutatási sorrend meghatározása szükséges. A kiválasztásról a közhasznú szervezetnél legalább két szakember közösen dönt azt követően, hogy előzetesen tájékoztattak a várakozók fogadókészségéről. A szakszolgálatnál ez a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó feladata az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadóinak bevonásával.

Ezt követően a tanácsadó haladéktalanul összehívja az illesztést végző teamet, melyen rajta kívül közhasznú szervezet esetén legalább még egy szakember, a szakszolgálatnál pedig az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadói, az örökbe fogadni szándékozókat ismerő pszichológus és az örökbefogadási szolgálat vezetője vesznek részt. Amennyiben lehetőség van rá, a vér szerinti szülő is részt vehet az illesztési teamen annak érdekében, hogy a számára is megfelelő örökbe fogadni szándékozók kiválasztása történjen meg. A vér szerinti szülő ekkor még nem

⁴ Az örökbefogadást elősegítő és az örökbefogadás utánkövetését végző közhasznú szervezetek tevékenységéről és működésük engedélyezéséről szóló 72/2014. (III.13.) Korm. rendelet 4. § (1) bekezdés b) pontja.

ismerheti meg az örökbe fogadni szándékozók személyes adatait, lakcímét, az örökbe fogadni szándékozók életkoráról, foglalkozásáról, lakókörülményeiről, egészségi állapotáról, gyermekeik számáról, életkoráról kap tájékoztatást.

A döntést a szakemberek és a vér szerinti szülők közösen hozzák meg. A döntésről a tanácsadó emlékeztetőt készít.

8.2. Teendők, ha nincs a gyermek számára megfelelő örökbe fogadni szándékozó

Amennyiben a nyílt örökbefogadást elősegítő szervezet illetékességi területén lévő örökbe fogadni szándékozók között egy sincs, aki az örökbefogadandó gyermekre vonatkozó elképzelései alapján elfogadná a gyermeket, a team összehívása nem szükséges. Erről a tanácsadó feljegyzést készít.

Amennyiben az illesztést végző team azt állapítja meg, hogy a nyílt örökbefogadást elősegítő szervezet illetékességi területén lévő potenciális örökbe fogadni szándékozók egyike sem felel meg a vér szerinti szülő/k elképzeléseinek, illetve a gyermek szükségleteinek, a tanácsadó erről is feljegyzést készít. Ebben az esetben a szakszolgálat haladéktalanul javaslatot kér a vér szerinti szülőnek bemutatható örökbe fogadni szándékozók személyére az országos örökbefogadást elősegítő szervtől. Az örökbefogadási tanácsadó ezzel egyidejűleg tájékoztatja az országos örökbefogadást elősegítő szervet a vér szerinti szülőnek az örökbe fogadni szándékozókra vonatkozó elképzeléseiről, szempontjairól. Ezt követően az örökbe fogadni szándékozók kiválasztása a „IV/2. Az országos örökbefogadást elősegítő szerv közreműködésével történő örökbefogadás sajátosságai” fejezetben foglaltak szerint történik.

Ha a közhasznú szervezet nem talál a nyilvántartásában a gyermek számára megfelelő örökbefogadókat, erről tájékoztatja a vér szerinti szülőt azzal, hogy lehetősége van másik nyílt örökbefogadást elősegítő szervezettől (közhasznú szervezettől vagy szakszolgálattól) segítséget kérni. Amennyiben szakszolgálattól kér segítséget, a gyermek örökbefogadásának elősegítésében az országos örökbefogadást elősegítő szerv is közreműködhet.

Arról is tájékoztatni szükséges a vér szerinti szülőt/szülőket, hogyha az országos örökbefogadást elősegítő szerv sem talál a gyermek számára megfelelő örökbefogadó szülőket, a gyermek nyílt örökbefogadására nem lesz lehetőség. Amennyiben a szülő(k) örökbefogadással szeretné(k) gyermekük sorsát rendezni, titkos örökbefogadáshoz hozzájárulással is van lehetőség erre.

Ha a gyermek egészségileg károsodott, a gyámhivatal megtagadhatja a hozzájárulását a szülő titkos örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozatához. Ebben az esetben amennyiben a szülő továbbra sem kívánja nevelni gyermekét, és nincs olyan személy, aki vállalná a gyermek gondozását családbafogadó gyámként, a gyermek gyermekvédelmi szakellátásba kerül.

9. A felek kölcsönös tájékoztatása egymásról

A tanácsadó az örökbe fogadni szándékozók közül értesíti az előzőekben megállapított sorrend szerint az elsőként kiválasztott örökbe fogadni szándékozókat a nyílt örökbefogadás lehetőségéről. Ezután tájékoztatni kell az örökbe fogadni szándékozókat

- a születendő gyermek vér szerinti hátteréről (személyazonosító adatok, címek nem közölhetők),
- a terhesség körülményeiről.

Amennyiben a gyermek már megszületett vagy idősebb, a tájékoztatás kiterjed:

- a születés körülményeire,
- a gyermek életének eddigi eseményeire,
- jelenlegi elhelyezésére,
- pszichés és egészségi állapotára.

Amennyiben az örökbe fogadni szándékozók jelzik szándékukat a vér szerinti szülővel való megismerkedésre, tájékoztatni kell a vér szerinti szülőket az örökbe fogadni szándékozók személyéről, körülményeiről, lakóhelyéről (település szinten). Ha az örökbe fogadni szándékozók nem szeretnék megismerkedni a vér szerinti szülővel, a felállított sorrend szerinti következő örökbe fogadni szándékozót tájékoztatja a tanácsadó.

10. A személyes találkozás megszervezése

Amennyiben a vér szerinti szülők szeretnék megismerni az örökbe fogadni szándékozót a kapott tájékoztatás alapján, a tanácsadó megszervezi a személyes találkozót.

A találkozásra a felek általában szorongva készülnek, mivel félnek az elutasítástól. A gyermekét örökbe adni szándékozónak szembe kell néznie gyermeke leendő örökbefogadó szüleivel, az örökbefogadónak pedig gyermekük szülőanyjával. Ennek feszültségét oldja mindkét fél tájékoztatása a másik félről és a találkozó menetéről, ezzel csökken az ismeretlen helyzettel való félelmük. A tanácsadó elmondja, milyen kérdések hangzanak el leggyakrabban, elősegítve, hogy ezeket előre átgondolhassák.

Az örökbe fogadni szándékozók részéről fontos, hogy empátikusan közvetítsék a várandós anya/szülő számára, hogy megértik döntését, nem ítélik el ezért. Lényeges, hogy szóban is kifejezzék elfogadásukat. Az is nagyon fontos, hogy beszéljenek arról a várandós anyának/szülőnek, hogy azt is meg fogják érteni, ha visszavonja örökbefogadási szándékát, nem kívánnak nyomást gyakorolni a találkozással a döntésére. A tanácsadó felhívja az örökbe fogadni szándékozók figyelmét arra, hogy a családi háttérre vonatkozó kérdéseiket tapintatosan tegyék fel, ne legyenek tokaodók, gyanakvók. A nehezebb kérdésekre a tanácsadótól kérjenek választ.

A várandós anyát/vér szerinti szülőt a tanácsadó megnyugtatja, hogy az örökbe fogadni szándékozók tudják, megértik, hogy milyen nehéz helyzetben van. Nagyon vágnak gyermekre, de őt nem kell, hogy ez bármire is kötelezze: gondolja végig alaposan a lehetőségeit, a szóba jöhető támogatást/segítséget, és a hozzájáruló nyilatkozat gyámhivatalnál történő megtételéig, illetve a gyermek 6 hetes életkorának betöltéséig bármikor meggondolhatja döntését (a „7.1. A nyílt örökbefogadás sajátosságai” pontban bemutatott keretek között). Kérdezhet bármit az örökbe fogadni szándékozótól, de készülnie kell arra, hogy nekik is lesznek kérdéseik, tudniuk kell, mit mondanak majd a gyermeknek, miért járult hozzá szülője az örökbefogadáshoz, kik voltak a vér szerinti szülei, milyen egészségi problémákra kell felkészülniük a gyermek nevelése során stb.

A személyes találkozás helyszíne lehet a szülők tartózkodási helye, a kórház, ahol a gyermek született vagy egy semleges helyszín, a vér szerinti szülők kérésének a figyelembevételével.

A tanácsadó kezdetben jelen van, segíti a kapcsolatfelvételt, egyeztet a felek elképzeléseit, de lehetőséget ad a felek nélküle történő beszélgetésre is. A tanácsadó mind a két féllel külön-külön is beszélget.

A találkozás után mindkét fél külön-külön nyilatkozik a tanácsadónak a további együttműködési szándékáról. A felek döntéséről a tanácsadó feljegyzést készít. Amennyiben nincs kölcsönös elfogadás, akkor a soron következő örökbe fogadni szándékozóval szükséges a találkozót megszervezni.

Kölcsönös elfogadás esetén a tanácsadó tájékoztatja a feleket a további együttműködés kereteiről, amely 1-2 találkozásra korlátozódhat csak a gyermek megszületése előtt, a szervezet keretein belül annak érdekében, hogy a várandós anyában ne alakuljon ki a lekötöttség érzése az örökbe fogadni szándékozókval szemben.

Az örökbe fogadni szándékozókval folytatott tanácsadás során a tanácsadó felhívja figyelmüket arra, hogy milyen kockázata vannak annak, ha az örökbefogadók látják el a professzionális segítők feladatait, ha magukra vállalják a várandós anya szociális és érzelmi támogatását a hozzájáruló nyilatkozat aláírásáig, illetve a gyermek megszületéséig, vagy ha vállalják az „együtt szülési helyzetet”, illetve, ha ők gondoznák az újszülöttet az anya örökbefogadási hozzájáruló nyilatkozatának megtétele előtt. Ezeket a várandós nő nyomásgyakorlásként élheti meg, és így nem lesz képes reálisan végiggondolni helyzetét, lehetőségeit, érzelmileg közeledni magzata elfogadásához, és segítséget kérni, illetve meghozni a gyermek érdekeinek legmegfelelőbb megalapozott döntését. E nélkül pedig a megalapozatlan, átgondolatlan döntés után kockázatos, hogy később nem vonja-e vissza majd a gyámhivatalnál tett nyilatkozatát.

11. Teendők a gyermek megszületése után

Amennyiben a vér szerinti szülők úgy döntenek, hogy nem járulnak hozzá gyermekük örökbefogadásához, akkor a tanácsadó, a nyílt örökbefogadást elősegítő szervezet szakemberei segítik őket a gyermek családban tartásához szükséges támogatások elérésében, ennek érdekében együttműködnek az alapellátás, a segítő szervezetek szakembereivel.

Amennyiben a vér szerinti szülők úgy döntenek, hogy hozzájárulnak a gyermek nyílt örökbefogadásához, a tanácsadó megszervezi a gyermek bemutatását az örökbe fogadni szándékozó szülőknek.

Ha a vér szerinti szülők a gyermek titkos örökbefogadásához járulnak hozzá, a „IV/4. A gyermekvédelmi gondoskodásban nem részesülő, 6 hetesnél fiatalabb gyermekek titkos örökbefogadása előkészítésének sajátosságai – szülői hozzájárulás, illetve ismeretlen szülőtől származó gyermek esetén” fejezete szerint kell a szakszolgálatoknak eljárni.

12. A gyermek bemutatása nyílt örökbefogadás esetén

A gyermek bemutatása a vér szerinti szülő engedélyével történhet a gyermek tartózkodási helyén.

A gyermek bemutatásánál minél kevesebb személy legyen jelen (minden esetben megállapodásnak megfelelően), elsősorban:

- a gyermek szülei,
- az örökbe fogadni szándékozók és
- a tanácsadó.

Kórházban lévő gyermek esetében a vér szerinti szülő hozzájárulásával a kórházi szakszemélyzet (orvos, védőnő stb.) tájékoztatja a leendő örökbefogadókat a gyermek egészségi állapotáról, fejlődéséről.

Egyéb tartózkodási hely esetén a vér szerinti szülő – a birtokában lévő orvosi vélemények/dokumentációk alapján – ad tájékoztatást a gyermek születési körülményéről és egészségi állapotáról. Ennek elősegítése a tanácsadó feladata. Idősebb gyermek bemutatásakor – az esetleges csalódás elkerülése érdekében – törekedni kell arra, hogy a gyermek ne tudja, hogy hozzá jöttek, és örökbe kívánják fogadni. Fontos, hogy a felnőttek ne csapják be a gyermeket. Törekedni kell arra, hogy minél több személyes benyomás alakulhasson ki a gyermekről.

A fentiek ismeretében az örökbe fogadni szándékozók nyilatkoznak a kórházban lévő gyermek esetében a bemutatást követő napon, idősebb gyermek esetében 3 napon belül, de legkorábban másnap, a gyermekkel való barátkozás szándékáról a tanácsadónak.

Amennyiben az örökbe fogadni szándékozók telefonon jelzik, hogy nem szeretnének megismerkedni a bemutatott gyermekkel, erről az örökbefogadási tanácsadó feljegyzést készít. Nem várokozik az örökbe fogadni szándékozók írásbeli válaszára, de felhívja a figyelmüket, hogy a döntést a konkrét okok megjelölésével írásban kell indokolniuk.

A tanácsadó tájékoztatja a vér szerinti szülőt az örökbe fogadni szándékozók döntéséről.

A tanácsadó elutasítás esetén a sorrendben következő kiválasztott örökbe fogadni szándékozóról tájékoztatja a vér szerinti szülőt. Elfogadás esetén megszervezi a barátkozást.

13. Barátkozás

A barátkozás célja a megbizonyosodás a gyermek elfogadásáról, a csecsemő alapvető gondozásának elsajátítása.

A barátkozás menete és helyszíne

A tanácsadó a barátkozás ütemezését egyezteti a gyermek gondozóival, az örökbe fogadni szándékozókcal.

A barátkozás előre meghatározott terv szerint, a gyermek életkori szükségleteihez, napirendjéhez igazodóan zajlik a gyermek tartózkodási helyén, ami újszülöttek esetében általában egészségügyi intézmény. Törekedni kell az intim, nyugodt körülmények biztosítására.

Az örökbe fogadni szándékozók a néhány alkalomra tervezett folyamat során fokozatosan átveszik a gondozási műveleteket.

Az egész örökbefogadás előkészítési folyamatban és a barátkozás során ráerősítve kiemelt jelentőségű arról beszélni az örökbe fogadni szándékozók, milyen életre szóló jelentősége van annak, hogy **ne változtassák meg a gyermek nevét** (erre csak kivételesen indokolt esetben van lehetőség), melyet a vér szerinti anyjától kapott, **és a vér szerinti szülőt se befolyásolják a névválasztásban, mivel ez az ő egyetlen ajándéka gyermeke számára**. Később a gyermek számára nevének elfogadása az ő teljes mértékű elfogadását fejezi ki, vér szerinti hátterével együtt.

A barátkozási folyamat esetleges megszakítása

Amennyiben pszichológiai tanácsadással sem segíthető megfelelően a kapcsolat alakulása, a szakembereknek kell segíteni az örökbe fogadni szándékozókat, hogy meg tudják fogalmazni a problémát, el tudják fogadni, ha az nem orvosolható, és meg kell szakítani a barátkozást. Erről a tanácsadó feljegyzést készít.

14. Feladatok a kötelező gondozásba kihelyezés előtt

Az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadója az örökbe fogadni szándékozók kérelmére környezet-tanulmányt készít otthonukban és azt megküldi az örökbefogadási eljárás lefolytatására illetékes kijelölt gyámhivatal számára.

A nyílt örökbefogadást elősegítő szervezet vezetője igazolást állít ki a nyílt örökbefogadás elősegítésében történt közreműködésről és a krízistanácsadásról a gyámhivatal számára a gyermek kötelező gondozásra kihelyezéséhez, kivéve, ha a szervezet szakembere az örökbefogadás iránti kérelem előterjesztésekor jegyzőkönyvben nyilatkozik a nyílt örökbefogadásban való közreműködés megtörténtéről.

15. A kötelező gondozásba helyezés

Az örökbe fogadni szándékozók a gyámhivatal kötelező gondozásba kihelyezéséről szóló végzését a kórházban bemutatják, és amennyiben a gyermek egészségi állapota ezt lehetővé teszi, a gyermeket magukkal viszik otthonukba.

A gyámhivatal nyílt örökbefogadás esetén az örökbe fogadni szándékozót rendeli a gyermek családba fogadó gyámjául.

Titkolt terhesség esetén a gyámhivatal rendelkezése alapján a Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat kiadja a gyermek nála lévő iratait az örökbefogadó szülőknek. Erről egy átadás-átvételi jegyzőkönyv készül. Abban az esetben, ha személyesen nem tudják átvenni, a Fővárosi Gyermekvédelmi Szakszolgálat munkatársa tértivevény-nyel kipostázza számukra.

15.1. A kötelező gondozás figyelemmel kísérése

A gyámhivatal felkérésére a szakszolgálat kíséri figyelemmel a kihelyezett gyermek gondozását, a szülő-gyermek kapcsolat alakulását, a gyermek családba történő beilleszkedését.

A kötelező gondozási idő alatt a családot látogatja

- az örökbefogadási tanácsadó,
- szükség esetén az örökbe fogadni szándékozókat ismerő pszichológus.

A kötelező gondozásra kihelyezés tapasztalatait az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadója a GYVR-ben rögzíti.

15.2. A látogatások ütemezése

A gyermek kihelyezésével egyidejűleg az örökbefogadási tanácsadó megtervezi a családlátogatások gyakoriságát.

A családot szükség szerint, de lehetőleg hetente egy alkalommal meg kell látogatni az otthonában. Két látogatás között az örökbefogadási tanácsadó telefonon folyamatosan tartja a kapcsolatot az örökbefogadó szülőkkel.

A hazaérést követően érdemes az első napokat a család együttlétének hagyni, viszont a telefonos kapcsolattartásnak ebben az időszakban fokozottabb jelentősége van. Amennyiben valamilyen problémát jelez a család, vagy az örökbefogadási tanácsadó tapasztal a beszélgetés alapján aggályos helyzetet, soron kívül kell látogatást kezdeményezni.

A látogatásokat úgy kell időben ütemezni, hogy találkozhassanak mind a két örökbefogadó szülővel.

15.3. A szakember/ek feladata a látogatások során

- Figyel a kapcsolat alakulására, fejlődésére vagy megtorpanására.
- Támogatja a családot a gyermek elfogadásában, és segíti a beilleszkedést.
- Feljegyzéseket készít a tapasztalatokról, az örökbe fogadni szándékozóknak adott tanácsokról.
- Szükség esetén felveszi a kapcsolatot a területileg illetékes védőnővel.
- Amennyiben nehézséget, elakadást észlel, jelzi a pszichológusnak, és megtervezi a közös látogatást a család megsegítése érdekében.
- A szülés utáni depresszió itt is jelentkezhet, fokozottan figyelni kell erre, és nagyobb érzelmi támogatással segíteni az örökbefogadókat.
- Amennyiben a gondozási idő alatt a gyermek egészségi vizsgálatának szükségessége felmerül, szükség esetén a gyámhivatalnál kezdeményezhető a kötelező gondozási idő meghosszabbítása.

15.4. Teendők probléma észlelése esetén

Amennyiben az örökbefogadási tanácsadó zavart észlel a kapcsolat alakulásában, a családot pszichológiai, pedagógiai tanácsadással kell segíteni annak megoldásában. Ha a családnak hosszabb ideig van támogatásra szüksége, a szakszolgálat kezdeményezheti a kötelező gondozási idő meghosszabbítását. Erre csak nagyon indokolt esetben, a gyermek érdekében kerülhet sor.

15.5. Teendők, ha szükséges a gondozásba helyezés megszüntetése

Amennyiben pszichológiai segítségnyújtás mellett sem oldható meg a felmerült probléma, az örökbe fogadni szándékozókkal célszerű konszenzusra jutni a kötelező gondozási idő megszakításának szükségességéről és okairól, amit jelezni kell a gyámhivatalnak. Ha a gyámhivatal határozatban dönt a kötelező gondozási idő megszakításáról, a gyermek elhelyezéséről is döntenie kell. Ha az örökbe fogadni szándékozók visszavonják kérelmüket, a gyermek örökbefogadhatósága is megszűnik.

A sikertelen gondozásba kihelyezés minden esetben felvetheti az örökbe fogadni szándékozók alkalmassága felülvizsgálatának szükségességét, ezért a szakszolgálatnak kezdeményeznie kell az örökbe fogadni szándékozók pszichológiai tanácsadásra való behívását, szükség esetén alkalmasságuk felülvizsgálatát.

15.6. Teendők, amennyiben a vér szerinti szülő visszavonja hozzájáruló nyilatkozatát az örökbefogadáshoz

Amennyiben a vér szerinti szülő a gyermek születésétől számított 6 héten belül meggondolja magát, és visszavonja az örökbefogadáshoz tett hozzájáruló nyilatkozatát annak érdekében, hogy a gyermeket ő maga vagy a gyermek

más hozzátartozója nevelje, a gyámhivatal erről értesíti az örökbefogadó családot és a szakszolgálatot. A gyámhivatal haladéktalanul megkeresi a gyermek nevelését vállaló szülő vagy más hozzátartozó tartózkodási helye szerinti család- és gyermekjóléti szolgálatot, védőnőt, szükség esetén más szervet vagy személyt, hogy tájékozódjon a gyermek nevelésének körülményeiről és a szülőnek vagy más hozzátartozónak a gyermek nevelésére irányuló vállalásának megalapozottságáról. Emellett környezettanulmányt készít vagy szerez be a gyermek nevelését vállaló szülő vagy más hozzátartozó tartózkodási helyéről, és meghallgathatja tanúként az örökbefogadás előkészítésében közreműködő gyermekvédelmi szakszolgálat szakemberét.

Ha a gyámhivatal vizsgálódása során azt állapítja meg, hogy

- a gyermek nevelése a vér szerinti szülőnél vagy más hozzátartozónál megfelelően biztosított,
- a gyermek nevelése a szülőnél vagy más hozzátartozónál nem biztosított, vagy annak vizsgálata még folyamatban van, a gyámhivatal indokolt esetben a gyermekvédelmi gondoskodás más formáját választja,

felhívja az örökbe fogadni szándékozó szülőket, hogy a gyermeket adják át az általa meghatározott személynek.

A gyermeknek a gyámhivatal határozatában meghatározott személy részére történő átadásáról jegyzőkönyvet kell készíteni.

A vér szerinti szülő hozzájáruló nyilatkozatának visszavonása olyan helyzet, amelyben minden érintett személynek támogatásra van szüksége. Különös jelentősége van a teammunkának, a társintézményekkel (kiemelten a család- és gyermekjóléti szolgálattal) való együttműködésnek, az elérhető, örökbefogadókot segítő szolgáltatásoknak. Külön figyelemmel kell lenni az érintett örökbefogadási munkatárs szakmai támogatására, a szakmai teamben (esetmegbeszélésen, team szupervízió) foglalkozni kell az esettel.

Érdemes fókuszban tartani: ha egy gyermek legjobb érdekében a vér szerinti családjában való felnövekedése áll, és erre lehetőség, akarat és képesség is együtt jelen van, a hozzájáruló nyilatkozat visszavonásával az örökbefogadási folyamat megszakadása vezet el ahhoz, hogy a gyermek sorsrendezése megtörténjen. Ezt a folyamatot kell segítenie minden felelős személynek, a gyermek érdekét minden más – felnőtti érdek – elé helyezve.

Ennek megfelelően a nyílt örökbefogadást elősegítő szervezet szakemberei segítséget, tanácsadást nyújtanak

- a vér szerinti szülőnek vagy más hozzátartozónak a gyermek családban való nevelkedéséhez, segítik a kapcsolatfelvételt az alapellátás szakembereivel, tájékoztatják a szülőt a lehetséges támogatásokról,
- az örökbe fogadni szándékozóknak ahhoz, hogy együtt tudjanak működni a gyermek sorsának rendezésében, valamint pszichés támogatást nyújtanak az örökbefogadóknak a gyermektől való elszakadásuk feldolgozásához.

16. Javaslat az örökbefogadás engedélyezésére

Az örökbefogadási tanácsadó a kötelező gondozási idő letelte után haladéktalanul megfogalmazza a szakszolgálat javaslatát, és megküldi a gyámhivatalnak.

A javaslat tartalmazza a kötelező gondozási idő eredményes leteltének megállapítását, valamint, hogy az örökbefogadás a gyermek érdekében áll. Bemutatja a kapcsolat fejlődésének folyamatát, tartalmazza továbbá a kötelező gondozási idő során tapasztalt nehézségeket, problémásabb területeket, amelyekben az örökbefogadó család segítségre szorulhat az örökbefogadás engedélyezését követően, az utánkövetést végző tanácsadónak mire kell fokozott figyelmet fordítani.

A kötelező gondozási idő elteltékor a gyámhivatal nyilatkoztatja az örökbe fogadni szándékozó szülőket örökbe fogadási szándékuk fenntartásáról. Az örökbefogadó szülőket tájékoztatni kell arról, hogy kérelmükre a lakóhelyük szerint illetékes kijelölt gyámhivatalnál történhet a meghallgatás.

Az örökbefogadási tanácsadó tájékoztatja az örökbefogadó szülőket a további teendőkről: az örökbefogadást engedélyező határozat véglegessé válását követően kerül sor az új anyakönyvi kivonat kiállítására, ennek kézhezvételét követően tudják a gyermek további okmányait intézni (lakcímkártya, tájkártya, adókártya, személyi igazolvány) és a névváltozást a különböző intézményeknél bejelenteni.

17. Az örökbefogadás engedélyezése utáni feladatok

Az örökbefogadási tanácsadó lezárja a GYVR-ben az örökbefogadás engedélyezését.

18. A tevékenység időtartama

A nyílt örökbefogadás előkészítése a szülő nyílt örökbefogadáshoz hozzájárulási szándékának közlésétől az örökbefogadás végleges határozattal történő engedélyezéséig tart.

Jogsabályi háttér

- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. tv. 4:119-120. §, 125. §
- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) 62/B. §-a; 69/A-E. §, 75/A. § b) pont, 135. §, 141/E-141/F. §, 142. §
- A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (Gyer.) 40-46. §-a, 127. § (2) j) pont
- Az örökbefogadást elősegítő és az örökbefogadás utánkövetését végző közhasznú szervezetek tevékenységéről és működésük engedélyezéséről szóló 72/2014. (III. 13.) Korm. rendelet
- A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV.30.) NM rendelet (NM.r.) 147-148. §, 148/A § (1)-(2) bekezdés
- A gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet 7. § (2) c) pont, 21. § (6) bekezdés, 22. § (10a), (11), (12) bekezdés, 23. § (11) bekezdés

II. AZ ÖRÖKBEOFOGADHATÓNAK NYILVÁNÍTÁS, A SZÜLŐI FELÜGYELET MEGSZÜNTETÉSE IRÁNTI PER KEZDEMÉNYEZÉSÉNEK SZEMPONTRENDSZERE, AZ ÖRÖKBEOFOGADHATÓSÁG TÉNYÉNEK MEGÁLLAPÍTÁSA

Az örökbefogadhatónak nyilvánítás

1. Az örökbefogadhatónak nyilvánítás célja

A nevelésbe vett gyermek hosszú távú sorsrendezésének soron kívüli elősegítése örökbefogadás útján a szükséges feltételek fennállása esetén, ha a gyermek szülei önhibájukból nem vagy nem rendszeresen tartanak kapcsolatot gyermekükkel és a gyermek életkora, egészségi állapota és egyéb körülményei alapján örökbefogadására reális esély van.

2. Az örökbefogadhatónak nyilvánítás és az örökbefogadhatóság tényének megállapítása közötti különbség

A gyermekvédelmi szakellátásban dolgozó szakemberek számára meghatározó, hogy pontosan értsék és tudják, hogy mi a különbség az örökbefogadhatóvá nyilvánítás és az örökbefogadhatóság tényének megállapítása között.

Az örökbefogadhatóvá nyilvánítás a szülői önhibából elmaradt kapcsolattartások miatt, azok következményeként az örökbefogadási ügyekben kijelölt megyei Kormányhivatalok hatáskörébe tartozó döntés, mely határozott időre – 2020. szeptember 1-jétől 4 évre, 2014. március 15-e és 2020. augusztus 31-e között 2 évre, 2014. március 15-ét megelőzően a gyermek nagykorúságáig – nyilvánítja örökbefogadhatóvá a gyermeket.

Az örökbefogadhatóság tényének a megállapítása ezzel szemben a nevelésbe vétel szempontjából illetékes gyámhivatal feladata valamely tény vagy körülmény bekövetkeztekor. Az illetékes járási gyámhivatal a nevelésbe vételi eljárás során vagy soron kívüli felülvizsgálati eljárása során állapítja meg az örökbefogadhatóság tényét.

Ez az alábbi körülmények bekövetkeztekor történik:

- a szülők felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, vagy
- a szülők elhaláloztak, vagy
- a szülők hozzájáruló nyilatkozatot tettek gyermekük örökbefogadásához, vagy
- a korábbi örökbefogadást felbontották, vagy
- a gyermek ismeretlen szülőktől származik.

Az örökbefogadhatóság tényének megállapítása a gyermek nagykorúságáig hatályos.

3. Az örökbefogadhatónak nyilvánítás célcsoportja

A nevelésbe vett gyermek, akivel szülei önhibájukból nem vagy nem rendszeresen tartanak kapcsolatot, amennyiben szüleinek a szülői felügyeleti joga nem szűnt meg.

4. Az örökbefogadhatónak nyilvánítás előkészítését végzők

Gyermekevédelmi gyám a gyermek törvényes képviselőjeként figyelemmel kíséri a gyermek és szülei kapcsolattartásának alakulását. Az örökbefogadhatóvá nyilvánítás feltételeinek fennállása esetén feladata tájékozódni a gyermek örökbefogadási esélyeivel kapcsolatban, az örökbefogadhatóvá nyilvánítás iránt kérelmet benyújtani, az örökbefogadhatóvá nyilvánítási eljárást figyelemmel kísérni.

A területi gyermekevédelmi szakszolgálat a gyermek örökbefogadhatóvá nyilvánítására javaslatot tehet.

A szakszolgálat gyermekügyes örökbefogadási tanácsadójának (a továbbiakban: örökbefogadási tanácsadó) feladata a gyermek hazai és nemzetközi örökbefogadási esélyéről tájékozódni és tájékoztatást adni, az örökbefogadhatóvá nyilvánítási eljárást figyelemmel kísérni.

A szakszolgálat örökbefogadási szolgálatának pszichológusa vizsgálja és véleményezi a gyermek örökbefogadásra motiváltságát, testvéreihez, kapcsolattartásra jogosult és kapcsolatot tartó rokonaihoz fűződő kapcsolatát.

Az országos örökbefogadást elősegítő szerv ügyintézője a szakszolgálat, a gyermekevédelmi gyám, a gyámhivatal megkeresésére tájékoztatást ad a gyermek más megyei és külföldi örökbe fogadni szándékozók általi örökbefogadásának esélyeiről

A gyermeket gondozó intézmény vezetője javasolhatja a gyermek örökbefogadhatónak nyilvánítását.

Gyermekejogi képviselő javasolhatja a gyermek örökbefogadhatónak nyilvánítását.

5. Tevékenységeirés

„5.1. Az örökbefogadhatónak nyilvánítás feltételeinek vizsgálata”

„5.1.1. A szülői kapcsolattartás és a szülő életvitelének, körülményeinek vizsgálata”

„5.1.2. A szülői magatartás felróhatóságának vizsgálata”

„5.1.3. A gyermek örökbefogadási esélyének vizsgálata”

„5.2. A folyamat lezárása, ha nincs esély a gyermek örökbefogadására”

„5.3. Az örökbefogadhatónak nyilvánítás kezdeményezése”

„5.4. Teendők az örökbefogadhatónak nyilvánító határozat szakszolgálathoz érkezését követően”

„5.5. Az örökbefogadhatónak nyilvánítás meghosszabbítása”

5.1. Az örökbefogadhatónak nyilvánítás feltételeinek vizsgálata

Az örökbefogadhatóvá nyilvánítás feltételeinek bekövetkezését a gyermekvédelmi gyám, a szakszolgálat gyermekvédelmi gyámi működésért felelős vezetője és a gondozási hely (nevelőszülő, nevelőszülői tanácsadó, gyermekotthoni, lakásotthoni gondozó, szakmai vezető) figyelemmel kíséri. A feltételek vizsgálata folyamatos, nem a gyermek nevelésbe vételének felülvizsgálatához kötött, de felülvizsgálat alkalmával a vizsgálat kötelező.

Örökbefogadhatónak nyilvánítás jogi feltételei

A Ptk. 4:124. § (1) bekezdése szabályozza a nevelésbe vett gyermek örökbefogadhatóvá nyilvánításának feltételeit. Az örökbefogadási ügyben kijelölt gyámhivatal (a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező, gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró fővárosi vagy megyei kormányhivatal) a nevelésbe vett gyermeket legfeljebb négy évre örökbefogadhatónak nyilváníthatja, ha a szülő szülői felügyeleti joga nem szűnt meg, és

- a szülő a gyermekkel önhibájából nyolc hónapja nem tart rendszeres kapcsolatot, és életvitelén, körülményein nem változtat;
- a szülő a gyermekkel „három hónapon át semmilyen formában nem tart kapcsolatot, és életvitelén, körülményein nem változtat”;
- a szülő a „lakó- vagy tartózkodási helyét az új lakó- vagy tartózkodási helye megjelölése nélkül megváltoztatta, és az annak felderítésére irányuló intézkedések három hónapon belül nem vezetnek eredményre”.

Az örökbefogadhatóvá nyilvánítás abban az esetben történhet csak meg, ha a szülő(k) tájékoztatása az örökbefogadhatóvá nyilvánítás jogkövetkezményére az ideiglenes hatályú elhelyezést és/vagy a nevelésbe vételt elrendelő határozatban megtörtént. Emiatt kiemelt jelentőségű, hogy a gyermek nevelésbe vételi határozatának kézhezvételekor **a gyám ellenőrizze, hogy a nevelésbe vételi határozat tartalmazza-e a kapcsolattartás elmaradása esetén a jogkövetkezményekre vonatkozó tájékoztatást.** Ideiglenes hatályú elhelyezésről rendelkező gyámhivatali határozat esetén amennyiben gyermekvédelmi gyámot még nem rendeltek ki, ez a feladat **az Elhelyezési Szolgálat vezetőjének feladata**, hiányosság észlelése esetén a határozat kiegészítésének kezdeményezése szükséges. Az ideiglenes hatályú elhelyezés időtartama is beszámít a Ptk. 4:124. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott időtartamokba.⁵

Örökbefogadhatónak nyilvánítás szempontjából kizáró ok lehet, ha nem rendezték valamely szülő számára a kapcsolattartást, ezért a gyámnak kezdeményeznie kell ebben az esetben a kapcsolattartás rendezését.

5.1.1. A szülői kapcsolattartás és a szülő életvitelének, körülményeinek vizsgálata

A kapcsolattartás megvalósulását a gyermekvédelmi gyám és a gyermek gondozási helye folyamatosan figyelemmel kíséri. A kapcsolattartásokról a nevelőszülő vagy a gyermekotthon munkatársa, felügyelt kapcsolattartás esetén a felügyeletet ellátó szakember kapcsolattartási naplót vezet. A gondozási hely folyamatosan tájékoztatja a gyermekvédelmi gyámot a kapcsolattartás alakulásáról.

A szülő körülményeinek, életvitelének a változását a gyermekvédelmi gyám, valamint a család- és gyermekjóléti központ családsegítője és esetmenedzsere kíséri figyelemmel, akik a gyermek családjába visszagondozása, a szülő-gyermek kapcsolattartás segítése érdekében együttműködnek.

Rendszertelen a kapcsolattartás, ha a gyámhivatal határozatában szabályozottól jelentősen eltér.

A gyámhivatal határozatában szabályozottól **akkor tér el jelentősen** a kapcsolattartás, ha az örökbefogadhatóvá nyilvánítás során vizsgált 8 hónapos időtartamban a kapcsolattartásra jogosult szülő önhibájából⁶

- a) több alkalommal két hónapnál hosszabb ideig nem látogatja meg a gyermeket,
- b) kapcsolattartási jogát nem a gyámhivatal határozatában előírt helyszínen és időpontban gyakorolja, illetve

⁵ A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (továbbiakban: Gyer.) 37. § (7a) bekezdés.

⁶ Gyer. 37. § (7) bekezdés.

- c) kapcsolattartási jogát a gyermeket veszélyeztető módon gyakorolja, amelyre utalhat a gyermeknek a kapcsolattartás időtartama alatt történő elhanyagolása, fizikai vagy érzelmi bántalmazása.

Az örökbefogadhatónak nyilvánítási eljárásban – a kapcsolattartás megvalósulása tekintetében – **a vizsgált időszakba a gyermek ideiglenes hatályú elhelyezésének időtartamát is be kell számítani**, amennyiben a szülő(k) tájékoztatása az örökbefogadhatónak nyilvánítás jogkövetkezményére az ideiglenes hatályú elhelyezést elrendelő határozatban megtörtént.

Az örökbefogadhatónak nyilvánítás szempontjából nem tekinthető rendszeres kapcsolattartásnak a levélírás, a telefonhívás, a csomagküldés.⁷ A megfelelően töltött **kapcsolattartási napló** alátámasztó dokumentációja lehet a rendszertelen kapcsolattartásnak, illetve az elmaradt kapcsolattartásnak.

Kapcsolattartás hiányában vagy rendszertelen kapcsolattartás esetén a további két feltétel (szülői önhiba, reális örökbefogadási esély) megléte alapján kezdeményezhető az örökbefogadhatónak nyilvánítás.

A kapcsolattartás és az örökbefogadhatónak nyilvánítás közötti szoros összefüggésre utal, hogy a szülő kapcsolattartási jogát a gyámhatóság az örökbefogadhatónak nyilvánítással egyidejűleg az örökbefogadhatóvá nyilvánítás teljes időszakára minden esetben szünetelteti, hiszen ez segíti elő a gyermek örökbefogadását.

5.1.2. A szülői magatartás felróhatóságának vizsgálata

Az eljárást kérelmező gyermekvédelmi gyám, illetve a javaslattevő szakszolgálat munkatársa és a gondozási hely vizsgálja a kapcsolattartás hiánya, rendszertelensége esetén a felróhatóságot.

Ha nincs önhiba, nem kezdeményezhető az örökbefogadhatónak nyilvánítás. (Felmerülhet a kapcsolattartás módosításának, újraszabályozásának szükségessége)

A szülői önhiba vizsgálatát a kijelölt gyámhivatal (fővárosi, megyei kormányhivatal) is elvégzi eljárása során, amelyet a szülő nyilatkoztatásával és – az ügy körülményeinek megfelelően – tanú(k) meghallgatásával lehet tisztázni. Ennek során a gyakorlatban felmerül, hogy **a szabadságvesztés-büntetését töltő szülő akadályoztatása** önhibának minősül-e. A kiadott **állásfoglalások** szerint ez **önhibának tekintendő**, a szülő magatartásának következményeként került sor a személyes szabadsága korlátozására és nem tett eleget a gyermekével való kapcsolattartási kötelezettségének.⁸

A 16. életévét betöltött kiskorú szülő esetében – aki a gyermeke gondozására, nevelésére jogosult – szintén vizsgálható az önhiba, ha gyermeke gondozásában saját döntése alapján nem vesz részt és – a lehetőség biztosítása ellenére – kapcsolatot sem tart vele.

A cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezett szülő esetében mindig tisztázni szükséges, hogy cselekvőképessége pontosan mely ügycsoportok tekintetében korlátozott, mert ha a gyermekével összefüggő kérdésekben, a családjogi jognyilatkozatok tekintetében megtartott a cselekvőképessége, akkor szintén vizsgálható, hogy kapcsolattartási jogát mely okból nem gyakorolta, kapott-e támogatást, segítséget annak megvalósításához, a kapcsolattartás rendezése megfelel-e az állapotának, és összességében felmerül-e az önhiba részéről.

Ha a szülő vélelmezhetően önhibájából nem tart kapcsolatot, vagy rendszertelenül tart kapcsolatot gyermekével, az örökbefogadhatónak nyilvánítás akkor kezdeményezhető, ha a gyermek örökbefogadására van reális esély.

5.1.3. A gyermek örökbefogadási esélyének vizsgálata

A gyermek örökbefogadási esélyéről a gyermekvédelmi gyám vagy a gyámhivatal megkeresésére az Örökbefogadási Szolgálat ad tájékoztatást. **Az örökbefogadhatónak nyilvánítási eljárás kezdeményezése előtt minden esetben szükséges annak vizsgálata, hogy a gyermek életkora, egészségi állapota, egyéb körülményei alapján van-e esély az örökbefogadására.** A gyermek állapotának felméréséhez a gyermekvédelmi gyám beszerzi az erre vonatkozó aktuális véleményeket a gyermek egészségi, mentális állapotáról (rendelkezésre álló szakorvosi vélemények, pedagógiai szakszolgálati vélemény, utolsó területi gyermekvédelmi szakértői bizottsági vélemény), amelyek alapján az Örökbefogadási Szolgálat nyilatkozik a gyermek örökbefogadási esélyeiről. Amennyiben a gyermek állapotáról, fejlettségi szintjéről rendelkezésre álló információ nem elégséges az örökbefogadási esély megítéléséhez

⁷ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban: Gyvt.) 34. § (7) bekezdés.

⁸ Id. Mattenheimer Gréta (szerk.): *Kommentár a gyermekvédelmi törvényhez*. Wolters Kluwer, Budapest, 2017, a Gyvt. 34. §-hoz fűzött magyarázatát.

elsősorban az Örökbefogadási Szolgálat pszichológusa kérhető fel a gyermek vizsgálatára. **Amennyiben a gyermek életkora vagy egészségi állapota miatt nincs esély az örökbefogadásra, az egyéb körülmények vizsgálata nem szükséges.**

Az egyéb körülmények vizsgálata

Az egyéb körülmények fennállása esetén a gyermekvédelmi gyám és/vagy a szakszolgálat munkatársa kezdeményezi azok várható hatásának pszichológiai vizsgálatát a gyermek örökbefogadhatósága szempontjából.

A vizsgálandó egyéb körülmények többek között:

- testvérek száma, eltérő szükséglete, ha a testvérek száma vagy eltérő szükséglete miatt nincs reális esély az együtt történő örökbefogadásra, a testvérkapcsolat minősége vizsgálandó a testvérek külön történő örökbefogadásához,
- vér szerinti családi kapcsolatok: nem együtt nevelkedő vagy felnőtt testvérekkel kapcsolattartás, hozzátartozókkal (leginkább nagyszülőkkel) kapcsolattartás vizsgálata,
- traumatizált, bántalmazott gyermek: annak vizsgálata, hogy a gyermek átgondozására pszichés állapota miatt van-e esély,
- a gyermek motiváltságának vizsgálata: magasabb életkorú gyermek tiltakozhat az örökbefogadás ellen, a gyermek véleményét figyelembe kell venni.

A gyermek örökbefogadási esélyének vizsgálata a potenciális örökbe fogadni szándékozók számbavételével zárul. Az örökbefogadási tanácsadó a gyermekvédelmi gyám vagy a gyámhivatal megkeresésére az örökbefogadási nyilvántartásban megvizsgálja, hogy a szakszolgálat illetékességi területéhez tartozó örökbe fogadni szándékozók között várhatóan lesz-e a gyermek örökbefogadását vállaló örökbe fogadni szándékozó. Ha van, erről tájékoztatja a gyermekvédelmi gyámot, a gyámhivatalt.

Az örökbefogadási tanácsadó abban az esetben, ha a szakszolgálat illetékességi területén nincs olyan örökbe fogadni szándékozó, aki megfelelő lenne a gyermek számára, tájékoztatást kér az országos örökbefogadást elősegítő szervtől, hogy a gyermek örökbefogadására akár belföldön, akár külföldön van-e reális esély.

A tájékoztatáskérés tartalmazza

- a gyermek életkorára, egészségi, mentális állapotára vonatkozó adatokat,
- nagyobb életkorú gyermek esetében örökbefogadási motiváltságára vonatkozó adatokat,
- a gyermek és a kapcsolattartásra jogosult hozzátartozók kapcsolata alakulásának rövid összefoglalását a gyermek szakellátásba kerülésétől.
- Az örökbefogadást elősegítő szerv a gyermek örökbefogadásának esélyeiről egyidejűleg tájékoztatja a szakszolgálatot és a gyámhivatalt.

Az örökbefogadhatónak nyilvánítás iránti gyámhivatali eljárás elindítása akkor éri el célját, ha a gyermek életkora, egészségi állapota és egyéb körülményei alapján örökbefogadására reális esély van.

Valamennyi feltétel egyidejű megléte esetében kezdeményezni kell az örökbefogadhatónak nyilvánítási eljárást a kijelölt gyámhivatalnál. Ha a feltételek vizsgálata során bármelyik feltétel hiányzik, feleslegessé válik a többi feltétel vizsgálata az örökbefogadhatónak nyilvánítás szempontjából.

5.2. A folyamat lezárása, ha nincs esély a gyermek örökbefogadására

Ha nincs esély a gyermek örökbefogadására, a gyermekvédelmi gyám erről a gyermek nevelésbe vételének felülvizsgálata során tájékoztatja a gyámhivatalt, és nem kezdeményezi a gyermek örökbefogadhatónak nyilvánítását. Javasolt a gyermekvédelmi gyámi helyzetértékelésben az örökbefogadhatónak nyilvánítás feltételeinek a vizsgálatát megjeleníteni, az azt akadályozó tényezőt/tényezőket megfogalmazni.

5.3. Az örökbefogadhatónak nyilvánítás kezdeményezése

Az örökbefogadhatónak nyilvánítás iránti eljárás a gyermekvédelmi gyám kérelmére vagy hivatalból indul a kijelölt gyámhivatalnál.

Kérelem az örökbefogadhatónak nyilvánítás iránt

A gyermekvédelmi gyám a feltételek fennállása esetén haladéktalanul kéri a gyermek örökbefogadhatónak nyilvánítását a kijelölt gyámhivatalnál, kérelmét tájékoztatásul egyidejűleg megküldi a gyermek nevelésbe vétele ügyében eljáró gyámhivatalnak is.

A gyermekvédelmi gyám, amennyiben nem ért egyet a kijelölt gyámhivatal döntésével, jogorvoslattal élhet ellene.⁹

Javaslatok a hivatalból induló eljárásra

A gyermekvédelmi gyám kérelmének hiányában a szakszolgálat vezetője, továbbá a gyermeket gondozó intézmény szakmai vezetője, valamint a gyermekjogi képviselő kezdeményezheti a kijelölt gyámhivatalnál a gyermek örökbefogadhatónak nyilvánításának hivatalból való megindítását. Javaslatát tájékoztatásul egyidejűleg megküldi a gyermek nevelésbe vétele ügyében eljáró gyámhivatalnak is.

A gyámhivatal döntése ellen a szakszolgálat vezetője és a gyermekjogi képviselő jogorvoslattal élhet.

A kijelölt gyámhivatal az örökbefogadhatónak nyilvánítási eljárása során kikéri a következő szervek, személyek véleményét:¹⁰

- család- és gyermekjóléti szolgálat, család- és gyermekjóléti központ véleményét a gyermek szüleinek életkörülményeiről, a szociális segítőmunka tapasztalatairól, a szülő-gyermek kapcsolat alakulásáról, a szülő számára a kapcsolattartással összefüggésben nyújtott önkormányzati támogatásokról;
- gyermekvédelmi gyám véleményét a szülő-gyermek kapcsolat alakulásáról, valamint arról, ha a kapcsolattartás a gyámhivatal határozatában szabályozottól jelentősen eltérően valósult meg;
- gyermeket gondozó intézmény: gyermekotthon, nevelőszülői hálózat működtetője véleményét a szülő-gyermek kapcsolat alakulásáról, valamint arról, ha a kapcsolattartás a gyámhivatal határozatában szabályozottól jelentősen eltérően valósult meg;
- gyermekvédelmi szakszolgálat véleményét a gyermek elhelyezési tervében foglaltak teljesítéséről.

Az illetékes gyámhivatal az eljárása során a szülőt meghallgatja, vagy amennyiben ismeretlen helyen tartózkodik, felkutatására lépéseket tesz, szükség szerint környezettanulmányt készít vagy szerez be.

A kijelölt gyámhivatal határozatban dönt az örökbefogadhatóvá nyilvánításról, és ezzel egyidejűleg a szülő kapcsolattartási jogát szünetelteti.

Az örökbefogadási tanácsadó és a gyám figyelemmel kíséri a gyermek örökbefogadhatóvá nyilvánítási eljárását és együttműködnek a kijelölt gyámhivatallal az eljárás eredményes lefolytatása érdekében. Amennyiben az eljárás során elakadást tapasztalnak, azt jelzik a szakszolgálat vezetőjének.

5.4. Teendők az örökbefogadhatónak nyilvánító határozat szakszolgálat-hoz érkezését követően

A gyermek örökbefogadhatóságáról rendelkező határozat szakszolgálat-hoz megérkezését követően a gyermek örökbefogadásának előkészítését az örökbefogadási tanácsadó haladéktalanul megkezdi a 4. fejezetben foglaltak szerint.

⁹ Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (továbbiakban Ákr.) 114. §, valamint a Gyer. 7/A. §-a alapján.

¹⁰ Gyer. 37. § (4) bekezdés.

5.5. Az örökbefogadhatónak nyilvánítás meghosszabbítása

A nevelésbe vett gyermeket – amennyiben a szülő felügyeleti joga nem szűnt meg - a gyámhivatal a szükséges feltételek fennállása esetén legfeljebb négy évre nyilvánítja örökbefogadhatónak.

A kijelölt gyámhivatal az örökbefogadhatónak nyilvánítás időtartamát további legfeljebb két évvel meghosszabbítja, ha a gyermek örökbefogadása nem történt meg, nincs folyamatban örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás, és a gyermek örökbefogadására továbbra is reális esély van. A kijelölt gyámhivatal hivatalból (a szakszolgálat munkatársának, a gyermeket gondozó intézmény szakmai vezetőjének, valamint a gyermekjogi képviselő javaslatára), illetve a gyermekvédelmi gyám kérelmére hosszabbítja meg az örökbefogadhatónak nyilvánítást.

Az örökbefogadási tanácsadó és a gyermekvédelmi gyám folyamatosan figyelemmel kíséri az örökbefogadhatóvá nyilvánító határozat hatályosságát. Amennyiben a gyermek örökbefogadására reális esély van, fontos, hogy a gyám a határozat lejártát megelőzően mintegy 3 hónappal kérelmezze a kijelölt gyámhivatalnál az örökbefogadhatóvá nyilvánítás meghosszabbítását, kivéve, ha a gyermek örökbefogadása folyamatban van.

Ha az örökbefogadhatónak nyilvánítás Ptk. 4:124. § (1) bekezdése szerinti, legfeljebb négy évre szóló időtartama a gyermek örökbefogadásának engedélyezése iránti eljárás során telik le, akkor az örökbefogadhatónak nyilvánító határozat hatálya meghosszabbodik az eljárás végleges döntéssel történő befejezéséig.

Ha a kiskorú örökbefogadására nem került sor, és utóbb a gyámhatóság a nevelésbe vételt megszünteti, az örökbefogadhatónak nyilvánító határozat hatályát veszti.

A kijelölt gyámhivatal az örökbefogadhatónak nyilvánítás meghosszabbításával egyidejűleg továbbra is szünetelteti a szülő kapcsolattartási jogát.

Jogszályi háttér

- A Polgári Törvénykönyvről (Ptk.) szóló 2013. évi V. törvény 4:124. § (1) bekezdése és 34 § (7) bekezdése
- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (Gyvt.) szóló 1997. évi XXXI. törvény 80. § (4) bekezdése, 80/A. § (1) bekezdés d) pontja és (6) bekezdése
- A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról (Gyer.) szóló 149/1997. (IX. 10.) Kormányrendelet 7/A §, 37. § (4) és (7a) bekezdése
- Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL törvény (Ákr.) 114 §
- A közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény (Kp.)
- A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet

A szülői felügyelet megszüntetése iránti per kezdeményezésének szempontrendszere

Szülői felügyelet megszüntetése iránti per kezdeményezése

1. A tevékenység célja

Szülői felügyeleti jog megszüntetésének kezdeményezésekor – ha annak oka az, hogy a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sértette vagy veszélyeztetette – **cél a gyermeket elhanyagoló, bántalmazó szülő szülői felügyeleti jogának megszüntetése, függetlenül attól, hogy a gyermek örökbefogadására van-e reális esély.**

Nevelésbe vett gyermek esetében – ha a szülő a gyermek elhelyezésére vagy a nevelésbe vételre okot adó magatartásán, életvitelén, körülményein önhibájából nem változtat – **a perindítás célja, hogy esélyt kapjon a gyermek arra, hogy sorsa örökbefogadással rendeződjön.**

2. A tevékenység célcsoportja

Azon nevelésbe vett vagy ideiglenes hatállyal gyermekvédelmi szakellátásban elhelyezett gyermekek, akiket szülei súlyosan veszélyeztetően bántalmaztak vagy elhanyagoltak, továbbá azon nevelésbe vett gyermekek, akiknek szülei a gyermek nevelésbe vételre okot adó magatartásukon, életvitelükön, körülményeiken önhibájukból nem változtatnak.

3. A tevékenységet végzők

A szülői felügyelet megszüntetése iránti per kezdeményezése

A gyermek súlyos elhanyagolása, bántalmazása, ellene szándékos bűncselekmény elkövetése esetén minden esetben indokolt a perindítás kezdeményezése. A perindításra a gyermekvédelmi gyám és a gyámhatóság jogosult, ami indokoltá teszi közöttük az együttműködést és az egyeztetést.

A szülői felügyelet megszüntetése iránti per megindítása akkor indokolt, ha:

1. „a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sérti vagy veszélyezteti” [Ptk. 4:191. § (1) a) pont] (ezt megalapozza a szülő elhanyagoló vagy bántalmazó magatartása).
2. A nevelésbe vett gyermek szülője „...a nevelésbe vételre okot adó magatartásán, életvitelén, körülményein önhibájából nem változtat” [Ptk. 4:191. § (1) b) pont]. Ennél a pontnál a kapcsolattartás elmaradása nem ad okot a szülői felügyeleti jog megszüntetésére, azt az örökbefogadhatónak nyilvánítás során kell értékelni.
3. „...a szülőt a bíróság valamelyik gyermeke ellen elkövetett szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélte” [Ptk. 4:191. § (2)]. A bíróság a szülői felügyeletet a szülő valamennyi gyermeke és a később született gyermeke tekintetében megszüntetheti, erre irányuló kereseti kérelem esetén.

A továbbiakban részletesen arról az esetről gondolkodunk, ha a nevelésbe vett gyermek szülője a nevelésbe vételre okot adó magatartásán, életvitelén, körülményein önhibájából nem változtat.

A szülői önhibát mindig vizsgálnia kell a gyámhatóságnak, melyet a szülő nyilatkoztatásával, és az ügy körülményeinek megfelelően tanú(k) meghallgatásával, a család- és gyermekjóléti központ véleményének beszerzésével lehet tisztázni. A szabadságvesztés-büntetését töltő szülő akadályoztatása önhibának minősíthető, hiszen a szülő magatartásának következményeként került sor a személyes szabadsága korlátozására.

Itt kell megemlíteni, hogy a gyámhatóság – indokolt esetben – előmozdítja a szabadságvesztésben vagy előzetes letartóztatásban lévő szülő gyermekével való kapcsolatának fenntartását, ha ez a gyermek érdekében áll. Ennek érdekében a gyámhatóság a szülő kérelmére, illetve a büntetés-végrehajtási intézet megkeresésére a gyermekkel kapcsolatos információkat adhat a szülő számára. Ilyen szülői kérelem esetén tehát mérlegelni szükséges a gyermek érdekét, a korábbi szülő-gyermek kapcsolat erősségét és a gyermek véleményét. Bírósági eljárás során vizsgálatra kerül, hogy a szülő élt-e kérelmezési jogával.

A perindításra nemcsak a gyámhatóság, hanem a gyermekvédelmi gyám is jogosult. (A szülői felügyeleti jog megszüntetése ügyében cselekvőképtelen szülő és gyermek nevében a pert a gyámhatóság hozzájárulásával a törvényes képviselő indíthatja meg.)¹¹

A gyámhatóság nemcsak a nevelésbe vételi eljárás során, hanem azt követően is megállapíthatja, hogy fennállnak az adott ügyben a szülői felügyelet megszüntetésének okai. **A szülői felügyeleti jog megszüntetése iránti per megindításának nincs olyan feltétele, hogy arra csak a nevelésbe vételi eljárás során lenne lehetőség, így arra külön is sor kerülhet, amikor az indokoltsága felmerül.**¹²

A gyámhivatal a gyermekvédelmi szakszolgálat, a gyermekvédelmi gyám és a család- és gyermekjóléti központ javaslata, szükség esetén a megyei, fővárosi, illetve országos gyermekvédelmi szakértői bizottság szakmai véleménye alapján a feltételek fennállása esetén pert indít a szülői felügyelet megszüntetése iránt.¹³ A gyermekvédelmi gyám a helyzetértékelés során, a TESZ-3-as adatlapon tesz javaslatot a perindításra.

¹¹ Ptk. 4:193. § alapján.

¹² Kommentár a gyermekvédelmi törvényhez (2017).

¹³ Gyer. 109. § (3) bekezdés e) pontja alapján.

Nagyon fontos ezért, hogy a **gyermekvédelmi gyám** a kirendelésére irányuló javaslatot követően megismerje a gyermeknek a szakszolgálatnál rendelkezésre álló teljes szakmai iratanyagát, kiemelten a gyermekvédelmi szakértői bizottság szakmai véleményét, valamint az elhelyezési javaslat és egyéni elhelyezési tervet (TESZ-1 adatlap). **Az egyéni elhelyezési terv** határozza meg azon feltételeket, melyek teljesítése a nevelésbe vétel megszüntetéséhez szükségesek. Itt történik meg mindezen feltételekhez kapcsolódó feladatok részletezése is. Az egyéni elhelyezési tervnek alkalmasnak kell lennie, hogy elősegítse a gyermek saját családjába történő visszahelyezését. Ugyanakkor **fontos vezérfonal a perindításnál** is, hiszen meghatározza, hogy miben és hol kellett volna változtatást eszközölni, milyen feltételeknek kellett volna megfelelni a nevelésbe vétel megszüntetése érdekében a szülőnek – határidőkkel. Mindezek alapján lehet arról beszélni, hogy a nevelésbe vett gyermek szülője a nevelésbe vételre okot adó magatartásán, életvitelén, körülményein önhibájából nem változtatott.

A gyermekvédelmi gyám kapcsolatban áll a gyermekkel, a gondozási hely és a család- és gyermekjóléti központ, a nevelési-oktatási intézmény szakembereivel, valamint egyéb, a gyermek ügyében illetékes szakemberrel. A rendelkezésére álló tapasztalatok és információk birtokában folyamatosan, de a helyzetértékelések, a féléves jelentések elkészítésekor mindenképpen összegeznie és értékelnie kell mindezeket. Maga a GYVR felületén rendelkezésre álló TESZ-3 adatlap külön fejezetben (mint kapcsolattartás) vagy pontban (a kapcsolattartásra jogosultak körülményeinek változásai) összefogva kiemelten törekszik erre. Végül pedig nyilatkoznia kell, hogy ezen információk birtokában milyennek látja a gyermek hazakerülésének esélyeit, hogyan képzei el a gyermek sorsának alakulását.

A gyermek vér szerinti családjából való elkerülésével veszélyeztetettségé felfüggesztésre kerül, ám a nevelésbe vétel, átmeneti időre szóló otthont nyújtó ellátás és semmiképpen sem minősülhet végleges sorsrendezésnek. A mindennapi gyakorlatban könnyen szem elől tévesztődhet mindez, főképpen mikor a gyermek számára optimális, elfogadó és szükségleteinek megfelelő gondozási helyen van.

A gyermek életében az átmenetiség akkor ér véget, mikor vagy visszahelyezhetővé válik az immáron biztonságot adó, diszfunkcionális működését maga mögött hagyó vér szerinti családjába, vagy olyan családba kerülhet, ahol hosszú távú sorsrendezése biztosított, és amely családot magáénak fogadhatja el, és amely őt is sajátjának fogadja el.

Hangsúlyos tényező az idő – két oldalról megközelítve is.

- Egyik oldalról az időtényező tekintetében fontos a vér szerinti családból való elkerülés óta eltelt idő tartama. A tapasztalat azt mutatja, hogy az elhelyezést követően rendkívül szenzitív időszak veheti kezdetét, hiszen mi motiválhatna jobban egy szülőt a változásra és tetterekészségre, mint hogy gyermeke kikerült a gondozásából.
- Másik oldalról időtényező a gyermek életkora és státusza oldaláról való megközelítés. Kiemelkedően fontos, hogy akkor célszerű perindítást kezdeményezni, ha a gyermek örökbefogadására reális esély van – mely a gyermek érdekének védelmében beépített biztosíték. A vizsgált megközelítésben nem a gyermek érdekében álló ugyanis, hogy vér szerinti szüleinek felügyeleti joga – így a velük való kapcsolat is – megszüntetésre kerüljön, ugyanakkor azt felváltani nem lehetséges örökbefogadó szülők által. Ez alól kivételt képez, ha a gyermekben a szülő félelmet kelt és a gyermek számára még a kapcsolattartás, illetve a felügyelet kapcsolattartás is megterhelő, mert a szülő olyan mértékben veszélyeztette, bántalmazta, illetve elhanyagolta gyermekét, hogy a vele történő kapcsolat fenntartása sem áll az érdekében.

A gyermek státuszának örökbefogadás oldaláról történő vizsgálata a nevelésbe vétel felülvizsgálatára irányuló gyámhatósági eljárás során a legkézenfekvőbb. Jó gyakorlat lehet, ha – indoklását követően – a gyermekvédelmi gyám akként teszi meg javaslatát, hogy a pert akkor indítsa meg a gyámhatóság, vagy adjon hozzájárulást a gyámnak a perindításra, ha a szakszolgálat Örökbefogadási Szolgálatára szerint – a területi gyermekvédelmi szakértői bizottság szakmai véleményre alapozottan – a gyermek örökbefogadására reális esély van. *Amennyiben az illetékes gyámhatóság a perindítási kérelmet indoklás, vizsgálat nélkül elutasítja vagy annak szakmai indoklásával a gyermekvédelmi gyám és területi gyermekvédelmi szakszolgálat nem ért egyet, abban az esetben szakmai jelzéssel élhet az illetékes megyei, fővárosi kormányhivatal felé, kérve a döntés felülvizsgálatát.*

A perindítás szükségességének vizsgálata minden esetben meghatározó pont a gyermek szakellátási életében. Egyértelmű és érthető visszajelzés egyrészt a szülőknél, mely akár motiváló erő is lehet számukra, másrészt a szakembereknek az eddig nyújtott segítő munka értékeléseként és iránykijelölésként, továbbá a majd felnövekvő gyermeknek, aki keresi, hogy miért és hogyan alakult így az élete, látni fogja, hogy

megvolt a törekvés a hosszú távú sorsrendezésére. E folyamat fontosságának hangsúlyozásában a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatnak szemléletformáló feladata van sorfordító szerepe kapcsán.

Jogsabályi háttér

- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 4:191. §, 193. §
- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) 80. § (4) bekezdése, 80/A. § (1) bekezdés d) pontja, 80/A. § (6) bekezdése, 135. §
- A közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény (Kp.)
- A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (Gyer.) 9. § (2) bekezdése, 109. § (3) bekezdése
- 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről 8. § (1) c) pont

III. AZ ÖRÖKBE FOGADNI SZÁNDÉKOZÓK ALKALMASSÁGÁNAK VIZSGÁLATA, FELKÉSZÍTÉSÜK AZ ÖRÖKBEOFOGADÁSRA

1. Alapelvek

Esélyegyenlőség követelménye, negatív diszkrimináció tilalma: az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény szerint többek között az életkor, a fogyatékoság, a nem, a nemzetiséghez való tartozás és az egészségi állapot, valamint az egyéb védett tulajdonságok szerinti egyenlőtlenségek mérséklése, a diszkrimináció megakadályozása. A kérelem felvételének lehetőségét valamennyi örökbe fogadni szándékozó számára meg kell teremteni.

Személyes adatok védelme, a szolgáltatást igénybe vevők jogainak védelme: a szolgáltatást minden személy számára a szolgáltatást nyújtótól elvárható gondossággal, valamint a szakmai és etikai szabályok, illetve irányelvek betartásával kell nyújtani.

Titoktartás, az információk felelős kezelése: a szolgáltatást igénybe vevő személyes véleményét, adatait, a gondozáshoz kapcsolódó információkat a szolgálat bizalmasan kezelje, mások számára ne adja ki, azokkal vissza ne éljen.

Résztétel elve: a szolgáltatást igénybe vevőt a kapott szolgáltatáshoz kapcsolódó döntésekbe bevonják, a döntéshez szükséges információkat megkapja, döntését nyomásgyakorlással, valótlan információkkal és egyéb módon ne befolyásolják, döntését szabadon nyilváníthatja, és döntését tiszteletben tartásák.

2. A tevékenység célja

Az örökbe fogadni szándékozó személyek örökbefogadásra való alkalmasságára vonatkozó gyámhivatali döntés (határozat) előkészítése a hatályos jogszabályok szerint. A területi gyermekvédelmi szakszolgálat tevékenységének célja nemcsak az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadásra alkalmasságának vizsgálata, hanem egyidejű felkészítésük is az örökbefogadásra.

3. A tevékenység célcsoportja

Azon kérelmezők, akik örökbefogadási szándékkal fordulnak a szakszolgálathoz, az örökbefogadásra való alkalmasságot megállapító gyámhivatali döntés előkészítéséhez szükséges vizsgálatok elvégzése céljából.

Azon örökbe fogadni szándékozók, akik házastársuk vagy rokonuk gyermekét, szeretnék örökbe fogadni, illetve a nevelt gyermeküket örökbe fogadni szándékozó nevelőszülők, és a gyámhivatal keresi meg a szakszolgálatot a szükséges vizsgálatok elvégzésére.

Az örökbefogadás folyamatáról bárki tájékoztatást kérhet a szakszolgálattól. Az érdeklődőket tájékoztatni kell arról, ki nem lehet örökbefogadó szülő, így azok az érdeklődők, akikkel szemben örökbefogadást kizáró körülmény áll fenn, nem adhatják be kérelmüket. Azoknál az érdeklődőknél, akiknél nem áll fenn kizáró ok, a szakszolgálat a hatályos jogszabályok¹⁴ alapján vizsgálja az örökbefogadásra alkalmasságukat.

¹⁴ Gyer. 38.-39. §-a, illetve a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet (továbbiakban: Nmr.) 145. §-a.

4. A tevékenységet végzők

A területi gyermekvédelmi szakszolgálat örökbefogadási tanácsadója (a továbbiakban: örökbefogadási tanácsadó) feladata az örökbe fogadni szándékozók tájékoztatása, kérelmük és nyilatkozataik felvétele, a háziorvosi/ szakorvosi vélemény beszerzése, környezettanulmány készítése, a szakszolgálat alkalmasságra vonatkozó javaslatának előkészítése, erről az örökbe fogadni szándékozók tájékoztatása, kérelmükre az örökbefogadói tanfolyamon való részvétel lehetőségének megszervezése, kérelemre a szakszolgálat javaslatának továbbítása a gyámhivatal számára. Folyamatosan kapcsolatot tart az alkalmas örökbe fogadni szándékozókkal a várakozási idő alatt, félévente felkeresi őket. Az alkalmasság felülvizsgálata során koordinálja a felülvizsgálat folyamatát, szükség szerint környezettanulmányt készít, javaslatot az alkalmasság meghosszabbításával kapcsolatban. Az örökbe fogadni szándékozók kérelmére ismételt alkalmassági vizsgálatot indít és koordinál.

A szakszolgálat örökbefogadási pszichológusa (a továbbiakban: pszichológus) elvégzi az örökbefogadásra jelentkezők pszichológiai vizsgálatát, valamint örökbefogadás előtti tanácsadást nyújt számukra. A várakozási idő alatt tanácsadással, konzultációval segíti szükség esetén az örökbe fogadni szándékozókat. Az alkalmasság felülvizsgálata során indokolt esetben pszichológiai vizsgálatot végez.

A szakszolgálat örökbefogadásokért felelős vezetője felel az alkalmassági vizsgálatok magas szakmai színvonalú megvalósulásáért. Szakmai segítséget nyújt az örökbefogadási tanácsadónak és a pszichológusnak.

5. Tevékenységeirés

„5.1. Az örökbefogadás iránt érdeklődő előzetes tájékoztatása a jelentkezés feltételeiről”

„5.1.1. A személyesen vagy telefonon érdeklődők tájékoztatása”

„5.1.2. Levélben, e-mailben érdeklődők tájékoztatása”

„5.2. Az örökbe fogadni szándékozók részletes tájékoztatása a kérelem benyújtása előtt”

„5.3. A kérelem benyújtása, felvétele és a kérelmezők nyilatkoztatása”

„5.3.1. A kérelmezők adatainak felvétele”

„5.3.2. A kérelmezők nyilatkoztatása egészségi állapotuk vizsgálatához”

„5.3.3. A kérelmezők értesítése a további vizsgálatokról”

„5.4. Az alkalmassági vizsgálat folyamata”

„5.4.1. A háziorvos/szakorvos megkeresése”

„5.4.2. A környezettanulmány elkészítése”

„5.4.3. Pszichológiai vizsgálat és tanácsadás lefolytatása”

„5.5. A vizsgálati anyag összeállítása, javaslat kialakítása”

„5.5.1. Az örökbefogadandó gyermekkel kapcsolatos elképzelések módosítása”

„5.5.2. Teendők, ha a szakszolgálat javaslata az örökbe fogadni szándékozók kérelmével egyez”

„5.5.3. Teendők, ha a szakszolgálat javaslata és az örökbe fogadni szándékozók kérelme eltér”

„5.6. A kérelmezők tájékoztatása a vizsgálati eredményekről”

„5.6.1. Az örökbe fogadni szándékozók nyilatkoztatása”

„5.6.2. Teendők a szakszolgálat pozitív javaslata esetén”

„5.6.3. Teendők a szakszolgálat negatív javaslata esetén”

„5.7. A szakszolgálat javaslatának továbbítása a gyámhivatal számára, erről az ügyfél értesítése”

„5.8. Teendők, miután az alkalmassági határozat megérkezett a szakszolgálathoz”

„5.8.1. Jogorvoslat benyújtása, ha a gyámhivatal a szakszolgálat javaslatával ellentétes döntést hoz”

„5.8.2. Teendők, ha az örökbe fogadni szándékozók alkalmatlanságáról végleges/jogerős döntés születik”

„5.8.3. A véglegessé vált alkalmassági határozat rögzítése a nyilvántartásban, tájékoztatás”

„5.9. A szakszolgálat teendői a várakozási idő alatt”

„5.10. Az alkalmasság felülvizsgálatának kezdeményezése lényeges változások esetén”

„5.10.1. Teendők, miután az alkalmasság fenntartására vonatkozó döntés a szakszolgálathoz megérkezett”

„5.10.2. Teendők, ha a gyámhivatal nem tartja fenn az alkalmasságot”

„5.11. Az alkalmassági határozat hatályának meghosszabbítása”

„5.11.1. Teendők, ha az örökbe fogadni szándékozók alkalmassági határozata hatályát veszti”

„5.12. Ismételt eljárás iránti kérelem benyújtásával kapcsolatos teendők”

„5.13. Házastársi és rokoni örökbefogadás esetén az örökbe fogadni szándékozók alkalmassági vizsgálatának sajátosságai”

„5.13.1. Házastársi, rokoni örökbefogadó alkalmassági vizsgálata (az örökbefogadó és a gyermek vizsgálata)”

„5.13.2. A szakszolgálat javaslatának kialakítása”

„5.13.3. Az örökbe fogadni szándékozó tájékoztatása a vizsgálati eredményekről”

„5.13.4. A vélemények és a szakszolgálat javaslatának továbbítása a kijelölt gyámhivatalnak”

5.1. Az örökbefogadás iránt érdeklődő előzetes tájékoztatása a jelentkezés feltételeiről

A szakszolgálatnál személyesen, telefonon, írásban vagy e-mailben jelentkező kérelmezőket az örökbefogadási tanácsadó röviden tájékoztatja az örökbefogadás feltételeiről, egyúttal tisztázza illetékességét. Amennyiben nehézséget jelent a magyarországi illetékesség megállapítása (pl. az egyik házastárs külföldi lakcímmel rendelkezik, míg a másik magyarországi), a szakszolgálat egyeztet erről az örökbefogadási ügyekben eljáró Központi Hatósággal.

5.1.1. A személyesen vagy telefonon érdeklődők tájékoztatása

Az örökbefogadási tanácsadó az érdeklődőknek – nem részletes információközléssel – tájékoztatást ad az örökbefogadás alapvető feltételeiről. Írásbeli tájékoztatást ad át (általános ismeretekről) ha személyesen találkozik az érdeklődővel, vagy elküldi a kérelmezők által megadott postai vagy e-mail-címre.

Felhívja az érdeklődők figyelmét arra, hogy a kérelem benyújtása csak személyesen lehetséges, amelyhez előzetes időpont egyeztetése szükséges. Az örökbefogadási tanácsadó elérhetőségeinek megadásával a személyes találkozó időpontjának egyeztetésére ad lehetőséget. Amennyiben az ügyfél kéri, időpont egyeztetésére azonnal is sor kerülhet.

A tájékoztatás során az örökbefogadási tanácsadó felhívja az ügyfél figyelmét arra, hogy:

- tartózkodási helyének a lakcímkártyáján is szerepelnie kell,
- együttes kérelemfelvétel esetén már a házasságkötésen túl kell lenniük,
- élettársi közösségben élőknek lehetőség szerint együtt kell megjeleníteniük,
- szükséges, hogy az ügyfél magával hozza: tajkártya, lakcímkártya, a háziorvosuknak és amennyiben van, szakorvosuknak a pontos neve és címe,
- lehetőség szerint bemutatkozó levél (maximum 2 oldal) és fénykép/ek magukról (önkéntes),
- javasolt az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat (a továbbiakban: OGYSZ) honlapján lévő tájékoztató megismerése.

5.1.2. Levélben, e-mailben érdeklődők tájékoztatása

Az örökbefogadási tanácsadó a levélben, e-mailben érdeklődőknek írásbeli tájékoztatást küld 5 munkanapon belül az örökbefogadás alapvető feltételeiről. Megadja elérhetőségét a személyes találkozás időpontjának egyeztetéséhez.

5.2. Az örökbe fogadni szándékozók részletes tájékoztatása a kérelem benyújtása előtt

Az örökbefogadási tanácsadó az örökbe fogadni szándékozókkal előre egyeztetett időpontban, a szakszolgálat hivatalos helyiségében személyes találkozás során ad részletes, teljes körű tájékoztatást az örökbefogadás minden eleméről:

- az örökbefogadás feltételeiről,
- az örökbefogadás joghatásairól,
- az alkalmassági vizsgálat részleteiről,
- a nyilvántartásról és adatvédelemről,
- a gyermekek örökbefogadhatóvá válásának folyamatáról,
- az örökbefogadást előkészítő és engedélyező eljárásról, a hatósági szakaszt is beleértve,
- a nyílt-titkos örökbefogadás sajátosságairól,
- az örökbefogadásra felkészítő tanfolyamról,
- az utánkövetésről.

Az örökbefogadási tanácsadó a szóbeli tájékoztatást követően írásbeli, országosan egységes (az OGYSZ honlapján található) tájékoztatót ad át a kérelmezőknek a fentiekről, amelynek átvételét az örökbe fogadni szándékozó aláírásával igazolja.

A tájékoztatás során fontos említeni az örökbefogadás alapelveit, alapfeltételeit, körülményeit, következményeit, egyes eljárási elemeit:

- A gyermeknek keresünk családot, nem a jelentkezőnek gyermeket.
- A felkészítő tanfolyam fontossága. Minden gyermeknek az az érdeke, hogy felkészült örökbefogadó családba kerüljön.
- Alapelv, hogy a gyermek és leendő szülei között 45 évnél kisebb korkülönbség legyen, ugyanakkor 3 év feletti gyermek esetében lehetőség van az 50 év korkülönbségre is, amennyiben az a gyermek érdekét szolgálja. Idősebb örökbefogadó szülők választása akkor indokolt, ha ezt a gyermek érdeke megkívánja, és az megfelel az örökbefogadásra való alkalmasságról hozott gyámhatósági döntésben foglaltaknak.
- Nincs garancia arra vonatkozóan, hogy ha az ügyfél megkapja az alkalmassági határozatot, akkor biztosan örökbe is fog fogadni, nem minden alkalmassági határozat „eredménye” örökbefogadás.
- 25 évnél fiatalabb ügyfelek kérelme is felvehető, de tájékoztatni szükséges őket, hogy az örökbefogadás akkor valósulhat meg, ha az örökbefogadást engedélyező eljárás során már legalább egyikük betölti a 25. életévét.
- Az örökbefogadás nem hasonlítható össze a vér szerinti gyermek vállalásával, mert az örökbefogadandó gyermekeknek eltérő az életútjuk, az élethelyzetük.
- Nehézségek adódhatnak a gyermek érkezésével (barátkozás/elfogadás, anyagi áldozatok/stabilitás, munkahely kezelése stb.).
- Minden örökbefogadás származási bizonytalansággal jár.
- Az örökbefogadandó gyermek egészségi állapotával kapcsolatos elvárási lista kezelése. (Ez egy kiindulópont, az elfogadásuk mértékét mutatja. Mindig az adott helyzetben, az adott információk birtokában kell a döntéseket meghozniuk!)
- Felajánlásra nemet mondani lehet, ez hátránnyal nem jár, de indokolt esetben pszichológiai tanácsadás, szükség esetén felülvizsgálat kezdeményezhető.
- Mindig a jelen állapotot, helyzetet vizsgálja az örökbefogadási tanácsadó és a pszichológus, nincsenek automatizmusok. Bármiféle változás, változtatás a kérelemben, eredeti elképzelésekben, személyiségben, élethelyzetben, körülményben stb. új vizsgálatot vonhat maga után.
- Van-e remény saját gyermek születésére? Várandósság alatt az örökbefogadás nem támogatható (alkalmatlan élethelyzet).
- Háziiorvosi, szakorvosi eljárás menete (fontos, hogy az ügyfél hívja fel háziiorvosának és/vagy szakorvosának figyelmét a megkeresés érkezésére).

- Az országos kiajánlás menete (korra, származásra elfogadó felkészítése az esetleges rövidebb várakozási időre).

Az egyedül örökbe fogadni szándékozót tájékoztatni szükséges arról, hogy a kérelem benyújtása esetén nyilatkoznia kell a vele egy háztartásban élő személyekről, a velük fennálló kapcsolatáról, és arról, hogy betegsége, akadályoztatása esetén van-e olyan személy, aki a gyermeket átmeneti jelleggel gondozza.

Az egyedül örökbe fogadni szándékozót tájékoztatni kell arról is, hogy alkalmasságának gyámhatósági megállapításához szükséges a családpolitikáért felelős miniszter hozzájárulása, függetlenül attól, hogy bejegyzett élettársi kapcsolatban vagy élettársi kapcsolatban, esetleg egyedülállóként él.

Helyzetek, amikor a tájékoztatás után nem javasolt a kérelem felvétele:

- 1-2 hónapon belül költözik az ügyfél, megváltozik a tartózkodási helye,
- válása van folyamatban, párkapcsolatának a közelmúltban lett vége,
- a közelmúltban veszítette el gyermekét,
- olyan, az egészségével kapcsolatos beavatkozás előtt áll, aminek kimenetele nagyban befolyásolja jelenlegi állapotát (pl. lombik, kemoterápia, transzplantáció stb.),
- hosszabb külföldi munkavállalás előtt áll, szokásos tartózkodási helye külföldön van.

Az örökbefogadási tanácsadó – szükség esetén pszichológus segítségét igénybe véve – rávilágít arra, hogy leendő gyermeke(i) érdekében a kérelmező akkor tud az örökbefogadási szándékáról megalapozott döntést hozni, ha az alkalmassági eljárás során nyitott, érdeklődő, figyelmét a megszerezhető információkra irányítja, és nem az aktuális élethelyzet problémáival kell foglalkoznia. A tanácsadó javasolja az örökbe fogadni szándékozónak, hogy akkor célszerű benyújtania a kérelmét, ha helyzete rendeződik.

5.3. A kérelem benyújtása, felvétele és a kérelmezők nyilatkoztatása

A tájékoztatást követően, a kérelem benyújtását megelőzően a tanácsadó az ügyfeleket magukra hagyja, hogy végiggondolhassák, illetve a házaspárok egyeztethessék, hogy kérik-e a kérelem felvételét, ha igen, milyen elképzelések mentén (gyermek életkora, gyermekek száma, neme, nyílt-titkos örökbefogadás és országos nyilvántartásba való felvétel stb.) A bizonytalan érdeklődőket az örökbefogadási tanácsadó arra biztatja, hogy szánjanak időt örökbefogadási szándékuk, elképzeléseik kiforrására, és csak azt követően nyújtsák be kérelmüket.

Amennyiben a szóbeli és írásbeli tájékoztatást követően az örökbe fogadni szándékozók úgy döntenek, hogy benyújtják kérelmüket, az örökbefogadási tanácsadó felveszi adataikat és kérelmüket a nyilvántartásba. Ha az érdeklődők később jelentkeznek kérelembenyújtási szándékukkal, az örökbefogadási tanácsadó időpontot egyeztet velük a kérelem és a nyilatkozatok felvételére.

Fontos, hogy a kérelmezők tudják, hogy az eljárás során kérelmük bármikor visszavonható.

5.3.1. A kérelmezők adatainak felvétele

Az örökbefogadási tanácsadó a GYVR-ben rögzíti az örökbe fogadni szándékozók kérelmét, lehetőleg a kérelem benyújtásával egyidejűleg.

A kérelem fő elemei:

- az örökbe fogadni szándékozók személyes adatai;
- az örökbefogadási szándék indokai;
- nyilatkozatok:
 - az örökbefogadandó gyermek/ek/re vonatkozó elképzeléseikről (ezen belül) az egyidejűleg örökbe fogadni szándékozott gyermek/ek neméről, számáról, testvérek örökbefogadásának vállalásáról, az örökbefogadandó gyermek/ek életkoráról, vállalják-e egészségi problémával küzdő gyermek/ek örökbefogadását;
 - a korábban kezdeményezett örökbefogadási kérelem eredményéről;

- alkalmassá nyilvánításuk esetén hozzájárulnak-e ahhoz, hogy az országos örökbefogadást elősegítő szervén keresztül adataikat másik megye illetékeségi területén lévő gyermek/ek örökbefogadásának előkészítéséhez továbbítsák;
- annak tudomásulvételéről, hogy az örökbefogadásra való alkalmasság feltétele az örökbefogadás előtti tanácsadáson történő eredményes részvétel;
- annak tudomásulvételéről, hogy körülményeik tekintetében kötelesek a valóságnak megfelelő információt szolgáltatni, amelynek elmaradását értékelni kell az alkalmasságára vonatkozó vélemény kialakításánál;
- a gyermekkel kapcsolatos egyéb elvárásokról (a kérelmezők az örökbefogadandó gyermekkel kapcsolatos valamennyi elképzelésüket jelenítsék meg a kérelmükben);
- egyedül örökbe fogadni szándékozó esetén a vele egy háztartásban élő személyekről, a velük fennálló kapcsolatáról, és arról, hogy betegsége, akadályoztatása esetén van-e olyan személy, aki a gyermeket átmeneti jelleggel gondozza.

Az örökbefogadási tanácsadó írásban is tájékoztatja a jelentkezőket adataik törvényes kezeléséről.

Az örökbefogadási tanácsadó tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozókat, hogy az alkalmassági eljárás során a gyámhivatal számára szükséges beszerezni 30 napnál nem régebbi jövedelemigazolást.

Emellett az örökbefogadási tanácsadó az örökbefogadandó gyermek családi hátterével, egészségi állapotával kapcsolatos elvárásokról szóló adatlapot is átadja az ügyfélnek.

5.3.2. A kérelmezők nyilatkoztatása egészségi állapotuk vizsgálatához

Az örökbefogadási tanácsadó nyilatkoztatja a kérelmezőket arról, hogy

- hozzájárulnak-e ahhoz, hogy a szakszolgálat felkeresse háziorvosukat/ szakorvosukat,
- állnak-e szakorvosi kezelés alatt (rokkantnyugdíjas, csökkent munkaképességűek, krónikus és tartós betegek stb.),
- ha igen, hozzájárulnak-e szakorvosuk megkereséséhez az örökbefogadás vonatkozásában.

A kérelmezők hozzájárulása háziorvosuk/szakorvosuk megkereséséhez feltétele az eljárás megindításának, a nélkül az nem folytatható le.

5.3.3. A kérelmezők értesítése a további vizsgálatokról

Az örökbefogadási tanácsadó a kérelem előterjesztésével egyidejűleg, de legkésőbb 15 napon belül írásban értesíti a kérelmezőket a környezettanulmány és a pszichológiai vizsgálat időpontjáról és helyéről.

A kérelemfelvételkor az ügyfél egy tájékoztatót kap kézhez, amelynek tartalmaznia kell a pszichológus és tanácsadó szolgálati mobilszámát, valamint fogadónapját, lehetőség szerint a környezettanulmány és a pszichológiai vizsgálat időpontját.

A kérelemfelvétel után 30 napon belül sor kerül a pszichológiai vizsgálat első ülésére és a környezettanulmány elkészítésére. Minden további pszichológiai ülésnek soron kívül kell megtörténnie (egy-egy hét teljen el az ülések között), amit a pszichológus egyeztet az ügyféllel.

5.4. Az alkalmassági vizsgálat folyamata

Az örökbefogadási tanácsadó megszervezi, koordinálja a vizsgálatokat. Törekszik arra, hogy a vizsgálatok a jogszabályban előírt határidőn belül megtörténjenek.

5.4.1. A háziorvos/szakorvos megkeresése

A háziorvosi/szakorvosi vélemény beszerzésének célja az örökbefogadás előtti eljárásra jelentkező ügyfelek fizikai állapotának, egészségi alkalmasságának megállapítása.

Az örökbefogadási tanácsadó a szakszolgálat képviselőjében hivatalos levélben kéri fel az örökbe fogadni szándékozók háziorvosát/szakorvosát annak igazolására, hogy egészségi állapotukat tekintve örökbefogadásra alkalmasak-e.

A felkérésben választ kell kérni arra, hogy az örökbe fogadni szándékozó személy nem szenved-e:

- a gyermek megfelelő ellátását is korlátozó testi, érzékszervi, értelmi fogyatékoságban,
- pszichotikus zavarban,
- alkoholfüggőségben,
- kábítószer-függőségben,
- olyan betegségben, amely miatt – akár időszakosan is – akadályozott a gyermekről való gondoskodás, illetve amely a gyermek fejlődését veszélyezteti.

A háziorvost/szakorvost fel kell kérni arra is, hogy a megjegyzés rovatban nyilatkozzon a kérelmező folyamatosan szedett gyógyszereiről, csökkent munkaképességéről, rokkantságának okáról, fokáról, idejéről, tartós betegállomány okáról, idejéről, valamint a krónikus betegségekről, szakorvosi kezeléssel is.

A megkereséshez csatolni kell az örökbe fogadni szándékozók nyilatkozatát is.

A háziorvosi és esetleg szakorvosi megkeresést és formanyomtatványt a jelentkezéstől számított 1 héten belül ki kell küldeni. A szakorvosnak külön megfogalmazott megkeresést is küldhet az örökbefogadási tanácsadó. Háziorvosi véleményt csak és kizárólag a szükséges formanyomtatványon lehet elfogadni.

Az orvos szakmai kompetenciája, hogy az ügyfélről rendelkezésére álló dokumentáció alapján tölti-e ki a részére kiküldött nyomtatványt, vagy kivizsgálást kezdeményez.

Fontos, hogy az orvos által kitöltendő nyomtatványt nem az örökbefogadásra jelentkező ügyféllel küldjük el a háziorvosnak, hanem postai úton kísérlévével továbbítjuk.

Amennyiben a háziorvos szakorvosi problémát jelez, és az ügyfél úgy nyilatkozott, hogy nem áll szakorvosi kezelés alatt, időpontot egyeztetünk az ügyféllel, személyesen visszajelzünk a felmerült helyzettel kapcsolatban. Ebben az esetben kérjük az ügyfelet, hogy írásban nyilatkozzon arról, hogy hozzájárul a szakorvosának megkereséséhez, illetve kérjük, hogy jelölje meg a szakorvosát.

A háziorvosi/szakorvosi vélemény eredményét az örökbefogadási tanácsadó rögzíti, és feltölti a GYVR-be.

5.4.2. A környezettanulmány elkészítése

A környezettanulmány célja, hogy az örökbefogadási tanácsadó az örökbe fogadni szándékozók szokásos tartózkodási helyén történő látogatás során reális képet kapjon a jelentkezők családi, valamint élet- és lakáskörülményeiről. A látogatás előtt az örökbefogadási tanácsadó felhívja az örökbe fogadni szándékozók figyelmét, hogy a velük együtt élő hozzátartozók (szülők, gyermekek, rokonok, egyedül örökbe fogadni szándékozó esetén élettárs) is legyenek jelen a látogatáskor.

Az örökbefogadási tanácsadó az örökbe fogadni szándékozók tényleges tartózkodási helyén készíti el a környezettanulmányt a GYVR-ben található egységes, részletesen kidolgozott szempontrendszer alapján. Tapasztalatairól a személyiségvizsgálatot és a tanácsadást végző pszichológust tájékoztatja.

A tanácsadó a környezettanulmány készítése során az alábbi leglényegesebb elemeket vizsgálja:

- anyagi és szociális helyzetük alkalmas-e gyermek/ek vállalására,
- lakóhelyük infrastruktúrája,
- otthonuk, lakókörnyezetük (megközelíthetőség, szociokulturális jellemzők – berendezés, díszítés, kert, kertkapcsolat – hasznosításuk, tisztaság, rend, állatok a lakásban, a lakókörnyezetben),
- lakóhely közelében lévő gyermekintézmények, a gyermek számára fejlesztési lehetőségek,
- a családban nevelkedő gyermek/ek véleménye (amennyiben a gyermek/ek életkora ezt lehetővé teszi), a gyermek/ek életkora, egészségi és fejlődési állapota,
- a leendő gyermek elhelyezése,
- az együtt élő hozzátartozók véleménye (személyes találkozás során szükséges kikérni),

- iskolai végzettségek,
- munkavégzés (munkahely, munkába járás körülményei, munkaidő beosztása),
- családi, baráti, támogató kapcsolatrendszerük,
- életmódjuk, szabadidős tevékenységeik.

A lakókörnyezet rövid bemutatása kiterjed arra, hogy amennyiben nem a fővárosról, nem megyeszékhelyről, nagyvárosról van szó, a település megyén belüli elhelyezkedése milyen (pl. XY nagyvárostól X km-re). A településen belül családi házas vagy lakótelepi a környezet, milyen az infrastruktúra (óvoda, iskola, orvosi ellátás, a gyermek számára fejlesztési lehetőségek). A környezettanulmányban jelenjen meg az is, hogy az örökbe fogadni szándékozók mióta élnek itt. Az új építésű vagy felújítás alatt álló ingatlanak is olyan állapotúnak kell lennie, hogy a környezettanulmány készítésének időpontjában is alkalmas legyen gyermek fogadására. A gyermek számára biztonságos, ingergazdag életteret tudjanak biztosítani leendő szülei.

A tényleges lakótér bemutatása során a lakásban haladva be kell mutatni a helyiségeket és a berendezésüket, melyiket mire használják, több generáció együttélése esetén hogyan oszlanak meg a szobák. Az örökbe fogadni szándékozók arról is nyilatkoznak, hogy a leendő gyermeket/gyermekeket terveik szerint hol helyeznék el.

Reálisan kell értékelni több gyermek elhelyezésével kapcsolatos terveket, lehetőséget. Ha az örökbefogadási tanácsadó nem látja ennek megvalósíthatóságát, azt közölni kell az örökbe fogadni szándékozókkal.

A jogszabály nem határozza meg pontosan, hogy mekkora legyen a gyermek élettere. Az örökbe fogadni szándékozók saját szobájukban a csecsemőt is csak átmenetileg, rövid ideig helyezhetik el. Mindenképpen szükséges, hogy megfelelő nagyságú élettér álljon a gyermek rendelkezésére, és egy nagyobb (3 év feletti) gyermek esetén lehetőség legyen külön szobában történő elhelyezésre.

Előfordulhat, hogy a családnak egy szobája van, ez nem kedvező, még egy újszülött gyermek számára sem. Az örökbe fogadni szándékozók úgy adják be kérelmüket, hogy kellő nagyságú és számú helyiséggel rendelkezzenek a gyermek/ek fogadásához.

Az örökbefogadási tanácsadó objektív véleménye jelenjen meg a rendről, otthonosságról, a tisztaságról a környezettanulmányban. Ugyanakkor elgondolkodtató az, amikor a rend és a tisztaság igénye olyan mértékű, ami egy vagy több gyermek mellett már nem biztos, hogy fenntartható, érdemes felmérni az örökbe fogadni szándékozók toleranciáját ebben a tekintetben.

A környezettanulmány adattartalmánál megjelenik a hitel, a rezsiköltség, bérleménynél a havi bérleti díj kérdése. Ezek az adatok a jövedelemnyilatkozattal együtt segítik annak felmérését, hogy a család anyagi helyzete mennyire stabil, biztonságos az örökbefogadás szempontjából.

A saját tulajdon stabilitást nyújt a családnak, az örökbefogadott gyermek szempontjából nem mindegy, hogy hányszor kell még költöznie, de nem lehet csak kizárólagosan ezt a megoldást elfogadni az alkalmasság szempontjából. A főbérlet és a bérlemény is megfelelő lehet, de ezekben az esetekben szükséges, hogy a szerződés határozatlan időre szóljon. Nem utolsó szempont az sem, hogy a tulajdonos tud-e a gyermekvállalási szándékról, hogy gyermeket is vihetnek-e a lakásba. Erről az örökbe fogadni szándékozónak a tulajdonostól nyilatkozatot kell csatolni.

A beszélgetés során az örökbe fogadni szándékozók elmondhatják további terveiket a lakhatással kapcsolatban. Gyakran derül ki, hogy a későbbiekben vagy nagyobb lakásba szeretnének költözni, vagy saját tulajdon megszerzése a cél, ami mindjárt lehetőséget biztosít arra, hogy ennek következményeiről (felülvizsgálat) lehessen tájékoztatni őket.

A környezettanulmány lehetőséget teremt arra is, hogy az örökbefogadási tanácsadó mélyebben megismerje a családot. Ennek jelentősége van az örökbefogadás valamennyi későbbi folyamatában (illesztés, barátkozás, gondozási idő figyelemmel kísérése, utánkövetés).

A fentiek megvalósulásához a környezettanulmány része az örökbe fogadni szándékozók iskolai végzettségeinek, korábbi és jelenlegi munkahelyeinek a bemutatása. A jelenlegi munka nagyobb hangsúllyal jelenik meg, annak tekintetében, hogyan alakul a munkaidő, mennyi időt igényel a munkába járás, mennyire elégedettek ezzel a foglalkozással, milyen mértékű a havi nettó jövedelmük. A környezettanulmányban meg kell jelennie annak, hogy mennyi az igazolt jövedelmük, de nyilatkozhatnak arról, hogy van megtakarításuk, egyéb jövedelemforrásuk, vagyis mennyi a tényleges jövedelmük és vagyonuk, hiszen az alkalmasságuk megállapításának része, hogy el tudnak-e biztonságosan tartani egy gyermeket.

A jelenlegi munkahely áttekintésénél előfordulhat a külföldön történő munkavégzés is, aminél még kiemeltebb

szerpe van a külföldön dolgozó örökbe fogadni szándékozó munkakörülményeinek. Fontos, hogy milyen gyakran tud hazajönni (naponta ingázik, hetente vagy még ritkábban tartózkodik otthon), hiszen a gyermek örökbefogadásának folyamatában – hosszabb barátkozásnál is és a kötelező gondozási idő alatt – és a család működtetésében is mindkét szülőnek jelen kell lenni.

A munkájukkal kapcsolatos kérdéskörnél lehet arról beszélni – egyúttal az örökbe fogadni szándékozók is végiggondolhatják –, hogy a gyermek érkezését követően hogyan alakul az életük, ki marad otthon, ezt mennyi időre tervezik, a munkahelyük hogyan viszonyul a terveikhez.

A környezettanulmány része a családi, baráti kapcsolatok feltérképezése, hiszen a gyermek az örökbefogadást követően „az örökbefogadó és annak rokonai tekintetében az örökbefogadó gyermekének jogállásába lép”. Ezért meg kell jelenni a szüleikről, testvérekről szóló információknak.

Szülőkről:

- anya, apa életkora, ha elhunyt, mikor hunyt el,
- hol élnek, foglalkozásuk, egészségi állapotuk,
- milyen gyakoriságú a kapcsolatuk (személyesen, telefonon),
- ismerik-e az örökbefogadási szándékukat, mi a véleményük,
- elvált szülők esetén új házastárs, élettárs van-e,
- mennyiben, miben számíthatnak a segítségükre nagyszülőként?

Testvérekről:

- koruk, családi állapotuk, gyermekeik,
- hol élnek, foglalkozásuk, egészségi állapotuk,
- milyen gyakran tartanak kapcsolatot (személyesen, telefonon),
- ismerik-e az örökbefogadási szándékukat, mi a véleményük,
- jelenjen meg az is, amennyiben elvált szülők új kapcsolatából származnak.

Vér szerinti, örökbefogadott, nevelt gyermekről:

- neve,
- születési ideje,
- az örökbefogadás dátuma.

A kérelmezők által fontosnak ítélt egyéb rokoni, baráti kapcsolatokról is fontos információk:

- Baráti kapcsolataik: férj barátai, feleség barátai, közös barátok, mennyi időt töltenek együtt, kinek beszéltek örökbefogadási szándékukról, és kinek milyen ezzel kapcsolatban a viszonyulása.
- A gyermek családba kerülését követően kinek a segítségére számíthatnak.

A megismerést szolgálhatja az is, ha beszélgetnek arról, mikortól élnek együtt, voltak-e már házasok, a saját gyermek vállalásában milyen további terveik vannak, hol tartanak. Felnőtt vagy nem velük élő kiskorú gyermekeikkel milyen a kapcsolatuk?

Amennyiben vannak együtt élő családtagok, fontos, hogy ők is ismerjék az örökbefogadási szándékot, és a nyílt kommunikáció megvalósuljon.

Az örökbefogadási tanácsadó a környezettanulmányt rögzíti a GYVR-ben. Az összegzésben az örökbefogadási tanácsadó véleménye jelenjen meg, tükrözve azt, hogy az örökbe fogadni szándékozók körülményei hány és milyen életkorú, egészségi állapotú, akár milyen nemű gyermek örökbefogadását teszik lehetővé. Azt is jelezni kell, ha eltér a kérelmüktől a javaslat, a tanácsadó indoklásával együtt.

Az **egyedül örökbe fogadni szándékozó** kérelmező esetén a környezettanulmányban nagyobb hangsúlyt kap a családi és a tágabb környezet feltérképezése és a munkahellyel összefüggő kérdések.

A családi és a baráti kapcsolatokban meg kell mutatkozni annak, hogy az örökbe fogadni szándékozónak milyen

a támaszrendszere, kire számíthat a gyermek ellátása, nevelése során. Egy „második személy” megnevezése lényeges, egy olyan személyé, akit a gyermek majd jól ismer. Jelenleg, ha segítségre van szüksége, kitől kérhet és kap is támogatást.

Nagyobb jelentőségű a munkahely végiggondolása, mennyire családbarát, hogyan tudja megoldani a kérelmező a barátkozást, a kötelező gondozási időt, a gyermek beilleszkedését hosszabb távon, otthon tud-e maradni az egy hónapot követően. A megtakarításon is nagyobb hangsúly van, hiszen az egyedülálló kérelmezőnek mindent egy jövedelemből kell biztosítani.

A környezettanulmány lehetőleg a pszichológiai vizsgálat előtt készüljön el, támpontokat adva a pszichológus számára is.

5.4.3. Pszichológiai vizsgálat és tanácsadás lefolytatása

Pszichológiai vizsgálat

A pszichológiai vizsgálat, tanácsadás célja a leendő szülő-gyermek kapcsolat sikerességének prognosztizálása, az örökbefogadó szülői szerepre való felkészítés, valamint annak véleményezése, hogy az örökbe fogadni szándékozók pszichológiai szempontból várhatóan alkalmasak lesznek-e a kérelmükben megjelölt gyermek/gyermekek örökbefogadására.

Az örökbe fogadni szándékozók klinikai értelemben vett ép személyisége alapfeltétele az örökbefogadásra való alkalmasságnak, és nélkülözhetetlen azon szülői funkciók, képességek megléte, amelyek képesek kielégíteni a gyermekek alapvető szükségleteit, és biztosítani az egészséges testi-lelki-szellemi fejlődést. Meglétüket a vizsgálatot folytató pszichológusnak kell feltárnia.

A pszichológiai vizsgálat, tanácsadás üléseinek számát, valamint a vizsgálati módszereket a vizsgálatokat végző pszichológus állapítja meg (1–4 alkalom, valamint legalább egy standardizált teszt felvétele és hivatkozásai szükségesek a megkérdőjelezett alkalmasságok esetén).

Ha a pszichológus indokoltnak tartja, az örökbe fogadni szándékozó vér szerinti, örökbefogadott, nevelt gyermeke is jelenjen meg a tanácsadáson. A pszichológus a családi dinamikáról csak így tud teljes képet kapni, és így lehetőség van arra is, hogy a családban élő gyermekkel is beszélgesse a tervezett örökbefogadásról.

A pszichológus az alábbi, **a gyermekek alapvető szükségleteit kielégíteni tudó szülői személyiségfunkciók** meglétét vizsgálja a kérelmezőknél:

- ép személyiségstruktúra
- kiegyensúlyozott pszichés működés
- stabil teherbíró kapacitás
- intenzív odafordulni és ráhangolódni tudás a másokra
- empátia, kongruencia
- ép realitásérzék
- megfelelő szorongástűrő készség
- felelősségérzet, hosszú távra való elköteleződni tudás, kiszámíthatóság
- a gyermeket értékként tekintő személyiség, a másik autonómiatörekvéseinek elfogadni és tiszteletben tartani tudása
- stabil énkép, az önmegbecsülés megfelelő szintje
- önreflexióra való készség, megfelelő szintű önismeret
- egyenletes, stabil életvitel
- a szülőpár kapcsolati stabilitásának kiegyensúlyozottsága
- a mássággal kapcsolatos elfogadó attitűd
- megfelelő kötődő képesség
- konfliktuskezelési jártasság

A pszichológus a vizsgálatok során feltárja és véleményezi:

- az örökbe fogadni szándékozó motivációit,
- leendő gyermekkel kapcsolatos elképzeléseiket,

- élethelyzetét, élettörténetét,
- egészségi állapotát,
- családi, baráti kapcsolatait,
- munkáját, érdeklődését, céljait,
- megküzdési stratégiáit,
- jelenleg és virtuális családstruktúráját,
- környezet viszonyulását az örökbefogadáshoz,
- családban élő gyermekek helyzetét,
- párkapcsolat történetét, minőségét,
- szabadidős tevékenységét, értékrendszerét,
- életkorát, megjelenését, személyiségét, intellektuális gondolkodását, kommunikációját, viselkedését,
- a gyermekvállalással kapcsolatos veszteség feldolgozottságát,
- leendő gyermekével kapcsolatos nevelési elképzeléseit,
- azt, hogy előreláthatólag képes-e biztosítani az örökbefogadandó gyermek harmonikus fejlődését, felnevelését.

Az örökbefogadásra való alkalmasság megállapításánál egy leendő szülő-gyermek kapcsolat „sikerességének” előrejelzése a cél. Ehhez ismerni kell **a gyermekek normál fejlődéséhez szükséges alapvető szükségleteket:**

- állandóságot jelentő személy megléte,
- stabil, biztonságos kötődés kialakulásának lehetősége,
- kongruens, érzéseit megfelelő módon tükröző szülő,
- normál mentalizációs funkciók kialakulását biztosító környezet,
- életkori fejlettségnek megfelelő folyamatos rendelkezésre állás állandósága,
- érezze a szülő kiszámíthatóságát,
- olyan kapcsolat, ahol az elfogadottság érzése nem megkérdőjelezhető,
- gondolatai létjogosultságát megélhesse, vagyis torzítatlan formában adhasson hangot érzéseinek,
- életkori szintjéhez mért követelményrendszer megléte,
- értelmi fejlődésének támogatása,
- stabil keretek és határok,
- megfelelő identitásfunkciók kialakulását támogató környezet,
- szeretetteljes szülő-gyermek kapcsolat.
- a szülők közötti kapcsolat érzelmi kiegyensúlyozottsága.

A leendő szülő személyiség szintjének megfelelő integráltsági foka szükséges a sikeres örökbefogadáshoz:

- Önmagát és a másikat olyannak látja, mint aki jó és rossz tulajdonságokkal egyaránt rendelkezik.
- Nincs arra szüksége, hogy az embereket „teljesen jókra” és „teljesen rosszakra” ossza.
- Identitása eléggé stabil.
- Felettes-énje integrált (nem túl rigid, nem túl büntető, megfelelő morális gát és lelkiismereti funkciók).
- Magasabb szintű énvédő/elhárító funkciók (szublimáció, elaboráció, elfojtás, intellektualizáció, eltolás, reakcióképződés).
- Megfelelő szorongástűrő képesség.
- Megfelelő frusztrációs küszöb.
- Stabil belső tárgykapcsolatok.
- Önreflexiós készség.
- Bizalmi kapcsolat kialakítására való készség.
- Megfelelő szintű énerő.
- Megfelelő énkép.

Az örökbefogadható gyermekek sajátosságából adódóan fontos a leendő szülők részéről:

- Nyílt kommunikáció.
- Magas szintű érzelmi intellektus.
- A másság elfogadása.
- Az eltérő kötődési menet elfogadása, a kötődés alakulásának segítése.
- Terápiás jellegű segítséget tud nyújtani a gyermek veszteségélményeinek feldolgozásában.

Személyiségvizsgálatok

A vizsgált személy klinikai értelemben vett ép személyiségszerkezetének, személyiség szintjének integráltsági fokának és azon személyiségtényezőinek megállapítása, amelyek ki tudják elégíteni a gyermek alapvető szükségleteit, s amelyek előjelzői lehetnek a sikeres örökbefogadásnak.

A pszichológiai vizsgálat során alkalmazható pszichológiai mérőeszközök:

- pszichodinamikus interjú
- életút anamnézis
- Szondi-teszt (Lelki zavar diagnosztizálása a cél, és klinikai kérdés nélkül nem értékelhető, Rorschach-teszt felvétele mellett ajánlják. Szakképesítés nélkül csak támpontokat adhat.)
- Rorschach-próba (Lelki zavar diagnosztizálása a cél, és klinikai kérdés nélkül nem értékelhető, szakképesítés nélkül csak támpontokat adhat.)
- MMPI (Klinikai profilelemzést ad, lelki zavar diagnosztizálása a cél, és klinikai kérdés nélkül, szakképesítés nélkül csak támpontokat adhat.)
- TAT
- S-CPI (Információt ad a személy munkamódjáról, teljesítményhelyzetben nyújtott viselkedéséről, stabilitásáról.)
- Big Five, Big Five Adjectives
- Cattell-féle 16 faktoros személyiségteszt (Valóságos élethelyzetben, társas helyzetben várható viselkedést jósol meg.)
- Eysenck-féle Személyiség-Kérdőív (EPQ)
- Jessnes-kérdőív (Lehetővé teszi a személyiségtípusok osztályozását, olyan egyszerű indexekkel, amelyek alkalmasak a szociális és személyiségbeli problémák predikciójára.)
- Lüscher-teszt (Általános információt ad a személyiségről, a személyiség alaphangulatáról, emocionális állapotról, idegrendszer működési módjáról, a pszichoenergetikus nívóról. Előnye, hogy felvétele igen egyszerű. Hátránya, hogy eléggé általános információt ad, és önállóan nem nyújt elegendő támpontot a klinikai munkához sem.)
- Leary-teszt
- Vass Zoltán-féle közösrész-vizsgálat
- Myers Briggs Típusindikátor (MBTI), mely olyan önjellemző mérő eszköz, amely a Jung által kidolgozott személyiségtípusok felmérését teszi lehetővé
- Costa és McCrae által kifejlesztett NEO-PI-R
- Családstruktúra Tesztet (FAST)

A személyiség kötődési mintázatának, kapcsolatrendszerének feltérképezése

A személyiség kötődési stílusával, kapcsolódási módjával, párkapcsolatának minőségével, tágabb családi és baráti kapcsolatainak minőségével kapcsolatos információk nyerhetők pszichodinamikai interjúval. A pszichodinamikai interjú, az életút, valamint a biográfikus adatok dinamikai elemzése elegendő támpont a kliens kötődési stílusának és személyiségstruktúrájának vizsgálatához. Jól ismert jelenség, hogy a felnőtt kötődési stílusa meghatározza a gyermeke kötődési mintázatát. Csak a stabilan kötődő felnőtt képes kielégítő pszichés háttérrel biztosítani gyermekének. A felnőtt biztonságos kötődése záloga a gyermek egészséges fejlődésének.

A pszichodinamikus interjú technikában fellelhetők a felnőtt kötődési interjú, az argelander-i első interjú technika, valamint a kernbergi személyiségszerkezet interjú elemei.

Olson-féle Családteszt 4. (FACES IV) – a családi működés feltérképezése céljára szolgál. Az OCST-4 62 állítása a Circumplex modell alapján a családi Kohézió, a Flexibilitás és a Kommunikáció dimenziók mérésére szolgáló eljárás. A családi Kohézió skálái a családtagok közötti érzelmi kapcsolat, kötődés mérésére szolgál. A családi rendszerben a kohézió jelenlétére a következő tényezőkből következtethetünk: emocionális kötődés (közelség érzése), családi határok a külvilág felé, koalíciók (szülőkkel, testvérekkel, nagyszülőkkel), együtt töltött idő, térbeli közelség, barátok, döntési folyamatok, érdeklődési terület, kikapcsolódás.

- Fotóalbum
- Önéletrajz

Motiváció feltérképezése

Amikor egy pár gyermekre vágyik, saját szükségleteinek kielégítésére törekszik.

Az örökbefogadás sikeréhez alapvető a gyermek feltétel nélküli elfogadása, feltétel nélküli és visszavonhatatlan szeretete az örökbefogadó szülők részéről.

Az elfogadás érzésébe vegyülhetnek karitatív, altruista érzések is, de alapvetően a jó prognózist megalapozó motiváció az, ha az örökbefogadók életéből hiányzik a gyermek, ha szeretnének szülőként életre szólóan gondoskodni egy kisgyermekről. Ha számukra öröm gyermekekkel tölteni az időt, ha szeretnek gyerekekkel foglalkozni, játszani. Ha a szülői szerep betöltésétől személyiségük kiteljesedését remélik.

Nem kizáró körülmény, ha van vér szerinti gyermek a családban, és több gyermeket szeretnének a szülők, de nem születhet valami miatt több vér szerinti gyermekük. Fontos azonban, hogy az örökbefogadott gyermeket saját örömeikre akarják magukhoz venni, és nem a gyermekük testvérhiányának a kielégítésére.

Támogatható motiváció

- Ha úgy érzik, életükből hiányzik a gyermek, szeretnének szülővé válni, életre szólóan gondoskodni egy gyermekről, felelősséget vállalni érte, átadni neki saját tudásukat, tapasztalataikat, értékeiket, családi hagyományait.
- A szülői szerep betöltésétől saját személyiségük és párkapcsolatuk kiteljesedését remélik.
- Hasznosak akarnak lenni, családot, szeretetet adni az örökbefogadott gyermeknek.

Nem támogatható motiváció

- A gyermeket a házasság megmentésére akarják örökbe fogadni.
- Egyedülálló magánya oldására társat keres a gyermekben.
- Meglévő gyermekéhez játszótársat, vagy elkényeztetett („elrontott”) gyermeke megnevelésére testvért keres a jelentkező.
- Rokonokkal vagy saját megromlott kapcsolatban lévő gyermekeivel szemben bosszúból akar magának gyermeket.
- Unokáival nem tart kapcsolatot valami miatt, és ezt az űrt szeretné pótolni.
- A gyermektől várja, hogy céltalan, kiürült élete értelmet nyerjen.
- Depressziója vagy egyéb más lelki baja enyhítését várja a gyermektől.
- Örökös hiány a családban.
- Öregkori támaszt keres, hálát vár a gyermektől.
- Egy lélek megmentéséért, sajnálatból.
- Istennek tetsző cselekedet (Isten a másvilágon megjutalmaz érte).
- Saját gyermeke nevelési kudarcával szemben az örökbefogadott gyermek nevelésével kívánja bebizonyítani, hogy nem benne mint szülőben volt a hiba.
- Valamilyen külső elvárásnak (pl. legyen a szüleinek unoka, másnak is van gyereke, a gyermekteleneket „lenézik”) akar megfelelni.
- Anyagi előnyszerzés reményében (pl. családi adókedvezmény, lakáshoz jutás, főállású anyaság).
- Elvesztett, elhunyt gyermeke pótlására keres hasonló gyermeket.

- Gyász enyhítésére.
- Valamilyen konkrét cél beteljesítéséért (legyen, aki a családi üzletet átveszi, sportolót, sakkbajnokot stb. faragjon a gyerekből).
- Az örökbefogadástól remélik a vér szerinti gyermek megszületését.

Élethelyzetek, amelyek esetében az örökbefogadás **sikeres lehet**

- Az életterükben, a kialakított lakókörnyezetükben a gyermeknek „helye” van. Elképzeléseikben a gyerekszoba kialakítása, a „fészekrakás” szerepet kap. Az otthonosság megteremtésére képesek. Meleg, biztonságos közeget tudnak kialakítani már a fizikai feltételek szintjén is.
- Aktuális munkakörülményeikben stabilitás van, illetve arra törekcszenek és képesek azt megteremteni. Munkájukkal többnyire elégedettek. A pénz megszerzése nem cél, hanem eszköz a jobblét (családi lét) megteremtésére. Munkaidő-beosztásuk összeegyeztethető a gyermekes családi léttel, vagy legalábbis jövőbeni terveikben ez szerepel. Az értékrendjükben a gyermekes családi élet prioritást élvez a karrierépítési célokkal szemben. Munkájuk mellett napi szinten aktívan jelen tudnak lenni gyermekük életében.
- Párkapcsolatuk, valamint a szűkebb és tágabb családi és baráti kapcsolataik kiegyensúlyozottak. Nyitottan élnek, de nem határtalan keretekben. A kapcsolati rendszerükben elég rugalmasságot mutatnak a családi életciklusok hozta változásokhoz. A korábbi kríziseiket, változásokat konstruktívan kezelték. Képesek a gyermekes családi rendszer elvárásaihoz, az új kihívásokhoz alkalmazkodni. Amennyiben van, a konfliktusaik tisztázására, rendezésére törekcszenek, és erre képességeik is alkalmassá teszik őket. Szereprugalmasság jellemzi őket. Nőből és férfiből feleséggé és férjjé képesek voltak válni. Potenciálisan anyává és apává válni képesek, miközben eredeti identitásukat is képesek megőrizni. A párkapcsolatukban az egyéni identitásuk, érdeklődésük nem duálunióra utal, hanem két független individuum szabad és elfogadó elköteleződésére, egymás tiszteletére épül.
- Vallási és ideológiai fanatizmustól mentes életet élnek. Érték- és normarendszerük megfelelő, imponál.
- A szabadidő eltöltése értékes. Aktivitás, nyitottság és nagyobb közösség részének élék meg önmagukat, azaz társas identitásukban is jól körvonalazott és szélsőségmentes, konvencionális irányt mutat az életvitelük.
- Egészségi állapotukban nincs jelentős akadályozottság, önellátásra képesek.
- A sikeres örökbefogadás érdekében a gyermek örökbefogadása előtt a szülőknek fel kell dolgozniuk veszteségeiket, és el kell fogadniuk, hogy az örökbefogadás a gyermekvállalásnak egy számukra elfogadott, kívánt módja. Csak így tudnak egy örökbefogadott gyermek iránt teljes elfogadással nyitni.
- Helyes, ha a házaspár legalább az alkalmassági eljárás folyamata alatt felfüggeszti a reprodukciós eljárásban való részvételt.
- Támogató rokoni, baráti kapcsolatok.

Élethelyzetek, amelyek **gátjai lehetnek a sikeres örökbefogadásnak**

- A házaspár egyik vagy mindkét tagjának tartós külföldi munkavállalása a barátkozás és a gyermek családba érkezésének idején.
- Munkahelyi kötelezettség, amely korlátozza a gyermek látogatását, a kihelyezés után rövid időn belül vissza kell térni a munkához.
- Munkahely elvesztése.
- Idős, beteg szülők, családtagok ápolása.
- Aktuálisan bekövetkezett haláleset.
- Vér szerinti gyermek érkezése (terhesség, születés után két évig).
- Elutasító környezet.
- Aktuálisan asszisztált reprodukciós eljárásban való részvétel.

A neveléssel kapcsolatos optimális elképzelések

Biztonságos kötődés kialakulásának lehetősége, szeretet, feltétel nélküli elfogadás, nyitottság és elfogadás a gyermek adottságainak, érdeklődésének irányában:

- kongruens, érzéseit megfelelő módon tükröző szülő,
- olyan kapcsolat, ahol az elfogadottság érzése nem megkérdőjelezhető,
- szeretetteljes szülő-gyerek kapcsolat,
- leendő gyermek feltétel nélküli elfogadására, a gyermek értéként való tekintése,
- autonómiatörekvéseinek elfogadása és tiszteletben tartása,
- a másság feltétel nélküli elfogadása.

Rendszeresség, biztonságot megteremtő, kiszámítható napirend biztosítása:

- érezze a szülő kiszámíthatóságát,
- az állandóságot jelentő személy megléte.

Következetesség, meleg, de korlátozó nevelői attitűd megléte:

- stabil keretek és határok,
- életkori szintjéhez és képességeihez mért követelményrendszer alakítása.

Megfelelő életvitel, a világ iránti nyitottság, őszinte kommunikáció, példamutatás:

- értelmi fejlődésének támogatása, probléma esetén legyen képes segítséget kérni,
- nem a saját meg nem valósított céljaira való törekvés a gyermekeken keresztül,
- a benne rejlő adottságok és képességek kibontakoztatásának elősegítésére való hajlandóság,
- közös családi programok, szabadidő aktív eltöltése, nyílt, folyamatos kommunikáció családban,
- az örökbefogadás nyílt kezelése, a gyermek élettörténetének, származásának feltétel nélküli elfogadása.

Konfliktusmegoldási technikák, jutalmazás, büntetés:

- eredményes konfliktusmegoldási stratégiák alkalmazása az életvezetésben,
- jutalmazás elsősorban pozitív megerősítéssel, a büntetések lehetőség szerinti kerülése, a fizikai büntetések, érzelmi zsarolás, megszegényítés, megfélemlítés kizárása,
- tettek szándék-etika szerinti megítélése,
- testvérféltékenység hatékony kezelése.

Örökbefogadás előtti tanácsadás

A tanácsadást is a pszichológiai vizsgálatot lefolytató pszichológus végzi, amely egyéni konzultáció, a pszichodiagnosztikus interjútól metodikájában elkülönül, de strukturálisan nem teljesen határolódik el. Elsősorban az örökbefogadó szülői szerep sajátosságaira hívja fel a figyelmet.

A pszichológiai tanácsadást ismételt alkalmassági eljárás során, illetve korábban már örökbefogadó szülők esetében nem szükséges elvégezni.

A pszichológiai tanácsadás célja az örökbefogadó szülői szerepre való komplex ráhangolás és az örökbefogadhatóvá nyilvánított gyermekek életkori sajátosságaira való minél sokrétűbb felkészítés.

A pszichológiai tanácsadás az interjú végén, az interjú során gyűjtött élethelyzeti és életútbeli információhoz kapcsolódik. Tematikája mindig összhangban van a jelentkezők aktuális kérdésfelvetéseivel.

A pszichológus a tanácsadás alkalmával, a kérelmezővel folytatott egyéni konzultáció során vizsgálja:

- az örökbe fogadni szándékozó viszonyulását a gyermek
 - múltjához,
 - vér szerinti szülőjéhez,
 - származásához,
- mikor és milyen módon teszi nyílttá gyermeke számára származását,
- saját gyermektelensége elfogadását,
- el tudja-e fogadtatni a számára fontos személyekkel az örökbefogadást,
- hogyan változtatja meg az örökbefogadott gyermek a család szerkezetét,
- az örökbe fogadni szándékozó érti-e, mi a különbség az örökbefogadott és a vér szerinti gyermek nevelése között,
- az örökbefogadandó gyermekkel kapcsolatos elképzeléseit.

A pszichológiai tanácsadás során lehetőség nyílik arra, hogy a pszichológus és a jelentkezők konzultatív formában beszélhessenek bizonyos, az örökbefogadás szempontjából lényeges témákról:

- az örökbefogadhatóvá vált gyermekek speciális sajátosságairól, fejlődési jellemzőiről, veszteségeiről,
- az átgondozás sajátosságairól, az első időszak esetleges nehézségeiről,
- nevelés-genetika kapcsolatáról,
- egészség-betegség viszonyáról, ezen belül a mentális állapot kérdéséről,
- névválasztásról/névmegtartásról (a gyermek keresztnéve az egyetlen, amit a gyermek magával vihet az örökbefogadásakor, idősebb gyermek érezheti úgy névváltoztatásnál, hogy a létét kérdőjelezi meg),
- szülői, nagyszülői szerepekről,
- testvérhelyzetről, testvérféltékenységről,
- testvérek örökbefogadásáról,
- konfliktuskezelésről,
- nevelési elképzelésekről,
- családi örökségekről, hagyományokról.

A pszichológiai tanácsadás soha nem konkrét tanácsadást jelent, hanem közös gondolkodást, tudatformálást, tájékoztatást, ismeretátadást vagy éppen gondolatébresztést. Információt ad a jelentkezők elképzeléseiről, nyitottságukról, elfogadási hajlandóságukról az örökbefogadással kapcsolatban. Egyfajta tanulási helyzet, mely szerencsés esetben beépül, és szemléletbeli, attitűdbeli és viselkedésbeli változásokat eredményez.

A pszichológiai tanácsadás jellemzői

- Olyan légkörben zajlik, amelyben ítékezés vagy minősítés nélkül bármilyen kérdés feltehető, s bármilyen dilemma, félelem megosztható, nincsenek jó vagy rossz válaszok.
- Segíti a leendő örökbefogadókat abban, hogy magával az örökbefogadással kapcsolatban realisabb, árnyaltabb képük alakuljon ki.

A már családban élő gyermekekkel (vér szerinti, örökbefogadott) történő konzultáció során a pszichológus információt szerezhet:

- a gyermekek véleményéről a tervezett örökbefogadással kapcsolatban,
- a gyermek(ek) helyzetéről, szerepéről a családban,
- a gyermek(ek) és szüleik kapcsolatáról,
- a szülők gyermeknevelési sajátosságairól.

Amennyiben az örökbe fogadni szándékozó szülők bizonytalanok az örökbefogadandó gyermek életkorával, számmal, származásával, egészségi állapotának elfogadásával kapcsolatban, fel kell hívni a figyelmüket arra, hogy az

örökbefogadói tanfolyam ezeket a bizonytalanságokat is segít tisztázni, és elvégzése esetén a tanácsadás az örökbefogadói tanfolyam után folytatható.

A pszichológus a vizsgálatokat, tanácsadást követően összeállítja összegző pszichológiai szakvéleményét, melyben állásfoglalást és javaslatot fogalmaz meg az alkalmasság megállapítására és feltételeire (ha szükséges, a már családban nevelkedő gyermekhez, és az örökbefogadók életkorához képest, akár az örökbefogadható gyermek születési időpontját megadva) számára, egészségi állapotára, esetlegesen a temperamentumbéli vagy egyéb jellemzőkre vonatkozó javaslat (ha eltér az elképzeléstől, indoklással), amelyet rögzít a GYVR rendszerben.

A pszichológiai tanácsadásról a pszichológus igazolást állít ki.¹⁵

5.5. A vizsgálati anyag összeállítása, javaslat kialakítása

Az örökbefogadási tanácsadó lehetőleg a kérelem benyújtását követő 50. napig bekéri a szakszolgálat javaslatát megalapozó véleményeket, hogy a kérelmezők tájékoztatása a határidőig megtörténhessen.

Ha az alkalmassággal kapcsolatban ellentmondás merül fel, akkor megbeszélést kell összehívni, amelyet az örökbefogadási tanácsadó szervez meg. A team tagjai: a pszichológus, az örökbefogadási tanácsadó, az örökbefogadásért felelős szakmai vezető. A team dönt az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságára vagy alkalmatlanságára vonatkozó javaslatról.

Alkalmasságra akkor tehető javaslat, ha a háziorvosi/szakorvosi vélemény, a pszichológiai vélemény és a környezettanulmány is pozitív.

5.5.1. Az örökbefogadandó gyermekkel kapcsolatos elképzelések módosítása

A tanácsadást, valamint a felkészítő tanfolyam befejezését követően a korábbi kérelem újragondolása lehetséges a kérelmezők és a szakszolgálat részéről is. Az örökbefogadási tanácsadó a kérelmezőknek lehetőséget biztosít a korábbi kérelem újragondolására, módosítására, melyhez szükség esetén megszervezi a pszichológussal történő konzultációt. Az örökbefogadási tanácsadó a szakszolgálat hivatalos helyiségében fogadja a kérelmezőket, és rögzíti a változásokat GYVR-ben is.

5.5.2. Teendők, ha a szakszolgálat javaslata az örökbe fogadni szándékozók kérelmével egyező

Amennyiben a szakszolgálat javaslata megegyezik az örökbe fogadni szándékozók kérelmével, az örökbefogadási tanácsadó elkészíti a szakszolgálat végleges javaslatát. A javaslat részletesen tartalmazza:

- Az örökbefogadandó gyermek életkorával kapcsolatban
 - a minimum és a maximum életkor megjelölését,
 - külön rögzítendő, hogy a családban nevelkedő gyermekhez képest milyen korú lehet a majdani örökbefogadott gyermek (minimum két évvel fiatalabb, kivéve vér szerinti testvér), illetve az örökbefogadás mennyi idő múlva javasolt (minimum két év, kivéve vér szerinti testvér) – ha új alkalmassági vizsgálatra jöttek, vagy gyermek születése miatti felülvizsgálatról van szó.
Várandósság alatt és a gyermek érkezése után két évig nem javasolt örökbefogadott gyermek családba helyezése vér szerinti testvér kivételével. A biztonságos kötődés, a bizalom kialakítása, illetve az optimális személyiségfejlődés biztosításának érdekében az első két évben elengedhetetlenül fontos a fokozott személyes figyelem a már családban élő gyermek számára. Ugyanakkor egy örökbefogadott gyermek szintén extra személyes figyelmet igényel örökbefogadó családba illesztése során, amit egy 2 év alatti gyermek mellett nem lehet számára biztosítani.
- az örökbefogadható gyermek javasolt életkora mellett a legkésőbbi születési dátumra utalás is kerüljön

¹⁵ A helyettes szülők, a nevelőszülők, a családi napközit működtetők képzésének szakmai és vizsgakövetelményeiről, valamint az örökbefogadás előtti tanácsadásról és felkészítő tanfolyamról szóló 29/2003. (V. 20.) ESzCsM rendelet 13. §-a szerint.

bele a javaslatba (pl. 2018. január 3-át megelőzően született gyermeket fogadhat örökbe), ha várhatóan a határozat hatályossága alatt a 45 vagy 50 év korkülönbség miatt változik az alkalmassági határozatban megállapított örökbefogadható gyermek életkora.

- Az örökbefogadandó gyermek egészségi állapotával kapcsolatban az örökbe fogadni szándékozó:
 - csak egészséges gyermek/ek örökbefogadására alkalmas,
 - egészséges vagy egészségi problémával küzdő gyermek örökbefogadására is alkalmas.
- Az örökbefogadandó gyermekek számával kapcsolatban az örökbe fogadni szándékozók:
 - egy gyermek vagy
 - testvérek örökbefogadására vonatkozóan kettő, három, esetleg ennél több testvér örökbefogadására is alkalmasak.
- A gyermek nemével kapcsolatban:
 - az örökbe fogadni szándékozók számára csak fiú- vagy csak leánygyermek örökbefogadását javasolja, illetve nem tesz kitélt.

5.5.3. Teendők, ha a szakszolgálat javaslata és az örökbe fogadni szándékozók kérelme eltérő

Az örökbefogadási tanácsadónak – szükség szerint a vizsgálatot végző pszichológusnak – törekednie kell arra, hogy közös megbeszélés keretében, lehetőség szerint elfogadtassa a kérelmezőkkel a szakszolgálat javaslatát.

Amennyiben nem sikerül konszenzusra jutni, vagyis a szakszolgálat javaslata eltér a kérelemben foglaltaktól, a gyámhivatal kompetenciája a döntés.

5.6. A kérelmezők tájékoztatása a vizsgálati eredményekről

Az örökbefogadási tanácsadó a kérelem benyújtásától számított 60 napon belül a szakszolgálat hivatalos helyiségében tájékoztatja a kérelmezőket a vizsgálatok eredményeiről, az írásban készült véleményekhez hozzáférést, betekintést biztosít. Amennyiben a pszichológiai vizsgálati eredmény alapján nem támogatható az alkalmasság, úgy a vizsgálatot végző pszichológus is legyen jelen a kérelmezők tájékoztatásakor.

Az örökbefogadó kérelmére az elkészült vélemény átadható, azzal a megjegyzéssel, hogy kizárólag örökbefogadás céljából használható fel.

Alkalmasságra vonatkozó javaslat esetén az örökbefogadási tanácsadó tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozókat arról, hogy részt vehetnek a térítésmentes felkészítő tanfolyamon. Az örökbefogadói tanfolyam segíti az örökbe fogadni szándékozókat a vágyott szülői szerepre való hatékony felkészülésben, az örökbefogadás sajátosságaira figyelemmel. Arra is érdemes felhívni az örökbe fogadni szándékozók figyelmét, hogy minél felkészültebbek az örökbefogadásra, annál nagyobb lesz az esélyük, hogy a későbbiekben ők legyenek a legmegfelelőbb potenciális örökbefogadó szülőjelöltek egy adott gyermek számára.

Az örökbefogadási tanácsadó tájékoztatást ad a felkészítő tanfolyam céljáról.

Az örökbe fogadni szándékozók:

- felkészüljenek az örökbefogadásra, információszerzéssel és saját élményű tapasztalatokon keresztül támpontokat kapjanak döntésükhöz, vállalják-e és milyen feltételekkel az örökbefogadást;
- megismerjék az örökbefogadás jogi és társadalmi hátterét;
- szembesüljenek azokkal a tipikus nehézségekkel, amelyek az örökbefogadási eljárás és az örökbefogadott gyermek nevelése során felmerülhetnek;
- elsajátítsák a konfliktusok kezelésének és az örökbefogadással együtt járó feszültségek, nevelési kihívások kezelésének módjait;
- érzékenyebbek, elfogadóbbak legyenek nagyobb életkorú, különböző származású és egészségi állapotú gyermekek örökbefogadására.

Az örökbefogadói tanfolyam segíti az örökbe fogadni szándékozókat abban is, hogy pontosan meg tudják határozni, milyen gyermek, gyermekek örökbefogadására vállalkozzanak. A tanfolyam elvégzését követően lehetőség van az örökbefogadandó gyermekre vonatkozó kérelem módosítására, ez esetben a módosított kérelemről és szakszolgálati javaslatról dönt a gyámhivatal.

Fontos, hogy az örökbefogadási tanácsadó felhívja az örökbe fogadni szándékozók figyelmét arra, hogy célszerű az alkalmasságra vonatkozó javaslat gyámhivatalnak történő megküldése előtt elvégezniük a felkészítő tanfolyamot, mert az alkalmassági határozat meghozatalát követően amennyiben módosítják az örökbefogadandó gyermekre vonatkozó elképzeléseiket, felülvizsgálati eljárást kell lefolytatni.

5.6.1. Az örökbe fogadni szándékozók nyilatkoztatása

A tájékoztatás után az örökbe fogadni szándékozók írásban nyilatkoznak

- az iratok megismeréséről,
- a vizsgálati eredmények elfogadásáról/részben elfogadásáról/el nem fogadásáról,
- arról, hogy kéri/nem kéri az iratok megküldését az illetékes gyámhivatalnak,
- szeretnének-e részt venni a felkészítő tanfolyamon,
- amennyiben szeretnének részt venni a tanfolyamon, irataik továbbítását a tanfolyam elvégzése előtt vagy után kéri.

A nyilatkozatokat rögzíteni szükséges a GYVR-ben.

5.6.2. Teendők a szakszolgálat pozitív javaslata esetén

Amennyiben a szakszolgálat támogatja az örökbe fogadni szándékozók kérelmét, az örökbefogadási tanácsadó megküldi a szakszolgálat javaslatát az elkészült véleményekkel együtt az illetékes gyámhivatalnak, erről egyidejűleg értesíti az ügyfelet.

Lehetőséget biztosít az ügyfél számára, hogy részt vehessen örökbefogadásra felkészítő tanfolyamon. Tájékoztatja őket az induló tanfolyamok helyéről, időpontjáról. Amennyiben az ügyfél nem az illetékes szakszolgálat által szervezett tanfolyamon vesz részt, a tanfolyam szervezőjének igazolást küld arról, hogy a szakszolgálat az örökbefogadásra alkalmasság megállapítására tesz javaslatot.

5.6.3. Teendők a szakszolgálat negatív javaslata esetén

Amennyiben a szakszolgálat nem támogatja az örökbe fogadni szándékozók kérelmét, az iratok megismerését követően a személyes találkozás során történő megbeszélés fő elemei:

- az elutasítás indokainak ismertetése,
- törekvés a szakmai érvek elfogadtatására,
- tájékoztatás a további lehetőségekről:
 - ha az örökbe fogadni szándékozó visszavonja kérelmét, a későbbiekben bármikor indíthat új eljárást,
 - ha kéri a vélemények és a szakszolgálat javaslatának továbbítását a gyámhivatalba, akkor a gyámhivatal a jelentkezők kérelmére, illetve hivatalból szakértőt rendelhet ki a vélemények felülvizsgálatára,
 - a gyámhivatali döntés ellen jogorvoslati lehetőség van, a döntés bírósági felülvizsgálata kérhető,
 - amennyiben a gyámhivatal végleges határozatával örökbefogadásra alkalmatlanságot állapít meg, egy évig nem kezdeményezhetnek újabb eljárást.

Az ismertetett elutasító indokok alapján a kérelmezők számára legmegfelelőbb döntés meghozatalához a tanácsadó segítséget nyújt.

Ha az örökbe fogadni szándékozók visszavonják a kérelmet, a szakszolgálat megszünteti az eljárást, erről írásban értesíti az ügyfelet.

Ha az örökbe fogadni szándékozók kérik az eljárás folytatását, az örökbefogadási tanácsadó megküldi a szakszolgálat javaslatát az elkészült véleményekkel együtt az illetékes gyámhivatalnak, erről egyidejűleg értesíti az ügyfelet.

5.7. A szakszolgálat javaslatának továbbítása a gyámhivatal számára, erről az ügyfél értesítése

Az örökbefogadási tanácsadó a szakszolgálat javaslatát, illetve a szükséges mellékleteket megküldi az illetékes gyámhivatalnak.

Az egyedül örökbe fogadni szándékozó ügyfelet az örökbefogadási tanácsadó tájékoztatja arról, hogy a gyámhivatal, figyelembe véve a gyermekvédelmi szakszolgálat által küldött véleményt és iratokat, kialakítja az alkalmasság megállapítására vonatkozó javaslatát, melyet az iratokkal együtt a kijelölt gyámhivatal útján megküld a családpolitikáért felelős miniszternek, a hozzájárulás megadása érdekében. Az örökbe fogadni szándékozónak nincs feladata a miniszteri hozzájárulás beszerzésével, amely a megküldött iratokon, szakértői véleményeken alapul.

A tanácsadó a javaslat megküldésének tényéről, időpontjáról a kérelmezőket írásban értesíti, és rögzíti a GYVR-ben.

A javaslat mellékletei:

- az ügyfél kérelme
- háziorvosi igazolás, szükség esetén szakorvosi igazolás az örökbefogadásra való egészségügyi alkalmasságról
- pszichológiai vélemény
- pszichológiai tanácsadásról szóló igazolás
- környezettanulmány
- jövedelemigazolás
- amennyiben van, a tanfolyam elvégzését igazoló tanúsítvány
- a szakszolgálat javaslata (tartalmazza, hogy az örökbe fogadni szándékozó személy hány és milyen korú gyermek örökbefogadására alkalmas, az örökbe fogadni szándékozó személy alkalmas-e testvérek, illetve egészségi problémával küzdő gyermek örökbefogadására)
- az ügyfél nyilatkozata a javaslat elfogadására, részben történő elfogadására vagy elutasítására, valamint a javaslat továbbítására vonatkozóan

5.8. Teendők, miután az alkalmassági határozat megérkezett a szakszolgálathoz

Az alkalmassági határozat szakszolgálathoz érkezését követően az örökbefogadási tanácsadó a határozatban szereplő adatokat az GYVR-ben rögzíti.

5.8.1. Jogorvoslat benyújtása, ha a gyámhivatal a szakszolgálat javaslatával ellentétes döntést hoz

Amennyiben a gyámhivatali döntés ellentétes a szakszolgálat javaslatával, a szakszolgálat közigazgatási pert indíthat. A kereset szakmai tartalmát az örökbefogadási tanácsadó készíti elő. A kereset elkészítésébe bevonja/bevonható a szakszolgálat/OGYSZ jogásza.

5.8.2. Teendők, ha az örökbe fogadni szándékozók alkalmatlanságáról végleges/jogerős döntés születik

Az örökbe fogadni szándékozók alkalmatlanságáról rendelkező döntés véglegessé válását követően az örökbefogadási tanácsadó rögzíti azt a GYVR-ben, tekintettel arra, hogy az ügyfelek a véglegessé válástól/jogerőre emelkedéstől számított egy évig nem nyújthatnak be újabb kérelmet.

5.8.3. A véglegessé vált alkalmassági határozat rögzítése a nyilvántartásban, tájékoztatás

Az örökbefogadási tanácsadó a véglegessé vált alkalmassági határozat megérkezését követően az GYVR-ben rögzíti a kérelmezők alkalmasságára vonatkozó adatokat, egyúttal írásban tájékoztatja őket a nyilvántartásba vételükről, a nyilvántartásban elfoglalt aktuális helyükről. A kérelmezők hozzájárulása esetén a határozat véglegessé válása dátumának rögzítésével egyidejűleg adataikhoz hozzáférést biztosít az országos örökbefogadást elősegítő szerv számára.

5.9. A szakszolgálat teendői a várakozási idő alatt

A várakozási idő alatt az örökbefogadási tanácsadó legalább félévente – kérelmükre, illetve szükség esetén gyakrabban – felkeresi az örökbe fogadni szándékozókat. Az örökbefogadási tanácsadó tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozókat kérelmük teljesülésének esélyeiről, valamint tájékozik az örökbe fogadni szándékozók helyzetének alakulásáról. Amennyiben jogszabályváltozások történtek ez idő alatt, arról is tájékoztatást nyújt. A találkozásokról, tapasztalatairól írásbeli feljegyzést készít, amelyet rögzít az GYVR-ben.

5.10. Az alkalmasság felülvizsgálatának kezdeményezése lényeges változások esetén

Az alkalmasság felülvizsgálata a kérelmezők vagy a szakszolgálat, vagy más személy, szerv bejelentése alapján is indulhat olyan lényeges változások esetén, amikor az örökbe fogadni szándékozók családi állapotában, életkörülményeiben, egészségi állapotában, az örökbefogadandó gyermekre vonatkozó elképzeléseiben változás következik be. A felülvizsgálattal kapcsolatos teendőket is az örökbefogadási tanácsadó végzi, illetve koordinálja.

Az alkalmassági felülvizsgálat elindulásának tényét az örökbefogadási tanácsadó rögzíti a GYVR-ben.

Amennyiben az örökbe fogadni szándékozó **egészségi állapotában** következett be változás, az örökbefogadási tanácsadó új orvosi szakvélemények beszerzése érdekében írásban keresi fel az örökbe fogadni szándékozó háziorvosát/szakorvosát.

Lakóhelyváltozás esetében az új lakcím bejelentését követően a szakszolgálat felülvizsgálatot kezdeményez az örökbe fogadni szándékozók új lakóhelye szerint illetékes gyámhivatalnál – amennyiben másik gyámhivatal illetékességi területére költöztek. Az örökbefogadási tanácsadó környezettanulmányt készít, és megküldi a szakszolgálat javaslatával együtt a gyámhivatalnak.

Amennyiben az örökbe fogadni szándékozók másik szakszolgálat illetékességi területére költöztek, a szakszolgálat örökbefogadási tanácsadója

- illetékesség váltás indításával átadja a GYVR-ben az illetékes szakszolgálat számára az örökbe fogadni szándékozók iratanyagát,
- a korábban illetékes gyámhivatalt értesíti az illetékesség-változásról, és
- erről értesíti a kérelmezőket.

Ebben az esetben a felülvizsgálathoz szükséges környezettanulmányt az új illetékes szakszolgálat készíti el, és javaslatával együtt továbbítja az új illetékes gyámhivatalnak.

Egyéb lényeges változás esetén a szakszolgálat az adott változás felülvizsgálatához szükséges újabb vizsgálatokat végzi el. Így például vér szerinti, nevelt vagy családbafogadott gyermek érkezése, a gyermekre vonatkozó elképzelésben bekövetkező változás vagy válás, haláleset, házasságkötés, kizárás során felmerülő alkalmatlanság esetében újabb pszichológiai vizsgálat, indokolt esetben környezettanulmány elkészítése szükséges. Az alkalmasság fenntartásával kapcsolatos javaslatot az elkészített véleményekkel együtt az örökbefogadási tanácsadó megküldi a gyámhivatalnak.

Pszichológiai felülvizsgálat esetén az életkörülményekben bekövetkezett változás miatt javasolt interjú készítése a leendő örökbefogadó szülőkkel arra vonatkozóan:

- Hogyan élték meg a változást?
- Hogyan rendeződött a változás bekövetkezése óta az életük?
- Milyen erőforrásokra támaszkodhatnak az új helyzetben?
- Kialakultak-e a szükséges megküzdési stratégiák?
- A leendő gyermekkel kapcsolatos elképzelések továbbra is reálisak-e?

Gyermek születése esetén a véleményben célszerű megfogalmazni, hogy milyen életkor után született gyermeket fogadhat a pár, annak érdekében, hogy a gyermekek között ne legyen túl kicsi a korkülönbség.

Az elkészült véleményeket rögzíteni szükséges a GYVR-ben.

5.10.1. Teendők, miután az alkalmasság fenntartására vonatkozó döntés a szakszolgálathoz megérkezett

Az örökbefogadási tanácsadó rögzíti a GYVR-ben a gyámhivatali határozat adatait.

5.10.2. Teendők, ha a gyámhivatal nem tartja fenn az alkalmasságot

Amennyiben a gyámhivatal nem tartja fenn az alkalmasságot, az eljárás a határozat véglegessé válásakor/jogerőre emelkedésekor megszűnik, erről az örökbe fogadni szándékozót nem kell külön értesíteni, viszont az alkalmatlanságot az örökbefogadási tanácsadó rögzíti a nyilvántartásban.

5.11. Az alkalmassági határozat hatályának meghosszabbítása

A gyámhivatalnak az örökbefogadásra való alkalmasságot megállapító határozata – annak véglegessé válásától/jogerőre emelkedésétől számított – 3 évig hatályos. A szakszolgálat javaslatot tesz az alkalmasság hatályának további egy évvel történő meghosszabbítására, amennyiben a kérelmezők a lejárati hatályát megelőzően benyújtják kérelmüket erre vonatkozóan, és családi és életkörülményeikben, egészségi állapotukban, valamint az örökbefogadandó gyermekre vonatkozó elképzeléseikben nincs változás, és erről az örökbefogadási tanácsadó is meggyőződik. A vizsgálódást követően elkészíti a szakszolgálat javaslatát a meghosszabbítással kapcsolatban, és továbbítja azt a gyámhivatalnak.

- Ha 3 éven belül az örökbefogadás engedélyezésére kerül sor, az örökbefogadás tárgyában hozott határozat véglegessé válásának napjával hatályát veszti.
- Ha a hatályvesztéskor folyamatban van, az örökbefogadási eljárás, annak végleges befejezéséig a határozat hatálya meghosszabbodik.

5.11.1. Teendők, ha az örökbe fogadni szándékozók alkalmassági határozata hatályát veszti

Az örökbefogadási tanácsadó írásban értesíti a kérelmezőket arról, hogy az örökbefogadás iránti eljárás az alkalmassági határozat hatályának lejáratá miatt megszűnt, adataikat a GYVR örökbefogadási alrendszeréből a Gyvt. 141/E.§ (8) bekezdése alapján az örökbefogadásra való alkalmasságuk megszűnésétől számított tíz év elteltével törlik.

5.12. Ismételt eljárás iránti kérelem benyújtásával kapcsolatos teendők

Ha a meghosszabbított hatály lejártáig sem került sor örökbefogadásra, az örökbefogadás előtti eljárást – az örökbefogadás előtti tanácsadáson való részvétel kivételével – az örökbe fogadni szándékozó személy kérelmére meg kell ismételni. Az ismételt eljárás iránti kérelmet az alkalmassági határozat hatályának lejártáig kell benyújtaniuk az örökbe fogadni szándékozóknak.

5.13. Házastársi és rokoni örökbefogadás esetén az örökbe fogadni szándékozók alkalmassági vizsgálatának sajátosságai

Házastársi vagy rokoni örökbefogadás esetében az örökbe fogadni szándékozó alkalmasságának megállapítása és az örökbefogadás engedélyezése egy eljárásban történik, minden esetben a gyámhivatalnál indul az eljárás az örökbefogadás engedélyezése iránti kérelem felvételével. A szakszolgálat a gyámhivatal megkeresésére vizsgálja a házastárs vagy rokon örökbe fogadni szándékozó alkalmasságát.

A kijelölt gyámhivatal megkeresését követően az örökbefogadási tanácsadó kapcsolatba lép az örökbe fogadni szándékozóval, és időpontot egyeztet a személyes találkozásra. A találkozáskor rögzíti az örökbe fogadni szándékozó adatait a GYVR-ben, valamint tájékoztatja a környezettanulmány, a pszichológiai vizsgálat és a tanácsadás időpontjáról és helyéről.

5.13.1. Házastársi, rokoni örökbefogadó alkalmassági vizsgálata (az örökbefogadó és a gyermek vizsgálata)

A vizsgálatok lefolytatása a 4. pontban foglaltak (4. Az alkalmassági vizsgálat folyamata) figyelembevételével történik.

Környezettanulmányt akkor készít az örökbefogadási tanácsadó, ha a kijelölt gyámhivatal felkéri a szakszolgálatot a környezettanulmány elvégzésére.

A vizsgálaton csak az örökbe fogadni szándékozónak kell részt vennie, de az örökbefogadás előtti tanácsadáson a gyermek vér szerinti szülője (az örökbe fogadni szándékozó házastársa), és a családban nevelkedő gyermek/ek is jelenjenek meg, a családi dinamika megítélése céljából.

Elfogadható motiváció:

- Az örökbe fogadni szándékozó hosszabb ideje neveli a gyermeket, és a vér szerinti szülőnek nincs vagy felszínes a kapcsolata a gyermekkel.
- A gyermek is szeretné, ha jogilag is szülővé válna nevelőszülője, azt is szeretné, ha változna a vezetéckneve.

Megkérdőjelezhető motiváció:

- Házasságon kívüli kapcsolatból született gyermek örökbefogadásának kezdeményezése a feleség által, ha felmerül, hogy a férj általi apai elismerő nyilatkozat megtétele az örökbefogadási folyamat megkerülése érdekében történt, vagyis az apa valójában nem vér szerinti apja a gyermeknek.
- Bosszúállás a gyermek vér szerinti szülőjén, a vér szerinti szülő kapcsolattartásának megakadályozása.
- Nagyszülők szeretnék örökbe fogadni unokájukat, különösen, ha 18 év alatti a szülő. A nagyszülő általi örökbefogadás esetén a családi szerepek összekeverednek, ami megnehezíti az őszinte kommunikációt a családban, illetve problémás lehet a gyermek identitásának alakulása.
- A gyermek nincsen tisztában a családi kapcsolatokkal, a szülői szerepekkel (pl. a nagyszülőt, aki örökbe szeretné fogadni, hiszi szülőjének), nem kommunikáltak őszintén a vér szerinti szülőjéről. A gyermek nem tudja, hogy anyjának házastársa nem a vér szerinti apja, ezt akarják az örökbefogadással továbbra is titokban tartani (pl. óvodába, iskolába íratás előtt).

A személyiségjellemzők és nevelési elképzelések hasonlóak, mint az általános alkalmassági vizsgálatnál.

A tanácsadás során fontos kitérni:

- a vér szerinti szülő szerepére, megítélésére,
- a gyermek származására,
- az örökbefogadás szerepére az identitás alakulásában.

Az örökbe fogadni szándékozó házastárs vagy rokon/ok vizsgálata mellett a gyermek személyiségvizsgálata, valamint az örökbe fogadni szándékozóhoz történő kötődés vizsgálata is megtörténik. Amennyiben a gyermek életkorának megfelelően nincs tudatában helyzetével, a pszichológus további tanácsadásra tesz javaslatot, valamint ha az nem vezet eredményre, nem javasolja az alkalmasság megállapítását.

A teljesebb kép érdekében fontos lehet az örökbefogadandó gyermekkel történő exploráció, illetve a gyermek vizsgálata rajz, Világjáték és más projektív tesztek segítségével. Cél: a gyermek érzelmi stabilitásának, illetve családi kapcsolatainak, kötődéseinek feltérképezése.

Az örökbefogadási tanácsadó a háziorvosi véleményt, illetve a környezettanulmányt, a pszichológus a pszichológiai véleményt rögzíti a GYVR-ben.

5.13.2. A szakszolgálat javaslatának kialakítása

A javaslatot megalapozó vélemények kialakítása az 5. pontnak megfelelően történik a házastársi és rokoni örökbe-fogadások esetén is.

5.13.3. Az örökbe fogadni szándékozó tájékoztatása a vizsgálati eredményekről

- Ha a szakszolgálat támogatja az örökbe fogadni szándékozók kérelmét, az 5.2. pontban foglaltak alapján jár el.
- Ha a szakszolgálat nem támogatja az örökbe fogadni szándékozók kérelmét, az 5.3. pontban megfogalmazottak szerint jár el.

5.13.4. A vélemények és a szakszolgálat javaslatának továbbítása a kijelölt gyámhivatalnak

A szakszolgálat a 7. pontban foglaltaknak megfelelően tesz javaslatot a kérelmezők alkalmasságára vonatkozóan, amit az örökbe fogadni szándékozóról készült véleményekkel együtt megküld a gyámhivatalnak. A pszichológiai véleményben ki kell térni a gyermek személyiségvizsgálatának, valamint az örökbe fogadni szándékozóhoz történő kötődésének vizsgálati eredményére is.

Jogszáabályi háttér

- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. tv. 4: 121–122. §
- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) 62. §
- A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (Gyer.) 38–39/A. §
- A gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet 7. § (1) bekezdés a) pont, 23. § (8)–(8b) bekezdés
- A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998.(IV.30.) NM rendelet (NMr.) 145–146. §
- A helyettes szülők, a nevelőszülők, a családi napközis működtetők képzésének szakmai és vizsgakövetelményeiről, valamint az örökbefogadás előtti tanácsadásról és felkészítő tanfolyamról szóló 29/2003. (V. 20.) ESzCsM rendelet 13–14. §, 6. és 7. számú melléklet
- Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (továbbiakban: Ákr.) 114. §

IV. MÓDSZERTAN A GYERMEKEK ÖRÖKBEOFAGADÁSÁNAK ELŐKÉSZÍTÉSÉHEZ

E fejezet célja az örökbefogadás elősegítése tekintetében a gyermekvédelmi szakellátási feladatok bemutatása a szakellátásban nevelkedő örökbefogadható gyermekek és a szakellátásba nem beutalt gyermekek örökbefogadásának elősegítése szempontjából. Az előkészítő folyamatok a hazai és a nemzetközi örökbefogadások esetén is ugyanazon elvek mentén valósulnak meg, az örökbefogadás engedélyezése előtt ugyanazon előkészítő szakaszoknak kell megtörténniük, ezért ezeket a fejezet első alfejezetében általánosságban részletezzük. Ezt követően történik az országos örökbefogadást elősegítő szerv által elősegített, a nemzetközi örökbefogadások, továbbá a nem szakellátásban nevelkedő gyermekek örökbefogadásának előkészítésével kapcsolatos sajátosságok bemutatása.

Alapelvek

A gyermek mindenekfelett álló érdekének szolgálata: A gyermek örökbefogadását előkészítő szakembereknek és a gyámhivatalnak a gyermek mindenek felett álló érdekét figyelembe véve, törvényben elismert jogait biztosítva kell eljárniuk, a gyermek érdekében szorosan együtt kell működniük. Ha egy gyermek örökbefogadhatóvá válik, haladéktalanul meg kell kezdeni örökbefogadásának előkészítését. Csak annyi időt töltsön gyermekvédelmi szakellátásban, amennyi az örökbefogadásig szükséges, ha örökbefogadására reális esély van.

A gyermek családban nevelkedésének elve: „A gyermeknek joga van – örökbefogadó családban vagy más, családot pótló ellátás formájában – a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodást helyettesítő védelemhez.”¹⁶ Amennyiben a gyermek örökbefogadható, és nem nevelkedhet vér szerinti családjában, elsősorban örökbefogadó családba helyezését, és elsősorban házasságban élő belföldi örökbefogadók általi örökbefogadását kell előmozdítani.

A gyermek szükségleteinek elsődlegessége: A gyermek számára olyan örökbefogadó szülőket keresünk, akik a gyermek egyéni szükségleteit megfelelően biztosítani tudják. Mindig a gyermek számára keresünk örökbefogadó szülőket és nem az örökbe fogadni szándékozóknak gyermeket.

Titoktartás, az információk felelős kezelése: az örökbefogadható gyermek, illetve az örökbe fogadni szándékozó személyes véleményét, az örökbefogadással kapcsolatos információkat az eljárás minden szereplője bizalmasan kezelje, mások számára ne adja ki, azokkal vissza ne éljen, személyes adataikhoz illetéktelenek hozzá ne férjenek.

Önrendelkezés: az örökbefogadás folyamatában mindvégig maximálisan figyelembe kell venni az örökbefogadható gyermek, az örökbefogadásra alkalmasnak nyilvánított személy, és – örökbefogadáshoz hozzájárulása esetén – a vér szerinti szülő önrendelkezési jogát. Döntéseiket saját meggyőződésük alapján, befolyásmentesen hozzák meg.

Részvétel elve: az örökbefogadható gyermek – életkorának és értelmi fejlettségének megfelelően – valamint a vér szerinti szülők és az örökbe fogadni szándékozók az örökbefogadással kapcsolatos információkat kapják meg ahhoz, hogy saját döntéseiket meghozhassák, döntésüket nyomásgyakorlással, valótlan információkkal és egyéb módon ne befolyásolják, döntésüket szabadon kinyilváníthassák, és tiszteletben tartsák.

¹⁶ Gyvt. 7. § (2) bekezdése.

IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése

1. A tevékenység célja

Cél a nevelésbe vett örökbefogadható gyermekek örökbefogadásának mielőbbi, a gyermek érdekeit maximálisan előtérbe helyező eljárással történő előmozdítása, és az is, hogy a gyermek számára a lehető legrövidebb idő alatt megfelelő örökbefogadó szülőket találjanak a szakemberek. Az is cél, hogy a gyermek az örökbefogadhatóvá válását követően csak annyi időt töltsön gyermekvédelmi szakellátásban, amennyi az örökbefogadásának előkészítéséhez optimálisan szükséges. Amennyiben a gyermek örökbefogadására nincs reális esély, elengedhetetlen, hogy ez minél előbb tisztázódjon a szakemberek számára a gyermek más irányú sorstervezése érdekében.

2. A tevékenység célcsoportja

Az adott megyei/fővárosi szakszolgálat illetékességi körébe tartozó gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek, akiket a gyámhivatal örökbefogadhatónak nyilvánított vagy megállapította örökbefogadhatóságukat, valamint a szakellátásban nevelkedő ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermek, akinek örökbefogadásához szülei hozzájárultak, vagy ismeretlen szülőktől származik. Továbbá azon örökbe fogadni szándékozók, akik véglegessé vált alkalmassági határozattal rendelkeznek.

3. A tevékenységet végzők

A területi gyermekvédelmi szakszolgálat (a továbbiakban: szakszolgálat) feladata a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek örökbefogadásának előkészítése.

A szakszolgálat gyermekügyes örökbefogadási tanácsadója előkészíti a gyermek örökbefogadását, illesztési teamet hív össze, részt vesz a gyermek iratanyagból történő bemutatásában, folyamatosan figyelemmel kíséri az örökbefogadás elősegítését.

Az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadója részt vesz az illesztési teamen. Tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozókat az örökbefogadási folyamatról, annak lépéseiről és felkészíti őket az örökbefogadásra. Megszervezi a gyermek személyes megtekintését, a gondozási hely felkészítését, a barátkozás segítését, és a kötelező gondozásra kihelyezés figyelemmel kísérését a pszichológussal együtt vagy önállóan végzi.

A szakszolgálat örökbefogadási pszichológusa részt vesz az illesztési teamen, felkészíti a gondozási helyet az örökbefogadásra, segíti a barátkozást és figyelemmel kíséri a kötelező gondozásra kihelyezést az örökbefogadási tanácsadóval együtt vagy önállóan.

A gyermekvédelmi gyám a gyermek egészségi/mentális állapotáról készült dokumentumokat átadja az örökbefogadás előkészítéséhez, a tervezett vizsgálatokról és azok időpontjáról tájékoztatást ad. Részt vesz az illesztési teamen, együttműködik az örökbefogadás előkészítésében az örökbefogadást elősegítő szakemberekkel, ellátja a gyermek törvényes képviselőt az örökbefogadási eljárásban.

A szakszolgálat örökbefogadásokért felelős vezetője felel az örökbefogadás előkészítésének gyors és magas szakmai színvonalú megvalósulásáért. Szakmai segítséget nyújt az örökbefogadási folyamatokban.

Az országos örökbefogadási team referense facilitálja a testvérek örökbefogadására vonatkozó és a nevelőszülő örökbefogadási szándékával kapcsolatos szakmai döntések meghozatalát.

A nevelőszülői tanácsadó folyamatosan felkészíti a nevelőszülőt az örökbefogadásra, segíti abban, hogy feladatait megfelelően, a gyermek érdekeit szem előtt tartva lássa el.

A nevelőszülői hálózat/gyermekotthon szakmai vezetője gondoskodik arról, hogy az otthont nyújtó ellátást biztosító szakemberek az örökbefogadási folyamatot a szakszolgálat szakembereivel együttműködve segítsék.

A gyermek gondozója gondoskodik a gyermek örökbefogadásra felkészítéséről, mindvégig segíti az örökbefogadási folyamatot. A gyermek örökbefogadásának elősegítése során és azt követően az általa nevelt gyermekkel, a gyermek vér szerinti családjával és a gyermeket örökbe fogadni szándékozó személyekkel kapcsolatban tudomására jutott személyes adatot, tényt vagy körülményt csak a törvényben azok kezelésére feljogosított szervnek vagy személynek hozhatja a tudomására (különösen: gyermekvédelmi gyám, nevelőszülői tanácsadó, területi gyermekvédelmi szakszolgálat, gyámhatóság), azokat másokkal nem oszthatja meg.¹⁷

A megyei/fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság a kijelölt gyámhivatal vagy a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó felkérésére összegző véleményt készít a gyermekről.

A tevékenységet végzők folyamatosan együttműködnek egymással a gyermek sikeres örökbefogadása érdekében.

4. Tevékenységeirés

„4.1. Az örökbefogadható gyermekre vonatkozó dokumentáció összeállítása”

„4.1.1. A gyermek otthont nyújtó ellátását biztosító intézmény feladatai”

„4.1.2. A megyei/fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság feladatai a dokumentáció összeállításában”

„4.1.3. A gyermekvédelmi gyám feladatai a dokumentáció összeállításában”

„4.2. A gyermek számára megfelelőnek tűnő örökbe fogadni szándékozó(k) kiválasztása”

„4.2.1. Az illesztést végző team összehívása, teendői”

„4.2.1.1. Az illesztési team előkészítése”

„4.2.1.2. Az illesztési team”

„4.2.2. Teendők, ha a gyermeket a nevelőszülője kívánja örökbe fogadni”

„4.2.3. Teendők, ha a vér szerinti szülők a gyermek nyílt örökbefogadásához szeretnének hozzájárulni”

„4.2.4. Testvérek örökbefogadása”

„4.2.5. Teendők, ha nincs a szakszolgálat illetékességi területén megfelelő örökbe fogadni szándékozó”

„4.3. A gyermek és a gondozási hely felkészítése a bemutatásra, barátkozásra”

„4.3.1. Teendők nevelőszülőnél elhelyezett gyermek esetén”

„4.3.2. Teendők gyermekotthonban/lakásotthonban elhelyezett gyermek esetén”

„4.4. A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók tájékoztatása”

„4.4.1. Teendők az örökbe fogadni szándékozók pozitív válasza esetén”

„4.4.2. Teendők az örökbe fogadni szándékozók negatív válasza esetén”

„4.5. A gyermek megtekintése”

„4.5.1. Teendők az örökbe fogadni szándékozók pozitív válasza esetén”

„4.5.2. Teendők az örökbe fogadni szándékozók negatív válasza esetén”

„4.6. A gyermekkel való ismerkedés – a barátkozás”

„4.6.1. A barátkozási folyamat lépései”

„4.6.2. A barátkozás segítése”

„4.6.3. A barátkozási folyamat esetleges megszakítása”

„4.6.4. A szakszolgálat álláspontjának kialakítása a kötelező gondozásba helyezésről”

¹⁷ Gyvt. 66/A. § (5) bekezdés.

„4.7. A kötelező gondozásba helyezés”

„4.7.1. Elkészítés az addigi gondozóktól, családtagoktól, társaktól”

„4.7.2. A gyermek kihelyezése az örökbe fogadni szándékozókhoz”

„4.7.3. A gyermek beilleszkedésének figyelemmel kísérése a kötelező gondozási idő alatt”

„4.7.4. A gyermek beilleszkedésének, a szülő-gyermek kapcsolat alakulásának segítése a gondozási idő alatt”

„4.7.5. A látogatások ütemezése”

„4.7.6. Az örökbefogadási tanácsadó, a pszichológus és a gyermekvédelmi gyám feladatai a látogatások során”

„4.7.7. Teendők probléma észlelése esetén”

„4.7.8. Teendők, ha szükséges a gondozásba helyezés megszüntetése”

„4.7.9. Búcsúzás”

„4.7.10. Javaslat az örökbefogadás engedélyezésére”

„4.8. Az örökbefogadás engedélyezése utáni feladatok”

4.1. Az örökbefogadható gyermekre vonatkozó dokumentáció összeállítása

A gyermek örökbefogadhatóvá válásáról rendelkező gyámhatósági döntés kézhezvételét követően azonnal elkezdődik a gyermek örökbefogadásának előkészítése. Az előkészítés gyors és alapos, célja, hogy a gyermek állapotáról, fejlődéséről, családi hátteréről minden lényeges információval rendelkezzenek a szakemberek.

A gyermek örökbefogadásának előkészítéséért a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó felel, az ő feladata a gyermekre vonatkozó dokumentáció összeállítása. Abban az esetben, ha a gyermek azért örökbefogadható, mert a gyámhivatal megállapította az örökbefogadhatóságának tényét, a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó feladata az örökbefogadhatóságról való tudomásszerzést követően **5 munkanapon belül** a megyei/fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság felkérése az összefoglaló véleményének elkészítésére.

A gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó feladata az is, hogy a gyermek testvéreiről tájékozódjon az örökbefogadás előkészítése során. Fel kell derítenie, hogy a gyermeknek van-e gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő testvére. Ha igen, tájékozódik a testvér helyzetéről, arról, hogy várható-e az örökbefogadhatóvá válása a közeljövőben. Amennyiben várhatóan a testvér is örökbefogadhatóvá válik, úgy kell előkészíteni az örökbefogadást, hogy a gyermekek együttes örökbefogadása megtörténhessen, ha időbeli eltolódással is. Olyan örökbe fogadni szándékozókat kell keresni a gyermekek számára, akik nyitottak a testvérek örökbefogadására.

Amennyiben a gyermeknek örökbefogadott testvére van, utána kell járnia, kik fogadták a gyermeket örökbe, és van-e érvényes alkalmassági határozatuk további gyermek örökbefogadására. Ebben az esetben a testvért örökbefogadó szülők előnyt élveznek a gyermek örökbefogadása tekintetében.

Abban az esetben, ha nincs a testvért korábban örökbefogadó szülőknek érvényes alkalmassági határozatuk, vagy nincs már folyamatban lévő alkalmassági vizsgálatuk, nem lehet a családot megkeresni az éppen örökbefogadhatóvá vált testvér örökbefogadása érdekében.

4.1.1. A gyermek otthont nyújtó ellátását biztosító intézmény feladatai

A gyermek otthont nyújtó ellátását biztosító intézmény

- örökbefogadhatóvá nyilvánítás esetében az örökbefogadhatóvá nyilvánítása iránti eljárás megindításáról szóló gyámhivatali értesítés kézhezvételét követően 5 munkanapon belül,
- az örökbefogadhatóság tényének megállapítása esetén az erről rendelkező határozat kézhezvételét követően 5 munkanapon belül

megküldi a megyei/fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság számára a rendelkezésére álló alábbi dokumentumokat:

- a gyermek gondozási helyen töltött idejéről; a vele történetekről; életének fontosabb mozzanatairól; napirend-

jéről, így különösen a fekvés, ébredés, étkezések idejéről; kedvenc tevékenységeiről; játékaikról; tárgyairól; ételairól; elalvási, étkezési, tisztálkodási és egyéb szokásairól; családi és testvérkapcsolatairól (vér szerinti és nevelőszülői család) szóló összefoglalót,

- a gyermek egészségügyi dokumentumait, így különösen az orvosi, szakorvosi véleményeket, kórházi zárójelentéseket,
- a pedagógiai, mentális és pszichés állapotára vonatkozó korábbi vizsgálati eredményeit, így különösen a pedagógiai jellemzést, pedagógiai véleményt, pszichológiai véleményt, pedagógiai szakszolgálat véleményét, a nemzeti köznevelésről szóló törvény szerinti szakértői bizottság szakvéleményét.

4.1.2. A megyei/fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság feladatai a dokumentáció összeállításában

Örökbefogadhatóvá nyilvánított gyermek esetében a megyei/fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság a kijelölt gyámhivatal megkeresésére már az örökbefogadhatóvá nyilvánítási eljárás alatt **elkészíti összefoglaló szakmai véleményét** a gyermekről, melyet a GYVR rendszeren keresztül a gyermek ügyében érintett szakemberek számára elérhetővé tesz.

Abban az esetben, ha **a gyámhivatal megállapította a gyermek örökbefogadhatóságát**, a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó felkérésére készíti el összefoglaló véleményét.

4.1.3. A gyermekvédelmi gyám feladatai a dokumentáció összeállításában

A gyermekvédelmi gyám beszerzi

- a háziorvostól/szakorvostól a gyermek iratanyagából esetleg hiányzó – a gyermek egészségi állapotára vonatkozó – dokumentumokat (zárójelentések, leletek, a gyermek egészségügyi kiskönyve),
- 3 év alatti gyermekről a gondozói jellemzést, amelynek tartalma az anamnézis, kronologikus élettörténet, különböző fejlődési területek fejlődésmenete és fejlődési szintje (készíti a gyermek gondozója, illetve nevelőszülője a nevelőszülői tanácsadó segítségével),
- 3 év feletti gyermekről az óvodapedagógus, iskolai pedagógus által készített pedagógiai véleményt,
- amennyiben korábban készült, a pedagógiai szakszolgálat szakvéleményét,
- a gyermeket gondozó személyektől, szervektől az örökbefogadható gyermek családi hátterére vonatkozó korábbi és jelenlegi szakvéleményeket,
- friss és korábbi fotókat a gyermekről.

A gyermekvédelmi gyám már a gyermek örökbefogadhatóvá válása előtt beszerzi a gyermek hiányzó egészségügyi, pedagógiai dokumentumait, a gondozási idő alatt figyelemmel van arra, hogy a gondozási hely készítsen rendszeresen (ne csak évi egy alkalommal) fényképet a gyermekről, és az örökbefogadás előkészítéséhez teljes alakos, frissen készített fényképeket – amelyen a gyermek egyedül van – szerez be.

4.2. A gyermek számára megfelelőnek tűnő örökbe fogadni szándékozó(k) kiválasztása

A szakszolgálaton belül a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó feladata a gyermek örökbefogadhatóvá válása után haladéktalanul előkészíteni a gyermek számára legmegfelelőbbnek tűnő örökbe fogadni szándékozók kiválasztását.

A megfelelő örökbefogadók kiválasztása elsőként a szakszolgálat illetékességi területén lévő hatályos alkalmassági határozattal rendelkező örökbe fogadni szándékozó házaspárok közül történik. **Egyedül örökbe fogadni szándé-**

kozó csak abban az esetben választható ki a gyermek számára, ha az országos örökbefogadást elősegítő szerv arról értesíti a szakszolgálatot, hogy ő sem talál a gyermek számára megfelelő házaspárt.

Ha a szakemberek szerint a gyermek örökbefogadása elsősorban egyedülálló által támogatandó (pl. szexuális abúzust elszenvedett gyermek esetében), a szakszolgálat erről részletes indoklással tájékoztatja az országos örökbefogadást elősegítő szervet az egyedülálló általi örökbefogadás jóváhagyása érdekében.

Az illesztésnél csak azon örökbefogadó családok kerülhetnek szóba, melyek már megszerezték az alkalmassági határozatot.

Alapelv, hogy nem lehet várakozni a gyermek számára vélhetően megfelelő örökbefogadó családokra (pl. abban az esetben sem, ha a család alkalmassági vizsgálata folyamatban van). Amennyiben a gyermek örökbefogadhatóvá válásakor nincs a szakszolgálat nyilvántartásában megfelelő örökbe fogadni szándékozó házaspár, a gyermek dokumentumait haladéktalanul továbbítani kell az országos örökbefogadást elősegítő szerv számára a GYVR örökbefogadási alrendszerén keresztül.

A testvérek örökbefogadásának előkészítését, az illesztés, barátkozás sajátosságait a 4.2.4. és 4.3. részben tárgyaljuk.

4.2.1. Az illesztést végző team összehívása, teendői

Az illesztési team előkészítése, megszervezése a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó feladata.

4.2.1.1. Az illesztési team előkészítése

A gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó a GYVR örökbefogadási alrendszerében egy előzetes szűrést végez annak érdekében, hogy olyan örökbe fogadni szándékozó családokat találjon a gyermek számára, amelyek nyitottak és elfogadók a gyermek állapotára. Az örökbefogadási tanácsadó a szűréshez szükséges információkat a gyermekről készült orvosi, pszichológiai, pedagógiai, gyógypedagógiai véleményekből, illetve a gyermekvédelmi szakértői bizottság szakmai véleményéből nyeri.

A gyermek jellemzői (életkora, neme, egészségi állapota, családi háttere, együtt örökbefogadandó testvérek száma) alapján szűkített lista azokat a hatályos alkalmassági határozattal rendelkező, örökbefogadásra váró ügyfeleket tartalmazza a jelentkezés sorrendjében, akik fogadókészek és alkalmasnak látszanak a gyermek örökbefogadására. Az örökbefogadási tanácsadó előzetes megbeszélésen egyeztet a kiválasztott örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadóival és az őket ismerő pszichológusokkal az örökbe fogadni szándékozók fogadókészségéről, áttekintik jelenlegi élethelyzetüket, körülményeiket.

A lista elkészítésekor végig kell nézni, hogy a jogszabályi előírásoknak és a szakmai szabályoknak valóban megfelelnek-e a jelentkezők. Különösen figyelemmel kell lenni az alábbiakra:

- A gyermek és az örökbe fogadni szándékozók közötti korkülönbség megfelel-e a hatályos szabályozásnak.
- Az örökbefogadható gyermek legyen legalább két évvel fiatalabb, mint a családban nevelkedő legfiatalabb gyermek. Ennek indoka az, hogy mind a már családban nevelkedő, mind az újonnan családba kerülő gyermek megkapja az öt megillető figyelmet, illetve a családban nevelkedő gyermek családban elfoglalt helyét, szerepét ne veszélyeztesse az újonnan odakerülő gyermek (kivételt jelent a vér szerinti testvér).
- A korábban lezárult örökbefogadás óta eltelt-e két év, ami minimálisan szükséges ahhoz, hogy a korábban örökbefogadott gyermek teljes mértékben biztonságban érezze magát az örökbefogadó családban, és az új jövevény ne idézzon elő számára krízist. (A vér szerinti testvér esete kivétel, és az is, ha már az örökbefogadása előtt hosszabb ideje a családban nevelkedett a gyermek, pl. családba fogadással, nevelőszülőnél).
- A vér szerinti család és az örökbe fogadni szándékozók lakóhelyének közelsége ne veszélyeztesse a későbbi örökbefogadást, ezért nagyváros esetén nem javasolt a szomszédos utcában, kerületen belül élő örökbe fogadni szándékozó családot, kistelepülés esetében pedig ugyanazon vagy akár a szomszédos településen élő örökbe fogadni szándékozókat választani.

Az előzetesen összeállított listán lehetőség szerint 8–10 örökbefogadásra váró ügyfél szerepel. Ha a nevelőszülő a gyermek örökbefogadására szándéknyilatkozatot tett, az előzetes listán szerepeltetni kell.

4.2.1.2. Az illesztési team

Az örökbefogadási tanácsadó az örökbefogadhatóságot megállapító véglegessé vált határozat (örökbefogadhatóvá nyilvánítás, örökbefogadhatóság megállapítása) és a gyermekre vonatkozó dokumentumok kézhezvétele után haladéktalanul összehívja az illesztést végző teamet. Az illesztési team lehetőség szerint személyes megjelenéssel, szükség esetén részben vagy egészben online módon is megvalósítható.

Az illesztési teamre meghívott szakemberek:

- a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó,
- az örökbe fogadni szándékozókat ismerő tanácsadók,
- a gyermeket és az örökbe fogadni szándékozókat ismerő pszichológus/ok,
- az Örökbefogadási Szolgálat vezetője,
- a gyermekvédelmi gyám,
- a nevelőszülői tanácsadó,
- a nevelőszülői hálózat szakmai vezetője,
- a gyermekotthon szakmai vezetője,
- lehetőség szerint a gyermek gondozója, nevelőszülője.

Amennyiben a nevelőszülő potenciális örökbe fogadni szándékozó a gyermek szempontjából, ő nem vesz részt a teamen. A bemutatási sorrend kialakításához a gondozási hely képviselője releváns információkkal szolgálhat, azonban a sorrendre vonatkozó szakmai döntés meghozatalában nem vesz részt.

Az illesztési teamen akkor születhet szakmai döntés a gyermek számára legmegfelelőbb örökbe fogadni szándékozók kiválasztásáról, ha azon részt vesz a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó, az örökbe fogadni szándékozókat ismerő örökbefogadási tanácsadók, a gyermekvédelmi gyám, az Örökbefogadási Szolgálat vezetője és a gondozási hely képviselője.

Az illesztési folyamat szakaszai

1. A gyermek örökbefogadását előkészítő örökbefogadási tanácsadó bemutatja a gyermeket: egészségügyi-pszichés állapotát; a várható nehézségeket; a jelen lévő szakemberek további információkkal egészítik ki az elhangzottakat.
2. Az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadója bemutatja az örökbe fogadni szándékozókat a jelentkezési sorrend alapján.
3. A team az örökbe fogadni szándékozók jelentkezésének időpontját is figyelembe véve konszenzussal kiválasztja a gyermek szükségleteinek kielégítéséhez a legalkalmasabbnak tűnő örökbe fogadni szándékozó családot, és bemutatási sorrendet állít fel a kiválasztott örökbe fogadni szándékozók között. Alapvető szempont, hogy várhatóan képesek legyenek biztonságos, jó kötődést kialakítani az örökbe fogadni szándékozók a gyermekkel.
4. A bemutatási sorrend felállítása után az örökbefogadási tanácsadó ismerteti az átgondozási folyamatot a szakemberekkel.
5. Az iratismertetéssel, a rápillantással és a barátkozással kapcsolatos feladatok megbeszélése, elosztása a szakemberek között.

Az illesztési teamen az örökbefogadó szülők bemutatásának szempontjai:

1. csak a keresztnévük említése
2. jelentkezésük ideje
3. családi állapotuk
4. életkoruk
5. egészségi állapotuk: csak a gyermek szempontjából meghatározó, az életvitelt befolyásoló egyébségi problémákat lehet és kell ismertetni

6. iskolázottságuk
7. foglalkozásuk
8. lakóhelyük típusa
9. lakásméret, a gyermek elhelyezése (külön szoba)
10. a lakóhely otthonossága
11. vannak-e háziállatok
12. motiváltságuk, felkészültségük az örökbefogadásra (végeztek-e örökbefogadói tanfolyamot vagy a jövőben kívánnak végezni?)
13. személyiségük, temperamentumuk
14. az örökbefogadandó gyermekkel kapcsolatos elfogadásuk, elvárásuk
15. terhelhetőségük
16. kinek a segítségére számíthatnak örökbefogadás esetén
17. kit avattak be az örökbefogadásba
18. van-e gyermekük, ha igen vér szerinti, örökbefogadott, mennyi idős, milyen nemű, külön szobát terveznek-e, tud-e a szülők örökbefogadási szándékáról
19. ki marad otthon a gyermekkel, mennyi ideig tervezik
20. amennyiben a gyermek gondozási helye távoli, nehezen megközelíthető tömegközlekedéssel, hogyan tudják megoldani a gyermekhez való utazásokat a barátkozás alatt (pl. rendelkeznek-e majd hozzá gépkocsival, ami lehet saját, bérelt és kölcsön autó is)?

A kiajánlás sorrendjéről a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó emlékeztetőt készít, és a GYVR-ben rögzíti.

Amennyiben valamelyik örökbe fogadni szándékozó nem megfelelő a gyermek számára, ennek tényét és okát is rögzíteni kell az emlékeztetőben és a GYVR-ben is.

Amennyiben egyik örökbe fogadni szándékozó sem megfelelő a gyermek számára, erről is emlékeztetőt kell készíteni, és a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó haladéktalanul újabb illesztési teamet készít elő.

4.2.2. Teendők, ha a gyermeket a nevelőszülője kívánja örökbe fogadni

A nevelőszülőre örökbefogadás esetén ugyanazok az alkalmassági feltételek vonatkoznak, mint más örökbe fogadni szándékozókra, de nem kell rendelkeznie hatályos örökbefogadásra való alkalmassági határozattal, mert az örökbefogadásra alkalmasságáról a kijelölt gyámhivatal az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás eredményeként hoz döntést.

Az örökbefogadhatóvá vált gyermek nevelőszülője által történő örökbefogadására nem teremt jogosultságot önmagában az a tény, hogy a nevelőszülő a nála nevelkedő gyermeket szeretné örökbe fogadni, és az örökbefogadásra való alkalmasság általános feltételei részéről fennállnak, de hátrány sem érheti amiatt, hogy nevelőszülőként szeretné a gyermeket örökbe fogadni. A szakembereknek a gyermek számára legmegfelelőbb örökbe fogadni szándékozók kiválasztásáról kell dönteniük, aki lehet a nevelőszülő is, amennyiben a gyermek igényeit, szükségleteit hosszú távon és örökbefogadó szülőként várhatóan ő tudja legmegfelelőbben kielégíteni.

A nevelőszülői tanácsadó a gyermekvédelmi gyámmal együttesen és személyesen tájékoztatást ad a nevelőszülő számára:

- az örökbefogadhatóvá nyilvánítási eljárás megindítását követő 15 napon belül,
- az örökbefogadhatóság tényének megállapítása esetén az erről rendelkező határozat kézhezvételét követő 15 napon belül

arról, hogy a gyermek örökbefogadhatóvá válásakor a gyermek örökbefogadásának előkészítését az illetékes szakszolgálat Örökbefogadási Szolgálata haladéktalanul megkezdi, melynek sikere érdekében kéri a nevelőszülő együttműködését,

- és ebben a folyamatban jelezheti a nevelőszülő esetlegesen a gyermekre vonatkozó örökbefogadási szándékát az alábbiak szerint:
 - **örökbefogadhatóvá nyilvánítás esetén** legkésőbb az erre vonatkozó **határozat véglegessé válásáig,**
 - **az örökbefogadhatóság tényének megállapítása esetén a tájékoztatástól számított 5 munkanapon belül**

írásban jelezheti örökbefogadási szándékát a gyermek örökbefogadásának előkészítéséért felelős szakszolgálat számára, **amit az örökbefogadás előkészítése során – a gyermek érdekének megfelelően – mérlegelni fognak, de az örökbefogadás engedélyezése iránti kérelem csak az örökbefogadás előkészítése során kialakított szakmai vélemény alapján, a gyermekvédelmi gyámmal közösen nyújtható be a gyámhatósághoz.**

Amennyiben a nevelőszülő írásban nyilatkozik örökbefogadási szándékáról, erről a szakszolgálat tájékoztatja a nevelőszülő működtetőjét. Ezt követően **a nevelőszülő működtetője véleményt készít a nevelőszülő és a nevelőszülői család működéséről** és véleményéről, valamint arról, hogy támogatja-e a nevelőszülő általi örökbefogadást. Véleményéről tájékoztatja a szakszolgálatot. A szakszolgálat szakemberei (pszichológus, gyermekvédelmi gyám, örökbefogadásokért felelős vezető), a rendelkezésére álló dokumentumok és a nevelőszülő működtetőjének véleménye alapján kialakítják véleményüket arról, hogy a nevelőszülő alkalmas lehet-e a gyermek örökbefogadására és **ha nem ismert örökbefogadást kizáró körülmény vele szemben, a nevelőszülő mint potenciális örökbefogadó szülő adatait is szerepeltetni kell a lehetséges örökbefogadók között.** Az illesztési team tehát a szándéknyilatkozatot tett nevelőszülőről rendelkezésre álló információkat figyelembe véve dönti el, hogy az illesztési listán szereplők közül, melyik örökbe fogadni szándékozó család lehet a legmegfelelőbb a gyermek számára.

A szándéknyilatkozatot tett nevelőszülőt az esetgazda tájékoztatja az örökbefogadási eljárásról, arról, hogy kérelmét személyesen terjesztheti elő a kijelölt gyámhivatalnál, és az engedélyezés iránti eljárás csak abban az esetben indul el, ha a gyermekvédelmi gyám a nevelőszülő kérelmével egyező kérelmet nyújt be. A tájékoztatás kiterjed arra is, hogy a szakszolgálat milyen szempontok alapján dönt a gyermek számára legmegfelelőbb örökbefogadók kiválasztásáról, a nevelőszülő örökbefogadási szándéka esetén őt is számba véve, mint lehetséges örökbefogadót.

A nevelőszülőt arról is tájékoztatni szükséges, hogy a kiválasztásnál minden esetben mérlegelendő szempont a nevelőszülői tevékenység az örökbefogadható gyermek szempontjából – állandósága, biztonsága biztosítása tekintetében – még akkor is, ha a gyermek hosszabb ideje (akár évek óta) nevelkedik a nevelőszülő családjában.

Fontos rögzíteni, hogy **a gyermek számára legmegfelelőbb örökbe fogadni szándékozók kiválasztása a szakszolgálat feladata, így a nevelőszülő mint potenciális örökbefogadó szülő kiválasztása is a szakszolgálat illesztési teamjének szakmai döntése szerint történik meg.** Az illesztési team ilyen esetekben az országos örökbefogadási team referensének bevonásával, a szakszolgálat örökbefogadásokért felelős vezetője, a gyermekvédelmi gyám, a nevelőszülői hálózat szakmai vezetője, a nevelőszülői tanácsadó, az örökbefogadási szolgálat vezetője, a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó és a gyermek pszichológiai vizsgálatát végző pszichológus részvételével történik.

Az országos örökbefogadási team referensének, a szakszolgálat örökbefogadásokért felelős vezetőjének, a gyermekvédelmi gyámnak, az örökbefogadási szolgálat vezetőjének, a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadónak és a gyermek pszichológiai vizsgálatát végző pszichológusnak a konszenzusos döntése szükséges ahhoz, hogy a szándéknyilatkozatot tett nevelőszülő az illesztési lista első számú jelöltje legyen, azaz a gyermek számára a legmegfelelőbb örökbefogadói családként kerüljön kiválasztásra. Úgyszintén, e szakemberek egyetértésével születethet döntés arról is, ha a nevelőszülői örökbefogadás nem a gyermek legjobb érdeke. A megbeszélésről emlékeztető készül, és a szakmai döntésről a nevelőszülő írásos értesítést kap.

A nevelőszülő alkalmasságával kapcsolatban az alábbiakat is vizsgálni szükséges:

- a gyermek életkora és egészségi állapota alapján milyen esélye van más házaspár általi örökbefogadásra;
- a gyermek mennyi ideje, milyen körülmények között nevelkedik a nevelőszülői családban;
- a gyermeknek a nevelőszülőhöz, a nevelőszülői család többi tagjához fűződő kapcsolatát, a gyermek átgondozhatóságát;
- a nevelőszülői családban nevelkedő nevelt és vér szerinti gyermekekre milyen hatással lesz az örökbefogadás.

Amennyiben az illesztési team a nevelőszülő általi örökbefogadást támogatja, mert az felel meg legjobban a gyermek érdekének, a nevelőszülő a gyermekvédelmi gyámmal egyező kérelmet nyújt be a kijelölt gyámhivatalhoz a gyermek örökbefogadásának engedélyezésére.¹⁸ A gyámhivatal a nevelőszülő alkalmasságáról és az örökbefogadás engedélyezéséről egy eljárásban dönt.¹⁹ A gyámhivatal az alkalmasság vizsgálatára a gyermek örökbefogadását előkészítő szakszolgálatot kéri fel. Ha a nevelőszülő a házastársával együtt kívánja örökbe fogadni a gyermeket, 2020. szeptember 1-jétől a gyámhivatal a házastárs alkalmasságát is az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás során állapítja meg.

Egyedül örökbe fogadni szándékozó nevelőszülő esetében is szükséges a családpolitikáért felelős miniszter hozzájárulása az alkalmasság megállapításához.

Abban az esetben, ha az illesztési team nem javasolja a nevelőszülő általi örökbefogadást, a gyermekvédelmi gyám nem nyújt be az örökbefogadás engedélyezése iránt kérelmet. Mivel az örökbefogadás engedélyezésére vonatkozó eljárás megindításának feltétele a gyermek törvényes képviselőjének és az örökbe fogadni szándékozó személynek az egyező kérelme, annak hiányában nem indul gyámhatósági eljárás. Ebben az esetben a nevelőszülőt támogató nevelőszülői tanácsadónak, a nevelőszülői hálózat és a gyermek ügyében eljáró területi gyermekvédelmi szakszolgálat szakembereinek feladata a nevelőszülővel elfogadtatni, hogy a gyermek érdekét szem előtt tartva akkor támogatja megfelelően a gyermeket, ha a szakszolgálat és a nevelőszülői hálózat szakembereivel közösen segíti az örökbefogadás folyamatában, az örökbefogadó családba történő átgondozásban. Amennyiben a nevelőszülő együttműködik az örökbefogadó családdal és tevékenyen segíti a gyermek és az örökbefogadók közötti kapcsolat kialakulását, a gyermek megélheti az érte felelősséget vállaló szülők közös erejét és szeretetét. Jó eséllyel a nevelőcsalád és az örökbefogadó család egymással kapcsolatban maradnak az örökbefogadás engedélyezését követően is, megoszthatják élményeiket, tapasztalataikat, később visszalátogatnak az örökbefogadók a gyermekkel, fényképeket küldenek róla stb.

Szakmai konszenzus van a tekintetben, hogy **nem az örökbefogadható gyermek érdekében álló, ha:**

- az örökbefogadható nevelt gyermek fejlődése nem a leghatékonyabb a nevelőszülő gondozásában, felmerült a gyermek bántalmazásának, elhanyagolásának gyanúja;
- a testvérsorból a nevelőszülő csak egy gyermeket („kedvencet”) kíván örökbe fogadni, a többi testvért, ha kell, neveli tovább nevelőszülőként, vagy át is gondolná más családba;
- a nevelőszülő általi örökbefogadás megakadályozná a gyermek testvérével való együttes örökbefogadását azonos örökbefogadói családban;
- csak azért fogadná örökbe a gyermeket a nevelőszülő, hogy ne a kiválasztott házaspárhoz, egyedülállóhoz vagy külföldre kerüljön a gyermek örökbefogadással.

A nevelőszülő általi örökbefogadás főképp idősebb gyermek esetében állhat a gyermek érdekében, ha nincs az örökbefogadási nyilvántartásban a gyermek számára megfelelő örökbe fogadni szándékozó, illetve olyan esetben, ha fejlesztést igénylő és/vagy beteg gyermek számára a szükséges fejlesztést, kezelést várhatóan a nevelőszülő tudja a legmegfelelőbben biztosítani a gyermek számára.

A nevelőszülő általi örökbefogadás támogatásának vagy elvetésének szakmai szempontjait az alábbiak szerint érdemes végiggondolni az adott gyermek ügyében érintett szakembereknek.

Szilárd szakmai konszenzus van arról, hogy a nevelőszülőséget az örökbefogadástól jól meghatározott paraméterek mentén külön kell választani. Ezek a jelen módszertani útmutatóban is jól követhető különbségek.

Nevelőszülőség: professzionális segítség, foglalkoztatási jogviszonyként elismert tevékenység, anyagi ellenszolgáltatás jár a nevelőszülőnek tevékenységéért, átmeneti időre szóló, alternatív gondoskodás, kapcsolattartási kötelezettség van a vér szerinti családdal, hazagondozás és örökbefogadás az elérni kívánt cél, a nevelőszülői elkötelezettség ezt a célt segíti elő.

¹⁸ Ptk. 4:120. § (1) bekezdés.

¹⁹ Ptk. 4: 122. § (2) bekezdés.

Örökbefogadás: örökre szóló elköteleződés a gyermek felnevelése mellett, ellenszolgáltatás nélkül, a gyermek teljes jogú családtaggá válása történik meg, az örökbefogadó motivációja a szülővé válás, a saját gyermek utáni vágy.

A gyermek elfogadása, szeretete azonban mind a kétféle szülőség alapfeltétele. Ezek megléte mentén tud ugyanis csak kialakulni a kölcsönös kötődés a gondoskodó szülő (szülőpótló nevelőszülő és örökbefogadó szülő) és a nevelt gyermek között.

A gyermekhez kötődő, szerető nevelőszülő ezért is kerül érzelmileg nehéz helyzetbe – bármennyire készül is erre a lehetőségre tudati szinten –, amikor valamelyik nevelt gyermekétől el kell válnia hazagondozás vagy örökbefogadás miatt. Az elengedést az ilyen nevelőszülők komoly érzelmi veszteségként élik meg. Ennek feldolgozásához a szakemberek segítségére nagy szükség van. Éppen ezért a nevelőszülőt támogatni szükséges már abban a folyamatban is, amikor a nevelt gyermek örökbefogadhatóságának feltételei beállnak, örökbefogadhatónak nyilvánítása iránt a gyámhivatali eljárás elindul.

A vigasztalás, meghallgatás, megértés mellett fontos a szakembernek az a szakmai meggyőződése – amit a nevelőszülő irányában is meggyőzően kell képviselnie –, hogy az adott örökbefogadás a gyermek érdeke az átgondozás minden érzelmi nehézsége ellenére is.

Képviselni szükséges azt az alapelvet, hogy a nevelőszülő örökbefogadási szándéka, a személyes alkalmassága esetén sem keletkeztet elsőbbséget a többi alkalmas örökbefogadó kiválasztásával szemben. **Elsőbbséget csak a gyermek érdekei szerint szabad megállapítani, amit alátámaszthatnak**

- a családban töltött évek,
- a kapcsolat minősége,
- a folytonosság fenntartása a gyermek nevelésében, amennyiben a gyermek várhatóan nehezen átgondozható a nevelőszülőtől örökbefogadó családba, és ezt alátámasztja a gyermekvédelmi szakértői bizottság javaslata is, valamint
- ha nincs olyan örökbe fogadni szándékozó a GYVR örökbefogadási alrendszerében, aki a gyermek számára – a házaspárok általi örökbefogadás elsőbbségét is figyelembe véve – megfelelőbb lenne, mint a nevelőszülője.

Azonban a felsoroltak alapján sem mondható ki általánosságban a nevelőszülő általi örökbefogadás elsőbbsége, mert minden esetet és a felsorolt szempontokat egyedileg kell a döntést hozó szakembereknek körbejárniuk, a gyermek érdekének megfelelően.

A nevelőszülői örökbefogadások nehézségei általában nem a nevelőszülő személyes alkalmasságával, hanem a nevelőszülőségből eredő családi dinamikával függenek össze.

A nevelőszülői családokban – sorsszerűen és természetesen – szinte mindig vannak vér szerinti és nevelt gyermekek is. Ennek a helyzetnek a megfelelő kezelése magas szintű érzelmi intelligenciát, speciális szülői kompetenciát igényel. Ha emellett egy gyermeket a neveltek közül örökbe fogad a nevelőszülő, a „testvérek” között – már nem sorsszerűen, hanem a szülő döntése, választása alapján – kialakul egy még nagyobb szülői kihívást jelentő, még bonyolultabb: vér szerinti, örökbefogadott, nevelt gyermekek „rangsora”.

Nem egyszer előfordul az is, hogy a nevelt gyermekek között van másik jogilag igen, de kora, személyiségállapota miatt már másnak nem örökbe adható gyermek is. Neki – és persze a nevelőszülő a maga számára is – milyen elfogadható választ tud adni arra a kérdésre, hogy „engem miért nem”?

Minden nevelt gyermeket persze a nevelőszülő sem fogadhat örökbe, ezért adódhatnak az örökbefogadott gyermek mellett a családban olyanok is, akiknek majd segíteni fogja a nevelőszülő az átgondozását másik örökbefogadói családba. Nekik hiába mondja majd az alaptételt a nevelőszülő, hogy azért nem fogadja őket örökbe, mert ő sok gyermekben szeretne segíteni, gondozni őket, addig, amíg találnak nekik igazi anyukát és apukát. Ez már hiteltelen lehet a gyermeknek a másik örökbefogadott gyermek mellett, mert csak úgy tudja értelmezni, hogy őt nem vagy nem eléggé szereti a nevelőszülő, ezért adja másoknak, ahogy tette ezt vele a vér szerinti szülő is. Ez számára traumaméltós lehet: újbóli csalódás a felnőttekben, a világban és a saját szerethetőségében is.

Ha a nevelőszülő egy nevelt gyermeket örökbe fogad, és továbbra is nevelőszülökként tevékenykedik, az örökbefogadott gyermeknek még nehezebbé válhat a vér szerinti szülőktől való elszakadás gyászának a feldolgozása,

lezárása az által is, hogy a többi gyermek vér szerinti szüleivel való kapcsolat tartásának rendszeres átélőjeként újra és újra feltépődnek a saját elszakadási traumái, veszteségei.

A nevelőszülői feladatvállalás azt is jelenti, hogy a nevelőszülői családban előfordul olyan eset is, hogy az örökbefogadott gyermek mellől hazagondoznak a nevelőszülői családból egy általa „igazi” testvérként megszeretett gyermeket. Ez hasonlóan – ahogy egy „testvér” örökbefogadása is a családból – újabb, komoly veszteségélmény lehet a számára: „akit megszeretek, azt el is veszítem, semmi nem biztos, semmi nem »örök«, még az is lehet, hogy az sem igaz, hogy én legalább örökre maradhatok. Az én családomban a gyerekek jönnek, mennek. Ez velem is megtörténhet?”

A biztonságérzés hiánya, a bizonytalanság érzése szorongást, a szorongás pedig a környezet által gyakran nem is értett, és sokszor nehezen kezelhető, sokféle paradox viselkedéses zavart, felnőve meg kisiklott életutat okozhat.

Összefoglalva a fentieket, a nevelőszülő általi örökbefogadás támogatása kizárólag a gyermeki érdekek mentén történő mérlegeléssel és konszenzussal megteremtett helyzetértékelés révén vezet el a gyermek számára optimális megoldáshoz.

4.2.3. Teendők, ha a vér szerinti szülők a gyermek nyílt örökbefogadásához szeretnének hozzájárulni

Nyílt örökbefogadás²⁰ – a rokonok és a szülő házastársa által történő örökbefogadás kivételével – a területi gyermekvédelmi szakszolgálat vagy örökbefogadást elősegítő szervezet közreműködésével jöhet létre. Gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermek nyílt örökbefogadásában – hasonlóan a titkos örökbefogadások előkészítéséhez – kizárólag a területi gyermekvédelmi szakszolgálat működhet közre.²¹

A vér szerinti szülő abban az esetben járulhat hozzá gyermeke nyílt örökbefogadásához, ha a gyermek végleges döntés alapján még nem örökbefogadható. Amennyiben a gyermeket örökbefogadhatóvá nyilvánították, ez esetben az örökbefogadás titkos²². A szülőnek az örökbefogadhatónak nyilvánítást megelőzően van arra lehetősége, hogy gyermekéről nyílt örökbefogadáshoz történő hozzájárulásával gondoskodjon. Ha a gyámhatóság azért állapította meg, hogy a gyermek örökbefogadható, mert a bíróság megszüntette a szülő szülői felügyeleti jogait, vagy azért szűnt meg a szülői felügyeleti joga, mert gyermeke titkos örökbefogadásához korábban hozzájárult, az örökbefogadás ezekben az esetekben is csak titkos lehet.²³

Ha a nem örökbefogadható, nevelésbe vett gyermek vér szerinti szülei jelzik szándékukat a lehetséges örökbe fogadni szándékozók megismerésére, az I. fejezetben részletezett közvetítés módszertana szerint kell eljárni (ld. „7. Nyílt örökbefogadás – a közvetítés módszertana”).

Az örökbefogadás előkészítését a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó koordinálja.

Előfordulhat, hogy a vér szerinti szülő talál örökbe fogadni szándékozókat gyermeke számára. Ebben az esetben a szakszolgálat feladata a gyermekvédelmi gyám bevonásával eldönteni, hogy az örökbefogadás a gyermek érdekében áll-e, javasolja-e a gyámhivatalnak az örökbefogadás engedélyezését. Ilyenkor felmerülhet az anyagi haszon-szerzés gyanúja, valamint sérülhet a gyermek érdeke is, mivel nem a jelentkezési sorrend szerint, a szakmai szabályokat betartva választották ki a gyermek számára legmegfelelőbbnek tűnő örökbe fogadni szándékozókat. Aggályos az az eset is, amikor esetleg a nevelőszülő közvetítésével ismerkedik meg a vér szerinti szülő az örökbe fogadni szándékozókkal, tekintettel arra, hogy egyrészt a nevelőszülő nem közvetíthet örökbefogadást, másrészt nem adhat ki információkat nevelt gyermekéről. Ilyen esetben a nevelőszülő súlyosan megsérti a szakmai szabályokat, a kompetenciahatárokat átlépi, e magatartás megkérdőjelezi a nevelőszülő alkalmasságát is.

Amennyiben a vér szerinti szülő gyermekének a nevelőszülő általi örökbefogadásához kíván hozzájárulni, a fentebb részletezett szempontokat figyelembe véve meg kell vizsgálni, hogy a nevelőszülő általi örökbefogadás a gyermek érdekében áll-e.

²⁰ Ptk. 4:125. § (4) bekezdés.

²¹ A Gyvt. 69/B. § (2) a) pontja kizárja a közhasznú szervezeteket nevelésbe vett gyermek örökbefogadásának előkészítéséből.

²² Ptk. 4:126. § (1) bekezdése és a 4:127. § b) pontja.

²³ Ptk. 4:126. § (1) bekezdése és a Ptk. 4:127. § (1) a) pontja.

Nevelésbe vett gyermek nyílt örökbefogadása esetén az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás a gyermeket képviselő gyermekvédelmi gyám és az örökbe fogadni szándékozók egyező kérelmére indul, ha a vér szerinti szülők hozzájárulásukat adják az adott örökbe fogadni szándékozók általi örökbefogadáshoz. A hozzájárulás szülői jog, melyet nem érint a szülői felügyeleti jog szünetelése.

4.2.4. Testvérek örökbefogadása

Testvérek, féltestvérek örökbefogadhatóvá válása esetén az együttes örökbefogadásukat kell elősegíteni, kivéve, ha ez bármelyik gyermek érdekében ellentétes.²⁴

Az örökbefogadási folyamatban a testvérek, testvérsorok egyben tartása, a családból való kiemelés, több traumatisztikus eseményt és veszteséget átél, végre rendeződni látszó helyzetű gyermekek együttes örökbefogadásának a prioritása szakmai alapszabály. A testvéreknek legyen lehetőségük a közös gyermekkor megélésére, emlékeik, élet-történetük együttes feldolgozására, és legalább egy származási kapcsolat megtartására.

A szakembereknek törekedniük kell arra, hogy maradjanak együtt a testvérek a gyermekvédelmi szakellátáson belüli elhelyezés alatt és az örökbefogadás után is. Ehhez az elvhez igazítják a tervezett tevékenységeket.

Az illesztési team előtt tisztázni szükséges, hogy az örökbefogadhatóvá vált testvérek örökbefogadását együtt kell megkísérelni, függetlenül attól, hogy a gyermekek azonos vagy különböző gondozási helyen nevelkednek, kivéve, ha az bármelyik gyermek érdekében ellentétes. Önmagában az a tény, hogy a gyermekek külön gondozási helyen nevelkednek, esetleg nincs kapcsolat a gyermekek között, nem indokolja a külön örökbefogadó családba történő elhelyezését. Ilyen esetben a barátkozás előtt össze kell ismertetni a testvéreket egymással, és ki kell alakítani közöttük legalább egy laza testvéri kötődést, illetve nagyobbak esetén testvértudatot. Ezt a folyamatot nem lehet a barátkozás vagy a kihelyezés utáni időszakra halasztani.

A testvérek együttes sorsrendezéséről csak akkor lehet lemondani, ha nincs az örökbe fogadni szándékozó családok között egy sem – sem hazai, sem külföldi örökbe fogadni szándékozó –, amely vállalná, illetve amely alkalmas lenne az örökbefogadhatóvá vált testvérek együttes örökbefogadására. Vagyis csak akkor, ***ha az országos örökbe-fogadást elősegítő szerv és a Központi Hatóság is úgy nyilatkozik, hogy a nyilvántartásában nincs a testvéreket elfogadó örökbe fogadni szándékozó család.***

Milyen esetben merülhet fel a gyermek testvérétől/testvéreitől külön történő örökbefogadása?

- Ha a testvérek egyik vagy több tagjának magasabb (10 év feletti) az életkora, és nincs olyan örökbe fogadni szándékozó család, amely ilyen magas életkorú testvért is elfogad.
- Ha a testvérek között sérült, beteg gyermek is van, akinek a nevelését nem vállalják az örökbe fogadni szándékozók.
- Ha többes a testvérsor (kettőnél több testvér), amelynek egyszerre, együtt történő örökbefogadására nincs alkalmas örökbefogadó család.
- Ha nem egyszerre kerültek a testvérek gyermekvédelmi szakellátásba, illetve nagyobb időbeli eltolódással válnak örökbefogadhatóvá, és a korábban örökbefogadott testvér szülei nem jelentkeztek újabb eljárásra, vagy nem alkalmasak további gyermek örökbefogadására.

Egyetlen gyermek örökbefogadási esélyéről sem szabad lemondani a nem örökbefogadható testvéreivel való együtt nevelkedés érdekében. Amennyiben a testvérek közül nem minden gyermek örökbefogadása segíthető elő a fenti okok miatt, a szakembereknek törekedniük kell arra, hogy legalább annak a gyermeknek lehessen egy életre szólóan igazi szülői támasza és saját családja, akinél még realizálható az örökbefogadás. A gyermek egészséges személyiségfejlődéséhez elsősorban megfelelő szülői támaszra van szükség, ezt egy jóval idősebb testvér is csak a legritkább esetben tudja pótolni.

²⁴ Nmr. 147. § (2a) bekezdés.

A gyermekek külön történő örökbefogadásának előkészítését a megyei/fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság véleményének kell alátámasztania.

Ilyenkor a szakembereknek foglalkozni kell az örökbefogadásból kimaradó, de egymáshoz kötődő testvérekkel is. Fel kell készíteni őket a testvérüktől való elválásra, és segíteni kell nekik a veszteségük feldolgozásában. Az örökbefogadásból kimaradó testvérrel szakember, szükség esetén pszichológus foglalkozik. Fontos, hogy lehetőség szerint olyan örökbefogadót válasszanak a szakemberek a gyermek számára, akik el tudják fogadni a gyermeket testvérkapcsolatával együtt, nyitottak a későbbi kapcsolat ápolására. Ha lehetőség van rá, az örökbefogadók segíthetik a testvérek közti kapcsolattartást az örökbefogadás után is a szakemberek javaslata alapján. Például meglátogathatják időnként a nagyobb gyermeket a gondozási helyén.

A testvérek együtt vagy külön történő örökbefogadásával kapcsolatos szakmai döntéseket a az országos örökbefogadási team bevonásával hozza meg a szakszolgálat.

A testvérek együttes örökbefogadásának előnyei a gyermekek oldaláról

Nem kell elválniuk egymástól, ha esetleg eddig nem egy helyen nevelkedtek, most egy családba kerülhetnek, és együtt nőhetnek fel. Lesz legalább egy vérségi kötelékük az egész gyermekkorukon át. Lesznek közös gyökereik, amire együtt emlékezhetnek. Örökbefogadásuk történetét együtt dolgozhatják fel. Támaszt jelenthetnek egymásnak egy életen át.

A testvérek örökbefogadásának előnyei az örökbefogadó szülők számára

Örökbefogadott gyermekeik családi története közt nem lesz lényegi különbség, ami esetleg valamelyik gyerek számára a szülők által nehezen kezelhető hátrányos helyzetet teremtené. (Például: ha az örökbefogadott egyik gyermek inkubátorba tett csecsemő volt, szemben a másik gyermekkel, neki nem lesz családi története, sem lehetősége a gyökerei felkutatására, vagy ha az egyik gyermeket titkos, a másikat meg nyílt eljárásban fogadják örökbe, az egyik esetében ismerik a vér szerinti háttérrel a szülők, és tudnak mesélni róla a gyereknek, a másik gyermek esetében jóval kevesebb információjuk lehet a vér szerinti szülőkről.)

Ha egy helyen nevelkedtek már az örökbefogadás előtt is a testvérek, akkor hasonló szokásokkal érkeznek a családba, ami megkönnyítheti a szülők nevelési gyakorlatát. Nem kell a szülőknek a gyermekek összeszoktatására is stratégiákat kialakítani.

A származás megismerésekor is csak egy, közös háttérrel való találkozásra kell felkészíteni a gyermekeket.

Különböző gondozási helyen nevelkedő testvérek örökbefogadásának sajátosságai

A különböző gondozási helyen nevelkedő gyermekek lakhelye néha nagyon nagy távolságra, akár 100 km-nél is messzebbre lehet egymástól, ami nehezítheti a barátkozási folyamat megszervezését az örökbe fogadni szándékozók számára. Erre fel kell készíteni a jelentkezőket, mert az utazás megoldása a gondozási helyekre az ő feladatuk lesz az átgondozás során.

A különböző gondozási helyen nevelkedő gyermekek eltérő szokásaira való megfelelő reagálás nagy felkészültséget, rátermettséget igényel az örökbe fogadni szándékozók részéről. Ebben az esetben lehetőleg az idősebb gyermekkel kezdjék a barátkozást, és csak az ő feltétel nélküli elfogadása után kezdjék a kapcsolatépítést a fiatalabb gyermekkel.

Ha az idősebb gyermek – általában pár hét után – már otthonosan érzi magát közöttük, felkészíthetik a kistestvér érkezésére. Az idősebb gyermeket ilyenkor érdemes a kisebb gyermekkel való ismerkedési, barátkozási folyamatba is bevonni akkor, amikor a kicsi már bizalommal fordul az örökbe fogadni szándékozók felé. (Pl. már elfogadja az örökbe fogadni szándékozók gondozási tevékenységét, és elmegy már velük külső programokra a nevelőszülő/nevelő nélkül is).

Általános kihívás a testvérek örökbefogadásában

A testvéreket örökbefogadónak, amennyiben nem ikreket fogadnak örökbe, fel kell készülniük az eltérő életkorú gyermekek eltérő fejlődési szükségleteinek szimultán kielégítésére. Az örökbe fogadni szándékozónak párhuzamosan kell tudni ráhangolódniuk két vagy több korosztály biológiai és pszichés szükségleteire.

Fontos szempont a testvérek együttes sorsrendezésében, hogy sem a barátkozás, sem a kötelező gondozási idő alatt nem választhatnak az örökbefogadók a gyermekek között: vagy együtt el tudják őket fogadni, vagy valamennyi gyermek örökbefogadásáról le kell mondaniuk.

Örökbefogadás után örökbefogadhatóvá vált vér szerinti testvérek örökbefogadása

A gyermek testvérét, féltestvérét korábban örökbefogadó szülők a kiválasztás során elsőbbséget élveznek, ha az örökbefogadásra alkalmassági határozattal rendelkeznek. Amennyiben az örökbefogadott gyermeknél idősebb testvérről van szó, a szakemberek feladata eldönteni, hogy a családba beilleszthető-e az idősebb testvér.

Amennyiben a testvért korábban örökbefogadó szülők nem jelentkezik újabb alkalmassági vizsgálatra, illetve nem rendelkeznek alkalmassági határozattal, a szakemberek nem kereshetik meg őket a később örökbefogadhatóvá vált testvér örökbefogadása érdekében, mivel nem hozhatják őket olyan helyzetbe, hogy ha nem áll szándékukban további örökbefogadás, vagy nem alkalmasak a jelenlegi körülményeik a testvér örökbefogadására, a testvér visszatartásának terhével kelljen nevelni örökbefogadott gyermeküket.

Ezért nagyon fontos az örökbefogadási eljárás során tájékoztatni az örökbe fogadni szándékozókat arról, hogy amennyiben a később születő vagy később örökbefogadhatóvá váló testvérét szeretnék a gyermeknek örökbe fogadni, nyújtsanak be újabb kérelmet. Ellenkező esetben nem ajánlhatják fel nekik örökbefogadott gyermekük testvérét.

4.2.5. Teendők, ha nincs a szakszolgálat illetékességi területén megfelelő örökbe fogadni szándékozó

Amennyiben a szakszolgálat illetékességi területén lévő örökbe fogadni szándékozók között egy sincs, aki a gyermeket (életkora, egészségi állapota, testvérek száma vagy egyéb ok miatt) elfogadná, a team összehívása nem szükséges. Erről a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó feljegyzést készít, a tényt haladéktalanul rögzíti a GYVR-ben.

Amennyiben az illesztést végző team azt állapítja meg, hogy a szakszolgálat illetékességi területén lévő potenciális örökbe fogadni szándékozók egyike sem megfelelő a gyermek számára, a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó erről feljegyzést készít, a tényt haladéktalanul rögzíti a GYVR-ben.

A szakszolgálat mindkét esetben haladéktalanul javaslatot kér az adott gyermek szükségleteinek optimális kielégítésére alkalmasnak látszó örökbe fogadni szándékozók személyére az országos örökbefogadást elősegítő szervtől, a GYVR-en keresztül. A gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó ezzel egyidejűleg az örökbefogadható gyermekre vonatkozó dokumentációt aktualizálja a GYVR-ben. Az örökbefogadás előkészítése az országos örökbefogadást elősegítő szerv közreműködésével folytatódik [ld. „IV/2. Az országos örökbefogadást elősegítő szerv közreműködésével történő örökbefogadás sajátosságai”].

4.3. A gyermek és a gondozási hely felkészítése a bemutatásra, barátkozásra

A gyermek bemutatását megelőzően az örökbefogadási pszichológus az örökbefogadási tanácsadóval a bemutatásban és barátkozási folyamatban érintett szakembereket, illetve a nevelőszülőt felkészíti a várható feladataikra.

4.3.1. Teendők nevelőszülőnél elhelyezett gyermek esetén

A pszichológus/örökbefogadási tanácsadó a nevelőszülőt tájékoztatja az örökbefogadási folyamat lépéseiről, a gyermekkel kapcsolatos teendőiről, mikor, mit, hogyan mondjon el az örökbefogadandó gyermeknek és a családban élő többi gyermeknek, hogyan segítse a barátkozás folyamatát. Erről írásbeli tájékoztatót is átad neki. A pszichológus/örökbefogadási tanácsadó a nevelőszülőnek átadott írásbeli tájékoztatót eljuttatja a nevelőszülői hálózat szakmai vezetőjének is.

A nevelőszülő a szakemberek útmutatása alapján – az őt működtető nevelőszülői hálózat szakembereinek támogatásával – a gyermeket életkorának, értelmi fejlettségi szintjének megfelelően felkészíti a várható eseményekre (vér szerinti kapcsolatok lezárása, új, végleges családba kerülés lehetőségének felvázolása). Ha a nevelőszülő még nem gondozott át örökbefogadó családba gyermeket, illetve, ha a körülmények alapján szükséges, a felkészítésben vegyen részt a szakszolgálat pszichológusa is.

A nevelőszülői tanácsadó örökbefogadással kapcsolatos feladatai:

- a gyermek nevelőszülőhöz helyezését követően a nevelőszülőt folyamatosan felkészíti a gyermek vér szerinti családjába gondozásával vagy örökbefogadó családjába történő átgondozásával kapcsolatos feladataira;
- a gyermek örökbefogadó családba gondozása esetén a nevelőszülőt támogatja a gyermek megfelelő felkészítésében, átgondozásában, elengedésében;²⁵
- támogatja a nevelőszülőt, és tanácsot ad abban, hogy a gyermekkel hogyan beszéljen a családi kapcsolatokról;
- figyelemmel kíséri, hogy a gyermek tisztában van-e azzal, hogy nevelőszülei nem a vér szerinti szülei, segíti a nevelőszülőt ennek kommunikálásában a gyermeknek, szükség esetén pszichológus bevonását kéri;
- segíti a nevelőszülőt az átgondozás alatt jelentkező krízis feloldásában. Segít feldolgozni a nevelőszülő és a nevelőszülői családban nevelkedő gyermekek veszteségét a gyermek örökbefogadó családba kerülését követően.

Az örökbefogadás előkészítése során fontos, hogy a nevelőszülő mellett a nevelőszülői tanácsadót is folyamatosan tájékoztassa az esetgazda az örökbefogadás folyamatáról (a gyermek bemutatásáról, kihelyezésének várható időpontjáról stb.).

A gyermekvédelmi gyám tájékoztatja az iskola, óvoda érintett pedagógusait és vezetőit titoktartási kötelezettsége betartása mellett

- az örökbefogadási folyamat lépéseiről,
- a gyermekkel kapcsolatos teendőiről,
- a társak felkészítéséről,
- jelzi a gyermek várható hiányzását, szükség esetén tankötelezettség egyéni munkarend szerinti (korábban: magántanulói jogviszony) teljesítését kezdeményezi;²⁶
- felhívja a figyelmüket a szigorú titoktartási kötelezettségre.

A nevelőszülők felkészítése a gyermek örökbefogadásának támogatására

A nevelőszülői családot segítő nevelőszülői tanácsadónak és a nevelőszülői hálózat pszichológusának, szakmai vezetőjének fontos szerepe van a nevelőszülői család kísérése során abban, hogy ébren tartsa az évek során azt a hivatástudatot a nevelőszülőben, ami szükséges ahhoz, hogy a gyermek vér szerinti kapcsolatait képes legyen támogatni, és ne felejtse el, hogy a jövőképből mindig számolnia kell a gyermek örökbefogadásával is.

Az örökbefogadási átgondozás pszichológiai feltételei a nevelőszülő oldaláról

Érzelmileg hiteles együttműködés nélkül nehezen feldolgozható sérülésekkel jár a gyermek számára az átgondozás. Ezért tudatos, a nevelőszülői feladatokkal magas szinten azonosuló nevelőszülőre van szükség ahhoz, hogy a gyermeket erős támaszként legyen képes segíteni a kötődés átkapcsolásában. (Miközben a gyermeket szerető nevelőszülő szinte mindig maga is érzelmi krízissel küzd az átgondozás időszakában.) A szakembereknek segítő beszélgetésekkel kell erősíteni a nevelőszülőt már az örökbefogadásra való felkészítés során, a barátkozás alatt és az elválás után is. Lehetőséget kell adni, hogy ő is elmondhassa érzéseit, aggályait, nehézségeit. Tájékoztatni kell a nevelőszülőt, hogy mi lesz a feladata, mi az ő kompetenciája a barátkoztatási folyamatban. (A gyermek felkészítése, támogatása, az átgondozás környezeti feltételeinek a biztosítása az otthonában, az örökbefogadók tájékoztatása a gyermek szokásairól, és együttműködés a szakemberekkel a folyamatban.)

A nevelőszülői családban nevelkedő gyermekek felkészítése

Idősebb gyermekekkel érdemes megbeszélni az örökbefogadás folyamatát, válaszolni az ezzel kapcsolatos kérdésekre annak érdekében, hogy értsék és támogassák az örökbefogadást.

²⁵ Nmr. 100. § g)-i) pont.

²⁶ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (továbbiakban: Nkt.) 45. § (5) bekezdés és 55. § (2)-(3) pont.

A gyermek örökbefogadásra történő felkészítésének a módszere

A gyermek örökbefogadásra történő felkészítésének az egyik jól bevált eszköze az **élettörténeti könyv**, amelynek készítésével és használatával kapcsolatos ismereteket a nevelőszülők már a nevelőszülői tanfolyamon elsajátítják. A nevelőszülői tanácsadó segít a könyv megfelelő kivitelezésében és felhasználásában a gyermek reális identitástudatának a kialakításáért.

A vér szerinti család szerepeltetése fontos eleme az élettörténeti könyvnek. Ha nincs is már kapcsolattartás a szülőkkel, de legalább van fénykép róluk, illetve ismeri a gyermek a szerepüket az életében (az életet tőlük kapta), akkor már a kisgyermek is könnyen megérti, hogy ki is a nevelőszülő az életükben.

Amikor örökbefogadhatóvá válik egy gyermek, el kell neki mondani, hogy a szülei nem jönnek többet, mert úgy döntöttek, hogy nem ők fogják felnevelni, mert nem tudnák megadni neki azt, amire egy kisgyermeknek szüksége van. A nevelőszülő addig vigyáz a gyerekekre, amíg szükségük van rá (amíg a saját családjukban nem nevelkedhetnek, illetve amíg végleges családot nem találnak nekik). A konkrét örökbefogadásról viszont csak akkor beszél a nevelőszülő a gyermeknek, ha a gyermek megtekintése után az örökbe fogadni szándékozók igent mondtak a barátkozásra.

Az örökbefogadás pszichológiai feltétele a gyermek oldaláról

A sikeres örökbefogadás feltétele a gyermek oldaláról az életkorának megfelelő identitástudat kialakulása és megfelelő felkészítése az örökbefogadásra.

Három év feletti gyermeknek ehhez tudnia, értenie kell az örökbefogadás előtt:

1. Ki a nevelőszülő az életében? (Aki addig vigyáz rá, amíg a saját családjá gondoskodni nem tud róla. Nem az ő hasából született.) Amíg egy három év feletti gyermek ezt nem tudja, nem tanácsos elkezdni a barátkozást. Ennek a feldolgozása nem hárítható az örökbefogadókra, akiknek az éppen alakuló szülő-gyermek kapcsolata nehezen bírna ki egy ilyen gyászfeldolgozást. Az örökbefogadónak el kell mondani, hogyan, mit tud ezekről a dolgokról a gyermek, mert neki ehhez kell majd a jövőben kapcsolódnia.
2. Ki a vér szerinti szülő az életében?
3. Mit jelent az, hogy ő örökbefogadható? (A szülei nem jönnek többé, nem ők fogják felnevelni, és hogy ez az ő **döntésük** volt, amit szóban vagy viselkedésükkel – elmaradó kapcsolattartás – nyilvánítottak ki.) Amíg a szülők elhagyása miatti gyászt nem dolgozta fel a gyermek, kockázatos új szülői kapcsolattal megkínálni. Gyásza feldolgozásában azonban nem hagyhatjuk magára, és nem bízhatjuk ezt az idő általi spontán gyógyulásra sem.
4. Miért jó az neki, ha örökbe fogadják? (Lesz **saját** családjá egy életre szólóan, örökre anyukája, apukája. Megszűnik az „állami gondozottsága”). Az örökbefogadók jobb anyagi lehetőségeire sose hivatkozzon a nevelőszülő és a segítő szakemberek, mert később ez bumeráng lesz a gyermek új szülői kapcsolatában.
5. Miért nem a nevelőszülő fogadja örökbe? (Neki vannak saját gyerekei, gyakran unokái is. Sok hasonló helyzetben lévő gyermeknek szeretne még segíteni azzal, hogy gondoskodik róluk, amíg saját családjukban nem élhetnek. Elmondhatja a nevelőszülő, hogy hiányozni fog neki a gyermek, ha örökbe fogadják, és elmegy tőlük, mert szereti, de örül, hogy neki is lesz végre örökre anyukája és apukája, akik már nagyon várnak rá.)

Csak a kötődni képes gyermekekkel lehet jó új szülő-gyermek kötődést kialakítani. A kötődő képesség átvihető más kapcsolatokra. A gyermek nevelőszülőhöz fűződő jó kötődése a gyermek örökbefogadókhoz való kötődésének a legjobb prognózisa az elválás gyásza ellenére, illetve éppen ennek a megléte miatt.

Minden gyermek – az erősen kötődő is – örökbefogadható, ha a fenti kérdéseket a kezdetektől megfelelően kezelték. Arra hivatkozva nem mondhatunk le egy gyermek sorsának örökbefogadással történő rendezéséről, hogy erősen kötődik a nevelőszülőhöz.

(Prepubertás – pubertáskorban) azonban már sok gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermek – korábbi csalódásai, bizalmi sérülései, saját kötődési deficitjei miatt – vagy nem kíván, vagy nem képes új szülő-gyerek kapcsolatot kialakítani. Erre figyelemmel kell lenni jövőjük tervezésénél.)

4.3.2. Teendők gyermekotthonban/lakásotthonban elhelyezett gyermek esetén

A gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó a szakembereket tájékoztatja a feladatokról, egyezteti a felelősök személyét, a határidőket.

A gyermekvédelmi gyám feladatai megegyeznek a nevelőszülőtől történő örökbefogadás előkészítésénél leírtakkal.

A gyermekotthonban/lakásotthonban élő gyermekek esetében fontos, hogy a gyermekkel foglalkozó nevelők, gyermekvédelmi asszisztensek és gyermekfelügyelők tisztában legyenek az örökbefogadás szerepével, az örökbefogadás folyamatával. Így a felkészítés első lépése, hogy őket készítse fel az örökbefogadási tanácsadó és a pszichológus az örökbefogadással kapcsolatos aktuális feladataikra, teendőikre, velük beszéljenek arról, mi fog történni a gyermekkel és miért. Csak így tudnak majd válaszolni a gyermekben esetlegesen felmerülő kérdésekre.

A gyermekotthon/lakásotthon szakembereinek feladata a gyermeket életkorának, értelmi fejlettségi szintjének megfelelően felkészíteni a várható eseményekre (vér szerinti kapcsolatok lezárása, új, végleges családba kerülés lehetőségének felvázolása).

- 3 éves korig a gyermek felkészítése nem tér el lényegesen a nevelőszülőnél élő gyermek felkészítésétől.
- 3 éves kor felett fontos, hogy a gyermek tudja, hogy vér szerinti szülei nem jönnek többet, és hogy ez az ő döntésük. Minden gyermeknek szüksége van „saját” szülőkre. Mit jelent az örökbefogadás, és miért jó neki, ha örökbe fogadják, hasonlóan, mint a nevelőszülőnél élő gyermek esetében.

A barátkozás megkezdése előtt fontos, hogy az örökbefogadási pszichológus megbeszélje a gyermekkel a fentiek és az örökbefogadással kapcsolatban felmerülő kérdéseket. Ha szükséges, a pszichológus többször is beszéljen a gyermekkel a barátkozás megkezdése előtt az örökbefogadásáról.

Fontos, hogy a gyermekekkel foglalkozó szakemberek a gyermekcsoporttal is beszélgessenek az örökbefogadás fogalmáról, annak érdekében, hogy a gyermek a társaitól is támogatást kaphasson.

Amennyiben a gyermeknek ugyanazon a gondozási helyen élő idősebb, az örökbefogadásban nem érintett testvére, testvérei vannak, akkor az ő pszichés megsegítésük is elengedhetetlen.

4.4. A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók tájékoztatása

A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadója a lehető legrövidebb időn belül telefonon értesíti az örökbe fogadni szándékozókat, hogy egy gyermek megismerésére kapnak lehetőséget, megemlítve a gyermek(ek) nemét, életkorát, és időpontot egyeztet a személyes találkozásra. A gyermekről részletes tájékoztatást telefonon nem adhat az örökbefogadási tanácsadó.

A gyermekekre vonatkozó dokumentáció ismertetése az örökbe fogadni szándékozók számára a szakszolgálat helyiségében történik. Az ismertetést a gyermekügyes tanácsadó, az örökbefogadási pszichológus – akik a gyermeket személyesen ismerik – az örökbe fogadni szándékozók tanácsadójával együtt végzi. Lehetőség szerint a gyermekvédelmi gyám is vegyen részt az iratismertetésen.

A tájékoztatás tartalma és sorrendisége:

1. a gyermek jelenlegi pszichés és egészségi állapota,
2. jelenlegi elhelyezése,
3. a terhesség és születés körülményei,
4. a gyermek életének eddigi eseményei,
5. a gyermek vér szerinti háttere (személyazonosító adatok, címek nem közölhetők),
6. a gyermek örökbefogadásra való felkészültsége (várakozása, illetve félelmei),
7. fénykép, videó a gyermekről.

A tájékoztatás során elengedhetetlen, hogy a tájékoztatást végző szakemberek reális képet adjanak az örökbefogadható gyermekről, pontosan közvetítsék a gyermek állapotával, fejlődésével, családi helyzetével kapcsolatban esetlegesen felmerülő bizonytalanságokat, kiemelve a gyermek erősségeit. A tájékoztatásnak tárgyilagosan, minősítés nélkül kell történnie. A gyermek személyes bemutatására csak a gyermekkel kapcsolatos, minden lényeges információ meghallgatása és elfogadása után kerülhet sor.

A tájékoztatáskor elegendő időt kell szánni az örökbe fogadni szándékozók kérdéseinek megválaszolására.

Az örökbe fogadni szándékozók döntésére legalább egy nap gondolkodási időt szükséges hagyni, hogy alaposan át tudják gondolni a hallottak alapján, szeretnék-e megtekinteni a gyermeket. A gyermek mielőbbi örökbefogadásának elősegítése érdekében fel kell hívni az örökbe fogadni szándékozókat, hogy legkésőbb 3 napon belül tájékoztassák az örökbefogadási tanácsadójukat döntésükről.

A gyermek aktuális egészségi állapotáról keletkezett ambuláns lapok, zárójelentések a személyes adatok kitakárásával (úgy fénymásolva, hogy ne legyen beazonosítható a gyermek), átadhatók az örökbe fogadni szándékozóknak, amennyiben indokolt, és kéri, hogy a gyermek egészségügyi állapotával kapcsolatban szakemberrel konzultálhassanak. A gyermekről fényképet nem lehet átadni, elküldeni.

4.4.1. Teendők az örökbe fogadni szándékozók pozitív válasza esetén

Ha az örökbe fogadni szándékozók úgy döntenek, hogy szeretnék folytatni a folyamatot, az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadója haladéktalanul megszervezi a gyermek megtekintését (ld. 4.5. pont)

4.4.2. Teendők az örökbe fogadni szándékozók negatív válasza esetén

Amennyiben az örökbe fogadni szándékozók nem kívánják megtekinteni a gyermeket, a gyermek elutasításáról hozott döntésüket írásban indokolniuk kell. Ha az örökbe fogadni szándékozók telefonon jelzik döntésüket, az örökbe fogadási tanácsadó felhívja a figyelmüket, hogy döntésük konkrét okait írásban is meg kell indokolniuk, mert csak akkor történhet számukra újabb gyermek közvetítése. Ebben az esetben az elutasításról az örökbefogadási tanácsadó feljegyzést készít, melyet a GYVR-ben rögzít. Nem várakozik az örökbe fogadni szándékozók írásbeli válaszára.

Amennyiben az örökbe fogadni szándékozó több, a korábban megfogalmazott elképzeléseinek megfelelő gyermeket visszautasít, pszichológiai konzultáció szükséges, amelyet az örökbefogadási tanácsadójuk szervez meg. A pszichológiai konzultáció eredménye lehet az alkalmasság felülvizsgálatának kezdeményezése, de nem szükségszerűen.

A gyermek elutasítása esetén az örökbefogadási tanácsadó a sorrendben következő kiválasztott örökbe fogadni szándékozókat értesíti arról, hogy egy gyermek megismerésére kapnak lehetőséget.

4.5. A gyermek megtekintése

A megtekintésnél alapvető, hogy minél kevesebb személy legyen jelen (minden esetben előzetes megállapodásnak megfelelően), elsősorban:

- a gyermek gondozója (nevelőszülő/gyermekeotthoni gondozó),
- az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadója és/vagy a gyermeket ismerő pszichológus.

A megtekintés helyszíne:

- 0–2 év közötti gyermek esetében a gyermek számára ismert, megnyugtató, biztonságot nyújtó hely (pl. a gyermek otthona).
- Ennél idősebb gyermek esetében olyan környezet kell választani, ahol otthonosan, de legalábbis fesztelenül érezheti magát a gyermek, számára barátságos, kellemes környezetben, természetes közegben történjen a

megtekintés. Ilyen hely lehet egy játszótér, park, cukrászda, játszóház, a nevelőszülői hálózat kapcsolattartó helyisége. Olyan hely, ahol az örökbe fogadni szándékozók inkognitóban maradhatnak, és spontán sem kerülhetnek kontaktusba a gyermekkel.

A megtekintéskor törekedni kell arra, hogy a gyermek ne tudja, hogy hozzá jöttek, és örökbe kívánják fogadni. Törekedni kell arra is, hogy minél több személyes benyomás alakulhasson ki a gyermekről.

Miért indokolt a gyermek kapcsolatfelvétel nélküli megtekintése?

- Nem áll fenn annak a veszélye, hogy az örökbe fogadni szándékozók esetleg csak azért mondanak igent egy gyermekre, mert nem akarják az elutasításukkal megbántani.
- Amennyiben az örökbe fogadni szándékozók a gyermekről szerzett személyes benyomás után elállnak az örökbefogadásától, a nélkül a rossz érzés nélkül léphetnek ki a folyamatból, hogy megbántottak volna egy gyermeket az elutasítással. A gyermek tudtával történő elutasítás az örökbe fogadni szándékozókban lelkiismeret-furdalást keltve is sérülést okozhat.
- Az elutasítást a gyermek sem éli meg kudarcként.

A megtekintés javasolt időtartama 20-30 perc.

A megtekintéskor a felnőtt felek – örökbe fogadni szándékozók és nevelőszülők/gondozók – sem lépnek kapcsolatba egymással, mert az leleplező lenne a gyermek számára. Fontos, hogy olyan szakember kísérje az örökbefogadókot erre az alkalomra, akit nem ismer a gyermek.

A bemutatáson csak a bemutatandó gyermek legyen jelen. Az örökbefogadónak erről a gyermekről kell döntést hozniuk, más gyerekekkel való összehasonlítás lehetősége nélkül.

A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók 3 napon belül, de legkorábban másnap nyilatkozzanak arról, hogy szeretnék-e a gyermekkel a barátkozást elkezdni.

4.5.1. Teendők az örökbe fogadni szándékozók pozitív válasza esetén

Az örökbe fogadni szándékozók pozitív döntése után örökbefogadási tanácsadójuk a lehető legrövidebb időn belül megszervezi a barátkozást, ami akkor kezdhető meg, ha a gyermeket már felkészítették az örökbe fogadni szándékozók érkezésére. A gyermeket csak a megtekintés után kezdi felkészíteni a nevelőszülő/gondozó és szükség esetén az esetgazda, ezért erre is kell időt hagyni (maximum 8-10, minimum 5-6 napot).

Az örökbefogadási tanácsadó tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozókat arról, hogy a gyermekkel történő ismerkedés segítése érdekében a munkáltatójuk kérelmükre 10 munkanapra mentesíti őket a rendelkezésre állási és munkavégzési kötelezettségük teljesítése alól, a szakszolgálat igazolása alapján.²⁷ A mentesítés igénybevételéről legalább 5 munkanappal korábban kell tájékoztatniuk a munkáltatót.²⁸

4.5.2. Teendők az örökbe fogadni szándékozók negatív válasza esetén

Megegyezik az 4.4.2. fejezetben (ld. „4.4.2. Teendők az örökbe fogadni szándékozók negatív válasza esetén”) leírtakkal.

A gyermek elutasítása esetén az örökbefogadási tanácsadó a sorrendben következő kiválasztott örökbe fogadni szándékozókat értesíti arról, hogy egy gyermek megismerésére kapnak lehetőséget.

²⁷ A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (továbbiakban: Mt.) 55. § (1) bekezdés j) pont

²⁸ Mt. 55. § (3) bekezdés.

4.6. A gyermekkel való ismerkedés – a barátkozás

A barátkozás célja, hogy a gyermek és leendő szülei annyira megismerhessék egymást, hogy a kölcsönös elfogadás, szimpátia megalapozhassa a jövőbeli szülő-gyermek kapcsolatot. A gyermek élhesse át azt, hogy a nevelőszülője/nevelője/gondozója és leendő szülei együtt szeretik, és ő is megoszthatja a szeretetét. A fokozatos kötődés, átkapcsolás nem okoz komolyabb érzelmi sérülést a gyermekben.

Az örökbefogadási szolgálat **örökbefogadási tanácsadója** vagy **pszichológusa** a barátkozási folyamat **esetgazdája**, aki a folyamatot végigkíséri, jelenlétével és a felekkel való konzultációkkal segíti az ismerkedést. A sorsfordító döntéseket a szakmai team hozza meg. A gyermekvédelmi gyám a barátkozási folyamatba szükség szerint bevonható.

A barátkozás helye a gondozási hely, ahol a barátkozáshoz megfelelő helyiséget, nyugodt körülményeket, közös tevékenységekhez alkalmas eszközöket kell biztosítani.

4.6.1. A barátkozási folyamat lépései

A gyermek felkészítése a konkrét örökbefogadásra

A gyermeknek csak akkor beszél a nevelőszülő és akkor beszélnek szakemberek az örökbefogadási tervről, amikor a pszichológus javasolja, azaz ha már van elfogadó örökbefogadó. Nem szoronghat hónapokig bizonytalanságban a gyermek (nyolc-tíz nap általában elég a felkészítésre).

A gyermeknek a nevelőszülő a szakemberek (gyermekvédelmi gyám, nevelőszülői tanácsadó vagy az átgondozás esetgazdája) által felkészítve, segítségükkel mondja el – a gyermek értelmi-érzelmi befogadó képességéhez igazítva –, hogy „van egy néni meg egy bácsi, akik nagyon szeretnének gyermeket. Rólad már sokat hallottak, látták a fényképedet is, és épp ilyen kisgyerekről álmodtak. Szeretnének megismerni. Pár nap múlva eljönnek hozzánk, hogy jobban megismerhessétek egymást. Nem visznek el, sokszor jönnek majd hozzánk. Sok jó dolgot csinálunk majd együtt. Ne félj, semmi olyan nem fog történni, amit Te nem szeretnél, és csak, ha megszereted őket, akkor lesztek egy család.”

A gondozó/nevelőszülő és az örökbe fogadni szándékozók megismerkedése

Az örökbe fogadni szándékozók pozitív választ követően a gondozó (nevelőszülő, gyermekotthoni nevelő) és az örökbe fogadni szándékozók **a gyermek jelenléte nélkül** ismerkednek meg egymással (például a gyermek délutáni alvása alatt vagy délelőtt, mialatt a gyermek óvodában vagy iskolában van). Ezt a találkozót az átgondozás esetgazdája szervezi meg, jelen van és moderálja a felek közti beszélgetést.

Ennek a találkozásnak a helyszíne szabadon megválasztható, a helyi adottságokhoz igazítottan ez lehet a nevelőszülő otthona vagy egy hivatalos helyiség. Ugyanazon a napon követheti a gyermek megismerése is.

A gondozó és az örökbe fogadni szándékozók kölcsönös szimpátiája és együttműködési készsége megalapozza a barátkozás kimenetelét. A gondozó tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozókat a gyermek szokásairól, napirendjéről, a bevált nevelési módszerekről, a gyerek hozzáállásáról az örökbefogadáshoz stb., és a gyermek gondozásával kapcsolatos fontos információkat is a gondozótól tudhatják meg az örökbe fogadni szándékozók. A nevelőszülő ötletet adhat ahhoz is, hogyan érdemes közeledniük eleinte a gyermekhez a könnyebb kapcsolatfelvétel érdekében. A gondozók együttműködését erősíti, ha partnernek tekintik őket a folyamatban.

A barátkozás ütemezése, megszervezése

A barátkozás ütemezésénél alapvető szempont, hogy mennyiségében és minőségében is kellő időt biztosítson mind a gyermek, mind az örökbe fogadni szándékozók számára az ismerkedésre. A jól előkészített barátkozás során ki derülhetnek olyan problémák a gyermek elfogadásával kapcsolatban, melyek azt eredményezik, hogy az örökbe fogadni szándékozók nem kívánják örökbe fogadni a gyermeket. Visszalépésük esetén a gyermek kevésbé sérül, mintha a kötelező gondozásra kihelyezés alatt történik ez meg.

Az örökbefogadási tanácsadó a barátkozás ütemezését egyezteti a gondozási hellyel, a gyermekvédelmi gyámmal, az örökbe fogadni szándékozókval, erről feljegyzést készít, és a barátkozási ütemtervet rögzíti a GYVR-ben.

A barátkozás az előre meghatározott ütemterv szerint, a gyermek életkori szükségleteihez, napirendjéhez, valamint a gondozási hely napirendjéhez igazodóan zajlik, eleinte a gondozó jelenlétében.

- Érvényesüljön a fokozatosság elve: Az örökbe fogadni szándékozók egyre gyakrabban látogatják a gyermeket, egyre hosszabb időt töltenek együtt vele, és fokozatosan átveszik a gondozási műveleteket. A találkozások menet közbeni ritkítása, kihagyása negatív hatású a gyermek bizalmára. Az ismerkedés kezdetén fel kell hívni az örökbefogadók figyelmét arra, hogy a kapcsolat kezdeményezésekor ne „rohanják le” a gyermeket saját túlradó szeretetükkel, kötődési igényükkel. Figyeljenek arra, hol tart a gyermek a hozzájuk való viszonyulásában, és türelmesen adjanak időt neki a kötődés kialakulására.
- A találkozások ütemezése: 3 év feletti gyermekeknél eleinte javasolt heti 3, majd másnaponkénti, és végül naponkénti találkozást szervezni. Kisebбекnél (3 év alatt) már a kezdetektől másnaponkénti kapcsolatfelvétel javasolt. A határozott döntés előtt fontos az élmények feldolgozása mind a két fél számára, és meg kell élni az egymásra vágyódás élményét is a kihagyott napokon.
- A gondozó fokozatosan vonul ki a kapcsolatból. Eleinte a gyermek számára biztonságot jelentő környezetben (otthonában) és a bizalmi személy (gondozó) jelenlétében történnek a találkozások. Ellenkező esetben, ha a gyermeket túl gyorsan, egy-két napon belül el akarják távolítani megszokott környezetéből, nagy a kockázata annak, hogy később, a kötelező gondozási időben jelentkeznek súlyos, nehezen kezelhető viselkedési problémák a gyermeknél a traumaként átélt elszakítás miatt (szeparációs szorongás, opponálás, agresszió, súlyos regressziós tünetek stb.).
- A barátkozás vége felé a gyermek lehetőség szerint tegyen látogatást az örökbe fogadni szándékozók otthonában, amennyiben nincs ennek pszichológiai, pedagógiai ellenjavallata. A barátkozás esetgazdájával egyeztetve, amennyiben az örökbe fogadni szándékozók és a gondozó erről megállapodnak, a látogatás a gondozóval együtt is történhet. A látogatás ne jelentsen éjszakai ottalvást.

Az örökbe fogadni szándékozók bemutatása a gyermeknek

A bemutatás helyszíne lehetőleg a gyermek gondozási helye legyen, ahol a gyermek biztonságban érzi magát a gondozó jelenlétében. Ettől csak rendkívül indokolt esetben szabad eltérni (pl. járványügyi helyzetben).

Az első találkozón, ahogy a továbbiakon is, javasolt, hogy minél kevesebb személy legyen jelen: gondozó, örökbefogadó szülők, az esetgazda (szükség esetén a nevelőszülői tanácsadó) és az örökbefogadandó gyermek (a többi nevelt gyermek ne legyen jelen).

Ajánlás az örökbefogadók bemutatására a nagyobbacska (2,5-3 év feletti) gyermekek esetében:

„Ő az a néni és bácsi, akik szeretnének a szüleid lenni, ha összebarátkoztok, és ha Te is megszereted őket. (Utónevükön mutatjuk be az örökbe fogadni szándékozókat. A gyermek viszont kedve szerint szólíthatja szülökként is őket, amikortól akarja.) Semmi olyan nem fog történni, amit Te nem szeretnél. Sokszor fognak jönni hozzád, hogy jól megismerhessétek egymást, és ha megszereted őket, akkor lehetek egy család.”

Az örökbefogadók előzetes tájékozódás alapján, csak a gyermek játékszintjének, érdeklődésének megfelelő, kisebb, a kontaktusfelvételt és az együtt játszást lehetővé tevő ajándékot vigyenek a gyerekeknek. A továbbiakban nem javasolt minden alkalomra ajándékkal menni látogatóba, de az intenzív barátkozás időszakában mindenképp javasolt egyszer személyes, rájuk emlékeztető ajándékkal meglepni a gyermeket.

4.6.2. A barátkozás segítése

A barátkozás folyamatában a gyermek gondozójára hárul a legtöbb feladat, a többi szakembernek elsősorban őt kell segíteni a barátkozás irányításával, konzultációkkal és intenzív jelenléttel. Az örökbe fogadni szándékozók és a gyermek kapcsolatába csak akkor lépjen be szakember, ha az elengedhetetlen. Az esetgazda feljegyzést készít a barátkozás eseményeiről a GYVR-ben.

A barátkozás során a szakemberek (a gondozó is) ne tegyenek fel a gyermeknek állásfoglalásra biztató, számára belső lojalitáskonfliktust keltő kérdéseket, de hagyják nyitva a gyermek számára a véleménynyilvánítás lehetőségét.

A döntés felelősségét nem szabad a gyermek vállára tenni. A szakembereknek kell látni, tudni, hogy mi a jó a gyerekeknek: jól érzi-e magát az új kapcsolatban, és egymásra tudnak-e hangolódni leendő szüleivel. A legjobb folyamatban is számolni kell a gyermek ambivalenciájával és az új, ismeretlenből fakadó bizalmatlanságával, esetleges szorongásával is. Ne feledjük, hogy veszteségélmény nélkül ezt az elszakadást csak a kötődőképességében súlyosan sérült gyermekek képesek átélni.

Fontos, hogy a gyermek gondozója minél többször hiteles módon kifejezze a gyermeknek tetszését a leendő szüleivel kapcsolatban, és az is, hogy bátran, kongruens módon kifejezze saját érzését is az elválással kapcsolatban. (Mondhatja, hogy nagyon fog hiányozni neki a gyerek, de örül, hogy ilyen jó szülei lesznek).

A barátkozás akkor történik a gyermek érdekeinek megfelelően, ha a gyermek végig azt érzi, hogy gondozója és az örökbe fogadni szándékozók elfogadják egymást, együtt szeretik őt, ezért ő is megoszthatja a szeretetét a két szülőpár között.

A találkozások megszervezése

A barátkozási alkalmakon az örökbefogadásban nem érintett gyermekek ne legyenek jelen, de lehetővé kell tenni, hogy menet közben ők is megismerhessék nevelt „testvérük” leendő szüleit.

A találkozások napján a gyermek nem megy bölcsődébe, óvodába, iskolába. A találkozások általában lehetőleg a délelőtti órákban történjenek, amikor a gyermek még nem fáradt, és a többi gyermek nincs otthon. A munka után, késő délutáni órák az örökbefogadónak kényelmesek lehetnek, de a nevelőszülői család életét megzavarják. A gyermekotthonokban pedig ezekben az órákban előfordul, hogy már nincsenek szolgálatban a nevelők, akik segíthetnek a folyamatban, és a többi gyermek is otthon van. A barátkozás előrehaladtával lehetővé kell tenni, hogy az örökbe fogadni szándékozók részt tudjanak venni a gondozási folyamatokban (etetés, fürdetés, altatás stb.) délután, este is.

A kapcsolat építése

A közös játékos tevékenységek – a gyermek fejlettségi szintjének megfelelő interaktív játszás, amihez a gyermeknek kedve van és megengedett az otthonában – mellett az örökbe fogadni szándékozók egyre több gondozási feladatot is átvessznek a gondozótól (etetés, fürdés, alvás stb.), megismerik a gyermek szokásait. A gondozó fokozatos háttérbevonulásával a gyermek egyre több külön időt tölt az örökbefogadó szülővel előbb házon belül, majd házon kívül is.

Amennyiben az örökbefogadók már nevelnek gyermeket, gyermeküket, – akár örökbefogadott, akár vér szerinti – csak abban a fázisban vigyék a barátkozásokra, ha az örökbefogadott gyermek már elfogadta őket (a gondozó nélkül is elmegy velük külső programokra), és ők is határozottak abban, hogy ezt a gyermeket kívánják örökbe fogadni. A barátkozási folyamatban nem vehetnek részt rokonok, nagyszülők, párkapcsolati partnerek, ahogy az örökbefogadási döntésben sem. Az egy háztartásban élő családtagok megismerkedhetnek a gyermekkel, de kapcsolatépítés velük a barátkozás során nem kezdődik. A barátkozás és a kihelyezés is az örökbe fogadni szándékozókkal történő kötődés kialakítására fókuszál.

A gyermek látogatása az új otthonába a hazaköltözés előtti napokban javasolt. Ha ez semmiképp nem oldható meg, az örökbe fogadni szándékozók vigyenek a gyermeknek fotót az otthonukról, leendő szobájáról, a házi kedvencekről, esetleges együtt élő személyekről.

A látogatásra rendezzék be az örökbe fogadni szándékozók a gyermek szobáját a gyermek életkorának megfelelően, saját ágygal, néhány játéktárggyal, hogy érezze, várják őt, és ez lesz az új otthona, ahol már a fényképét is kitették valahová. Ez előtt a látogatás előtt ne vigyék a leendő szülők az otthonukba a gyermeket. A barátkozáshoz bérelt, átmeneti szállásra se vigyék a gyermeket, mert ez általában összezavarja őket (nem ez lesz a jövőbeni otthona). Nagyobb életkorú gyermek esetében, akkor, ha a gyermekkel megbeszélhető, hogy ez nem a leendő új otthona, támogatható az átmeneti szállásra látogatás, ottani programokkal. Fontos, hogy a gyermek értse, ez nem az új otthona (az örökbe fogadni szándékozók mutassanak fényképet a gyermeknek az új otthonáról).

A kihelyezés előtt lehetőleg legyen egy-két teljes nap (éjszakai ottalvás nélkül), amit az új otthonukban és nem külső programokon tölt a gyermek a leendő szüleivel.

Az ottalvást éjszakára ne próbálgassák a kötelező gondozási idő előtt; az első éjszakai ottalvás a gondozásba helyezés első napja legyen. Iskoláskorú gyermekeknél – a gyermekkel megbeszélve – nagyon indokolt esetben egy-két alkalomra kivételt tehetünk a kapcsolat előrehaladottabb szakaszában, amennyiben azt a folyamatban részt vevő pszichológus is javasolja.

Az esetgazda a fontos fordulópontoknál (pl. bemutatás, a kapcsolat szorosabb építésének kezdetéről való döntés, elbúcsúzás, összeköltözés,) jelen van, és a felmerülő nehézségeknél segíti az örökbefogadókat. Segíti őket abban is, hogy időben ki merjék mondani kételyeiket, bizonytalanságaikat. Lehetővé teszi, hogy minden találkozás után beszélhessenek vele az érzéseikről, segíti őket, hogy merjenek büntudat és félelem nélkül nemet mondani még a barátkozás intenzívebb szakasza előtt, ha nem tudják a gyermeket feltétel nélkül elfogadni.

Visszajelzéseivel, tanácsaival erősíti az örökbefogadók szülői kompetenciaérzését, és csak vészhelyzetben avatkozik be a történesekbe szülő és gyermek között. Segítő attitűddel képviseli jelenlétével és megnyilvánulásaival mind a három felet: a gyermeket, a nevelőszülőt és az örökbefogadókat is.

A barátkozás addig tart:

- amíg a gyermek már biztonságban érzi magát az új kapcsolatban,
- az örökbe fogadni szándékozók képesek helyesen kezelni a váratlan helyzeteket is,
- a gyermek és a leendő szülők érzelmileg egyre jobban közelednek egymáshoz,
- a gondozásba helyezés optimális idejét – a fentiek alapján – a szakemberek jelölik ki. A kötelező gondozásba helyezés a barátkozás megkezdését követően minimum 7 találkozás után történhet meg.

A gyermekotthonból/lakásotthonból történő átgondozás sajátosságai

Az átgondozás folyamata hasonló a nevelőszülői családból történő átgondozáshoz. A gyermekotthonokban/lakásotthonokban azonban nemcsak a gyermekek, hanem a gyermekotthonok/lakásotthonok napirendjéhez is kell igazodnunk. Ebben az esetben is fontos, hogy a gyermekkel való találkozások alkalmával a többi gyermek ne legyen jelen.

A gyermek bemutatása, és eleinte a barátkozás is általában a „fejlesztő-játszó” szobában intimitást biztosítva, a gyermek gondozója vagy pszichológusa jelenlétében történik. A „karon ülő” – kb. 1,5 év alatti, még ölből etetett – gyermekkel a barátkozás eleinte a csoportszobában, a többi gyermektől leválasztott részen, a gondozási feladatok átvétele mentén zajlik. Előfordul azonban, hogy félénkebb, zárkózottabb, külső kapcsolatokkal (pl. óvoda) nem rendelkező nagyobbacska gyermeknek is eleinte arra van szüksége, hogy a csoportszobában szokja meg az „idegenek” jelenlétét, és csak a kontaktusfelvétel elfogadása után folytathatják az ismerkedést a csoporttól leválasztva.

A gyermekotthoni/lakásotthoni helyzetből adódóan azonban a családi kötődési feltételeket a szakemberek nem tudják teljességükben helyettesíteni. Előfordul ezért, hogy egyes esetleg felületesebben kötődő gyermeket viszonylag gyorsan „levesz a lábáról” a személyes foglalkozás, az élmény, hogy végre hozzá is jön látogató, aki csak vele játszik, neki hoz kekszet, ajándékot. Emiatt fontos, hogy a gyermek minél többféle helyzetben megnyilvánulhasson, egyre fesztelenebbül merjen viselkedni, hogy az örökbe fogadni szándékozók minél jobban megismerhessék, és egymásra hangolódjanak annyira, hogy a gyermek a gondozója nélkül is képes legyen velük külső programokra, sétákra menni. Ezzel alapozzák meg a gyermek számára az elválást a megszokott környezettől, személyektől és az összeköltözést. Ugyanolyan türelemmel és időráfordítással kell megalapoznunk a gyermek kihelyezését, mint egy nevelőszülőtől történő átgondozásnál.

A gyermekotthoni/lakásotthoni szakemberektől – ahogy a nevelőszülőtől is – sok, a gyermek fejlődésével, napi gondozásával, szokásaival kapcsolatos információt tudhatunk meg, és sok esetben a vér szerinti szülőkről is ők tudnak a legtöbbet. Az örökbe fogadni szándékozókra érdemes arra biztatni, hogy éljenek ezzel a lehetőséggel, hogy minél többet tudjanak meg a gyermek családi hátteréről, történetéről nemcsak az örökbefogadási döntésükhöz, hanem azért is, hogy hitelesen tudjanak majd válaszolni a gyermekben ezzel kapcsolatban felmerülő kérdésekre.

A lakásotthonban történő barátkozás kisebb közösségben valósul meg, mint a gyermekotthoni, a nevelőszülőtől történő átgondozáshoz áll emiatt közelebb, azzal, hogy a lakásotthon házirendjére is folyamatosan tekintettel kell itt is lenni.

A kapcsolat alakulásában jelentkező jelzésértékű problémák

- Gyakran kérdezik az örökbe fogadni szándékozók, hogy „mi van, ha mi nem tetszünk majd a gyermeknek?”. A gyermek habitusa, temperamentuma, nyílt vagy zártabb személyisége, illetve eltérő kötődési képessége, életkora, a nevelőszülőnél eltöltött idő is befolyásolhatja a barátkozás, a kötődésátkapcsolás ütemét. A gyermek általi elfogadás, illetve befogadás történhet gyorsabban vagy lassabban, de alapvetően a leendő szülők

elfogadásán, illetve el nem fogadásán dől el, azt tükrözi. Ebben kell önvizsgálatot tartaniuk, és kimondaniuk a leendő szülőknek fenntartásaikat.

- Figyelmeztető jel, ha az örökbe fogadni szándékozók gyakran késnek, kihagynak alkalmakat, vagy nem is jelzik, ha nem tudnak jönni, nagyon elfoglaltak, nem alkalmazkodnak az elvárásokhoz, az egyeztetett ütemezéshez.
- Nagyon passzívak a gyermek irányába: nem kezdeményeznek vele tevékenységeket, testi kontaktust. Rövid időket töltenek a gyerekekkel, és gyakran a megállapodásnál hamarabb visszaviszik a gondozási helyre a külső programokról.
- Zavarja őket a gyermek „szaga”, külleme.
- Soha nem hoznak neki semmit.
- Nem adnak spontán semmilyen visszajelzést tetszésükről a gyermekkel kapcsolatban.
- Arról beszélnek, hogy mit fognak megváltoztatni a gyermekben: utónevét, frizuráját, beszédstílusát, tájszólását, bizonyos szokásait stb.
- Azt hangoztatják – az egyébként ebben a nehéz helyzetben elvárhatóan viselkedő gyermekről –, hogy szerintük ők nem tetszenek a gyerekeknek, ő nem fogadja el őket. A tapasztalatok szerint viszont ez leggyakrabban a saját, nehezen kimondható el nem fogadásuknak a gyermekre való projektálását jelzi, vagy az ő attitűdjüket tükrözi. Az el nem fogadott gyermek maga is elutasítóan fog viselkedni.
- Összehasonlítgatják más hasonló korú gyermekkel a fejlettségét, aki bezzeg ebben a korában már ezt meg tudta, és nagyobb volt, ügyesebb volt, másképp viselkedett, szobatiszta volt stb.
- A barátkozás alatt vizsgálják a gyermek tudásszintjét, és tanítgatásával próbálkoznak.
- Túl aggályosak a gyermek fejlődésével, egészségi állapotával kapcsolatban. Különböző, alaptalan, indokolatlan fejlődési, egészségi problémákat feltételeznek a gyermeknél.
- Nem tartják hitelesnek a szakértői véleményeket a gyermekről. Tervezik, hogy ők is kivizsgáltatják, mielőtt náluk lesz a gyermek. Erre azonban csak a gyermekvédelmi gyám engedélyével van lehetőség, de ebben az időszakban kontraindikált mindenféle kivizsgálás, invazív beavatkozás. Az örökbe fogadni szándékozók részéről felmerülő, a gyermek állapota alapján indokoltnak tűnő vizsgálatokat a barátkozás előtt kell elvégezni. Ha mégis a barátkozás alatt merül fel valamilyen egészségi probléma kivizsgálásának a szükségessége, akkor a problémát észlelő jelzi a team tagjainak. Szükség esetén a gyermekvédelmi gyám engedélyével a vizsgálatokat el kell végezni. A barátkozás megszakításáról, a kivizsgálás idejére történő felfüggesztéséről, illetve az átgondozás folytatásáról a szakmai team az örökbe fogadni szándékozók bevonásával dönt.

4.6.3. A barátkozási folyamat esetleges megszakítása

Amennyiben pszichológiai tanácsadással sem segíthető megfelelően a kapcsolat alakulása, a szakembereknek – örökbefogadási tanácsadónak, pszichológusnak, nevelőszülői tanácsadónak, gyermekvédelmi gyámnak – kell segíteni az örökbe fogadni szándékozó szülőt, hogy el tudják fogadni, hogy a felmerült probléma nem orvosolható, és meg kell szakítani a barátkozást. A barátkozás folytatásától visszaléphetnek az örökbefogadók, de szükség esetén a szakmai team is kimondhatja a folyamat megszakítását.

Az örökbefogadóknak konkrét indokok mentén írásban kell nyilatkozniuk egy-két napon belül arról, hogy miért nem vállalják a gyermekkel való barátkozás folytatását. Tájékoztatni kell őket, hogy a nyilatkozat hiányában újabb gyermek kijánlása nem lehetséges.

A barátkozás megszakadásakor a magyarázat lényege a gyermek számára az legyen, hogy nem ők lettek volna számára a legmegfelelőbb szülők, vele nincs semmi baj.

A gyermeket segíteni kell az esetleges kudarcézés miatti pszichés problémáinak feldolgozásában, szükség esetén az őt ismerő pszichológus bevonásával. Új örökbe fogadni szándékozó szülők bemutatására csak akkor kerülhet sor, ha a szakemberek, a gyermekkel foglalkozó pszichológus a gyermek állapota, a történetek feldolgozottsága alapján erre javaslatot tesznek, amit írásban is rögzítenek (feljegyzés, illetve szükség esetén pszichológiai vélemény).

A gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó azt követően, hogy a pszichológus javasolja a gyermek másik örökbe fogadni szándékozóknak történő bemutatását, ismét illesztési teamet hív össze.

4.6.4. A szakszolgálat álláspontjának kialakítása a kötelező gondozásba helyezésről

Az örökbe fogadni szándékozók és a gyermek személyes kapcsolatfelvételétől számított 30 napon belül a szakszolgálat kialakítja álláspontját arra vonatkozóan, hogy javasolja-e, ha igen, mely időponttól javasolja a gyámhivatalnak a gyermeket örökbe fogadni szándékozók gondozásába történő kihelyezését, és javaslatáról az örökbe fogadni szándékozókat tájékoztatja.

A javaslat kialakításához az esetgazda a maga tapasztalatai, a gyermek nevelőszülője/gondozója és a barátkozásba bevont, a gyermeket ismerő pszichológus (ha nem ő az esetgazda) véleménye alapján – amennyiben a folyamat előremutató, legalább 3 találkozás után, de 30 napon belül²⁹ – jelzi a szakszolgálat felelős vezetőjének a kötelező gondozásba helyezés várható idejét, és megfogalmazza a szakszolgálat javaslatát a kötelező gondozási időre történő kihelyezésre. A javaslatot úgy célszerű megküldeni a kijelölt gyámhivatalnak, hogy legyen elegendő ideje a kötelező gondozásba kihelyezésről dönteni a javasolt kihelyezési időpont előtt.

A javaslat tartalma:

- a gyermek bemutatásának és a barátkozás eltelt idejének tapasztalatai,
- a gondozásba helyezés javasolt időpontja.

Csatolt iratok:

- háziiorvosi, szakorvosi igazolás a gyermek egészségi állapotáról, fejlődését befolyásoló betegségekről,
- fél évnél nem régebbi pszichológiai vélemény (3 év felett) a gyermekről,
- az örökbe fogadni szándékozók alkalmassági határozata,
- környezettanulmány az örökbe fogadni szándékozók szokásos tartózkodási helyéről, amely kitér a gyermek elhelyezésének körülményeire és arra is, hogy ki marad majd otthon a gyermekkel,
- a gyermek családi hátterére vonatkozó korábbi és jelenlegi szakvélemények, egyéb dokumentumok,
- amennyiben a gyermek már az örökbe fogadni szándékozóknál tartózkodik, az erről szóló gyámi engedély.

A szakszolgálat javaslatát a csatolt iratokkal együtt az örökbe fogadni szándékozók kérelmére küldi meg az esetgazda a kijelölt gyámhivatalnak.

A gyámhivatali meghallgatás megszervezése:

- a gördülékeny ügyintézés érdekében az örökbefogadási tanácsadó időpontot egyeztet a gyámhivatali ügyintézővel, erről tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozókat, akiknek személyes megjelenése a gyámhivatalban kötelező,
- a gyermekvédelmi gyám kérelmét írásban is benyújthatja, célszerű a javaslattal egyidejűleg megküldeni a gyámhivatalnak,
- a korlátozottan cselekvőképes és az ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen örökbefogadandó gyermek meghallgatásának szükségességét a szakszolgálat gyermeket ismerő pszichológusa véleményezze. Amennyiben a gyámhivatali ügyintéző ragaszkodik a gyermek meghallgatásához, legyen jelen a gyermekvédelmi gyám.

4.7. A kötelező gondozásba helyezés

A kijelölt gyámhivatal kötelező gondozásba helyező határozata alapján a gyermek az örökbe fogadni szándékozókhoz az otthonukba távozik.

Amennyiben a barátkozás a kihelyező határozat meghozatala előtt már elérte célját, és a gyermek tovább maradása a gondozási helyen a barátkozást segítő szakember(ek) (örökbefogadási tanácsadó, pszichológus) szerint

²⁹ Nmr. 147. § (7) bekezdés.

nem indokolt, a gyermekvédelmi gyám az örökbefogadásokért felelős szakmai vezetővel történt egyeztetés után a gyámhivatal kötelező gondozásba helyező határozatának megérkezése előtt engedélyezheti a gyermek távozását az örökbe fogadni szándékozók otthonába.³⁰

Az örökbefogadási tanácsadó az örökbe fogadni szándékozókat tájékoztatja az igénybe vehető egészségbiztosítási és társadalombiztosítási ellátásokról.

4.7.1. Elkészítés az addigi gondozóktól, családtagoktól, társaktól

A gyermek örökbefogadó családba kihelyezését megelőzően az esetgazda egyezteti a gyermek nevelőszülőjével/gondozójával, valamint az örökbe fogadni szándékozók a gyermek elkészítésének menetét.

A gyermek korától és értelmi fejlettségétől függően (intim közegben, a gondozási helyen) elkészíti az addigi gondozóktól, családtagoktól, társaktól, nyitva hagyva a visszatérés lehetőségét.

Nevelőcsaládtól történő elkészítésnél a nevelőszülői tanácsadó, gyermekotthonból/lakásotthonból való elkészítésnél a gyermekotthon/lakásotthon illetékes vezetője legyen jelen. Az esetgazda minden esetben, a gyermekvédelmi gyám lehetőség szerint jelen van a gyermek átadásakor.

Az elkészítésnél a gondozási hely nem rendez nagy búcsút, arra a gondozási idő vége felé (indokolt esetben valamivel később) lesz lehetőség.

4.7.2. A gyermek kihelyezése az örökbe fogadni szándékozókhoz

A gyermek az örökbe fogadni szándékozók a távozik a gondozási helyéről.

A kötelező gondozási időre szezonális ruhákat, kedvenc játékokat, tárgyakat (átmeneti tárgyakat), fényképalbumot, élettörténeti könyvet, társadalombiztosítási igazolványt, közgyógyellátási igazolványt, esetleges gyógyszereket visz magával a gyermek.

A szakemberek felhívják a nevelőszülő/gondozó figyelmét arra, hogy a gyermek vér szerinti családjáról, szülőanyjáról készült fotókat is tegye bele a gyermek fényképalbumába, mivel az életéhez, emlékeihez tartoznak ők is. Vigyen fényképeket a nevelőszülőkről, gyermekotthoni/lakásotthoni nevelőről/gyermekefelügyelő/gyermekevédelmi aszisztensről is magával új családjába a gyermek. Évi minimum 4-5 fotópapíron előhívott fénykép elvárható a gyermekvédelmi szakellátásban töltött időkből minden gyermekről. Elvárható, hogy a vér szerinti szülők beleegyezésével látogatásaikkor a nevelőszülők, gyermekotthoni/lakásotthoni dolgozók is készítsenek fényképet a gyermek szülei, testvérei, nagyszülei, és beletegyék azt a gyermek élettörténeti albumába.

Az örökbe fogadni szándékozónak a gyermekvédelmi gyám, valamint a gyermek gondozója által átadandó dokumentumok:

- tájkártya, közgyógyellátási igazolvány,
- egészségügyi kiskönyv,
- diákigazolvány,
- ingyenes utazásra jogosító igazolvány (ha van ilyen),
- a gyermek örökbe fogadni szándékozók otthonába távozásának engedélyezése a gyermekvédelmi gyámtól (amennyiben nincs még gondozásba helyezési határozat).

Ruházat: az évszaknak, a gyermek méreteinek, mozgásfejlettségének és szükségleteinek megfelelő mennyiségben.

Személyes holmik: játékok, a gyermek számára fontos és kedves tárgyak (megszokott cumik, nyunyókák), fotók, élettörténetkönyv.

A *gondozási hely szakembere* feljegyzést készít az átadott dokumentumokról, ruházatról, személyes holmokról. A feljegyzés eredeti példánya az örökbefogadó szülőé. A gondozási hely másolatot készít róla a gyermekvédelmi gyám, illetve a gondozási hely részére. Másolata a gondozási helyen marad, továbbá a gondozási hely küldi meg a gyermekvédelmi gyám részére is.

³⁰ Gyvt. 87. § (1) bekezdés.

A gyermekvédelmi gyám gondoskodik az óvoda/iskolaváltozás megszervezéséről, melyhez tartozik:

- a bizonyítvány kikérése,
- igazolás küldése az óvodának/iskolának a barátkozás ideje alatti hiányzásról és a gondozásba helyezésről,
- amennyiben szükséges, egyéni tanrend kérése.

4.7.3. A gyermek beilleszkedésének figyelemmel kísérése a kötelező gondozási idő alatt

Az esetgazda a gyermekvédelmi gyámmal egyeztetve – a gyámhivatal felkérésére figyelemmel kíséri a kihelyezett gyermek gondozását, a szülő-gyermek kapcsolat alakulását, a gyermek családba történő beilleszkedését.

A kötelező gondozási idő célja, hogy a gyermek és az örökbefogadó szülő között a kapcsolat megerősödjön, a kötődés kialakulása tovább folytatódjon. Ez az időszak nem próbaidő, ugyanakkor mégis ekkor kezdik közös életüket, fennáll annak kockázata, hogy nem tudnak együtt élni.

A gondozásra történő kihelyezés lehetőséget biztosít arra, hogy a szakemberek segítségével a gyermek beilleszkedése a családba minél gördülékenyebben történjen. A családlátogatások során tanácsot adnak a megfelelő rutinok kialakításához, segítenek a szülőknek a krízisben lévő gyermek viselkedésének megértésében és kezelésében.

A kötelező gondozás időtartama

A kötelező gondozási idő hossza legalább egy hónap, ami tartalmazza azt a lehetőséget, hogy egy hónapnál hosszabb időtartamban valósuljon meg. A hosszabb időtartam alkalmazásának nagyobb életkorú gyermek esetében van létjogosultsága, de az nem lehet irreálisan hosszú. A gyermek számára bizonytalan érzelmi állapotot jelenthet a gondozási idő elnyúlása, mert az örökbe fogadni szándékozó szülők döntésképtelenségét közvetíti, megkérdőjelezi számára elfogadhatóságát, szerethetőségét.

A kötelező gondozás helye

A kötelező gondozás helye minden esetben **az örökbe fogadni szándékozók otthona**. A kötelező gondozási idő alatt a család a nap túlnyomó részét (az éjszakákat mindenképpen) töltse az otthonában, lehetőleg ne fogadjon látogatót. Ugyanakkor az is természetes, hogy a nagyszülők, a testvérek, azok gyermekei érdeklődnek, alig várják a találkozás lehetőségét. Ennek megvalósulását, amennyire lehet, érdemes kitolni, ha mégis megtörténik, a gyermeket fel kell készíteni, és a látogatás időtartamát pedig korlátozni kell.

A barátokkal való találkozást mindenképpen későbbre kell halasztani. Az örökbefogadó szülőknek ezt nyíltan kell kommunikálniuk barátaiknak, megértetni ennek szükségességét.

A kötelező gondozási idő alatt a családot látogatja

- az esetgazda (örökbefogadási tanácsadó és/vagy örökbefogadási pszichológus),
- szükség esetén a gyermeket ismerő pszichológus,
- amennyiben a fentiek szükségesnek tartják, a gyermek gondozója, nevelője, nevelőszülője és
- szükség szerint a gyermekvédelmi gyám, aki az örökbefogadási tanácsadóval vagy pszichológussal együtt látogat.

A gondozási időt olyan szakember kísérje figyelemmel, aki a barátkozás menetéről, eseményeiről kellő információval rendelkezik. Amennyiben az esetgazda az örökbefogadási tanácsadó, probléma esetén, illetve idősebb gyermek örökbefogadásakor az örökbefogadási pszichológus bevonása is feltétlenül szükséges.

A gyermekvédelmi gyámnak szerepe van a nyilatkozattételek során: állást foglal arról, hogy a gyermek érdekében áll-e az örökbefogadás, hogyan látja a gyermek helyzetét az örökbefogadó családban. Ugyanakkor nem örökbefogadási szakember, nem pszichológus, ezért részvétele a kötelező gondozási időben korlátozott. Az örökbefogadási tanácsadó tájékoztatja a gyermekvédelmi gyámot a gyermek és az örökbefogadó szülők kapcsolatának alakulásáról, de a gyermekvédelmi gyám legfeljebb a gondozási idő vége felé az örökbefogadási tanácsadó jelenlétében látogassa meg a családot, ha személyes tapasztalatot kíván szerezni a gyámhivatali nyilatkozat megtételéhez.

Adódhatnak olyan helyzetek – különösen idősebb gyerekeknél –, amikor szükség lehet **a gyermek korábbi gondozójának, nevelőjének, nevelőszülőjének látogatására is az örökbe fogadni szándékozók hozzájárulásával**, amelyre a kötelező gondozási időszakot figyelemmel kíséző örökbefogadási szakember egyetértésével és részvételével kerülhet sor. Nekik azonban nem kompetenciájuk a beilleszkedés állapotának megítélése. Megerősítő, a gyermeket megsegítő szándék állhat csak látogatásuk fókuszában.

Mind a barátkozás, mind a gondozási idő egy nagyon intim, nem egyszerű helyzet a gyermek és az örökbefogadó szülők számára. Törekedni kell arra, hogy ez az intim helyzet minél jobban megtartott legyen, és lehetőleg csak a beilleszkedési folyamatot kísérő szakemberek legyenek jelen a családlátogatások során, minél kisebb létszámban.

4.7.4. A gyermek beilleszkedésének, a szülő-gyermek kapcsolat alakulásának segítése a gondozási idő alatt

A gyermek számára az elszakadás a megszokott környezetétől, gondozóitól, a szeretett személyektől, a nevelőszülői családjától, barátaitól, az új családba kerülése és beilleszkedése, valamint az örökbefogadók szülővé válása új kihívásokkal van tele. Ez az időszak általában örömteli, de kritikus is mindkét fél számára.

A gondozási idő kezdete – hazaérkezés a családba

A hazaérkezés egy intenzív ismerkedési folyamat után következik be. Már a barátkozás folyamán fontos felhívni az örökbe fogadni szándékozók figyelmét arra, hogy a gyermeket ne halmozzák el ajándékokkal és rengeteg izgalmas programmal. Hiszen ha ez így zajlik, akkor a hazatérést követően nehéz váltani a „szürke hétköznapiakra”. Célravezetőbb a közös játék, a figyelem, a szeretet, az elfogadás közvetítése.

A hazaérkezést követően – bármennyire is sikeres volt a barátkozási folyamat – természetes, hogy a gyermek elszakadása korábbi gondozási helyétől szomorúságot, feszültséget, bizonytalanságot vált ki belőle. Az együtt töltött idő, a türelem, a szeretet megnyilvánulása segítheti a gyermek megnyugvását, a kötődés elmélyülését.

A gyermek ebben az időszakban mindenképpen veszteséget él meg, ennek folyamatában van jelen. Az örökbefogadó szülők a felkészítő tanfolyamon foglalkoznak a veszteség fogalmával, egyes szakaszaival, de érdemes a látogatás során ennek megemlékezése, felidézése.

Az örökbefogadott gyermeknek a szeretett személyek elvesztése mellett a biztonság elvesztésével is meg kell küzdenie. Az örökbefogadó szülők feladata ebben az időszakban ennek a segítése.

Tanácsadás keretén belül fel kell hívni a figyelmüket arra, hogy az első időszakban mindenképpen tartsák meg a gyermek korábbi napirendjét, gondozási szokásait, mert ezek az állandóságot jelentik a gyermek számára, keretet jelentenek, ami segíti a biztonság megélését, megkönnyíti a gyermek beilleszkedését új családjába, környezetébe.

A kezdeti időszakban előadódható nehézségek

A gyermek oldaláról

- elszakadás miatti gyász, szomorúság, sírás (sokat emlegeti a nevelőszülőket, gondozókat),
- regressziós tünetek,
- bizonytalanságérzés miatti szorongás (nem tudja még, mi az elvárás, a szabályok, mitől függ, hogy elfogadják, megtartják új szülei),
- nehezített alkalmazkodás a sok új szabályhoz, eltérő értékrendhez, eltérő szociokulturális miliőhöz, nevelési stílushoz, szokáshoz,
- szeparációs szorongás,
- félelem az új, ismeretlen, szokatlan dolgoktól, vagy elutasításuk (például zuhanyzó, számára ismeretlen ételek stb.),
- az új ingerek, új alkalmazkodás, szorongás miatti kimerültség (tünet: sokat alszik, vagy ellenkezőleg: túlingeregt, felpörög),
- alvási, étkezési problémák, regresszív viselkedés (étel elutasítása, túlevés, habzsolás, bepisilés, éjszakai felriadás, nehéz elalvás stb.).

Az örökbefogadók oldaláról

- A kihelyezés után derül ki, hogy a szülő nem tudja összeegyeztetni a gyerek ellátását egyéb kötelezettségeivel, munkájával, nincs megoldva az otthonmaradása
- A normatív kríziseknél leírt szülővé válási krízis (normatív krízis: a normál életfolyamatok változásaiból adódó krízisek. A személyiségfejlődés előre meghatározott stációkon, lépcsőfokokon megy keresztül, amelyek során az egyénnek az adott életszakaszra jellemző problémával, életfeladattal, krízissel kell szembesülnie. A probléma, az adott életfeladat megfelelő megoldása a következő életszakaszba lépés záloga.)
- A meddőség miatti gyász feléléde (például még benne vannak egy IVF-programban, vagy inkább visszatérnének még az orvosi úthoz, felidéződik a meg nem született, idealizált gyerek képe, amivel összehasonlítják a gyermeket).
- Érzelmileg és/vagy fizikailag is magára marad az anya a gyermekkel (a férj nincs otthon, sem ő, sem a nagyszülők nem foglalkoznak a gyermekkel).
- A családnak, rokonoknak nem tetszik a gyermek.
- A szülő nem bír a gyermekkel, mert eszköztelen, vagy nincs érzéke, türelme hozzá.
- Merev szokásrendszer, amit nem tud a szülő a gyermek szükségleteihez igazítani.
- A már a családban élő gyermek/ek és az új gyermek/ek között sok a konfliktus, féltékenykedés, amit nem tud a szülő jól kezelni.
- A szülő unja a gyermeket, nem tud vele mit kezdeni, sürgeti a közösségbe adást.
- A szülő olyan, számára nem elfogadható adottságait, tulajdonságait véli felfedezni a gyermeknek, amik sem az iratanyag ismertetésekor, sem a barátkozás során nem derültek ki számára.
- Elégedetlen a gyermek képességeivel, fejleszthetőségével (az első időktől „vizsgáztatja”, „fejleszti, tanítja” a szülő a gyereket).

A gondozási idő három fázisa

Mind a családtag látogató szakembereknek, mind az örökbe fogadni szándékozó szülőknek tisztában kell lenniük azzal, hogy a beilleszkedésnek alapvetően három fázisa van:

- a) **Mézeshetek** (amikor a még bizonytalanságban lévő gyermek nem mer természetesen viselkedni, túlzott alkalmazkodást mutat, de ezekből adódóan a nyugaltság és/vagy regresszió jeleit is mutathatja).
- b) **Provokációk nehéz időszaka** (összecsiszolódás, bizalomépítés, a feltétlen szeretet nem tudatos próbája a gyermek oldaláról).
- c) **A bizalom és a kötődés elmélyülése, családdá válás** (a korábban szerzett kötődési sérülések és pszicho-traumák hatásai enyhülnek, vagy elmúlnak, a gyermek biztonságban érzi magát, saját természetes szükségletei mentén és a szülők által kialakított szokások szerint viselkedik.) „Olyan mintha mindig együtt lettünk volna.” A szülők rutinos, kompetens szülőkké válnak.

Ezek a szakaszok általában teljes mértékben megjelennek a gondozási idő során.

Idősebb gyermek örökbefogadása esetén a kezdeti időszakban – „a mézeshetek” szakaszban – a gyermekek legtöbbször a szülők elvárásainak megfelelően viselkednek, hiszen számukra az új környezet kiszámíthatatlan és bizonytalan. Miután megtapasztalja a szülők türelmét, figyelmét, elfogadását, szeretetét, elkezdi „tesztelni” őket, hogy szeretetük feltétel nélküli-e. Ez nem feltétlenül tudatos részükről.

Az örökbefogadó szülőknek tudni kell, hogy az első hetekben hagyják a gyermeket gyermeknek lenni, megélni szomorúságát, megélni azt, hogy vele foglalkoznak, de ez nem a fejlesztését jelenti. Ne várjanak tőle teljesítményeket, ne akarják, hogy rögtön szobatiszta legyen, és minden elmaradását bepótolja egyik pillanatról a másikra. Fontos, hogy fokozott figyelemmel és türelemmel forduljanak felé.

A „**provokáció nehéz időszaka**” valóban nagyon megterhelő az örökbefogadó szülők számára. A gyermek próbálja a határait, mi az, amit még megtehet, ha rossz, akkor is elfogadják-e. Általában a nagyobb életkorú gyermekek több veszteségen, nehéz élethelyzetben vannak túl. Bizalmatlanok, nem hisznek szerethetőségükben. Ebben az időszakban találkoznak az örökbefogadó szülők ezekkel a problémákkal, rajtuk csapódik le a korábbi negatív élmények hatása, a bizalom elvesztése a felnőttek iránt. Az örökbefogadó szülők támogatása, megerősítése ebben a periódus-

ban mindennél fontosabb. Szükséges számukra, hogy beszélhessenek nehézségeikről, a gyermek viselkedéséről, a szakemberek pedig rá tudnak világítani ennek hátterére, értelmezni tudják a viselkedések forrását és segíteni tudják a közös gondolkodást a megoldási stratégiákban. Nem lehet megoldás, hogy a szülők szó nélkül hagyják a rosszaságokat, a helytelen cselekedeteket. Azt kell közvetíteniük, hogy megértik a gyermek érzéseit, szorongásait, szeretettel, türelemmel fordulnak feléje, ugyanakkor határokat, szabályokat állítanak fel. Meg kell értetniük a gyermekkel, hogy nem örülnek annak, ha nem a normáknak megfelelően viselkedett, de akkor is szeretik.

Fontos, hogy az örökbefogadók az első perctől kezdve olyan elvek mentén neveljék gyermeküket, ahogy a későbbiekben is szeretnék. A gyermek nem érti, ha egyszer megengednek neki valamit, utána pedig nem. Ez a bizonytalanságát fokozza. Ezért a szülők azonos nevelési elvek mentén, azonos kereteket szabva forduljanak a gyermekhez. A tanácsadóknak erre külön oda kell figyelni, és amennyiben ennek megnyilvánulását tapasztalják, haladéktalanul jelezniük kell a szülőknek. Természetes, hogy mindenki más családból érkezik, más nevelési stílusokkal, más nevelési tapasztalatokkal. Az örökbefogadó szülők a gyermek érkezésével válnak szülőkké, nevelési elveik a gyakorlatban ekkor mutatkoznak meg. A gyerekek pontosan észlelik, amennyiben szüleik nem hasonló szabályokat állítanak fel, próbálnak ezzel élni (visszaélni). Ami sokkal negatívabb hatást jelent, hogy keretek nélkül a bizonytalanságuk fokozódik, nem tudnak igazodni a szülők eltérő elvárásaihoz. Az örökbefogadó szülőknek nem szabad kritizálni a gyermek előtt egymás döntéseit, mindig külön kell megbeszélni a problémákat és közös elvárásokban megállapodni, amihez következetesen tartani kell magukat. (A szülői lét a kellő rugalmasságot is feltételezi, amivel nem árt időnként szembesíteni az örökbefogadó szülőket. A túlzott elvárásoknak és bizonyos dolgokhoz való merev ragaszkodás ugyanúgy negatív hatású lehet.)

A gondozásra kihelyezett gyermek veszteséget él meg, aminek megértése, kezelése az örökbe fogadni szándékozók számára nehéz feladat. Amennyiben tapasztalják a gyermek szomorúságát, ennek enyhítésére beszélgethetnek a korábbi életéről, nézegethetik közösen a fényképalbumát, élettörténeti könyvét. Az örökbefogadó szülők általában örülnek annak, ha a gyermek nem emlegeti a korábbi gondozási helyét, a nevelőszülőket. A látogatások során a szakembereknek erre rá kell kérdezni, és felhívni a figyelmet, hogy ez egyáltalán nem pozitív. Az örökbefogadó szülőknek – még ha nehéz is – ilyenkor kezdeményezőknak kell lenniük, nekik kell elővenni a fényképeket, vagy beszélgetést kezdeményezni. Az elfojtás, az elkerülés nem segíti a gyász feldolgozását és a kötődés elmélyülését.

A gondozási időt figyelemmel kíséző szakember feladata a gyermek megfigyelése, vele való kapcsolatfelvétel, amelynek kiváló segítője a játék, a beszélgetés. Amennyiben létre jön a kommunikáció, fontos, hogy ne tegyen fel a gyermeknek állásfoglalást igénylő kérdéseket.

Empátiát igénylő helyzet a szakember részéről, hogy észlelje a gyermek állapotát, viszonyulását a szakemberhez. Különösen a gondozási idő kezdetén fordulhat elő gyakrabban, hogy a gyermek bizalmatlan a szakemberrel, tart tőle. Ez adódhat abból, hogy a gyermek még bizonytalan az új helyén, valamint a szakember megjelenése fokozhatja bizonytalanságát, hiszen szerepe volt a korábbi biztonságos környezetből való elkerülésében. Az örökbefogadó szülők feszengenek a gyermek elutasító magatartásától, kellemetlenül érzik magukat, de tájékoztatni kell őket, hogy ez természetes lehet a gyermek részéről. Az is fontos megtapasztalás számára, hogy a tanácsadó a látogatás végén elmegy és a gyermek életében nem történik gyökeres változás. Ezek a tapasztalások is erősítik biztonságérzetének alakulását.

Az örökbefogadás minden felnőtt szereplőjében tudatosítani kell, hogy a gondozásra történő kihelyezés után a nevelőszülő nem kezdeményezheti a kapcsolatfelvételt. A kötelező gondozási idő alatt csak a gyermek oldaláról induló igény alapján, indokolt esetben, és csak szakemberrel konzultálva kerüljön kapcsolatba a gyermek a nevelőszülőjével. Ebben az esetben telefonon, webkamerán keresztül, vagy indokolt esetben az örökbefogadók otthonában is találkozhatnak.

A szakembereknek és az örökbefogadó szülőknek azt is tudniuk kell, hogy a nevelőszülő is a veszteség folyamatában van a kihelyezést követően. A feldolgozás menetét támogatva elvárható, hogy az örökbefogadási tanácsadó röviden visszajelzést adjon az örökbefogadó családban látott tapasztalatokról a nevelőszülőnek. Fontos számukra, hogy arról halljanak, az általuk gondozott, szeretett gyermek jól érzi magát új környezetében, örökbefogadó szülei szeretik.

Az örökbefogadó szülőknek azt is meg kell érteniük – erről beszélni kell nekik –, hogy a gyermek kötődésének elmélyülésére, a veszteségeinek feldolgozására, a felnőttek iránti bizalom visszaállítására nem elég a gondozási idő,

akár több évig tartó folyamat is lehet, amelynek sikerességében az örökbefogadó szülők elfogadó attitűdje, türelme meghatározó.

Jó, ha az egész örökbefogadási folyamatra jellemző – az alkalmasságtól kezdve – egy olyan bizalmi kapcsolat kiépítése, amely alapot ad arra, hogy a kötelező gondozási idő alatt és az örökbefogadás lezáródása után, az utánkövetés időszakában (vagy akár később is) a szakszolgálat tanácsadóihoz, szakembereihez forduljanak kérdéseikkel, nehézségeikkel, gondjaikkal.

4.7.5. A látogatások ütemezése

A gyermek kihelyezésével egyidejűleg az örökbefogadási tanácsadó megtervezi a családlátogatások gyakoriságát.

A családot szükség szerint, de lehetőleg hetente egy alkalommal meg kell látogatni az otthonában. Két látogatás között az örökbefogadási tanácsadó telefonon folyamatosan tartja a kapcsolatot az örökbefogadó családdal.

A hazaérést követően érdemes az első napokat a család együttlétének hagyni, viszont a telefonos kapcsolattartásnak ebben az időszakban fokozottabb jelentősége van. Amennyiben valamilyen problémát jelez a család, vagy az örökbefogadási tanácsadó tapasztal a beszélgetés alapján aggályos helyzetet, soron kívül kell látogatást kezdeményezni.

A látogatásokat úgy kell időben ütemezni, hogy találkozhassanak mind a két örökbefogadó szülővel, legyen alkalma a szakembereknek külön foglalkozni, beszélgetni a gyermekkel és a szülőkkel egyaránt.

4.7.6. Az örökbefogadási tanácsadó, a pszichológus és a gyermekvédelmi gyám feladatai a látogatások során

- Figyel a kapcsolat alakulására, fejlődésére vagy megtorpanására.
- Konkrét nevelési tanácsokkal, és a gyermek viselkedésének az értelmezésével segíti a gyermek elfogadását, beilleszkedését, és az örökbe fogadni szándékozók kompetens szülővé válni.
- Feljegyzéseket készít a tapasztalatairól, az örökbe fogadni szándékozókknak adott tanácsokról.
- A gyermekkel külön is foglalkozik, beszélget. Nem tesz fel a gyermeknek állásfoglalást igénylő kérdéseket.
- Az örökbe fogadni szándékozókkal külön, a gyermek nélkül is, beszélget, pl. alvási időben történő látogatás-kor. Ilyenkor tud konzultálni a nevelési nehézségekről.

4.7.7. Teendők probléma észlelése esetén

Amennyiben a szakemberek bármilyen jellegű problémát, zavart, elakadást észlelnek a kapcsolat alakulásában, elsődlegesen törekedni kell a haladéktalan megoldásra. A probléma jellegéből adódóan pszichológiai, pedagógiai tanácsadás válik szükségessé. A családlátogatásokat ekkor már mindenképpen több szakembernek kell végezni, a gyermeket ismerő pszichológus bevonása elengedhetetlen.

A hosszabb idejű és pozitív kimenetelt előre vetítő támogatás esetén sor kerülhet a kötelező gondozási idő meghosszabbítására, de ez csak nagyon indokolt esetben és a gyermek érdekében valósulhat meg (pl. a döntést befolyásoló, a kötelező gondozási idő alatt felmerülő, kivizsgálás alatt levő egészségügyi probléma – akár az örökbe fogadni szándékozó, akár a gyermek részéről).

A kötelező gondozási idő meghosszabbítását nem indokolhatja az örökbe fogadni szándékozók elfogadási bizonytalansága, az, hogy nem tudják eldönteni, ezt a gyermeket szeretnék-e örökbe fogadni, mert ez elfogadási problémára utal, amely veszélyezteti az örökbefogadás sikerességét.

4.7.8. Teendők, ha szükséges a gondozásba helyezés megszüntetése

Előfordulhatnak olyan esetek, amikor az örökbefogadó szülők a gyermek részéről olyan nem ismert egészségügyi állapotot, személyiségvonásokat tapasztalnak, ami számukra nem elfogadható, vagy nem képesek a gyermekkel együtt élni, a felmerülő gondokat nem tudják adekvát módon kezelni, a pszichológiai, pedagógiai megsegítés nem vezet eredményre. Ilyenkor a kötelező gondozási időt meg kell szakítani. Ez történhet a szülők kérésére (visszavonják örökbefogadási kérelmüket), vagy a szakszolgálat állásfoglalása alapján, a gyám kérelmének visszavonásával.

A gondozási idő megszakítására, a gondozási helyére történő visszakerülésére fel kell készíteni a gyermeket, a pszichológus, az örökbefogadási tanácsadó aktív közreműködésével. Amennyiben az örökbefogadó szülők kérésére kerül sor a folyamat megszakítására, feladatuk, hogy ezt a gyermeknek elmondják, de kontrollált körülmények között, a pszichológus jelenlétében. A gyermek mindenképpen sérül ebben a helyzetben, és nem terhelhető még azzal is, hogy az örökbefogadó szülők közlését követően magát hibáztassa a kapcsolat megszakadásáért.

A kötelező gondozási idő megszakításának szükségességét és annak okát jelezni kell a gyámhivatalnak. A szakszolgálat egyúttal visszavonja a gyermek örökbefogadásának engedélyezésével kapcsolatos javaslatát, a gyám pedig az engedélyezés iránti kérelmét, megindokolva azt. A gyámhivatal határozatban dönt a kötelező gondozási idő megszakításáról, az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadás engedélyezése iránti kérelmének elutasításáról. A gyermeket a korábbi gondozója – a sikertelenség bizonyossá válása után haladéktalanul – visszaviszi a gondozási helyére.

A gyermeket a gondozójának segíteni kell a kudarc miatti pszichés problémáinak feldolgozásában az őt ismerő pszichológus bevonásával. A gyermeknek magyarázatot kell kapnia a történetekre. Természetes módon felerősödnek benne azok az érzések, hogy ő nem szerethető, nem kell senkinek, melyekkel a pszichológusnak foglalkozni kell. Újabb barátkozásra csak ennek a feldolgozása után lehet felkészíteni a gyermeket.

A szakszolgálat örökbefogadásokért felelős vezetőjének feladata a beilleszkedési folyamat sikertelenségének vizsgálata, ebből a célból összehívja az örökbefogadást előkészítő, segítő szakembereket. A megbeszélésen összegzik a konklúziókat, melyekről az örökbefogadási tanácsadó emlékeztetőt készít.

A szakszolgálat kezdeményezi az örökbe fogadni szándékozók pszichológiai tanácsadásra való behívását, szükség esetén az alkalmasság felülvizsgálatát.

Azt követően, hogy a pszichológus javasolja a gyermek másik örökbe fogadni szándékozóknak történő bemutatását, a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó előkészíti az újabb illesztési teamet.

4.7.9. Búcsúzás

A búcsúzás célja, hogy a gyermek le tudja zárni a korábbi életszakaszát. A sikeres kötelező gondozási idő végén az örökbefogadási tanácsadó megszervezi a gyermek elbúcsúzását az előző gondozótól, a nevelőszülői családtól, társaktól (a gyermek korának és értelmi fejlettségének és a körülményeknek megfelelő módon, lehetőleg az eredeti gondozási helyen, az örökbe fogadni szándékozók jelenlétében). A búcsúzásnál törekedni kell az intimitásra, de kerülni kell a gyermeket esetleg elbizonytalanító heves érzelmi megnyilvánulásokat.

Nevelőcsaládtól történő búcsúzásnál a nevelőszülői tanácsadó, gyermek-/lakásotthonból való búcsúzáskor a gyermek-/lakásotthon illetékes vezetője legyen jelen.

Nagyobb életkorú (2-3 év feletti) gyermeknél a gondozási idő végén kerül sor a „valódi” elköszönésre, a gyermek-/lakásotthonban, illetve lehetőleg a nevelőszülő otthonában. A gyermek ekkor elviszi magával a még ott maradt holmiját. Kimondják, hogy most már mindig az új szüleivel fog élni.

Amennyiben a gyermek biztonságos kötődése még nem alakult ki a gondozási idő végéig, nem kell a kötelező gondozási idő végéhez ragaszkodni, szükség esetén néhány héttel, hónappal később is megtörténhet az elbúcsúzás.

Az elbúcsúzásnak akkor van tere, ha a korábbi gondozó megfelelően tudja támogatni az elválást, ha együtt tud örülni a gyermekkel annak, hogy új szerető szülők nevelik, sorsa véglegesen és pozitívan rendeződik. Az örökbefogadási és a nevelőszülői tanácsadó, a pszichológus még a kötelező gondozási idő alatt is erősíthetik a gyermek beilleszkedésével kapcsolatos pozitív visszajelzésekkel a nevelőszülőben azt a meggyőződést, hogy az örökbefogadás a gyermek érdeke. A nevelőszülőt fel kell készíteni az újratálalkozásra, a búcsúra.

Csecsemőknél a gondozási idő végén történő elbúcsúzástól el lehet tekinteni.

Az átgondozást (barátkozást és a kötelező gondozási időszakot) kísérő szakemberek (tanácsadó és pszichológus) mérlegelése alapján, és a gyermekkel megbeszélve kivételesen indokolt esetben (pl. bántalmazó múltbeli környezet, járványhelyzet) a gondozási idő végén történő búcsútól nagyobbaknál is el lehet tekinteni.

Az örökbefogadókban, a nevelőszülőkben, a nevelőkben, gondozókban is tudatosítani szükséges, hogy a gyermekeknek fontos, hogy ne szakadjanak el a múltjuktól. Mikor már biztonságosan érzi magát a gyermek az örökbefogadó családban, kötődése kialakult, stabil, lehetőséget kell biztosítani számára a korábbi gondozási helyre történő visszalátogatásra. Optimális, ha ez a későbbiekben is rendszeresen megvalósul.

4.7.10. Javaslat az örökbefogadás engedélyezésére

Az örökbefogadási tanácsadó a kötelező gondozási idő letelte után haladéktalanul megfogalmazza a szakszolgálat javaslatát, és megküldi a kijelölt gyámhivatalnak.

A javaslat tartalmazza

A kötelező gondozási idő eredményes leteltének megállapítását, valamint, hogy az örökbefogadás a gyermek érdekében áll. Bemutatja a kapcsolat fejlődésének folyamatát, tartalmazza továbbá a kötelező gondozási idő során tapasztalt nehézségeket, problémásabb területeket, amelyekben az örökbefogadó család segítségre szorulhat az örökbefogadás engedélyezését követően, az utánkövetést végző tanácsadónak mire kell fokozott figyelmet fordítani.

A kötelező gondozási idő elteltekor a gyámhivatal nyilatkoztatja az örökbe fogadni szándékozó szülőket örökbefogadási szándékuk fenntartásáról. A gyermekvédelmi gyám nyilatkozik arról, hogy az örökbefogadás a gyermek érdekét szolgálja.

Amennyiben a gyámhivatal a korlátozottan cselekvőképes vagy az ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen örökbefogadandó gyermek meg kívánja hallgatni, meghallgatásának szükségességét a szakszolgálat gyermeket ismerő pszichológusa véleményezze. Amennyiben a gyámhivatali ügyintéző ragaszkodik a gyermek meghallgatásához, legyen jelen a gyermekvédelmi gyám.

Az örökbefogadási tanácsadó tájékoztatja az örökbefogadó szülőket a további teendőkről: az örökbefogadást engedélyező határozat véglegessé válását követően kerül sor az új anyakönyvi kivonat kiállítására, ennek kézhezvételét követően tudják a gyermek további okmányait intézni (lakcímkártya, TAJ kártya, adókártya, személyi igazolvány), és a névváltozást a különböző intézményeknél bejelenteni.

4.8. Az örökbefogadás engedélyezése utáni feladatok

Az örökbefogadást engedélyező határozat véglegessé válása után a gyermekvédelmi gyám haladéktalanul visszaküldi a kibocsátónak:

- a hatósági igazolványt (tajkártya, adóazonosító kártya),
- a közgyógyellátási igazolványt,
- a lakcímkártyát.

Írásban tájékoztatja az iskolát a hiányzásról és az engedélyező határozat számának és dátumának közlésével az örökbefogadás engedélyezéséről. (A gyermek örökbefogadás utáni személyi adatai nem közölhetők az oktatási intézménnyel.)

Az örökbefogadási tanácsadó

- lezárja a GYVR-ben az örökbefogadás engedélyezését,
- a gyermek iratait bekéri a gondozási helytől, és a szakszolgálat irattárában lévővel együtt titkos irattárba helyezi.

5. A tevékenység időtartama

A tevékenység a gyermek örökbefogadhatóságáról rendelkező határozat, illetve értesítés kézhezvételétől az örökbefogadás engedélyezéséig tart. A résztvékenységek jelentős részét haladéktalanul el kell végezni, viszont a gyermekkel történő barátkozásra elegendő időt szükséges biztosítani, a fokozatosság figyelembevételével, igazodva a gyermek életkorához, személyiségéhez. A kötelező gondozási idő nagyon kevés kivétellel nem hosszabb egy hónapnál. Optimális esetben újszülöttek esetében a tevékenység időtartama nem több 3 hónapnál, idősebb gyermek esetében 6 hónapnál.

IV/2. Az országos örökbefogadást elősegítő szerv közreműködésével történő örökbefogadás sajátosságai

1. A tevékenység célja

Az országos örökbefogadást elősegítő szerv közreműködésével előkészített örökbefogadás célja a gyermekek hazai örökbefogadásának előmozdítása más megyei örökbe fogadni szándékozók által, amennyiben a területi gyermekvédelmi szakszolgálat illetékességi területén nincs a gyermek számára megfelelő örökbe fogadni szándékozó.

2. A tevékenység célcsoportja

A gyermek, akinek örökbefogadását az országos örökbefogadást elősegítő szerv közreműködésével a szakszolgálatok előkészítik, lehet:

- szakellátásban nevelkedő nevelésbe vett végleges határozattal/jogerősen örökbefogadható gyermek;
- szakellátásban nevelkedő ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermek, akinek örökbefogadásához szülei hozzájárultak, vagy ismeretlen szülőktől származik, 6 hetes életkora előtt még nem véglegesen örökbefogadható;
- nem szakellátásban nevelkedő gyermek, akinek örökbefogadásához szülei titkosan vagy nyíltan hozzájárultak, vagy ismeretlen szülőktől származik, és aki 6 hetes életkora előtt még nem véglegesen örökbefogadható.

Az országos örökbefogadást elősegítő szerv által előkészített örökbefogadásban részt vevő örökbe fogadni szándékozók azok lehetnek, akik:

- végleges alkalmassági határozattal rendelkeznek, és
- vállalják másik megyében nevelkedő olyan gyermek örökbefogadását, akinek nem találtak a megyén belül megfelelő örökbefogadó szülőket, így vállalják a lakóhelyüktől távolabb történő barátkozást, gyámhivatali ügyintézését.

3. A tevékenységet végzők

A gyermek szerinti szakszolgálat: az a területi gyermekvédelmi szakszolgálat, amelynek az illetékességi területén az örökbefogadható gyermek van. Feladata a gyermek örökbefogadásának előkészítése elsősorban megyén belül, illetve az országos nyilvántartáson keresztül, ha a belföldi örökbefogadásra nincs esély, külföldre. Folyamatosan figyelemmel kell kísérnie és segítenie kell a gyermek örökbefogadásának folyamatát. Ezen feladatokat alapvetően **a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó az örökbefogadásban dolgozó pszichológus** segítségével látja el.

Az örökbe fogadni szándékozók szerinti szakszolgálat: az a területi gyermekvédelmi szakszolgálat, amelynek az illetékességi területén lévő örökbe fogadni szándékozókat ajánl az országos örökbefogadást elősegítő szerv a más megyei örökbefogadható gyermek számára. Feladata az illesztési teamen a kiválasztás segítése, a kijáánlásban gyors és szakszerű közreműködés, folyamatos együttműködés a gyermek szerinti szakszolgálattal, a kötelező gondozási idő alatt pedig felelős a gyermek beilleszkedésének figyelemmel kísérésért, örökbefogadásának előmozdításáért. Ezen feladatokat **az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadója az örökbefogadásban dolgozó pszichológus** segítségével látja el.

Az országos örökbefogadást elősegítő szerv: az egységes örökbefogadási nyilvántartásból örökbe fogadni szándékozókat ajánl az örökbefogadható gyermek számára, ha a gyermek szerinti szakszolgálat illetékességi területén

nincs a gyermek számára megfelelő örökbe fogadni szándékozó. Folyamatosan ellenőrzi az örökbefogadási folyamatok megvalósulását.

Az országos örökbefogadási team: segíti az országos örökbefogadási szerv kijárlását követően az illesztési team haladéktalan összehívását, az örökbefogadás előkészítésének magas szintű szakmai megvalósulását. Ennek érdekében koordinál, szakmai segítséget nyújt a folyamatban, valamint ellenőrzi azt.

Az örökbefogadás előkészítésének folyamatát a szakszolgálatok örökbefogadási tanácsadói és az országos örökbefogadást elősegítő szerv ügyintézője a GYVR örökbefogadási alrendszerében rögzítik, egymás értesítése, tájékoztatása a nyilvántartási rendszeren keresztül történik.

4. A tevékenység eltérései a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezetben foglaltaktól

4.1. Az országos örökbefogadást elősegítő szerv értesítése

Amennyiben a gyermek szerinti szakszolgálat nem talált az illetékességi területén a gyermek számára megfelelő örökbe fogadni szándékozókat, a szakszolgálat – a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó közreműködésével – haladéktalanul értesíti erről a GYVR-en keresztül az országos örökbefogadást elősegítő szervet, és javaslatot kér az adott gyermek szükségleteinek optimális kielégítésére alkalmasnak látszó örökbe fogadni szándékozók személyéről.

Az értesítés tartalmazza a megyén belüli örökbefogadás eredménytelenségének tényét és annak okát (nincsenek a gyermek számára megfelelő örökbe fogadni szándékozók, illetve akiknek kijárlották a gyermeket, miért nem vállalták örökbefogadását), továbbá, hogy van-e valamilyen speciális elvárás a leendő örökbefogadók vonatkozásában a gyermek szükségletei szempontjából.

Az országos örökbefogadást elősegítő szerv értesítése előtt a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó ellenőrzi, hogy a gyermek örökbefogadásának előkészítéséhez szükséges információk a GYVR-ben naprakészek-e.

4.2. A gyermek számára megfelelőnek tűnő örökbe fogadni szándékozó(k) kiválasztása

Az országos örökbefogadást elősegítő szerv a gyermek szerinti szakszolgálat megkeresésére a jelentkezési sorrend és a szakszolgálat által megfogalmazott, a leendő örökbefogadó családra vonatkozó elvárások figyelembevételével haladéktalanul kiválasztja a gyermek számára megfelelőnek tűnő örökbe fogadni szándékozókat, a lehetőségek szerint 1–5 családot. A kijárlást megelőzően egyeztet az örökbe fogadni szándékozók szerinti szakszolgálat örökbefogadási tanácsadójával az örökbe fogadni szándékozók fogadókészségéről.

Abban az esetben, ha az országos örökbefogadást elősegítő szerv csak olyan vélhetően megfelelő örökbe fogadni szándékozókat talál a gyermek számára, akiknek korábban örökbefogadott gyermekük kevesebb, mint két évvel fiatalabb az örökbefogadható gyermeknél, továbbá, ha a két örökbefogadás között nem telt el még két év, az örökbe fogadni szándékozók kiválasztására a belföldi örökbefogadás elősegítése érdekében szakmai konzultáció igénybevételével a kijelölt örökbefogadási szolgálat egyetértése esetén kerülhet sor.

4.3. Teendők, ha nincs a gyermek számára megfelelő örökbe fogadni szándékozó

Ha az országos örökbefogadást elősegítő szerv nem talál a gyermek számára megfelelő örökbe fogadni szándékozókat, azt jegyzőkönyvben rögzíti, és a GYVR-en keresztül a gyermek örökbefogadásának az előkészítését haladék-

talánul átteszi a Központi Hatósághoz a nemzetközi örökbefogadás elősegítése érdekében. Erről egyidejűleg értesíti a szakszolgálatot, valamint a gyermek nevelésbe vétele, valamint az örökbefogadás engedélyezése ügyében eljáró illetékes gyámhivatalt.

4.4. Teendők, ha van megfelelő örökbe fogadni szándékozó

Az országos örökbefogadást elősegítő szerv a kiejánlásról értesíti mind a gyermek, mind az örökbe fogadni szándékozók szerinti szakszolgálatot a GYVR-en keresztül, ezzel egyidejűleg hozzáférést biztosít a gyermek szerinti szakszolgálatnak a kiválasztott örökbe fogadni szándékozók adataihoz a GYVR-ben.

4.5. Az illesztést végző team összehívása

Az illesztési team összehívása az országos örökbefogadási team feladata.

A teamre meghívott szakemberek:

- a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó,
- az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadói,
- a gyermeket és az örökbe fogadni szándékozókat ismerő pszichológusok,
- a gyermek szerinti szakszolgálat örökbefogadásokért felelős vezetője,
- a gyermekvédelmi gyám,
- a nevelőszülői tanácsadó,
- a nevelőszülői hálózat szakmai vezetője,
- a gyermekotthon szakmai vezetője,
- szükség esetén a gyermek gondozója, nevelőszülője (amennyiben a kiválasztáshoz releváns információkkal rendelkezik).

Az illesztési teamen akkor születethet szakmai döntés a gyermek számára legmegfelelőbb örökbe fogadni szándékozó kiválasztásáról, ha azon részt vesz az országos örökbefogadási team referense, a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó, az örökbe fogadni szándékozókat ismerő örökbefogadási tanácsadók, a gyermekvédelmi gyám, a gyermek szerinti Örökbefogadási Szolgálat vezetője és a gondozási hely képviselője.

Az illesztési team szakmai döntéséről a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó készíti az emlékeztetőt, és a team szakmai döntését rögzíti a GYVR-ben. Az illesztési teamre minden egyéb vonatkozásban a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.2.1.2. Az illesztési team” alfejezetében foglaltak szerint valósítandó meg.

4.6. A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók tájékoztatása a gyermekről

A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadója haladéktalanul megszervezi a tájékoztatásukat a gyermekről. Értetésük, a gyermekre vonatkozó dokumentáció ismertetése, az ismertetése eredményének rögzítése a GYVR-ben megegyezik a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.4. A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók tájékoztatása” alfejezetében leírtakkal.

4.7. További tájékoztatás és a gyermek megtekintésének megszervezése

Ha az örökbe fogadni szándékozók szeretnének bővebb tájékoztatást kapni a gyermekről és megtekinteni őt, az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadója erről értesíti a gyermek szerinti szakszolgálatot telefonon,

és ezt az információt a GYVR-ben is rögzíti. A gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó feladata megszervezni a gyermek személyes bemutatását. A megtekintés megszervezése és a megtekintés a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.5. A gyermek megtekintése” alfejezetében foglaltak szerint történik.

4.7.1. A gyermek és a gondozási hely felkészítése a bemutatásra, barátkozásra

A „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.3. A gyermek és a gondozási hely felkészítése a bemutatásra, barátkozásra” alfejezetében foglaltak szerint történik.

4.7.2. Időpont-egyeztetés a gyermek megtekintésére

A gyermekről további tájékoztatást, illetve a gyermek személyes bemutatását kérő örökbe fogadni szándékozók felveszik a kapcsolatot a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadóval. Amennyiben ez 3 napon belül nem történik meg, a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó telefonon kapcsolatba lép velük. Ha a kapcsolatfelvétel eredménytelen, azt jelzi az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadójának és az országos örökbefogadási team referensének.

4.7.3. A gyermek megtekintése

A gyermek megtekintése a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.5. A gyermek megtekintése” alfejezetében foglaltak szerint történik.

4.7.4. Teendők a gyermek eredményes megtekintését követően

A gyermek elfogadása esetén a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó erről értesíti az örökbe fogadni szándékozók szerinti szakszolgálatot és az országos örökbefogadást elősegítő szervet a GYVR-en keresztül, valamint az országos örökbefogadási teamet.

4.7.5. Teendők a gyermek eredménytelen megtekintését követően

A gyermek elutasítása esetén a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó az elutasításról és annak okáról a GYVR-en keresztül haladéktalanul értesíti az örökbe fogadni szándékozók szerinti szakszolgálatot és az országos örökbefogadást elősegítő szervet, valamint a soron következő örökbe fogadni szándékozók szerinti szakszolgálatot felhívja arra, hogy a gyermekről tájékoztassák a kiválasztott örökbe fogadni szándékozókat. Az újabb kijárlást rögzíti a GYVR-ben.

4.8. A gyermekkel való ismerkedés – a barátkozás

A barátkozás megszervezése, ütemezése, segítése megegyezik a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.6. A gyermekkel való ismerkedés – a barátkozás” alfejezetében leírtakkal.

A barátkozás folyamatában a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó folyamatosan tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozók szerinti szakszolgálat örökbefogadási tanácsadóját. Probléma felmerülése esetén konzultál az örökbe fogadni szándékozókat ismerő tanácsadóval, pszichológussal, az országos örökbefogadási team referensével, a probléma megoldásához segítségüket kéri.

A barátkozási folyamat esetleges megszakítása esetén a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó a barátkozás eredménytelenségéről és annak okáról haladéktalanul értesíti az örökbe fogadni szándékozók szerinti szakszolgálatot és az országos örökbefogadást elősegítő szervet – amit a GYVR-ben is rögzít –, valamint az országos örökbefogadási teamet.

A gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó azt követően, hogy a pszichológus kialakította véleményét a gyermek örökbe fogadni szándékozónak ismételt bemutatásával kapcsolatban, a véleményt haladéktalanul megküldi az országos örökbefogadást elősegítő szervnek újabb örökbe fogadni szándékozók kijánlása érdekében.

A szakszolgálat álláspontjának kialakítása a kötelező gondozásba helyezésről, a javaslat megküldése a gyámhivatalnak, a gyámhivatali meghallgatás megszervezése a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.6.4. A szakszolgálat álláspontjának kialakítása a kötelező gondozásba helyezésről” alfejezetében leírtak szerint történik.

4.9. A kötelező gondozásba történő helyezés

A kötelező gondozásba kihelyezést közvetlenül megelőző teendők és az addigi gondozóktól, családtagoktól, társaktól való elköszönés a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.7. A kötelező gondozásba helyezés” alfejezetében foglaltaknak megfelelően történik.

4.10. A kötelező gondozási idő figyelemmel kísérése

A gyámhivatal felkérésére a kötelező gondozási idő alatt a kihelyezett gyermek gondozását, a szülő-gyermek kapcsolat alakulását, a gyermek örökbefogadó családba történő beilleszkedését az örökbe fogadni szándékozók szerinti szakszolgálat örökbefogadási tanácsadója (az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadója) kíséri figyelemmel, szükség szerint az örökbefogadási pszichológus bevonásával.

A kötelező gondozási idő figyelemmel kísérése, a szakemberek feladatai, a problémák kezelése a látogatások során megegyeznek a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.7. A kötelező gondozásba helyezés” alfejezeteiben leírtakkal. A gyermek beilleszkedését figyelemmel kísérő esetgazda folyamatosan tájékoztatja a gyermek szerinti szakszolgálat szakembereit, a gyermekvédelmi gyámot a gondozási időről, probléma felmerülése esetén bevonja őket, valamint az országos örökbefogadási teamet a probléma megoldásába.

Az esetgazda tájékoztatja az örökbefogadó szülőket arról, hogy a kötelező gondozási idő letelte után nyilatkozatukat örökbefogadási szándékuk fenntartásáról a lakóhelyük szerinti kijelölt gyámhivatalnál is megtehetik, és ezt egyeztetni szükséges a gyermek örökbefogadását engedélyező gyámhivatallal.

A gyermek elbúcsúzása az előző gondozótól, családtól, társaktól a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.7.9. Búcsúzás” alfejezetben foglaltak szerint történik.

4.11. Javaslat az örökbefogadás engedélyezésére

A kötelező gondozási idő letelte után az örökbe fogadni szándékozók szerinti szakszolgálat örökbefogadási tanácsadója fogalmazza meg a szakszolgálat javaslatát, és küldi meg a gyámhivatalnak a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.7.10. Javaslat az örökbefogadás engedélyezésére” alfejezetében foglaltak szerint.

4.12. Az örökbefogadás engedélyezése utáni feladatok

Az engedélyező határozat véglegessé válása után a gyermekvédelmi gyám és a gyermek szerinti szakszolgálat gyermekügyes örökbefogadási tanácsadója haladéktalanul ellátja a gyermek irataival kapcsolatos, az örökbe fogadni szándékozók szerinti szakszolgálat örökbefogadási tanácsadója pedig az örökbefogadó szülők irataival kapcsolatos teendőket a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.8. Az örökbefogadás engedélyezése utáni feladatok” alfejezetében foglaltak szerint.

5. A tevékenység időtartama

A tevékenység időtartama optimális esetben ebben a folyamatban sem több újszülöttek esetében 3 hónapnál, idősebb gyermek esetében 6 hónapnál.

IV/3. A nemzetközi örökbefogadások előkészítésének sajátosságai

1. A nemzetközi örökbefogadás fogalma

Nemzetközi örökbefogadásnak minősül, ha az örökbefogadás következtében a gyermek végleges jelleggel más országba kerül, függetlenül az örökbefogadó állampolgárságától és attól, hogy a gyermek állampolgársága megváltozik-e.

2. A tevékenység célja

Azon nevelésbe vett örökbefogadható gyermekek nemzetközi örökbefogadásának előmozdítása, akiknek a hazai örökbefogadására tett intézkedések nem vezettek eredményre.

3. A tevékenység célcsoportja

Azon nevelésbe vett gyermekek, akiket a gyámhivatal örökbefogadhatónak nyilvánított vagy megállapította örökbefogadhatóságukat, és a hazai örökbefogadásuk előmozdítására tett intézkedések nem vezettek eredményre. Nincs lehetőség a gyermekek külföldre történő örökbefogadására nyílt örökbefogadással – a házastársi/rokon örökbefogadást kivéve –, valamint az ideiglenes hatállyal elhelyezett vagy nem szakellátásban nevelkedő gyermek titkos örökbefogadására sem.

A Központi Hatóság nyilvántartásában szereplő örökbefogadásra alkalmasnak nyilvánított örökbe fogadni szándékozók, akiknek állampolgárságuktól függetlenül külföldön van a szokásos tartózkodási helyük.

4. A tevékenységet végzők

A gyermek örökbefogadásának előkészítésért ebben az esetben is **a gyermek szerinti szakszolgálat felelős, a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó** feladata az örökbefogadás előkészítése.

A nemzetközi örökbefogadási ügyekben eljáró **Központi Hatóság**, amely eleget tesz a Hágai Örökbefogadási Egyezményben előírt feladatoknak. A nemzetközi örökbefogadás kizárólag a Központi Hatóság közreműködésével valósulhat meg.

Az országos örökbefogadási team: segíti a Központi Hatóság kijánlását követően az illesztési team haladéktalan összehívását, az örökbefogadás előkészítésének magas szintű szakmai megvalósulását. Ennek érdekében koordinál, szakmai segítséget nyújt a folyamatban, valamint ellenőrzi azt.

Az örökbefogadás előkészítésének folyamatát a szakszolgálatok örökbefogadási tanácsadói és a Központi Hatóság ügyintézője a GYVR örökbefogadási alrendszerében rögzítik, egymás értesítése, tájékoztatása a nyilvántartási rendszeren keresztül történik.

5. A tevékenység eltérései a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezetben foglaltaktól

5.1. Teendők, amennyiben a gyermek belföldi örökbefogadására nincs lehetőség

Amennyiben az országos örökbefogadást elősegítő szerv megállapította, hogy a GYVR-ben nem szerepel olyan hazai örökbe fogadni szándékozó, aki vállalná a gyermek örökbefogadását, kezdeményezi a gyermek nemzetközi örökbefogadását.

Az országos örökbefogadást elősegítő szerv ügyintézője a GYVR-ben rögzíti, hogy a gyermek magyarországi örökbefogadására nincs esély, és hozzáférést biztosít a Központi Hatóságnak a gyermek adataihoz és az illesztéshez szükséges iratokhoz. A külföldi örökbefogadás előkészítéséről a szakszolgálat a GYVR-en keresztül, az országos örökbefogadást elősegítő szerv ügyintézője által értesül.

A külföldi örökbe fogadni szándékozók kiválasztásáig a szakszolgálat és az országos örökbefogadást elősegítő szerv folyamatosan figyelemmel kíséri, hogy a GYVR-ben van-e a gyermek számára megfelelőnek látszó hazai örökbe fogadni szándékozó személy. A hazai örökbefogadás elősegítése mindaddig megelőzi a nemzetközi örökbefogadás előmozdítását, amíg a kiválasztott külföldi örökbe fogadni szándékozókat nem tájékoztatják a gyermek örökbefogadásának lehetőségéről. Ezt követően a hazai örökbefogadásra a nemzetközi örökbefogadás sikertelensége esetén lesz ismét lehetőség.

5.2. A szakszolgálat feladatai az információ fogadásakor

Az örökbefogadási tanácsadó amennyiben a GYVR-ben feltöltött dokumentáció a gyermekről 6 hónapnál régebbi, vagy a gyermek állapotában lényeges változás következett be, haladéktalanul új szakvéleményeket, igazolásokat szerez be, és tölt fel a GYVR-be.

5.3. A gyermek számára megfelelőnek tűnő örökbe fogadni szándékozók kiválasztása

Nemzetközi örökbefogadás esetén a gyermek számára várhatóan megfelelő örökbe fogadni szándékozók keresése a Központi Hatóság feladata.

5.3.1. Teendők, ha van megfelelő örökbe fogadni szándékozó

A Központi Hatóság ügyintézője a gyermek állapotának, szükségleteinek figyelembevételével a külföldi örökbe fogadni szándékozók nyilvántartásában szereplő örökbe fogadni szándékozók közül – a jelentkezési sorrendet is figyelembe véve – kiválaszt lehetőség szerint 1–5 örökbe fogadni szándékozó házaspárt.

A Központi Hatóság ügyintézője a kiajánlásról értesíti a gyermek szerinti szakszolgálatot a GYVR-en keresztül, ezzel egyidejűleg hozzáférést biztosít számára a kiválasztott örökbe fogadni szándékozók adataihoz, dokumentumaihoz a GYVR-ben.

5.3.2. Teendők, ha nincs a gyermek számára megfelelő örökbe fogadni szándékozó

Amennyiben a Központi Hatóság nyilvántartásában nincs a gyermek számára megfelelőnek látszó örökbe fogadni szándékozó, a Központi Hatóság ügyintézője erről írásban tájékoztatja az országos örökbefogadást elősegítő szerv

ügyintézőjét. Az országos örökbefogadást elősegítő szerv ügyintézője értesíti a szakszolgálatot és a gyermek nevelésbe vételi ügyében illetékes gyámhivatalt. Ebben az esetben a gyermek sorsának hosszú távú rendezése más módon történhet, tartós elhelyezéséről kell gondoskodni.

5.3.3. Az illesztést végző team összehívása

A Központi Hatóság ügyintézője, az országos örökbefogadási team referense és a szakszolgálat örökbefogadási tanácsadója, pszichológusa, gyermekvédelmi gyámja, örökbefogadásért felelős vezetője közös feladata, hogy a gyermek számára a nyilvántartásban szereplő külföldi örökbe fogadni szándékozók közül kiválassza a legmegfelelőbbnek látszót.

Amennyiben van a nyilvántartásban a gyermek számára megfelelőnek látszó külföldi örökbe fogadni szándékozó, a Központi Hatóság ügyintézője erről haladéktalanul tájékoztatja a szakszolgálatot és az országos örökbefogadási teamet.

Az illesztési team összehívása ebben az esetben a kijelölt örökbefogadási szolgálat feladata.

A megbeszélés résztvevői:

- a Központi Hatóság ügyintézője, ha nem jár túl nagy késedelemmel,
- az országos örökbefogadási team referense,
- a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó,
- a gyermeket ismerő pszichológus,
- a gyermekvédelmi gyám,
- a szakszolgálat örökbefogadásért felelős vezetője,
- a gondozási hely képviselője.

Az illesztési team szakmai döntéséről a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó emlékeztetőt készít, és a team szakmai döntését rögzíti a GYVR-ben. Az illesztési teamre minden egyéb vonatkozásban a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.2.1.1. Az illesztési team előkészítése” alfejezete szerint valósítandó meg.

5.4. Kiajánlás a kiválasztott örökbe fogadni szándékozók számára

A Központi Hatóság ügyintézője a kiválasztott örökbe fogadni szándékozók szokásos tartózkodási helye szerinti Központi Hatóságon vagy az általa meghatalmazott szervezeten keresztül tájékoztatja a potenciális örökbefogadókat a gyermek örökbefogadásának lehetőségéről, személyazonosító adatairól, örökbefogadhatóvá válásának körülményeiről, valamint különleges szükségleteiről, és csatolja a gyermek állapotáról készült igazolásokat, szakvéleményeket. A megkeresésre 30 napon belül választ kér.

5.4.1. Teendők, amennyiben a kiválasztott örökbe fogadni szándékozók nem kívánnak megismerkedni a gyermekkel

Amennyiben a kiválasztott örökbe fogadni szándékozók nem kívánnak megismerkedni a gyermekkel, a Központi Hatóság ügyintézője a soron következő kiválasztott örökbe fogadni szándékozókat értesíti. Ha a team által kiválasztott valamennyi örökbe fogadni szándékozó elutasítja a gyermeket, vagy nem fogadókész, a Központi Hatóság újabb örökbe fogadni szándékozókat választ ki a nyilvántartásából, és az országos örökbefogadási team referense újabb illesztési teamet hív össze az 5.3.3. pontban foglaltak szerint.

5.4.2. Teendők, amennyiben a kiválasztott örökbe fogadni szándékozók szeretnének megismerkedni a gyermekkel

A Központi Hatóság ügyintézője megküldi az illetékes gyámhivatalnak az örökbe fogadni szándékozók eredeti iratanyagát és az igazolást arról, hogy a gyermek hazai örökbefogadása érdekében tett intézkedések nem vezettek eredményre. A szakszolgálatot a GYVR-en keresztül értesíti az elfogadásról.

5.5. A gyermek és a gondozási hely felkészítése a bemutatásra, barátkozásra

A „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.3. A gyermek és a gondozási hely felkészítése a bemutatásra, barátkozásra” alfejezetében foglaltak szerint történik.

5.6. Teendők közvetlenül az örökbe fogadni szándékozók megérkezése előtt

Az örökbefogadási tanácsadó – miután értesült a Központi Hatóságtól a gyermekkel való megismerkedési szándékról – haladéktalanul kapcsolatba lép a közvetítő szervezettel, ha nincs közvetítő szervezet, akkor az örökbe fogadni szándékozókkal, és tájékozik a Magyarországra érkezésük tervezett időpontjáról, amit a gondozási hellyel való egyeztetés után véglegesít velük. Rögzíti a magyarországi tartózkodási helyük címét. A gördülékeny ügyintézés elősegítése érdekében az időpont-egyeztetés előtt célszerű konzultálni a gyámhivatali ügyintézővel is a teendők sorrendjéről, az örökbe fogadni szándékozók meghallgatásának lehetséges időpontjáról.

5.7. Az örökbe fogadni szándékozók személyes tájékoztatása megérkezésüket követően a szakszolgálatnál

Az örökbefogadási tanácsadó – szükség esetén tolmács segítségével – tájékoztatást nyújt az örökbe fogadni szándékozóknak a barátkozás menetéről, a gyámhivatali eljárás lépéseiről, a gyermek kötelező gondozásba helyezéséről és a kötelező gondozási időről.

Kerüljön sor a gyermekről korábban megküldött információk kiegészítésére. Olyan szakember beszéljen a gyermekről, aki személyesen ismeri (örökbefogadási tanácsadó, gyermekvédelmi gyám, pszichológus).

A gyermekről való tájékoztatás egyebekben megegyezik a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.4. A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók tájékoztatása” alfejezetében foglaltakkal.

A külföldi örökbe fogadni szándékozók a tájékoztatást követően – de legkésőbb 24 órán belül – döntenek arról, hogy szeretnének-e a gyermekkel találkozni.

5.7.1. Teendők, ha az örökbe fogadni szándékozók szeretnének találkozni a gyermekkel

Az örökbe fogadni szándékozók pozitív válasza esetén az örökbefogadási tanácsadó lehetőleg még a válaszadás napján megszervezi a gyermek bemutatását.

5.7.2. Teendők, ha az örökbe fogadni szándékozók nem kívánnak megismerkedni a gyermekkel

Amennyiben az örökbe fogadni szándékozók nem kívánják a gyermeket megismerni, döntésüket írásban indokolni kell. Döntésükről az örökbefogadási tanácsadó értesíti a Központi Hatóságot, egyúttal az elutasítás tényét és okát rögzíti a GYVR-ben. A Központi Hatóság az 5.4. pontban foglaltak szerint a sorrendben következő kiválasztott örökbe fogadni szándékozónak ajánlja ki a gyermeket.

5.8. A gyermek bemutatása, személyes kapcsolatfelvétel

A gyermek bemutatását az örökbefogadási tanácsadó szervezi meg.

A bemutatásnál minél kevesebb személy legyen jelen (minden esetben előzetes megállapodásnak megfelelően), elsősorban:

- a gyermek gondozója (nevelőszülő/gyermekotthoni, lakásotthoni gondozó), aki a gyermekkel való személyes találkozás előtt tájékoztatást ad a gyermek mindennapi életéről, szokásairól, válaszol a szülők kérdéseire (a tájékoztatásnál a gyermek ne legyen jelen),
- örökbefogadási tanácsadó és/vagy a gyermeket ismerő pszichológus,
- tolmács,
- lehetőség szerint a gyermekvédelmi gyám.

A bemutatás helyszíne elsősorban a gyermek gondozási helye, indokolt esetben semleges terület (mindig a konkrét esetet, körülményeket figyelembe véve, a gyermek számára barátságos, kellemes környezetben, természetes közegében történjen).

Törekedni kell arra, hogy a minél több személyes benyomás alakulhasson ki a gyermekről.

5.8.1. Teendők az örökbe fogadni szándékozók pozitív nyilatkozata esetén

A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók a bemutatást követően – de legkésőbb 24 órán belül – nyilatkozzanak arról, hogy szeretnék-e a gyermekkel a kapcsolatot folytatni. A döntésükről az örökbefogadási tanácsadó a Központi Hatóságot értesíti, melyet a GYVR-ben is rögzít.

5.8.2. Teendők az örökbe fogadni szándékozók negatív nyilatkozata esetén

A gyermek elutasítása esetén a Központi Hatóság a sorrendben következő kiválasztott örökbe fogadni szándékozónak ajánlja ki a gyermeket, illetve szükség esetén illesztési teamet kell összehívni a legmegfelelőbb örökbe fogadni szándékozó kiválasztása céljából. A szakembereknek (pszichológus, gondozó, nevelőszülő) fel kell mérni a találkozás hatását a gyermekre, és amennyiben szükséges, segíteni kell feldolgozni a csalódást.

5.9. A gyermek elfogadása esetén a barátkozás megszervezése, segítése

Az örökbe fogadni szándékozók pozitív döntése után az örökbefogadási tanácsadó a lehető legrövidebb időn belül megszervezi a barátkozást.

5.9.1. A barátkozás ütemezése

Az örökbefogadási tanácsadó a barátkozás ütemezését egyezteti a gondozási hellyel, a gyermekvédelmi gyámmal, az örökbe fogadni szándékozókval, és erről feljegyzést készít.

A barátkozás az előre meghatározott ütemterv szerint, a gyermek életkori szükségleteihez igazodóan zajlik, eleinte a gondozó jelenlétében.

Az örökbe fogadni szándékozók egyre gyakrabban jönnek, egyre hosszabb időt töltenek együtt a gyermekkel, és fokozatosan átveszik a gondozási műveleteket.

A gondozó fokozatosan vonul ki a kapcsolatból.

A gyermek – lehetőség szerint – tegyen látogatást az örökbe fogadni szándékozók magyarországi tartózkodási helyén, lehetőleg a gondozóval együtt, amennyiben nincs ennek pszichológiai, pedagógiai ellenjavallata.

A látogatás ebben az esetben se jelentsen éjszakai ottalvást.

5.9.2. A barátkozás segítése

A barátkozás segítése a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.6.2. A barátkozás segítése” alfejezetében foglaltaknak megfelelően történik.

A kötelező gondozásba helyezés nemzetközi örökbefogadás esetén is csak a barátkozás megkezdését követően minimum 7 találkozás után történhet meg.

5.9.3. Teendők sikertelen barátkozás esetén

A teendők sikertelen barátkozás esetén megegyeznek a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.6.3. A barátkozási folyamat esetleges megszakítása” alfejezetében leírtakkal.

Ha a pszichológus javasolja a gyermek örökbefogadásának ismételt elősegítését, az örökbefogadási tanácsadó, az országos örökbefogadást elősegítő szerv, valamint a Központi Hatóság ügyintézője megvizsgálja, hogy van-e a nyilvántartásban olyan örökbe fogadni szándékozó, aki megfelelő lenne a gyermek számára.

5.10. A szakszolgálat álláspontjának kialakítása a gondozásba helyezésről

A szakszolgálat az örökbe fogadni szándékozók és a gyermek személyes kapcsolatfelvételétől számított nyolc napon belül – a gyermek gondozója, illetve gyermekvédelmi gyámja bevonásával – alakítja ki álláspontját arra vonatkozóan, hogy javasolja-e a gyámhivatalnak a gyermeknek az örökbe fogadni szándékozók gondozásába történő kihelyezését, és erről az örökbe fogadni szándékozókat tájékoztatja.

Az örökbefogadási tanácsadó a maga tapasztalatai, a gyermek gondozója és a barátkozásba bevont gyermeket ismerő pszichológus véleménye alapján – a barátkozás megkezdése után, amennyiben a folyamat előremutató, legalább 3 találkozás után, de mindenképpen nyolc napon belül – jelzi a szakszolgálat felelős vezetőjének a kötelező gondozásba helyezés várható idejét, és megfogalmazza a szakszolgálat javaslatát a kötelező gondozási időre történő kihelyezésre, valamint megszervezi a gyámhivatali meghallgatást.

A javaslat tartalma, megküldése a gyámhivatalnak, a gyámhivatali meghallgatás megszervezése a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.6.4. A szakszolgálat álláspontjának kialakítása a kötelező gondozásba helyezésről” alfejezetében leírtak szerint történik.

5.11. A kötelező gondozásba helyezés

A gyámhivatal kötelező gondozásba helyező határozata alapján a gyermek az örökbe fogadni szándékozók magyarországi tartózkodási helyükre távozik.

Amennyiben a barátkozás a határozat meghozatala előtt elérte célját, és a gyermek tovább maradása a gondozási helyen nem indokolt, a gyermekvédelmi gyám a gyámhivatal kötelező gondozásba helyező határozatának megérkezése előtt engedélyezheti a gyermek távozását.

5.11.1. Elkészítés az addigi gondozóktól, családtagoktól, társaktól és a gyermek kihelyezése az örökbe fogadni szándékozókhoz

Megegyezik a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.7. A kötelező gondozásba helyezés” alfejezeteiben foglaltakkal.

5.12. A gyermek beilleszkedésének figyelemmel kísérése a kötelező gondozási idő alatt, a látogatások ütemezése

A kötelező gondozás helye: Az örökbe fogadni szándékozók magyarországi tartózkodási helye. A kötelező gondozás figyelemmel kísérése, a látogatások ütemezése, a szakemberek feladatai, teendői a látogatások során – beleértve a probléma esetén felmerülő teendőket is – a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.7. A kötelező gondozásba helyezés” alfejezeteiben leírtak szerint történik, a közvetítő szervezet képviselője, illetve tolmács bevonásával.

5.12.1. Teendők az örökbefogadás előkészítésének sikertelensége esetén

Az örökbefogadás előkészítésének sikertelensége esetén a sikertelenség okának feltárása céljából az országos örökbefogadási team vezetője összehívja az örökbefogadás előkészítésében részt vett szakembereket. A megbeszélésen feltárlják az előkészítő folyamatban tetten érhető problémákat, majd összegzik a konklúziókat, melyeket az örökbefogadási tanácsadó jegyzőkönyvbe foglal.

A szakszolgálat jelezze a Központi Hatóságnak, amennyiben az örökbe fogadni szándékozó alkalmasságának felülvizsgálatát vagy pszichológiai tanácsadásra való behívását tartja szükségesnek.

5.12.2. Búcsúzás

A gyermek elbúcsúztatása a korábbi gondozási helytől a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.7.9. Búcsúzás” alfejezetében foglaltak szerint történik.

5.13. Javaslat az örökbefogadás engedélyezéséhez

A szakszolgálat a gyermek kihelyezésétől számított harminc napon belül megküldi a kijelölt gyámhivatalnak a szakszolgálat szakmai véleményét és az örökbefogadásra vonatkozó javaslatát, melyet az örökbefogadási tanácsadó készít elő.

A javaslat tartalmára és a gyámhivatali meghallgatás megszervezésére a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.7.10. Javaslat az örökbefogadás engedélyezésére” alfejezetében foglaltak irányadók.

5.14. Az örökbefogadás engedélyezése utáni feladatok

A „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.8. Az örökbefogadás engedélyezése utáni feladatok” alfejezetében foglaltakon túl az örökbefogadást engedélyező végleges határozat kézhezvétele után az örökbefogadási tanácsadó segítséget nyújt a gyermek újra anyakönyvezésének, útlevel igénylésének soron kívüli megszervezéséhez, szükség esetén készpénz-vagyonának felvételéhez.

6. A tevékenység időtartama

Miután megállapították, hogy a gyermek belföldi örökbefogadására nincs esély, az örökbefogadás engedélyezéséig a lehető legkevesebb idő teljen el. A gyermek iratainak a Központi Hatósághoz átkerülését követően az illesztési team egy hónapon belül összehívandó, mely után az örökbe fogadni szándékozók tájékoztatása a gyermekről a Központi Hatóság által haladéktalanul megtörténik. Az örökbe fogadni szándékozóknak 30 napon belül válaszolniuk kell a megkeresésre, ha vállalják a gyermek örökbefogadását, és a lehető legrövidebb időn belül el lehet kezdeni a barátkozást. Összességében 5 hónap alatt elvégezhető a tevékenység, ha a gyermek állapotánál, életkoránál fogva van esélye az örökbefogadásra. Beteg vagy magasabb életkorú, problémás gyermekek, nagyobb létszámú testvérsorok számára több időt vehet igénybe az örökbefogadók keresése.

IV/4. A gyermekvédelmi gondoskodásban nem részesülő, 6 hetesnél fiatalabb gyermekek titkos örökbefogadása előkészítésének sajátosságai – szülői hozzájárulás, illetve ismeretlen szülőtől származó gyermek esetén

1. A tevékenység célja

A vér szerinti szülő/k az összes fontos információ birtokában meghozott, megalapozott hozzájáruló nyilatkozata mellett minél korábban – lehetőleg már a szülészeti osztályról közvetlenül – megfelelő örökbefogadó családban nevelkedhessenek az újszülöttek. A vér szerinti szülők kapjanak meg minden lehetséges pszichoszociális segítséget újszülött gyermekük neveléséhez, vagy ha ez nem lehetséges, a gyermek és az ő számukra is legmegfelelőbb döntésük meghozatalához, a krízisből való felépülésükhöz, örökbefogadás esetén a gyermeküktől való elválás gyászának a feldolgozásához.

2. A tevékenység célcsoportjai

Azok a válsághelyzetben lévő várandós anyák, illetve vér szerinti szülők, akik születendő gyermekükkel vagy újszülött gyermekükkel kapcsolatban örökbeadási szándékukkal megkeresik a területi gyermekvédelmi szakszolgálatot (továbbiakban: szakszolgálat), illetve akik a gyámhivatalban a születendő vagy a 6 hetesnél fiatalabb gyermekük titkos örökbefogadásához hozzájáruló nyilatkozatot tettek.

Azok az érvényes örökbefogadási alkalmassági határozattal rendelkező örökbe fogadni szándékozók, akik 6 hetesnél fiatalabb gyermek titkos örökbefogadására jelentkeztek, vállalva azt a kockázatot, hogy a vér szerinti szülők gyermekük hathetes koráig visszavonhatják hozzájáruló nyilatkozatukat.

Azok az újszülöttek, akiknek szülei titkos örökbefogadásukhoz hozzájáruló nyilatkozatot tesznek, valamint azok a gyermekek, akiket örökbefogadás céljából egészségügyi intézmény arra kijelölt helyén helyeztek el.³¹

3. A tevékenységet végzők

Titkos örökbefogadást újszülöttek esetében is csak a szakszolgálat közvetíthet.

A gyermek örökbefogadásának előkészítéséért a **gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó** felel.

Az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadójának feladata az örökbe fogadni szándékozók tájékoztatása a gyermekről, a gyermek bemutatása, a gondozási idő figyelemmel kísérése, az örökbe fogadni szándékozó családdal kapcsolatos teendők, ha az örökbefogadási folyamat bármilyen okból megszakad.

A gyermekvédelmi gyám folyamatosan együttműködik a gyermek örökbefogadását elősegítő örökbefogadási tanácsadókkal, ellátja a gyermek törvényes képviselését.

A krízistanácsadást végző pszichológus: a vér szerinti szülőt segíti a folyamatban.

Az örökbe fogadni szándékozókat ismerő pszichológus segíti őket a nehézségekkel megküzdésben.

³¹ Ptk. 4:126. §.

4. Tevékenységeleírás

- „4.1. A gyermek örökbefogadásának előkészítése”
 - „4.1.1. A gyermekre vonatkozó dokumentáció összeállítása”
 - „4.1.2. A gyermek számára megfelelőnek tűnő örökbe fogadni szándékozó(k) kiválasztása”
 - „4.1.3. Az illesztési team összehívása”
 - „4.1.4. Teendők, ha nincs a szakszolgálat illetékességi területén megfelelő örökbe fogadni szándékozó”
- „4.2. A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók tájékoztatása”
- „4.3. A gyermek bemutatása”
- „4.4. Barátkozás”
 - „4.4.1. A szakszolgálat álláspontjának kialakítása és javaslata a gondozásba helyezésről”
- „4.5. A kötelező gondozásba helyezés”
 - „4.5.1. A kötelező gondozás figyelemmel kísérése”
 - „4.5.2. A látogatások ütemezése”
 - „4.5.3. A szakember(ek) feladata a látogatások során”
 - „4.5.4. Teendők probléma észlelése esetén”
 - „4.5.5. Teendők, ha szükséges a gondozásba helyezés megszüntetése”
 - „4.5.6. Teendők, amennyiben a vér szerinti szülő visszavonja hozzájáruló nyilatkozatát az örökbefogadáshoz”
 - „4.5.7. Javaslat az örökbefogadás engedélyezésére”
- „4.6. Az örökbefogadás engedélyezése utáni feladatok”

4.1. A gyermek örökbefogadásának előkészítése

Az örökbefogadás előkészítése akkor indul, ha a gyámhivatal végzésben tájékoztatja a szakszolgálatot a szülő titkos örökbefogadáshoz hozzájárulásáról vagy arról, hogy a gyermek ismeretlen szülőktől származik, a gyermek számára megfelelő örökbe fogadni szándékozók kiválasztása érdekében.

4.1.1. A gyermekre vonatkozó dokumentáció összeállítása

Amennyiben a szülő a krízistanácsadást követően a titkos örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozatot tesz a gyámhivatalban, az örökbefogadási tanácsadó az erről szóló gyámhivatali értesítés kézhezvétele után lehetőség szerint megtekinti a gyermeket, és haladéktalanul intézkedik a gyermekvédelmi gyám közreműködésével a gyermek egészségi állapotára vonatkozó dokumentumok beszerzéséről a kórházból. Ezek: orvosi vélemények, egészségügyi kis-könyv, anyakönyvi kivonat.

A tanácsadó lehetőség szerint összegyűjti a gyermek vér szerinti családi hátterére vonatkozó információkat:

- a szülők egészségi állapotáról, iskolázottságáról, foglalkozásukról, életkörülményeikről,
- a gyermek testvéreiről, egészségi és mentális állapotukról,
- a szülők örökbefogadáshoz hozzájárulásának okáról.

4.1.2. A gyermek számára megfelelőnek tűnő örökbe fogadni szándékozó(k) kiválasztása

A szakszolgálaton belül a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó feladata a gyámhivatal értesítésének – a szülő(k) hozzájárulásáról a gyermek titkos örökbefogadáshoz – megérkezését követően haladéktalanul előkészíteni a gyermek számára legmegfelelőbbnek tűnő örökbe fogadni szándékozók kiválasztását.

A kiválasztás szempontjai megegyeznek a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.2. A gyermek számára megfelelőnek tűnő örökbe fogadni szándékozó(k) kiválasztása” alfejezeteiben leírtakkal, azzal a kiegészítéssel, hogy 6 hetesnél fiatalabb gyermek esetében csak olyan örökbe fogadni szándékozó házaspár választható ki, amely vállalta a 6 hetesnél fiatalabb gyermek örökbefogadásával járó kockázatot, a vér szerinti szülő nyilatkozatának visszavonhatósága tekintetében.

4.1.3. Az illesztési team összehívása

A gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó a dokumentáció összeállítása után lehetőleg még aznap összehívja az illesztést végző teamet.

A team tagjai:

- a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó,
- az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadói,
- a szakszolgálat örökbefogadásokért felelős vezetője,
- gyermekvédelmi gyám,
- szükség esetén az örökbe fogadni szándékozókat ismerő pszichológus.

A gyermek és az örökbe fogadni szándékozók bemutatására a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.2.1. Az illesztést végző team összehívása, teendői” alfejezeteiben foglaltak az irányadók.

A team összehívása és az örökbe fogadni szándékozók értesítése szempontjából eltérés, hogy minden teendő – más feladatokhoz képest – prioritást jelent, minden lépést a lehető legrövidebb időn belül kell megtenni.

4.1.4. Teendők, ha nincs a szakszolgálat illetékességi területén megfelelő örökbe fogadni szándékozó

Amennyiben a szakszolgálat illetékességi területén lévő örökbe fogadni szándékozó házaspárok között egy sincs, aki a gyermeket (egészségi állapota, családi háttere vagy egyéb ok miatt) elfogadná, a team összehívása nem szükséges. Erről az örökbefogadási tanácsadó feljegyzést készít, a tényt haladéktalanul rögzíti a GYVR-ben. Amennyiben az illesztést végző team azt állapítja meg, hogy az illetékességi területén lévő potenciális örökbe fogadni szándékozó házaspárok egyike sem felel meg a gyermek szükségleteinek, az örökbefogadási tanácsadó erről feljegyzést készít, a tényt haladéktalanul rögzíti a nyilvántartási rendszerben.

Mindkét esetben azonnal telefonon is egyeztet az országos örökbefogadást elősegítő szerv ügyintőjével a gyermek számára megfelelő örökbe fogadni szándékozók lehető leggyorsabb ajánlása érdekében.

4.2. A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók tájékoztatása

Az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadója az első helyen kiválasztott örökbe fogadni szándékozókat a lehető legrövidebb időn belül, lehetőleg még aznap telefonon értesíti arról, hogy egy gyermek megismerésére kapnak lehetőséget. Időpontot egyeztetnek a minél hamarabbi (lehetőleg aznapi) személyes találkozásra. Erről a tanácsadó írásban is értesíti az örökbe fogadni szándékozókat.

A gyermekekre vonatkozó dokumentáció ismertetése az örökbe fogadni szándékozókkal lehetőség szerint a szakszolgálat helyiségében történik, ezen túlmenően a további tájékoztatást kórházban kapják meg az örökbe fogadni szándékozók.

Az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadási tanácsadója tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozókat

- a gyermek vér szerinti háttéréről (személyazonosító adatok nem közölhetők),
- a terhesség és születés körülményeiről,
- a gyermek egészségi állapotáról.

A gyermek személyes bemutatására csak a gyermekkel kapcsolatos, minden lényeges információ meghallgatása és elfogadása után kerülhet sor.

A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók 24 órán belül nyilatkozzanak arról, hogy szeretnék-e a gyermekkel személyesen találkozni.

Amennyiben az örökbe fogadni szándékozók telefonon jelzik, hogy nem szeretnék megismerkedni a bemutatott gyermekkel, erről az örökbefogadási tanácsadó feljegyzést készít, amit rögzít a nyilvántartásban. Nem várokozik az örökbe fogadni szándékozók írásbeli válaszára, de felhívja a figyelmüket, hogy döntésüket írásban kell indokolniuk.

Elutasítás esetén az örökbefogadási tanácsadó a sorrendben következő kiválasztott örökbe fogadni szándékozókát értesíti, hogy egy gyermek megismerésére kapnak lehetőséget.

4.3. A gyermek bemutatása

A gyermek bemutatását az örökbefogadási tanácsadó szervezi meg. Az egészségügyi intézmény számára a szakszolgálat vezetője ad igazolást a gyermek megtekintéséhez. A bemutatást a kórházban az egészségügyi szakszemélyzet (orvos, védőnő stb.) az örökbefogadási tanácsadó jelenlétében végzi.

A kiválasztott örökbe fogadni szándékozók legkésőbb másnap nyilatkozzanak arról, hogy 24 órán belül elkezdik-e a gyermekkel való ismerkedést.

Amennyiben az örökbe fogadni szándékozó telefonon jelzi, hogy nem szeretné a kapcsolatot folytatni a bemutatott gyermekkel, erről az örökbefogadási tanácsadó feljegyzést készít, továbbá rögzíti a nyilvántartásban. Nem várokozik az örökbe fogadni szándékozók írásbeli válaszára, de felhívja őket, hogy döntésüket írásban kell indokolniuk.

A gyermek elutasítása esetén az örökbefogadási tanácsadó a sorrendben következő kiválasztott örökbe fogadni szándékozókát értesíti, hogy egy gyermek megismerésére kapnak lehetőséget.

4.4. Barátkozás

A barátkozás célja a megbizonyosodás a gyermek elfogadásáról, a csecsemő alapvető gondozásának elsajátítása.

A barátkozás menete és helye

Az örökbefogadási tanácsadó a barátkozás ütemezését egyezteteti a gyermek gondozóival, az örökbe fogadni szándékozókkal, és erről értesíti a gyermekvédelmi gyámot.

A barátkozás előre meghatározott terv szerint, a gyermek életkori szükségleteihez, napirendjéhez igazodóan zajlik a gyermek tartózkodási helyén, ami általában egészségügyi intézmény. Törekedni kell az intim, nyugodt körülmények biztosítására.

Az örökbe fogadni szándékozók a néhány alkalomra tervezett folyamat során fokozatosan átveszik a gondozási műveleteket.

A barátkozási folyamat esetleges megszakítása

Amennyiben pszichológiai tanácsadással sem segíthető megfelelően a kapcsolat alakulása, a szakembereknek kell segíteni az örökbe fogadni szándékozókát, hogy meg tudják fogalmazni a problémát, el tudják fogadni, ha az nem orvosolható, és meg kell szakítani a barátkozást. Erről az örökbefogadási tanácsadó feljegyzést készít.

4.4.1. A szakszolgálat álláspontjának kialakítása és javaslata a gondozásba helyezésről

Az örökbefogadási tanácsadó a barátkozás megkezdése után jelzi a szakszolgálat felelős vezetőjének a kötelező gondozásba helyezés tervezett időpontját és megfogalmazza a szakszolgálat javaslatát a gondozásba helyezésre.

A javaslat tartalma:

- a gyermek bemutatásának és a barátkozás eltelt idejének tapasztalatai,
- a gondozásba helyezés tervezett időpontja.

Csatolt iratok:

- orvosi igazolás a gyermek egészségi állapotáról,
- az örökbe fogadni szándékozók alkalmassági határozata,
- egy hónapnál nem régebbi környezettanulmány.

A gyámhivatali meghallgatás megszervezése

A gördülékeny ügyintézés érdekében az örökbefogadási tanácsadó időpontot egyeztet a gyámhivatali ügyintézővel, erről tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozókat, akiknek a személyes megjelenése kötelező.

A gyermekvédelmi gyám lehetőleg személyesen jelenjen meg a gyámhivatalban, hogy kérelmét azonnal benyújthassa.

4.5. A kötelező gondozásba helyezés

Az örökbe fogadni szándékozók a gyámhivatal kötelező gondozásba kihelyezésről szóló végzését a kórházban bemutatják, és amennyiben a gyermek egészségi állapota ezt lehetővé teszi, a gyermeket magukkal viszik otthonukba.

Titkolt terhesség esetén a gyámhivatal rendelkezése alapján a Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat kiadja a gyermek nála lévő iratait a gyermekvédelmi gyámnak. Erről egy átadás-átvételi jegyzőkönyv készül. Abban az esetben, ha azokat személyesen nem tudja átvenni a gyám, a Fővárosi Gyermekvédelmi Szakszolgálat munkatársa tértiveénnyel kipostázza számára.

4.5.1. A kötelező gondozás figyelemmel kísérése

A szakszolgálat a gyámhivatal felkérésére figyelemmel kíséri a kihelyezett gyermek gondozását, a szülő-gyermek kapcsolat alakulását, a gyermek családba történő beilleszkedését.

A kötelező gondozási idő alatt a családot látogatja

- az örökbefogadási tanácsadó,
- lehetőség szerint az örökbe fogadni szándékozókat ismerő pszichológus,
- szükség szerint a gyermekvédelmi gyám.

4.5.2. A látogatások ütemezése

A látogatások ütemezése a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.7.5. A látogatások ütemezése” alfejezetében foglaltaknak megfelelően történik.

4.5.3. A szakember(ek) feladata a látogatások során

- Figyel a kapcsolat alakulására, fejlődésére vagy megtorpanására.
- Támogatja a családot a gyermek elfogadásában, és segíti a beilleszkedést.
- Feljegyzéseket készít a tapasztalatokról, az örökbe fogadni szándékozóknak adott tanácsokról.
- Szükség esetén felveszi a kapcsolatot a területileg illetékes védőnővel.
- Amennyiben nehézséget, elakadást észlel, jelzi a pszichológusnak, és megtervezi a közös látogatást a család megsegítése érdekében.
- A szülés utáni depresszió itt is jelentkezhet, fokozottan figyelni kell erre, és nagyobb érzelmi támogatással segíteni az örökbefogadókat.
- Amennyiben a gondozási idő alatt a gyermek egészségi vizsgálatának szükségessége felmerül, a vizsgálatok csak a gyermekvédelmi gyám engedélyével végezhetők el. Ebből a célból szükség esetén a gyámhivatalnál kezdeményezhető a kötelező gondozási idő meghosszabbítása.

4.5.4. Teendők probléma észlelése esetén

Amennyiben a tanácsadó zavart észlel a kapcsolat alakulásában, a családot pszichológiai, pedagógiai tanácsadással kell segíteni annak megoldásában. Ha a családnak hosszabb ideig van támogatásra szüksége, a szakszolgálat kezdeményezheti a kötelező gondozási idő meghosszabbítását. Erre csak nagyon indokolt esetben, a gyermek érdekében kerülhet sor.

4.5.5. Teendők, ha szükséges a gondozásba helyezés megszüntetése

Amennyiben pszichológiai segítségnyújtás mellett sem oldható meg a felmerült probléma, az örökbe fogadni szándékozókkal célszerű konszenzusra jutni a kötelező gondozási idő megszakításának szükségességéről és okairól, amit jelezni kell a gyámhivatalnak. Ha a gyámhivatal határozatban dönt a kötelező gondozási idő megszakításáról, és a gondozási hely kijelöléséről, az örökbefogadási tanácsadó haladéktalanul megszervezi a gyermek gondozási helyre történő szállítását a gyámhivatali határozatnak megfelelően.

Ezt követően a gyermekügyes örökbefogadási tanácsadó összehívja az illesztési teamet, megtervezi a gyermek örökbefogadásának előkészítésével kapcsolatos további teendőket.

A szakszolgálat örökbefogadásokért felelős vezetőjének feladata a beilleszkedési folyamat sikertelenségének vizsgálata, ebből a célból összehívja az örökbefogadást előkészítő, segítő szakembereket. A megbeszélésen összegzik a konklúziókat, amelyeket az örökbefogadási tanácsadó jegyzőkönyvbe foglal.

A szakszolgálat kezdeményezheti az örökbe fogadni szándékozó pszichológiai tanácsadásra való behívását, szükség esetén alkalmasságának a felülvizsgálatát.

4.5.6. Teendők, amennyiben a vér szerinti szülő visszavonja hozzájáruló nyilatkozatát az örökbefogadáshoz

Amennyiben a vér szerinti szülő a gyermek születésétől számított 6 héten belül meggondolja magát, és visszavonja az örökbefogadáshoz tett hozzájáruló nyilatkozatát, a gyámhivatal erről értesíti az örökbefogadó családot és a szakszolgálatot. A gyámhivatal haladéktalanul megkeresi a gyermek nevelését vállaló szülő vagy más hozzátartozó tartózkodási helye szerinti család- és gyermekjóléti szolgálatot, védőnőt, szükség esetén más szervet vagy személyt, hogy tájékozódjon a gyermek nevelésének körülményeiről és a szülőnek vagy más hozzátartozónak a gyermek nevelésére irányuló vállalásának megalapozottságáról. Emellett környezettanulmányt készít vagy szerez be a gyermek nevelését vállaló szülő vagy más hozzátartozó tartózkodási helyéről, és meghallgathatja tanúként az örökbefogadás előkészítésében közreműködő gyermekvédelmi szakszolgálat szakemberét.

- Ha a gyámhivatal vizsgálódása során azt állapítja meg, hogy a gyermek nevelése a vér szerinti szülőnél vagy más hozzátartozónál megfelelően biztosított,
- ha a gyermek nevelése a szülőnél vagy más hozzátartozónál nem biztosított, vagy annak vizsgálata még folyamatban van, a gyámhivatal indokolt esetben a gyermekvédelmi gondoskodás más formáját választja, és

felhívja az örökbe fogadni szándékozó szülőket, hogy a gyermeket adják át az általa meghatározott személynek, aki általában a gyermekvédelmi gyám.

Az átadásról ajánlott jegyzőkönyvet készíteni.

A vér szerinti szülő hozzájáruló nyilatkozatának visszavonása olyan helyzet, amelyben minden érintett személynek támogatásra van szüksége. Különös jelentősége van a team munkának, a társintézményekkel (kiemelten a család- és gyermekjóléti szolgálattal) való együttműködésnek, az elérhető, örökbefogadókot segítő szolgáltatásoknak. Külön figyelemmel kell lenni az érintett örökbefogadási munkatárs szakmai támogatására, a szakmai teamben (esetmegbeszélésen, team szupervízió) foglalkozni kell az esettel.

Érdemes fókuszban tartani: ha egy gyermek legjobb érdekében a vér szerinti családjában való felnövekedése áll, és erre lehetőség, akarat és képesség is együtt jelen van, a hozzájáruló nyilatkozat visszavonásával az örökbefogadási folyamat megszakadása vezet el ahhoz, hogy a gyermek sorsrendezése megtörténjen. Ezt a folyamatot kell segítenie minden felelős személynek, a gyermek érdekét minden más – felnőtti érdek – elé helyezve.

Az örökbefogadási tanácsadó, pszichológus segítséget, tanácsadást nyújt

- a vér szerinti szülőnek vagy más hozzátartozónak a gyermek családban való nevelkedéséhez,
- az örökbe fogadni szándékozóknak ahhoz, hogy együtt tudjanak működni a gyermek sorsának rendezésében, valamint pszichés támogatást nyújtanak az örökbefogadóknak a gyermektől való elszakadásuk feldolgozásához.

4.5.7. Javaslat az örökbefogadás engedélyezésére

Az örökbefogadás engedélyezésére vonatkozó javaslat előkészítése, továbbítása a gyámhivatal számára a „IV/1. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése” fejezet „4.7.10. Javaslat az örökbefogadás engedélyezésére” alfejezetében foglaltaknak megfelelően történik.

4.6. Az örökbefogadás engedélyezése utáni feladatok

Az örökbefogadást engedélyező határozat véglegessé válása után a gyermekvédelmi gyám haladéktalanul visszaküldi a kibocsátónak:

- a gyermek tajkártyáját,
- adókartyáját,
- a lakcímkártyát.

Az örökbefogadási tanácsadó lezárja a GYVR-ben az örökbefogadás engedélyezését.

5. A tevékenység időtartama

A gyámhivatal végzés megérkezésétől – melyben tájékoztatja a szakszolgálatot a szülő titkos örökbefogadáshoz hozzájárulásáról vagy arról, hogy a gyermek ismeretlen szülőktől származik – az örökbefogadás végleges határozattal történő engedélyezéséig, mely optimális esetben 2-3 hónapon belül megtörténik.

Jogsabályi háttér

- A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (továbbiakban: Mt.) 55. § (1) bekezdés j) pont
- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (továbbiakban: Nkt.) 45. § (5) bekezdés és 55. § (2)-(3) pont
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. tv. 4:119–120. §, 122 § (2) bekezdés, 123-130. §
- A gyermekeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről szóló, Hágában, 1993. május 29. napján kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 2005. évi LXXX. törvény
- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) 62/A. §, 66/A § (5) bekezdés, 69/B § (2) a) pont, 87. § (1) bekezdés, 135. §, 141/E.–141/F. §, 142. §
- Gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (Gyer.) 40–46. §-ai.

- 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről – 7. § (1) bekezdés b) pontja, (2) bekezdés b) és c) pontja 21. § (6) bekezdés, 22. § (2) bekezdés a) és c) pontja, 22. § (11), (12), (13) bekezdés, 23. § (11) bekezdése.
- A gyámhatóságok, a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok, a gyermekjóléti szolgálatok és a személyes gondoskodást nyújtó szervek és személyek által kezelt személyes adatokról szóló 235/1997. (XII. 17.) Korm. rendelet 11/P-11/Q. §-ai
- A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV.30.) NM rendelet (NMr.) 100. § g)–i) pont, 147–148. §, 148/A § (1)–(2) bekezdés

V. AZ ÖRÖKBEOFAGADÁS UTÁNKÖVETÉSÉNEK MÓDSZERTANA

Bevezetés

Az utánkövetés az örökbefogadó családok megsegítése, az örökbefogadott gyermek fejlődésének megfelelő biztosítása érdekében az új Polgári Törvénykönyv által bevezetett szolgáltatás.

Az utánkövetés biztosítása során fontos, hogy felismerjük az örökbefogadó család működésében azokat az eltéréseket, zavarokat, amelyek nehézséget jelentenek vagy a jövőben jelenthetnek az örökbefogadó család működésében, az örökbefogadott gyermek egészséges fejlődésében. El kell érni, hogy azok a nehézségek, melyeknél a család segítséget igényel, vagy az örökbefogadott gyermek fejlődése nem vagy nem megfelelően biztosított, felszínre kerülhessenek, akkor is, ha a problémákat a család nem tudja könnyen felvállalni. Fontos ezért a megfelelő együttműködés kialakítása a családdal, hogy az utánkövetésnek ne az ellenőrzési, hanem a segítői funkciója erősödjön meg. Fontos, hogy az örökbefogadó család úgy érezze, van hova fordulnia, ha elakadásai, nehézségei vannak a gyermek nevelésével, gondozásával kapcsolatban. Ezért a családok önkéntes jelentkezését az utánkövetésre mindenképpen szükséges támogatni.

A tevékenységet végzők

Az örökbefogadások területén jártas két szakember

Az utánkövetés hatékonyságát meghatározza, hogy kik, és milyen feltételek mellett végzik ezt a tevékenységet. **Elengedhetetlen, hogy az örökbefogadások területén jártas két szakember együtt lássa el ezt a feladatot** (a továbbiakban a szakemberek közös megnevezése: tanácsadó).

A két szakember egyike:

- a területi gyermekvédelmi szakszolgálatoknál (a továbbiakban: szakszolgálat) **pszichológus**,
- az örökbefogadás utánkövetésére engedéllyel rendelkező közhasznú szervezeteknél (a továbbiakban: közhasznú szervezet) pedig **pszichológus** vagy **mentálhigiénés végzettségű szakember**.

Fontos, hogy a szakemberek megfelelő tapasztalattal, felkészültséggel rendelkezzenek az utánkövetés végzéséhez, és meg kell felelniük a hatályos jogszabályokban előírt képesítési feltételeknek is.

Az együttes munkavégzés azért szükséges, mert a család működését meg kell figyelni a gyermekkel együtt, és külön-külön is mindkét szülővel és a gyermekkel is foglalkozni/ beszélgetni kell (lehetőség szerint az örökbefogadó családdal együtt élő rokonokat is bevonva). Amíg az egyik tanácsadó a szülővel beszélget, a másik tanácsadó a gyermekkel foglalkozik. A gyermeket nem lehet a szülők és a tanácsadó nélkül egyedül hagyni, és nem mindenről lehet a szülőkkel beszélni a gyermek jelenlétében.

Szakmai vezető

A közhasznú szervezet szakmai vezetője, illetve a szakszolgálat örökbefogadásért felelős szakmai vezetője felügyeli, koordinálja az utánkövetéssel kapcsolatos szakmai munkát és az utánkövetéshez szükséges adminisztrációt.

Felelős azért, hogy az utánkövetési tevékenység a hatályos szabályoknak megfelelően történjen. Szükség esetén az utánkövetést elrendelő gyámhivatal vagy a család- és gyermekjóléti szolgálat értesítéséért is felelős.

1. Alapelvek

A gyermek mindenek felett álló érdekének szolgálata: A gyermek mindenek felett álló érdekét figyelembe véve, a törvényben elismert jogait biztosítani. (Pl.: A származás megismerésének a joga, egyenlő bánásmódhoz való jog, esélyegyenlőség biztosítása stb.)

Egyéni szükségletek figyelembevétele: Az utánkövetés során mindig a gyermek életkorához, aktuális állapotához, a család egyéni szükségleteihez, igényeihez és elvárásaihoz igazodó szolgáltatást kell nyújtani.

Titoktartás, az információk felelős kezelése és a személyes adatok védelme: Az örökbefogadott gyermek, illetve az örökbefogadó szülők személyes véleményét, az örökbefogadással kapcsolatos információkat a tanácsadó bizalmasan kezelje, mások számára ne adja ki, azokkal vissza ne éljen, személyes adataikhoz illetéktelenek hozzá ne férjenek.

Részvétel és önkéntesség elve: Bizalmi kapcsolat kialakítása a családdal, hogy a család az utánkövetést inkább segítésként, mint kontrollként élje meg, és önként is képes legyen szükség esetén megfelelő helyen segítséget kérni a későbbiekben is. A családdal együttműködve elősegíteni a gyermek családban történő nevelkedését.

2. A tevékenység célja

A gyermek örökbefogadásának véglegessé válása után a család élethelyzetének, körülményeinek figyelemmel kísérésével a gyermek családba való megfelelő beilleszkedésének, reális, stabil identitástudata kialakulásának segítése.

2.1. Elsődleges prevenció

Segíteni az örökbefogadott gyermekek beilleszkedését és harmonikus pszichés fejlődését örökbefogadó családjukban.

Megelőzni az esetlegesen előforduló nevelési hibákat és működési zavarokat a speciális helyzetű és szükségletű örökbefogadó családokban.

Kiküszöbölni (illetve csökkenteni) az örökbefogadással kapcsolatos lélektani kockázatokat.

2.2. Másodlagos prevenció

Segíteni az örökbefogadó családot az esetlegesen felmerülő problémák megoldásában, a család együtt maradásában. Megelőzni az örökbefogadás felbontását.

2.3. Jelzés a hatóságoknak

A gyermek veszélyeztetettsége esetén jelzéssel szükséges élni a területileg illetékes család- és gyermekjóléti szolgálatnak.

Az örökbefogadók együttműködésének hiányában a problémákat jelezni szükséges az utánkövetést elrendelő gyámhivatalnak.

2.4. Innováció

Az utánkövetés tapasztalatai hozzájárulhatnak a későbbi örökbefogadásokat előkészítő szakmai munka tervezéséhez és eredményesebb végzéséhez.

3. A tevékenység célcsoportja

- Kiskorú örökbefogadott gyermeket nevelő családok, akik számára az örökbefogadást öt évnél nem régebben véglegessé vált határozattal engedélyezték.
- Azok a külföldön örökbefogadott és Magyarországon nevelkedő gyermekek, akiknek helyzetét, életkörülményeinek alakulását a nemzetközi örökbefogadásokban eljáró központi hatóság megkeresése alapján az illetékes szakszolgálat figyelemmel kíséri.
- Az önkéntesen segítséget kérő örökbefogadó családok.

4. Az utánkövetést végző szervezet kiválasztása

Kötelező utánkövetés esetén

Az örökbefogadás engedélyezését megelőzően az örökbefogadást előkészítő szervezet – a szakszolgálat vagy nyílt örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezet –, valamint a gyámhivatal tájékoztatja az utánkövetés végzésére engedéllyel rendelkező szervezetekről az örökbefogadó szülőket, akik az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárásban a gyámhivatalnál nyilatkoznak arról, melyik szervezettől szeretnék az utánkövetés szolgáltatását kapni. Amennyiben a szülők nem választanak szervezetet, vagy a közhasznú szervezet nem vállalja az örökbefogadó család utánkövetését, akkor a területileg illetékes szakszolgálat végzi az utánkövetést.

Önkéntes utánkövetés esetén

Az örökbefogadó szülő kérelmére – abban az esetben is, ha a kötelező utánkövetést más szervezet végezte – a közhasznú szervezet vállalhatja, a szakszolgálatnak pedig vállalnia kell az örökbefogadás önkéntes utánkövetését. Az önkéntes utánkövetés vállalásáról az utánkövetést végző szervezet – ha a kötelező utánkövetést más szervezet végezte – egyidejűleg tájékoztatja a kötelező utánkövetést végző szervezetet.

5. A tevékenység időtartama

5.1. Az utánkövetés időtartama

- a) A **kötelező utánkövetés** az örökbefogadás engedélyezésének véglegessé válását követően másfél évig tart, és két utánkövetési periódust foglal magában.
- b) Az *első* utánkövetés időtartama az örökbefogadás végleges határozattal történő engedélyezésétől hat hónapig tart, a *második* utánkövetési periódus pedig az engedélyezést követő hatodik hónap és másfél év közötti időszak.
- c) A szakszolgálat az örökbefogadó szülők kérelmére a kötelező utánkövetés időtartama alatt bármikor biztosítja az utánkövetést, ez része a kötelező utánkövetési szolgáltatásnak.
- d) Mind a féléves, mind az ezt követő egyéves kötelező utánkövetés során a hatékony segítségnyújtás érdekében lehetőleg két-két találkozás valósul meg az örökbefogadó családdal, de szükség szerint ennél több alkalom is lehet.
- e) **Rokoni és házastárs** általi örökbefogadás esetében az utánkövetés időtartama az örökbefogadás engedélyezésétől számítva hat hónapig tart.
- f) Az **önkéntes utánkövetés** az örökbefogadó szülők kérelmére, az általuk választott utánkövetésre jogosult szervezetnél a másfél év eltelte után még három és fél évig tarthat.

5.2. Találkozások időtartama

Egy tanácsadási alkalomra 2-3 órát kell szánni (a gyermek életkorától és a problémától függően): ez tartalmazza a gyermekkel való foglalkozást és a szülőkkel való konzultációt, valamint a család együttes viselkedésének a megfigyelését és a tanácsadást.

A tanácsadást végző két szakember esetmegbeszélésére legalább fél órát, és az eset leírására még egy órát kell számolni.

A „problémás” családokat, akik nem veszélyeztetik a gyermeket, de a helyzetük speciális, akár a gyermek problémái, akár saját állapotuk – pl. örökbefogadás utáni állapotváltozások (szülő betegsége, halála, válás, a gyermek betegsége, állapota stb.) – miatt fontos kiemelten kezelni.

A különös odafigyelést igénylő családok számára a nehézségeiknek, elakadásaiknak megfelelő gyakoriságú és időtartamú utógondozást kell felajánlani és biztosítani.

6. A tanácsadás helyszíne

A tanácsadás helyszíne lehet a **család lakóhelye**, vagy **az utánkövetést végző szervezet** megfelelő helyiségei, amelyek a család és a gyermek vizsgálatára alkalmasak.

- a) Ha a szülők kérelmére a **család otthonában** történik a találkozás, annak *előnye*, hogy mind az örökbefogadó szülőket, mind a gyermeket a saját természetes közegében látják a tanácsadók. A szülők várhatóan kevésbé feszélyezetten, a gyermek is bátrabban viselkedik. Alkalom adódik arra is, hogy a családdal együttélő többi családtaggal találkozzanak a tanácsadók. *Hátránya*, hogy a tanácsadóknak kell a helyszínre utazniuk, ami idő- és költségigényesebb.
- b) Az **utánkövetést végző szervezet** helyiségében történő találkozás *előnye*, hogy megfigyelhető a gyermek viselkedése számára idegen környezetben, a tanácsadóknak nem kell utazni. Ha a gyermeket pszichológus vizsgálja, a vizsgálati eszközök is (pl. világjáték teszt, egyéb játékok, bábok stb.) az utánkövetést végző szervezet helyiségeiben rendelkezésre állnak. Idő- és költségtakarékosabb. *Hátránya*, hogy a szakemberek nem látják a család otthonát, így sok fontos információtól eshetnek el. Mind a szülők, mind a gyermek viselkedése várhatóan kevésbé természetes ebben a közegben. A tanácsadás helyszínéről történő döntés az örökbefogadó szülők bevonásával történik.

Optimális esetben az első utánkövetési alkalom helyszíne a család otthona, a második alkalom a szervezet helyisége. A lehető legtöbb benyomást így szerezhetik a tanácsadók a családról és annak működéséről.

7. Az örökbefogadás utánkövetésének tevékenységei

Az utánkövetés formája személyes tanácsadás.

A tanácsadáson jelen van a két tanácsadó és a szűk örökbefogadó család (szülők, gyermek, a gyermek kiskorú testvére/i, házasságban vagy élettársi kapcsolatban élő egyedül örökbefogadó szülő esetében a házastárs vagy az élettárs is). Családlátogatás esetén lehetőleg ismerkedjen meg a tanácsadó az egyéb együtt élő személyekkel is.

7.1. Az utánkövetést végző tanácsadók feladatai

7.1.1. Adminisztratív feladatok

A tanácsadók a család minden megjelenéséről vagy egyéb formában történő kapcsolatfelvételéről feljegyzést készítenek.

A féléves és a másfél éves kötelező utánkövetés időtartamának vége előtt legkésőbb egy hónappal az időpontot és a helyszínt egyeztetik a családdal.

A tanácsadók a kötelező utánkövetési periódusok végén az utánkövetésről jelentést készítenek, és azt megküldik az utánkövetést elrendelő gyámhivatalnak. Az utánkövetést végző tanácsadónak a GYVR-ben rögzítenie kell az utánkövetést.

7.1.2. Felkészülés a tanácsadásra

Az örökbefogadó családdal történő találkozás előtt célszerű az örökbefogadást engedélyező határozat tanulmányozása. A határozat indokolási része tartalmazza a kötelező gondozási idő eredményes elteltére vonatkozó, az örökbefogadás utánkövetése szempontjából is jelentőséggel bíró jelentős részletes megállapításokat.

7.1.3. A tanácsadók általános feladatai a tanácsadáskor

A tanácsadó által alkalmazható tanácsadási módszerek az utánkövetésben: megfigyelés, anamnézis az örökbefogadó szülőktől, interjútechnika, családi konzultáció, játéktevékenység a gyermek(ek)kel, családrajz, beszélgetés a gyermek(ek)kel, egészségügyi dokumentációk tanulmányozása, gyakorlati tanácsok az örökbefogadó családnak.

A tanácsadók az egész tanácsadás folyamán megfigyelik:

- hogyan foglalkoznak a szülők a gyermek(ek)kel,
- milyen a családon belüli kommunikáció,
- a tanácsadás alatt ki(k) hogyan gondozza(ák) a gyermeket,
- ha sír, ki tudja megvigasztalni,
- hogyan viszonyul a gyermek a szüleihez,
- a tanácsadóval hogyan veszi fel a kapcsolatot a gyermek,
- mennyire passzív vagy aktív a gyermek,
- hogyan működnek a családi szerepek,
- ha vannak testvérek, van-e testvérféltékenység, miben nyilvánul meg,
- mi a szerepe az apának a gyermek életében,
- meg kell figyelni a gyermek fizikai fejlettségét, megjelenését, ápoltságát, gondozottságát, és azt is, hogy megfelelően tápláltnak tűnik-e, esetleg alultáplált vagy túlsúlyos-e.

A tanácsadók a család otthonában megfigyelik a gyermek életterét, vannak-e a gyermeknek életkorának megfelelő játéakai, könyvei, azok számára elérhetők-e.

Minden esetben ki kell térni a tanácsadás során arra is, hogyan gondozzák az örökbefogadó szülők a gyermek múltjának emlékeit.

7.1.4. A tanácsadási folyamat ajánlott részei

1. Bemelegítő fázis

A családhoz való megérkezés vagy a család megérkezése után szabad beszélgetés a családdal, nagyobb gyermek esetén a gyermekkel is.

2. Az örökbefogadás folyamatának megismerése

Interjú az örökbefogadó szülőkkel, a gyermek nélkül. A tanácsadók lehetőleg térjenek ki a következő kérdésekre:

- Szerintük változott-e a gyermek megjelenése, fejlettsége az örökbefogadás óta, ha igen miben?
- Hogyan történt az örökbefogadás, mit tudnak a vér szerinti szülőkről, mit tudnak a gyermek múltjáról, az örökbefogadásról, hogyan zajlott a gyermek átgondozása, hogyan viselkedett a gyermek a családba kerülés óta?
- Mennyire sikeres a szülők szerint a beilleszkedési folyamat, hogyan fogadta el a tágabb család, mennyire nyíltan beszélnek az örökbefogadásról a környezetükben és a gyermekkel?

Az interjú része a gyermekkel kapcsolatos fontos információk (anamnézis, fejlődésmenet, egészségi állapot, kiállt, lezajlott, illetve meglévő krónikus betegségek, közösségi beilleszkedés, tanulmányi előmenetel stb.) felvétele a szülőtől. Körzeti gyermekorvosi vélemény elkérése és megtekintése a szülőtől a gyermek egészségi állapotával kapcsolatban. A gyermek egészségügyi kiskönyvének bemutatása.

3. Foglalkozás a gyermekkel

A gyermekkel lehetőleg egy erre a célra berendezett (többféle játéktevékenységre lehetőséget kínáló), megfelelő helyiségben legyen/foglalkozzon a tanácsadó, családlátogatás esetén a gyermek szobájában. A tanácsadó a gyermek életkorának megfelelően próbáljon vele kapcsolatba lépni. 3 éves kor alatt ne válassza el a gyermeket a szülőtől, de ebben az esetben is próbáljon meg a gyermekkel kapcsolatba lépni, játszani vagy beszélgetni vele. Abban az esetben, ha a gyermek a szüleitől nem elválasztható, a szülőkkel külön-külön kell beszélni a gyermek jelenléte nélkül! Lehetőleg először semleges kérdéseket tegyünk fel a gyermeknek, és később is kerüljük azokat a kérdéseket, amelyekkel a gyermeknek árthatunk. Például ne tegyünk fel olyan direkt vagy lojalitáskonfliktust ébresztő kérdéseket, mint pl. megszeretted már őket? Nem hiányzik a régi anyukád, nevelőanyukád? Örölsz, hogy örökbe fogadtak?

A bántalmazásra utaló tünetek, nyomok megfigyelése, minden korosztályban, minden esetben kihagyhatatlan, hiszen a tanácsadónak ezzel kapcsolatban komoly felelőssége van a felderítésben és a jelzési kötelezettség miatt is.

Regressziós tünetek csecsemőkorban leginkább a fizikai állapotromlásban érhetők tetten (pl. fogyás). Később a beilleszkedés idejének bizonyos mértékig normális velejáró tünetei az enyhébb regressziós tünetek, de tanácsadásra, nyugtatásra még ilyen esetekben is szükség lehet.

4. A tanácsadó tennivalói

0–3 éves korig

Vegye fel a szemkontaktust a gyermekkel, próbáljon vele egyszerű játékokat játszani, játékokat adni neki, bábokkal játszani stb.

3–6 éves kor között

Beszélgessen a gyermekkel a mindennapjairól, kivel mit szokott csinálni, a barátairól, óvodai, bölcsődei élményeiről. Rajzoltasson vele családrajzot, játsszon szerepjátékokat, bábozzon vele stb.

6–10 éves korig

Beszélgessen az iskoláról, a tanulásról, a családról, arról, hogy mit gondol az örökbefogadásról, kinek mondta el, hogy örökbefogadott, ismer-e más örökbefogadottat. A családrajz ennél a korosztálynál is beszédes lehet.

10–14 éves korig

Beszélgessen az iskoláról, barátokról, érte-e már bármilyen negatív hatás az örökbefogadással kapcsolatban, szoktak-e otthon beszélni az örökbefogadásról, mit tud, gondol a vér szerinti szüleiről.

14–18 éves korban

A fentiekén kívül: mit gondol a saját identitásáról, származásáról, mit szeretne tudni a vér szerinti szüleiről, meg akarja-e keresni őket?

5. Tanácsadás a szülőknek

A tanácsadó megkérdezi: vannak-e kérdéseik, nehézségeik, dilemmáik az örökbefogadással vagy a gyermek nevelésével, családba történő beilleszkedésével, a titok kezelésével kapcsolatban. A problémák megbeszélésekor keresni kell a szülőkkel a jó megoldásokat, helyzetkezelési tanácsokat kell adni, és ki kell jelölni a következő találkozásig elérendő célokat. A megoldandó feladatokat személyre szólóan kell megfogalmazni. Tanácsot kell adni abban is, hová forduljanak, ha speciális segítségre (pl. fejlesztés, gyermekterápiák) van szükségük.

Bármely életkorban jelzésértékű problémák:

- a gyermek részéről a szülő elutasítása,
- a szülő részéről a gyermek elutasítása,
- a szülő és a gyermek közti testi kontaktus hiánya,
- szülő és a gyermek közti testi kontaktus nem a gyermek életkorának megfelelő módon nyilvánul meg,
- a gyermek elhanyagolt külseje, ápolatlansága, gyakori betegségei, jelentős testsúlybeli eltérés az átlagtól,
- óvodai, iskolai beilleszkedési nehézségek, tanulási problémák,
- a szülők panaszáradata,
- titkolózás az örökbefogadással kapcsolatban, főleg a gyermek irányában,
- a szülők szorongása, fizikai és pszichés betegségei,
- az örökbefogadás felbontásának felmerülése a gyermek vagy a szülő részéről.

6. Összegzés

A tanácsadók a tanácsadás tapasztalatairól leíró jellegű feljegyzést készítenek, amit ismertetnek az örökbefogadókkal. A tanácsadás végén összegezni kell a család és a gyermek helyzetét, és arról visszajelzést kell adni a családnak. Meg kell erősíteni a családot abban, hogy bármikor fordulhat kérdéseivel az utánkövetést végző szervezethez.

7.1.5. Teendők, ha a tanácsadók problémát észlelnek

Amennyiben a tanácsadók problémát észlelnek, pszichológusi segítséget ajánlanak a családnak. A pszichológus segítségének az igénybevétele az utánkövetés részét képezi, ezért az a család kötelező együttműködését igényli. Fontos azonban, hogy a tanácsadók úgy motiválják arra a családot, hogy bizalommal forduljanak a pszichológushoz. Felhívják a figyelmüket, hogy két héten belül telefonon egyeztessenek időpontot a pszichológusnál. Az együttműködés hiányát pedig haladéktalanul írásban jelzik a gyámhivatalnak.

7.2. Korosztályok szerinti tipikus problémák (normatív krízisek) az örökbefogadó családok életében

CSECSEMŐKOR (0–1 év)

A csecsemő és kisgyermek biztonságát, bizalmát a környezetéhez az anyjával való kapcsolati tapasztalataiból meríti. Az anyának annyit kell adnia magából gyermekének, amennyire szüksége van. Meg kell nyugtatnia, ha a gyerek megijed, segítenie kell neki, mikor szükséges, de emellett engednie kell azt is, hogy a világot szabadon megismerhesse, kipróbálhassa.

Felmerülő problémák

Az örökbefogadott gyermekek sokszor koraszülöttként, kisebb súllyal jönnek a világra. A koraszülöttséggel és ezekkel a tényezőkkel együtt járhat éretlenebb idegrendszer, és lassabb fejlődési ütem is, ami már csecsemőkorban megmutatkozik. Ha az örökbefogadott csecsemő bizonytalanul érzi magát a családban, akkor ez általában nyugtalanságban, alvásproblémákban, az étel vagy a szülő elutasításában szokott leggyakrabban megnyilvánulni. Ha az anya önmagában és az anyaságában bizonytalan, nehezen tud biztonságot nyújtani a gyermeknek, ezért a gyermek

veszélyben, bizonytalanságban érezheti magát, ami miatt szorongani fog. Az így kialakult szorongást a későbbiek folyamán vagy túlzott engedelmességgel, vagy agresszív viselkedéssel oldja meg/próbálhatja megoldani.

Az örökbefogadó szülők érzéseivel kapcsolatban is végig kell gondolni azt, hogy a gyermek megjelenése a családban milyen változásokat hozott az életükbe, ugyanis nem volt kilenc hónap tervezhető felkészülésük a gyermek érkezésére. Nem kiszámítható, hogy mikor kerül a gyermek a családba. Érzelmileg ugyan van ráhangolódás, várakozás, de azt nem kísérik a testtel kapcsolatos változások. Az örökbefogadott gyermek várva várt érkezése egyben mindig váratlan is.

Tünetek

- A csecsemő sokat sír, nyugtalan, alvásproblémái vannak, táplálási nehézségekről, székletproblémákról számolnak be a szülők, a testsúlya jelentősen eltér a normálistól, a külseje ápolatlan, a szülőt elutasítja (a szülő testi kontaktusa sírást, nyugtalanságot vált ki, eltolja a szülőt magától, elutasítja a táplálását, akkor nyugszik meg, ha leteszi a szülő).
- A szülők sokat panaszkodnak, erejüket meghaladja a gondozás, túlzottan aggodalmaskodnak, szoronganak, vagy túlzottan bagatellizálják a problémákat. Előfordulhat, hogy túl gyakran másra bízák a gyermek gondozását, esetleg magára hagyják a gyermekeket.
- Az anya hirtelen fog, hangulatváltozásai vannak, nem reagál a gyermek szükségleteinek jelzéseire.
- Pelenkázás során megfigyelt: kék foltok, piros popsi vagy a testen lévő egyéb bántalmazásra utaló elváltozások.

Lehetséges/adható tanácsok

Az örökbefogadó anyáknak több időre van szükségük, hogy **ráhangolódjanak gyermekükre**. Sokszor bizonytalanabbak, ezért a tanácsadók részéről több megerősítést igényelnek. A tanácsadók felhívhatják az örökbefogadó szülők figyelmét arra, hogy kérhetnek segítséget rokonaiktól. Ezenkívül adhatnak gyakorlati tanácsokat a gyermek gondozásával, beilleszkedésével kapcsolatban.

Teendők probléma esetén

1. Amennyiben a tanácsadás nem elegendő a szülők megnyugtására, a gyermek biztonságérzete a családban nem megfelelő, és a felmerült problémák a tanácsadással nem oldhatóak meg, a tanácsadó továbbirányítja a szülőket a pszichológushoz.
2. Az örökbefogadók együttműködésének a hiányában jelezni kell az utánkövetést elrendelő gyámhivatalnak.
3. A gyermek veszélyeztetettsége esetén a problémákat jelezni kell a területileg illetékes család- és gyermekjóléti szolgálatnak.

KISGYERMEKKOR (1–3 év)

Ha a gyermek sorsa a születés után nem rendeződik, kisgyermeket ellátó különleges gyermekotthonban, nevelőszülői családban, esetleg hosszabb-rövidebb időt a vér szerinti családjában vagy más helyettesítő családban tölt. Ezekben az esetekben az is nehéz, hogy a korábbi gondozási körülményeiről, különleges gyermekotthonban, illetve a nevelőszülőknél szerzett élményeiről csak részleges információk állnak a szülők rendelkezésére. Minél később kerül örökbefogadó családba a gyermek, annál inkább számolni kell azzal, hogy olyan dolgok történtek vele, amire az örökbefogadó szülőnek nincs befolyása, megváltoztatni nem tudja, de hozzátartozik a gyermek múltjához, történetéhez.

Felmerülő problémák

Ebben az életkorban az örökbefogadott gyermek **fejlettsége** a családba kerüléskor testi, szociális, értelmi és érzelmi szinten is gyakran az életkoránál **alacsonyabb szinten lehet**. A gyermekek ilyenkor megélik egy második – esetenként többedik – elszakadást is, amellyel kapcsolatban lesznek emlékeik, érzéseik. Bizalmatlanabbak lesznek, nehezebben hiszik el, hogy most már nem fog változni újra az életük: nem kell elszakadniuk új szüleiktől.

A korai kötődés sérüléseit sok esetben nehéz korrigálni. Azoknak a gyermekeknek, akik csecsemőkorukban stabil kötődéssel rendelkeztek (legalább egy személyhez megtanultak biztonságosan kötődni), az elválás veszteségét kell feldolgozni az örökbefogadó szülei segítségével. Az emlékeket, a korábbi fontos személyeket, helyszíneket az örökbefogadást követően be kell illeszteni a gyermek életébe. A gyermek életének folytonosságába ezek az emberek és élmények is beletartoznak.

Sokszor a szülők nem értik, hogy annyira szeretik a gyermeket, és ő mégis „vadul” viselkedik velük is és a környezettel szemben is. Ha **a korai kötődés sérül**, szülőként azért lesz nagyon nehéz a kapcsolat építése a gyermekkel, mert a szülő is jobban tud kötődni egy olyan gyermekhez, aki bizalommal tudja fogadni és viszonyozni a szeretetet, mint egy olyan gyermekhez, aki az elszakadások miatti sérült bizalma miatt ebben akadályozott.

Tünetek

- A korábban szobatiszta gyermek visszaesése, székletvisszatartás, táplálási és evési problémák, túlmozgás, ingerültség, magatartási problémák, indulatkezelési problémák, engedetlenség, a szülő számára kezelhetetlen, rosszul kezelt hisztik, agresszió kortársakkal vagy a felnőttekkel szemben.
- Lehet visszafogottság, befelé fordulás, egyéb szorongásos tünetek (autoagressziós tünetek, túlzott ujjszopás) a gyermek részéről, alvási nehézségek (nem akar aludni, nem akar egyedül aludni).
- A szülők részéről panaszkodás, elégedetlenség (gyakran összehasonlítják a fejlődését más gyerekekével, kezdetektől gyors változásokat, fejlődést akarnak elérni a gyermeknél), csalódottságérzés, a szülői határok nem elég erősek: „nem bírnak a gyermekkel”.
- Bizonytalanság és félelmek (féltékenység) a nevelőszülőkkel kapcsolatban, ha a gyermek nevelőszülőknél nevelkedett, vagy a nevelőszülő tanácsainak túl gyakori kikérése, folytonos telefonálás.

Lehetséges/adható tanácsok

A tanácsadók tudatosítsák a szülőkben, hogy bár a gyermekek sokszor nem tudják kifejezni, de nagyon is szükségük van a szülői szeretetre, amit a **feltétel nélküli szeretetükkel**, a gyermek szükségleteire való érzékeny, adekvát reagálásukkal, elfogadásukkal, biztonságot nyújtó **elérhetőségükkel**, közelségükkel, **testi kontaktusukkal** tudnak hitelesen közvetíteni legjobban ebben az életkorban.

Emellett a gyermeknek állítsanak fel **szabályokat**, amelyek jól felismerhetők és betarthatók, ebben legyenek következetesek és egységesek.

Legyen **állandó napirend** a gyermek szükségleteihez igazítva.

Fontos a **fényképalbum** nézegetése (egyéves életkor felett) és a **visszalátogatás** a gyermek előző gondozási helyére, mielőtt a teljes felejtés bekövetkezne – erről beszélgetni is kell a gyermekkel a felmerülő igényei, utalásai mentén, úgy, hogy a gyermek érezze az örökbefogadó részéről a korábbi kötődéseinek az elfogadását, és megértését az elszakadás miatti bánatával kapcsolatban. A szülő megerősítheti azokat a biztonságot adó érveket újra a gyermekben, amiknek mentén gondozója/nevelője felkészítette a gyermeket az örökbefogadásra. Ha erős a nevelőszülőtől való szorongása az örökbefogadó szülőnek, vagy minden problémával őt hívja fel – pszichológushoz lehet delegálni.

Tanácsos, hogy az örökbefogadott gyermeket a **bölcsődei elhelyezés helyett** a szülő **otthon gondozza**, és a közösségi élete csak az óvodai neveléssel kezdődjék el, hogy több idejük legyen a családba kerülés előtti időszak beépítésére, a gyermek **biztonságos, stabil kötődésének** a kialakulására. Addig semmiképp ne kelljen a gyermeknek elválnia az örökbefogadó szülőtől, amíg ez szeparációs szorongást kelt benne.

Teendők probléma esetén

1. Amennyiben a tanácsadás nem zárul megnyugtatóan a gyermek szempontjából, a magatartási és indulatkezelési problémák súlyosak, vagy a szülők nem tudnak beszélni az örökbefogadásról, a családot a pszichológushoz kell irányítani.

2. Az örökbefogadók együttműködésének a hiányában jelezni kell az utánkövetést elrendelő gyámhivatalnak.
3. A gyermek veszélyeztetettsége esetén a problémákat jelezni kell a területileg illetékes család- és gyermekjóléti szolgálatnak.

KÖZÖSSÉGBE KERÜLÉS (3–6 éves kor)

Fontos, hogy úgy kerüljön óvodába az örökbefogadott gyermek, hogy már elkezdtek beszélni neki a születése történetéről, amiből érti, hogy egy másik néni pocakjából született, és az örökbefogadók lettek az anyukája és az apukája.

A közösség irányában képviseli a gyermek a családot, nyilvánvalóvá válik mások előtt, hogyan él a család, mennyire jól nevelt a gyermek. Az örökbefogadó családok esetében az is kérdés, mit tud vállalni mások előtt a család az örökbefogadásból és a gyermek történetéből. Ez nagyban meghatározza, hogy a család a szülői közösségben **képes-e őszintén önmagát képviselni**, a közösségben hitelesen jelen lenni.

Felmerülő problémák

A beilleszkedés időszakában a tapasztalatok alapján a legtöbb örökbefogadott gyermeknél, a még **bizonytalan kötődés** a szülő és a gyermek között, a szülőtől való elszakadáskor **szeparációs szorongást** kelt a gyermekben, és ez különböző **viselkedési és beilleszkedési zavarban** mutatkozhat meg náluk ebben az életkorban.

Tipikusnak mondható jelenség az is, hogy az örökbefogadó szülők gyakran **nehezebben** állítanak **szabályokat** a gyermeküknek, ami a szülői identitás bizonytalanságából fakad. Sokszor azt tapasztaljuk, hogy olyan, mintha fél-nének a gyermektől, attól, hogy határokat állítsanak neki. Pedig a **megfelelő határok** a szeretet mellett nagyon fontosak, biztonságot adnak a gyermeknek.

Ennek a kornak a fejlődéslélektani kihívása az a tapasztalat a gyermek számára, hogy szerethető. A világ (gondozói) megbízható, vagyis számíthat rá, hogy szükségletei jelzéseire adekvát válaszokat kap. Azokban a gyermekekben, akiknek egyszer vagy többször megszakadt a kötődése a szülővel vagy gondozóival, ez az **ősbizalom sérült**. A pszichológiában ezt nevezik östörésnek. Ennek a bizalomnak a sérülése sokféle tünetben jelentkezhet az örökbefogadott gyermekekben. Az örökbefogadók feladata ennek a **bizalomnak a helyreállítása**.

A problémák kialakulásához hozzájárulhat az elhanyagolt, titkolt terhesség és a koraszülöttség, valamint az élet kezdetén lévő bizonytalanságok, nem megfelelő bánásmód, bántalmazás, elszakadási veszteségélmények, az örökbefogadó család működési nehézségei, a gyermek elfogadásának nehézségei, az örökbefogadó szülő kötődési bizonytalanságai, nem megfelelő nevelési módszerei, a gyermek képességeinek nem megfelelő elvárásai is.

Az óvodában lévő nagyobb létszám is előidézhetheti a tüneteket, mert a gyermekek a túl sok ingerléssel nehezebben tudnak boldogulni, szorongást élnek át. Ha állandósul a feszültség a szülő és a gyermek között, az ambivalenssé teheti a kapcsolatukat. Ez azt a félelmet erősíti a gyermekben, hogy családi kapcsolatuk nem elég erős, elveszíthetik egymást.

Lehetnek olyan traumák a gyermek életében, amelyek csak nagy türelemmel, speciális szülői odafordulással és hosszabb idő alatt enyhíthetők, gyógyíthatók. Az anyához, stabil, állandó biztonságot nyújtó gondozóhoz való **kötődés hiánya** azt eredményezheti, hogy felületesebb kapcsolatokat tud csak a gyermek kialakítani. A gyermek nehezebben tud szelektálni a fontos és nem fontos kapcsolatok között. Sokszor tévesen beleképzel felszínebb kapcsolataiba is olyan érzelmeket, amelyek nincsenek abban a kapcsolatban. Emiatt gyakran csalódik, és nő a bizalmatlansága. A **felületes kötődés** gyógyításának az eszköze, hogy nem bízza a szülő másokra a gyermekét, amíg vele nem mélyül el a gyermek kötődése.

Ebben az életkorban a gyermeknek már tudnia kell, hogy nem az örökbefogadó anyukája hozta világra. Ismernie kell **saját örökbefogadása történetének** azokat a részleteit, amelyek életkora szerint megérthetők a számára, és fontos, hogy az ezzel kapcsolatos kérdéseire a valóságnak megfelelő, de az érzelmi-értelmi befogadó képességeinek

is megfelelő és a veszteségélményét enyhítő, az önértékelését nem sértő, a vér szerinti szülőről nem ítélkező, valóságos válaszokat kapjon.

Tünetek

- Gyakori „hiszti”, agresszivitás, az érzelmek szabályozásának képtelensége, impulzivitás, figyelemzavar, magatartási problémák és hiperaktivitási tünetek is előfordulnak.
- Felületes kötődés (kritikátlanul, könnyen lép kapcsolatba idegen felnőttekkel).
- Előfordulhat túlzott féltékenység, gátoltság, szorongás és testi tünetek (étvágytalanság, rémálmok, éjszakai felriadás (pavor nocturnus) alvásproblémák, gyakori betegségek).
- Szobatisztaság terén visszaesések, dadogás, mutizmus, túlzott ujjszopás (játzás helyett is), túlzott maszturbáció (játzás helyett is, ez szorongásos, nem pedig szexuális tünet), autoagresszív viselkedés megjelenhet.
- Esetleges korábbi vagy aktuális szexuális abúzus vagy fizikai bántalmazás tüneteire figyelni kell.
- A gyermek nem akar beszélni/kérdezni az örökbefogadásról (3 éves kor felett), örökbefogadottságát negálja.
- A szülők panaszkodnak, az óvodapedagógusok problémákat jeleznek a családnak a gyermekkel kapcsolatban.
- Nem beszélgetnek a gyermekkel az örökbefogadásról. Eltűntetik a gyermek emlékeit (fotókat, tárgyakat) a múltjából.

Lehetséges/adható tanácsok

Az örökbefogadást követően a gyermeket **legalább fél évig az örökbefogadók gondozzák**, de ha erre semmilyen lehetőség nincs (pl. az iskola előtti évben), legalább ne egész napra kerüljön közösségbe. Az örökbefogadói díj igénybevétele lehetővé teszi, hogy nagyobb életkorú gyermek örökbefogadása esetén a szülő fél évig otthon maradjon a gyermekkel, és gondozza őt.

Próbáljanak **kiszámítható napirendet** kialakítani, és otthon is **egyértelmű szabályokat** betartatni, mert ez növeli a gyermek biztonságérzetét.

A megfelelő szabályok felállítása és **következetes betartása** fontos a közösségi beilleszkedésben is. A világban a szabályok mentén lehet eligazodni. A gyermek nem lehet erősebb a felnőtténél, mert ha gyengének érzi a szülőt, kire támaszkodik, ha bajban van? A támasz hiányának az érzése a gyermekben szorongást kelt, ami gyakran fordul át agresszióba is.

A szülőkkel meg kell értetni, hogy a gyermek viselkedésével **nem bosszantani** akarja őket, csak nem tud még más-milyen lenni.

Fontos az **óvónőkkel való együttműködés**, hiszen az örökbefogadó szülőknek kell az örökbefogadással kapcsolatban útmutatót adniuk gyermekükhöz.

Teendők probléma esetén

1. Amennyiben a tanácsadás folyamán a fenti tünetek közül elhanyagolás, veszélyeztetés, bántalmazás gyanúja felmerül, egyéb esetben, ha a tüneteket súlyosnak ítélik meg a tanácsadók és a tanácsadás keretein belül nem oldhatók meg a problémák, a családot a pszichológushoz kell irányítani.
2. Az örökbefogadók együttműködésének a hiányában jelezni kell az utánkövetést elrendelő gyámhivatalnak.
3. A gyermek veszélyeztetettsége esetén a problémákat jelezni kell a területileg illetékes család- és gyermekjóléti szolgálatnak.

ISKOLÁSKOR (6–12 év)

Ilyen életkorú gyermekkel a tanácsadók a kötelező utánkövetés időszakában ritkán találkoznak, mivel a hazai örökbefogadások többsége 6 évesnél fiatalabb gyermekeket érint. Számítani kell azonban arra, hogy a korábban örökbefogadott gyermekekkel ebben az életkorban jelentkeznek a szülők a szervezetnél, és segítséget kérnek.

Ebben az életkorban mennek iskolába a gyermekek, sok visszajelzést kapnak a képességeikkel, tudásukkal kapcsolatban a felnőttektől is és a kortárs csoportjuktól is. A csúfolások ilyenkor fordulnak elő a leggyakrabban. Az iskolában az óvodához képest sokkal több – főleg teljesítménybeli – elvárás van a gyermekek irányában.

Felmerülő problémák

Elsősorban tanulási kudarcokból eredő viselkedési, iskolai beilleszkedési problémák jelentkezhetnek. A gyermek számára nehezen vagy nem teljesíthető **teljesítményelvárások** megjelenésével felerősödhetnek a gyermek magatartási, beilleszkedési problémái. Az esetleges iskolai sikertelenséget az örökbefogadó szülők gyakran nehezebben fogadják el.

Ebben az életkorban biztosan elgondolkodnak már azon, hogy mi múlik a nevelésen, és mi a gyermekük múltján. Probléma esetén az örökbefogadó szülőknél előfordul, hogy **túlzottan aggódnak**, hogy mit rontottak el, mit csináltak rosszul, hogy ennyi probléma van a gyerekkel. Az örökbefogadott gyermek családi hátteréről szinte semmi tudásuk nincs, nem ismerik a vér szerinti szülők, nagyszülők képességeit.

Az örökbefogadók a gyermek számukra nem tetsző vagy nehezen kezelhető legtöbb viselkedését – tévesen – gyakran örökletes tulajdonságként értelmezik, és ezért megváltoztathatatlannak gondolják. **Fontos ezért, hogy a tanácsadók megfelelő magyarázatokat adjanak a gyermekek traumatizációival, kötődési sérüléseivel, a beilleszkedési időszak krízisével, szorongásokkal és egyéb életúti körülményekkel összefüggő tüneteire minden életkorban.** Fontos, hogy megfelelő tanácsokkal lássák el a szülőket a tünetek és a felmerülő nehezebb nevelési helyzetek, konfliktusok kezeléséhez is. Terápiás intervenciók támogatás szükségének a felmerülése esetén pedig irányítsák pszichológushoz a családot.

Ha a család nem kap időben megfelelő segítséget a gyermek tüneteinek értelmezéséhez és kezeléséhez, akkor a gyermekek tünetei gyakran egyre súlyosabbak lesznek, a szülők pedig egyre elégedetlenebbek a gyermekkel és az örökbefogadással. Mindez végül idővel annyira megrontja a szülő-gyermek kapcsolatot, hogy gyakran az örökbefogadás kudarcához, és esetenként a gyermek családból való kiszakadásához, és nemegyszer az örökbefogadás felbontásához is vezet.

Az örökbefogadás témakörében ebben az életkorban leggyakrabban az jelenik meg, hogy a gyermek **hogyan vállalja magát, örökbefogadottságát** a kortársai körében. Szembesülhet azzal, hogy ő kicsit más, mint a többiek, csúfolhatják is emiatt („árvaházi, lelenc, nincs anyukád, apukád” stb.). Az, hogy a gyermeket ez érzelmileg mennyire érinti majd rosszul, azon fog múlni, hol tart az **örökbefogadás feldolgozásában**. Az örökbefogadónak azonban segítséget is kell adnia az ilyen problémák felmerülésénél a pedagógus számára, és ki kell állniuk a gyermek mellett. Ez a kapcsolatukat is erősítheti.

Ha az életkorának és kíváncsiságának megfelelő válaszokat kap a gyermek a szülőktől, nem tudja mélyen megbántani ezek a megjegyzések. Sokszor ilyenkor kerül sor arra is, hogy a gyermek elmondja az iskolában, hogy ő örökbefogadott. Egyre jobban érdekli, hogy kik voltak a vér szerinti szülei, hogyhogy neki máshogy alakult az élete, mint a többieké. Többet foglalkozik a saját történetével, többet akar hallani az örökbefogadó szüleitől róluk.

Tünetek

- Tanulási, magatartási problémák, figyelemzavar, hiperaktivitás, részképesség zavarok (főleg akkor, ha nincsenek kivizsgálva, de a gyermek bukdácsol), elhúzódozó szobatisztaság vagy visszaesés (mint 3–6 évnél), szociális fóbia, általános szociális zavarok, érzelmregulációs zavarok, destrukció, dühkitörések, agresszív viselkedés, autisztikus tünetek, kötődési zavarok, szeparációs szorongás, evészavarok.
- Az örökbefogadról a gyermek nem tud, vagy tud róla, de nem akar erről beszélni a szülőkkel, barátai előtt is titkolja vagy negálja örökbefogadottságát.
- A szülők részéről az elvárások és a teljesítés közötti különbség hangsúlyozása. Nem a gyermek képességeinek megfelelő elvárások (túlzott korrepetálás, megterhelő különórák).
- Az örökbefogadás körüli titkolózás, a vér szerinti szülőktől való félelem. A vér szerinti szülőkről ítélező véleménynyilvánítások a gyermek előtt is.

Lehetséges/adható tanácsok

A szülőkkel el kell fogadtatni, hogy lehet, hogy a gyermekük lassabb ütemben fejlődik, meg kell értetni, hogy a gyermek valós **képességeinek megfelelő elvárásokat** támasszanak irányában.

Fontos, hogy a gyermek olyan családi légkörben éljen, ahol nem kell azt hinnie, hogy megbántaná a szüleit, ha érdeklődik vér szerinti szüleiről, vagy kifejezi nekik afeletti szomorúságát, hogy „elhagyták” a vér szerinti szülei. A szülők jó, ha nyíltan tudnak válaszolni a gyermekük kérdéseire, és megértésüket fejezik ki azzal kapcsolatban, hogy lehet szomorú a szüleitől való elszakadás miatt. A gyermeknek biztosítani kell, hogy szabadon vállalhassa örökbefogadottságát ott, ahol ő szeretné.

Teendők probléma esetén

1. Amennyiben a tanácsadás folyamán a fenti tüneteket súlyosnak ítéli meg a tanácsadó, és a tanácsadás keretein belül nem oldhatók meg a problémák, a családot a pszichológushoz kell irányítani.
2. Az örökbefogadók együttműködésének a hiányában jelezni kell a problémát az utánkövetést elrendelő gyámhivatalnak.
3. A gyermek veszélyeztetettsége esetén a problémákat jelezni kell a területileg illetékes család- és gyermekjóléti szolgálatnak.

KAMASZKOR (13–18 év)

Ezzel a korosztállyal a tanácsadók szinte kizárólag az önkéntes segítségkérés alkalmával találkoznak.

Az örökbefogadók sokszor azért keresik fel a szakembereket, mert kétségbe vannak esve a gyermek viselkedésétől, tanulási problémáitól vagy attól, hogy túlzottan sokat **érdeklődik a vér szerinti szüleiről**, és nem tudják kezelni a helyzetet.

Előfordul az is, hogy krízishelyzetbe került a család, és az örökbefogadás felbontásán gondolkodnak a szülők.

Többnyire kiderül, hogy a problémák a gyermekkel nem kamaszkorban kezdődtek.

Felmerülő problémák

Elmondható, hogy kamaszkorban a korábbi tünetek felerősödnek, kiéleződnek. Kamaszkorban természetes, hogy minden gyerek arra a kérdésre keresi a választ, hogy „Ki vagyok én?”, „Honnan jöttem, hová tartok?” Az örökbefogadott kamaszoknak azt is meg kell vizsgálniuk, hogyan illeszkednek a meglévő családjukhoz? „Elfogadtak-e így is?” „Lehetek-e önmagam?” Ahhoz, hogy erre választ kapjon, természetes, hogy a vér szerinti szüleiről is tudni akar minél többet, hiszen a „ki vagyok én” kérdésnek az is a része, honnan származom. Ez a vér szerinti gyermekeknél természetes, de az örökbefogadottakat ez a téma nagyon feszíti, mivel általában nagyon hiányosak az információik a származási családjukról, és így identitásuk egy részéről is. Ez náluk gyakran fokozott serdülőkori identitásválságot okoz. Sokszor kevés az információ, amit kaphatnak, mert örökbefogadó szülei is keveset tudnak a múltjukról. Felmerül bennük a vér szerinti szülő megkeresésének lehetősége. Nehezíti a problémát, ha a szülőket bántja, hogy gyermekük találkozni akar a vér szerinti szüleivel, és elzárkóznak ez elől, vagy csak nemtetszésüket fejezik ki. Ezzel azt érik el, hogy a gyerek a hátuk mögött, őket kihagyva - azért, hogy ne bántsa meg a szüleit - fog cselekedni. Nemegyszer a kamaszkori szökések mögött is ez a nem tudatos identitáskeresés húzódik meg. Az örökbefogadó szülők sokszor félreértik a gyermek viselkedését, ilyen irányú érdeklődését, és magukban kezdik a hibát keresni. („Nem voltam elég jó anya, ezért kíváncsi”, „nem szeret eléggé a gyerekem” stb.) A legnagyobb félelmük, hogy a gyermek elhagyja őket, és a vér szerinti családot választja.

Tünetek

- Tanulási problémák, iskolakerülés, elszökés otthonról, a szülőkkel való veszekedések, kortársakkal való konfliktusok vagy elszakadás korábbi barátoktól, elszigetelődés, deviáns magatartásformák, deviáns csoportokhoz való tartozás, drogproblémák.

- A szülők részéről elkeseredettség, frusztráció, félelem a vér szerinti családtól, fenyegetőzés az örökbefogadás felbontásáról.

Lehetséges/adható tanácsok

Meg kell értetni a szülőkkel, hogy a vér szerinti gyökerek azért érdeklik a gyermeket, mert az életének része az a két ember is, akitől származik, aki a világra hozta. A gyermeket ekkor a legjobban az foglalkoztatja, miért mondtak le róla, miért nem próbálták felnevelni, hol és hogyan élhetnek most a vér szerinti szülei. Sokuk találkozni akar velük, ami természetes, és saját maga szeretné megkapni kérdéseire a válaszokat. Néhány gyermek azon izgul, mi van, ha már meghaltak, és így sosem lesz lehetősége arra, hogy egyszer találkozhasson velük. Ha korábban és a jelenben is negatív véleményeket hall a serdülő az örökbefogadóktól a vér szerinti szüleiéről, a vér szerinti kötelékek elszakíthatatlansága miatt a negatív szülőképpel lojalitása rejtve marad, és az örökbefogadók számára érthetetlen módon a serdülőkori identitásváltás deviáns irányba indul örökbefogadott gyermeküknél. Fontos ezért, hogy soha ne kritizálják, ítélgék el gyermekük vér szerinti szüleit. Méltányolják, hogy életet adott gyermeküknek, és tették, amire képesek voltak az adott helyzetükben.

Az is természetes, hogy a kamasz gyermek **feszegeti a határokat**, próbálgatja, mit bír ki a szülő. Ilyenkor előfordulhat, hogy ott csap le a szülőre, ahol a legjobban fájhat. „Azt vágta a fejünkhöz, hogy nem is ti vagytok a szüleim!” Jó, ha felkészülnek erre, mert ilyenkor nem segít az a válasz: „hogya akkor költözz oda, majd meglátod, hogy kellesz-e!”, csak elmérgesíti a helyzetet. Pedig valójában csak próbálgatja a gyermek, hogy mennyire szeretik.

Sokkal jobb, ha azt válaszolják a gyermeknek, hogy „de mi vagyunk a szüleid, szeretünk, és egy igazán jó szülő tudja, hogy a gyermekének nem engedhet meg mindent, még akkor sem, ha ezért konfliktusba kerülnek”. Az ilyen, a gyermektől érkező elutasító mondatok, és a serdülőkori lázadások, az identitáskrizis tünetei egyes örökbefogadókat eljuttathatnak akár az örökbefogadás felbontásának a gondolatáig is.

Serdülőkorára már jó, ha a gyermek nyíltan **tudja vállalni az örökbefogadottságát a számára fontos személyek előtt**, mert ez stabilitást nyújt neki, és szilárdítja az identitását. Ha jól tudja képviselni magát, és volt lehetősége beépíteni énképébe azt, hogy ő örökbefogadott, és ez nem okoz nála traumát, akkor a közösség is befogadja, magabiztos tud lenni. Ehhez persze az kell, hogy ahányszor igényli, és amilyen témában, mindig rendelkezésre álljanak az örökbefogadó szülők. Ne legyen tabu az örökbefogadás témája.

Az örökbefogadónak fel kell hívni a figyelmét arra, hogy sosem szabad eljutni odáig, hogy azzal **fenyegetik** végső elkeseredésükben a gyermeket, **hogya felbontják az örökbefogadást**, és mehet vissza az intézetbe.

A vér szerinti szülővel való találkozás gondolata többször napirendre kerül ebben az életkorban, annál is inkább, mert a törvény 14 éves kortól biztosítja a jogot az örökbefogadott gyermeknek arra, hogy az örökbefogadó szülei nélkül, egyedül fordulhasson a gyámhivatalhoz, és érdeklődjön a vér szerinti szüleiéről. Az eljárás során az örökbefogadókat is meghallgatja a gyámhivatal ezzel kapcsolatban.

Az örökbefogadott gyermekek élete olyan, mint egy filmtekercs, aminek az első pár kockája hiányzik. Úgy kell nevelni és elfogadni őket, hogy ennek a pár kockának a hiánya mindig foglalkoztatni fogja őket. Sorsukat meghatározza ez a hiány, kitöltésén egész életükben különböző mélységekben dolgoznak.

A kamasz gyermekek utánkövetése nagy valószínűséggel önkéntes, olyan problémák merülhetnek fel, ami minden esetben pszichológus bevonását igényli.

Teendők problémák esetén

1. Amennyiben a tanácsadás folyamán a fenti tüneteket súlyosnak ítéli meg a tanácsadó, és a tanácsadás keretein belül nem oldhatók meg a problémák, a családot a pszichológushoz kell irányítani.
2. Az örökbefogadók együttműködésének a hiányában jelezni kell az utánkövetést elrendelő gyámhivatalnak.

3. A gyermek veszélyeztetettsége esetén a problémákat jelezni kell a területileg illetékes család- és gyermekjóléti szolgálatnak.

8. Az utánkövetés dokumentációja

Az utánkövetésre vonatkozó adatokat, dokumentumokat a tanácsadók rögzítik a GYVR-ben.

Dokumentumok:

- feljegyzések az utánkövetésekről,
- jelentés a gyámhivatal számára az utánkövetésről, illetve ha az ügyfél nem tette lehetővé az utánkövetést, arról,
- írásbeli jelzés az illetékes család- és gyermekjóléti szolgálatnak, amennyiben a tanácsadók problémát észlelnek, és a család nem együttműködő.

Jogsabályi háttér

- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 4:131. § (2) bekezdés
- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. 62/C. § és 69/F-H.§
- Az örökbefogadást elősegítő és az örökbefogadás utánkövetését végző közhasznú szervezetek tevékenységéről és működésük engedélyezéséről szóló 72/2014. (III. 13.) Korm. rendelet
- A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet

Tárgyi feltételek

- utazási lehetőségek (gépkocsihasználat) biztosítása;
- tanácsadói iroda – megfelelő helyiség a bizalmas beszélgetéshez az örökbe fogadni szándékozókkal;
- gyermekek pszichológiai vizsgálatára kialakított és felszerelt gyermekpszichológiai vizsgáló szoba és egy másik, a szülőkkel való nyugodt, diszkrét konzultációt lehetővé tevő helyiség;
- a gyermekek és örökbe fogadni szándékozók állapotfelméréséhez szükséges eszközök (játékok, tesztek, vizsgálati eszközök);
- országosan egységes, jól működő számítógépes nyilvántartó rendszer;
- szokásos irodai felszerelések: internet-hozzáférés, laptop, nyomtató, számítógépes nyilvántartás, mobiltelefon, postázási lehetőségek;
- az iratok, dokumentumok előírás szerinti, biztonságos tárolására alkalmas körülmények.

Személyi feltételek

Az örökbefogadásban dolgozó szakemberek rendelkezzenek jó szervező, kommunikációs és empátiás készséggel, a tárgykörben alapvető jogi, pedagógiai, pszichológiai és egészségügyi ismeretekkel.

- **örökbefogadási tanácsadó** – képesítése: NMr. 2. sz. melléklet II. rész II. Szakellátások 3. pont;
- **pszichológus** – képesítése: pszichológus NMr. 2. sz. melléklet II. rész II. Szakellátások 3. pont;
- **örökbefogadási szolgálat vezetője** – képesítése: NMr. 2. sz. melléklet I. rész II. Szakellátások 3. pont;
- **az országos örökbefogadási team referense** – képesítése: NMr. 2. sz. melléklet II. rész II. Szakellátások 3. pont;
- **közhasznú szervezet szakmai vezetője** – képesítése a 72/2014.(III.13.) Korm. rendelet 1. sz. melléklete szerint;
- **közhasznú szervezetenél a szolgáltatást végző személy** – képesítése a 72/2014.(III.13.) Korm. rendelet 1. sz. melléklete szerint);
- **gyermekvédelmi szakértői bizottság** – vezetője, tagjai rendelkezzenek az előírt képesítéssel – szakértői bizottság vezetője: NMr. 2. sz. melléklet I. rész II. Szakellátások 3. pont, a szakértői bizottság tagjai: NMr. 2. sz. melléklet II. rész II. Szakellátások 3. pont;
- **gyermekvédelmi gyám** – képesítése NMr. 2. sz. melléklet II. rész II. Szakellátások 3. pont;
- **gyermekotthoni gondozó** – képesítése NMr. 2. sz. melléklet II. rész II. Szakellátások 2. pont;
- **nevelőszülő** – képesítése NMr. 2. sz. melléklet II. rész II. Szakellátások 1. pont;
- **nevelőszülői tanácsadó** – képesítése NMr. 2. sz. melléklet II. rész II. Szakellátások 1. pont;
- **az országos örökbefogadást elősegítő szerv referense** – legalább 5 éves gyámügyi vagy gyermekvédelmi szakmai gyakorlat; képesítése a 29/2012. (III. 7.) Korm. rendelet 3. számú melléklete szerint;
- **a Központi Hatóság referense** – legalább 5 éves gyámügyi vagy gyermekvédelmi szakmai gyakorlat a 29/2012. (III. 7.) Korm. rendelet 3. számú melléklete alapján;
- **a nemzetközi örökbefogadást közvetítő szervezet munkatársa** – nem hazai jogszabályban meghatározott.

1. számú melléklet – Folyamatábra: az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságának vizsgálata, felkészítésük az örökbefogadásra

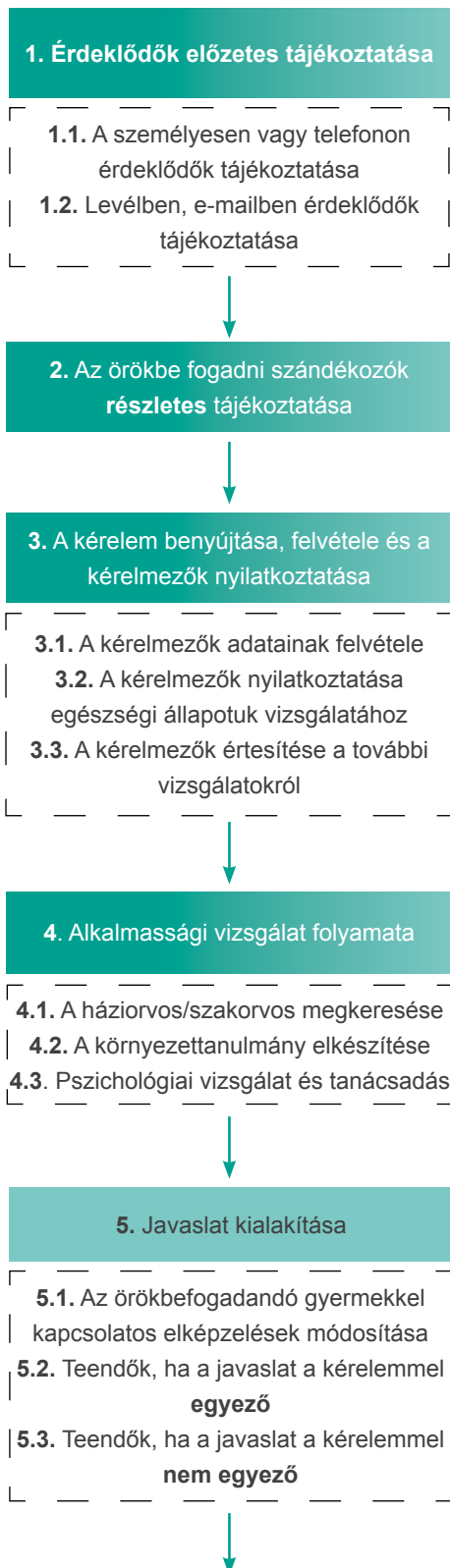
2. számú melléklet – Folyamatábra: a gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése

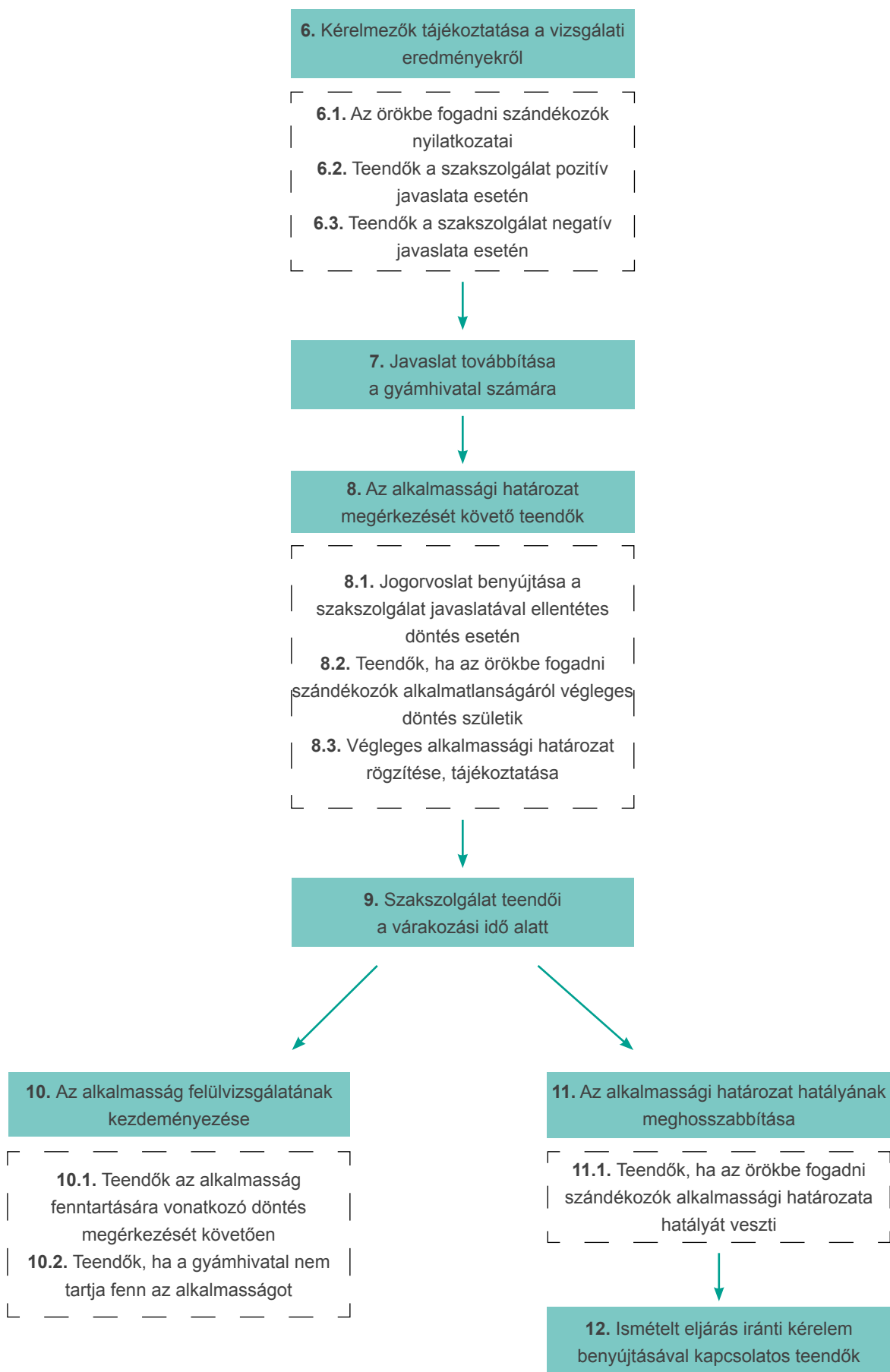
3. számú melléklet – Összehasonlító tábla: a nyílt és a titkos örökbefogadás

4. számú melléklet – Összehasonlító tábla: az örökbefogadhatónak nyilvánítás és a szülői felügyeleti jog megszüntetése

1. számú melléklet

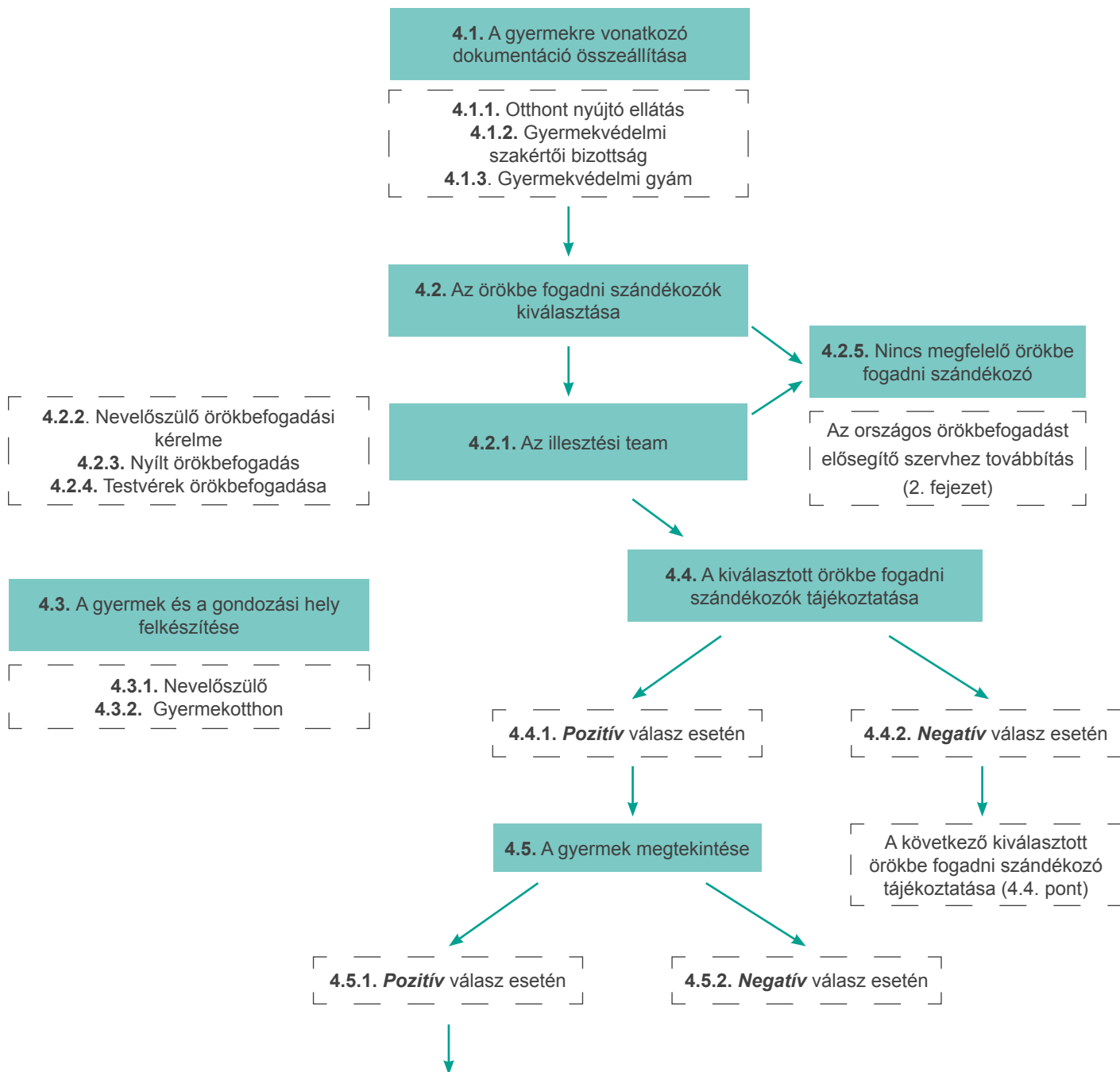
Az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságának vizsgálata, felkészítésük az örökbefogadásra

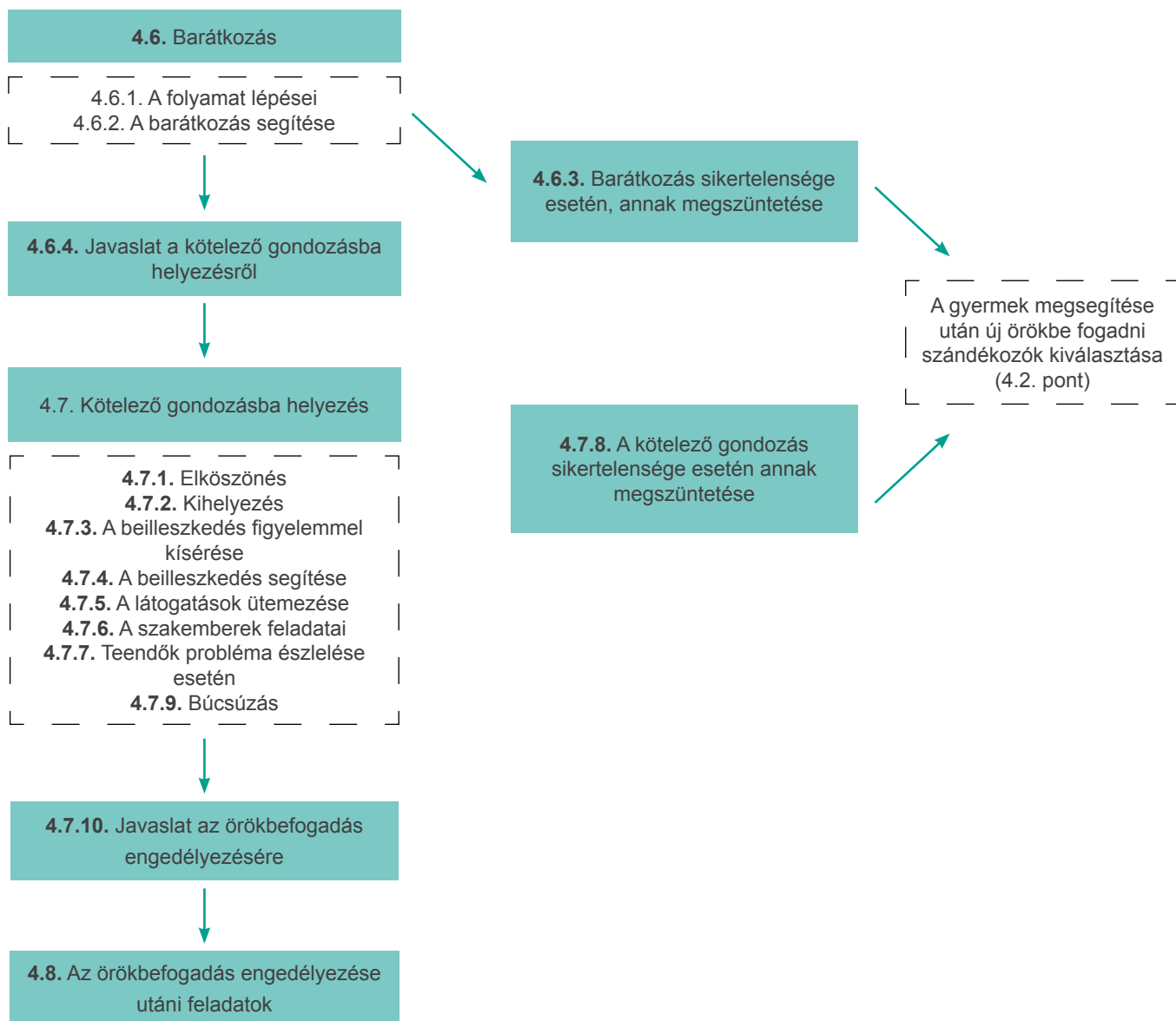

2. számú melléklet

A gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek örökbefogadásának előkészítése

3. számú melléklet

NYÍLT ÖRÖKBEOFODÁS		TITKOS ÖRÖKBEOFODÁS	
Mitől nyílt vagy titkos az örökbefogadás?			
A vér szerinti szülő meghatározott, általa ismert örökbefogadó tekintetében járul hozzá az örökbefogadáshoz.		A vér szerinti szülő olyan módon járul hozzá gyermeke örökbefogadáshoz, hogy az örökbefogadó személyét és személyi adatait nem ismeri. Titkos továbbá az örökbefogadás, ha • a szülői felügyeletet a bíróság jogerősen megszüntette, • a gyámhatóság véglegessé vált határozatával a gyermeket örökbefogadhatónak nyilvánította; • a szülő nem kiskorúság miatt cselekvőképtelen; • a gyermek ismeretlen szülőktől származik, • a gyermek örökbefogadását felbontották, és a gyámhatóság megállapította a gyermek örökbefogadhatóságát.	
Mikor járulhat hozzá a szülő gyermeke örökbefogadáshoz?			
A szülő hozzájáruló nyilatkozatát csak a gyermek megszületését követően teheti meg.		A szülő örökbefogadáshoz hozzájárulását a gyermek születését megelőzően is megteheti.	
Hogyan teheti meg a szülő a hozzájárulást?			
Az örökbe fogadni szándékozókkal, valamint a gyermek gyámjával együtt, ha nem ő a gyermek törvényes képviselője. A kijelölt gyámhivatal tárgyalás keretében hallgatja meg a feleket, akik személyesen tesznek nyilatkozatot.		Személyesen. Ha a gyermek a hatodik életévét betöltötte vagy egészségileg károsodott, a hozzájáruló nyilatkozat érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.	
Melyik gyámhatóságnál tehető meg az örökbefogadáshoz hozzájárulás?			
A szülő nyilatkozatát csak a lakóhelye szerinti kijelölt gyámhivatalnál , titkolt terhesség esetében a születés helye szerinti kijelölt gyámhivatalnál is megteheti.		A szülő örökbefogadáshoz hozzájárulását bármelyik járási vagy megyei (fővárosi) gyámhivatalnál megteheti.	
Örökbefogadást elősegítő szerv közreműködése			
Kötelező minden esetben a krízistanácsadás, közvetítés.		A területi gyermekvédelmi szakszolgálat közreműködése kötelező a gyermek örökbefogadásának előmozdításában.	
Az örökbefogadáshoz hozzájárulás visszavonhatósága			
Közös szabály: a szülő mindkét esetben visszavonhatja a hozzájáruló nyilatkozatát a gyermek 6 hetes koráig annak érdekében, hogy a gyermeket ő maga vagy hozzátartozója nevelje.			
Ki készíti elő az örökbefogadást			
Közvetítő szervezet: a nyílt örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezet vagy a területi gyermekvédelmi szakszolgálat lehet.		Kizárólag a területi gyermekvédelmi szakszolgálat készítheti elő a gyermek örökbefogadását.	
Öröklés			
Az örökbefogadott az örökbefogadó szülő és annak rokonai után az örökbefogadó szülő vér szerinti leszármazójaként örököl, kivéve, ha az örökbefogadás az örökbefogadott egyeneságbeli felmenő rokona, testvére vagy egyeneságbeli felmenő rokonának más leszármazója által történt, akkor az örökbefogadás nem érinti az örökbefogadott törvényes öröklési jogát vér szerinti rokonai után.		Az örökbefogadott az örökbefogadó szülő és annak rokonai után az örökbefogadó szülő vér szerinti leszármazójaként örököl. A vér szerinti családdal megszűnik az öröklési kapcsolat az örökbefogadás engedélyezésével.	

4. számú melléklet

ÖRÖKBEOGADHATÓNAK NYILVÁNÍTÁS Ptk. 4:124. § (1) bekezdése	SZÜLŐI FELÜGYELETI JOG MEGSZÜNTETÉSE Ptk. 4:191. § (1)-(2) bekezdése
Eljáró hatóság	
örökbefogadási ügyekben kijelölt gyámhivatal	illetékes járásbíróság
Az eljárás indul	
• gyermekvédelmi gyám kérelmére, • hivatalból (TEGYESZ, gyermeket gondozó intézmény, gyermekjogi képviselő kezdeményezésére)	• másik szülő, • gyermek, • gyámhatóság, • ügyész kezdeményezésére
A gyámhatóság a nevelésbe vett gyermeket örökbefogadhatónak nyilvánítja, ha	A bíróság megszünteti a szülői felügyeletet, ha
a szülő önhibájából • gyermekével nyolc hónapja nem tart rendszeres kapcsolatot, vagy három hónapon át semmilyen formában nem tart kapcsolatot, illetve életvitelén, körülményein nem változtat, és emiatt a nevelésbe vétel nem szüntethető meg vagy • lakó- és tartózkodási helyét az új lakó- és tartózkodási helyének hátrahagyása nélkül megváltoztatja, és az annak felderítésére irányuló intézkedések három hónapon belül nem vezetnek eredményre.	• a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sérti vagy veszélyezteti; vagy • a gyermeket más személynél helyezték el, vagy nevelésbe vették, és az a szülő, akinek szülői felügyeleti joga szünetel, a gyermek elhelyezésére vagy a nevelésbe vételre okot adó magatartásán, életvitelén, körülményein önhibájából nem változtat.
Szülői kapcsolattartás	
Az örökbefogadhatóvá nyilvánítás ideje alatt a gyámhatóság szünetelteti.	A bíróság vagy a gyámhatóság eltérő rendelkezésének hiányában – nincs joga arra, hogy gyermekével kapcsolatot tartson
A döntés hatálya	
• Legfeljebb négy év, mely indokolt esetben legfeljebb két évvel meghosszabbítható. • Ha a kiskorú örökbefogadására nem került sor, és utóbb a gyámhatóság a nevelésbe vételt megszünteti, az örökbefogadhatónak nyilvánító határozat hatályát veszti.	• a gyermek nagykorúságáig vagy • amíg a bíróság vissza nem állítja. • Ha a szülőt a bíróság valamelyik gyermeke személye ellen elkövetett szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélte, a bíróság a szülői felügyeletet a szülő valamennyi gyermeke tekintetében megszüntetheti. • A bíróság rendelkezhet úgy, hogy a megszüntető határozat hatálya kihat a később született gyermekekre is (kereseti kérelem!).

- Bakó Tihamér (2002). *Verem mélyén. Könyv a krízisről*. Pszicho Art
- Bogár Zsuzsa (2011). *Az örökbefogadás lélektana*. Ágacska Alapítvány
- Carole R. Smith (1995). *Az örökbefogadók és nevelőszülők*. Pont Kiadó
- Család Gyermek Ifjúság XV. évfolyam, 2006/1. (Teljes örökbefogadási különszám)
- Cseres Judit (2000). *Eltékozolt újszülöttek*. BM Kiadó
- Daniel Stern (2007). *Anyá születik*. Animula Kiadó
- Füzetek az örökbefogadásról 1–5., Mózeskosár Egyesület az Örökbefogadó Családokért 1995, 1997, 1998, 1999, 2004
- Hajduska Marianna (2010). *Krízislélektan*. ELTE Eötvös Kiadó
- Herczog Mária (szerk.) (2001). *Ne hagyjuk őket magukra! Megelőzhető az újszülött gyilkosság*. Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület
- Joyce Maguire Pavao (2012). *Az örökbefogadás háromszöge*. Mózeskosár Egyesület
- Kiútkereső: Segítségnyújtás krízisbe jutott kismamáknak. Együtt az Életért Közhasznú Egyesület
- Dr. Kovácsné dr. Török Zsuzsanna (2010). *Szüléshez társuló pszichiátriai zavarok*. Oriold és Társai
- Mattenheim Gréta (szerk.) (2017). *Kommentár a gyermekvédelmi törvényhez*. Wolters Kluwer Kiadó
- Marie-Claude Monchaux (2011). *Nekem két születésnapom van*. Móra Könyvkiadó
- Mészáros Krisztina, Molnár Gabriella, Rózsahegyi Nóra (2013). *Beszéljünk róla?* Könyvműhely.hu
- Ruth Bang (1976). *A célzott beszélgetés*. Tankönyvkiadó
- Ruth Bang (1980). *A segítő kapcsolat*. Tankönyvkiadó
- Tony Ryan, Rodger Walker (1995). *Élettörténetkönyv*. Párbeszéd könyvek
- Tóth Olga (2011). *Csupasz nyulak*. Ulpius-ház Könyvkiadó
- Tőrek Katalin (2011). *Szívünkéből születél*. Móra Kiadó
- Tringer László (1992). *Gyógyító beszélgetés*. Magyar Viselkedéstanulmányi és Kognitív Terápiás Egyesület
- Ungvári Bélyácz Betti (2015). *Égből pottyant boldogság*. Tündérkert mesék
- Váradoság, születés és gyermeknevelés a magyarországi kultúrákban (1999). Magyar Pre- és Perinatális Pszichológiai és Orvostudományi Társaság, Kongresszusi Tanulmánykötet
- Sue Wells (2018). *Veled, nélküled*. Mózeskosár Egyesület, Budapest

Módszertani útmutatók, szakmai ajánlások

Módszertani kiadványok II., Budapest Főváros Önkormányzatának Módszertani Gyermekvédelmi Szakszolgálat, 2012

**CSALÁDBARÁT
MAGYARORSZÁG
KÖZPONT**

ISBN 978-615-5944-68-0

Családbarát Magyarország Központ
Székhely: 1134 Budapest, Tüzér utca 33–35.
E-mail: ugyfelszolgalat@csalad.hu
Tel.: +36 70 500 1626
www.csalad.hu

A kiadvány az EG-00140-003/2021 – Családbarát ország elnevezésű projekt keretében készült el.
Projektmenedzser: Annus Gábor
Projekt mb. szakmai vezető: Annus Gábor

A kiadásért *dr. Szuromi-Kovács Ágnes*, a Családbarát Magyarország Központ Nonprofit Közhasznú Kft. ügyvezetője felel.

Budapest, 2022

